

Pol Anderson

BIĆE VREMENA

PREDGOVOR

Budite spokojni jer nemam nameru da se pretvaram da je ova priča istinita. Prvo, taj zahtev je literarna konvencija koja je propala zajedno sa lepim spomenom na Teodora Ruzvelta. Drugo, ne biste poverovali. Treće, bilo koja pripovest potpisana mojim imenom mora opstati ili propasti kao zabava; ja sam pisac, a ne kultist. Četvrto, taj sastav je zaista moj. Nedoumice i praznine koje su se pojavljivale u toj gomili zabeleški, novinskih isečaka, fotografija i sećanja na izgovorene reči koje su mi zaveštane, zamenjivao sam pretpostavkama. Kada je bilo neophodno, menjao sam imena ličnosti, mesta i događaje. I čitavom svojom dužinom, ova priča koristi tehnike proznog kazivanja.

Konačno, ni sam nimalo ne verujem u nju. Oh, da, možemo se sastati, vi i ja, da u nedogled preturamo po zvaničnim dokumentima, starim novinama, godišnjacima i časopisima. Bio bi to ogroman napor i trošak; a ishod, makar i povoljan, malo bi toga potvrdio; ima važnijih poslova koje treba obaviti; naša bi nas otkrića, razumljivo, u tome mogla ugroziti.

Jedina svrha ovih stranica jeste da kažem nešto o doktoru Robertu Andersonu. Ovu knjigu dugujem njemu. Mnoge izreke su njegove, a ja sam se u svakom pogledu trudio da, u znak sećanja, sačuvam ponešto od njegovog stila i duha.

Shvatate i sami da sam mu već bio dužan mnogo više. U onome što sledi prepoznaćete dosta toga iz mojih prethodnih priča. Ideje, likovi i sudbine rođeni su u dugim satima dok smo sedeli pored vatre od naplavljenih trupaca, ispijajući šeri i slušajući Mocarta. Iako u mnogome izmenjeni, delom u literarne svrhe, a delom da bi priče ipak bile moja tvorevina, u samoj biti one su bile njegove. On ne bi prihvatio nikakav udeo u podeli dobiti. "Ako je prodaš", nasmejao se, "izvedi Karin na ekstravagantnu večeru u San Francisku i ispij jednu čašicu za mene."

Naravno, pričali smo i o mnogim drugim stvarima. U sećanju mi je mnoštvo naših razgovora. Imao je otkačen smisao za humor. Neodoljiv je bio izazov kojim je svoje tajnovite fantazije neočekivanim obrtom pretvarao u blage šale. Takva je bila gomila

materijala koja je ostala za njim.

S druge strane, neki delovi su neuobičajeno hladni.

A možda i nisu. U nekoliko navrata, kada sam imao priliku da budem sa njim u prisustvu jednog ili dvojice mlađih unuka, zapazio sam da je njegovo uživanje, u društvu te dečice, na trenutke bilo presečeno nečim što je ličilo na patnju. Kada sam ga poslednji put video, naš razgovor skrenuo je na temu kakva je budućnost pred nama i on je sasvim iznenada uzviknuo: "Oh, Bože, mladi, siroti mladi! Pole, tvoje i moje pokolenje prošlo je sramotno lako. Sve što se ikad od nas očekivalo bilo je da budemo beli Amerikanci zadovoljavajućeg zdravlja i naše mesto pod suncem je bilo bezbedno. Ali prošlost se i ovde sada vraća sa svojom prosečnom klimom, a to je ledeno doba". Popivši naskap iz čaše, ponovo je dolio, mnogo brže nego što je to stvarno želeo. "Preživeće žilavi i srečkovići", dodade on. "A ostali... proći će kako im Bog da. Za jednog lekara ovakva istina je sasvim normalna stvar, zar ne?" Zatim je promenio temu.

U svojim poznim godinama Robert Anderson bio je visok i suvonjav, pomalo pogrbljen, ali u izvrsnoj kondiciji, koju je on pripisivao pešačenju i vožnji biciklom. Lice mu je bilo isto tako mršavo, sa plavim očima iza debelih stakala naočara, a seda kosa i odeća delovale su neuredno na gotovo isti način. Govorio je polako, uz povremene prekide da bi se pozabavio svojom lulom duvana, u kojoj je uživao dva puta dnevno. Delovao je smireno i milo. Ipak, osećao se slobodan, barem koliko i njegov mačak. "U mojim godinama", primetio je, "ono što bi se ranije zvalo nastranost ili svojeglavost, sada se prihvata kao simpatična ekscentričnost. U potpunosti koristim sve prednosti te činjenice." Široko se osmehnuo. "Doći će i na tebe red, seti se se šta sam ti govorio."

Gledano sa strane, njegov život je proticao mirno. Rodio se u Filadelfiji 1895. godine, i bio je daleki rođak mog oca. Iako je naša porodica poreklom iz Skandinavije, jedan njen ogranak živeo je u Americi još od vremena građanskog rata. Ipak, ništa nismo znali jedan o drugom sve dok se jedan od njegovih sinova, koga je zanimala genealogija, nije doselio u naše susedstvo i uspostavio vezu sa nama. Kada nam je stari gospodin došao u posetu, pozvao je moju suprugu i mene želeći da nam uzvрати gostoprimstvo i od tog trenutka postali smo bliski.

Njegov otac bio je novinar, koji je 1910. godine preuzeo posao izdavača dnevnog lista u malom gradu koji je imao ne više od deset hiljada stanovnika. Gradić, koga sam odlučio da zovem Senlak, nalazio se u gornjoj srednje-zapadnoj oblasti. Svoje domaćinstvo moj je prijatelj kasnije opisao kao uslovno episkopalno i u osnovi demokratsko. Upravo je završio studije medicine kada je Amerika ušla u Prvi svetski rat. Prijavio se kao vojnik, ali nikada nije učestvovao u prekomorskim akcijama. Po otpuštanju iz vojske upisao je doktorske studije. Imam utisak da je negde u medjuvremenu, u danima potištenosti, pomalo pukao. To nije moglo biti tako žestoko. Konačno se vratio u Senlak, otpočeo privatnu praksu i oženio se svojom dugogodišnjom verenicom.

Čini mi se da je uvek bio neumoran. Posao lekara opšte prakse nimalo nije bio dosadan, pre nego što su napretkom bili osudjeni na to da ga svedu na obično ispisivanje uputa bolesnicima - i njegov brak je bio srećan. Od četvoro dece, tri dečaka su stasala i još napreduju.

Godine 1955. napustio je posao da bi se posvetio putovanjima u društvu svoje žene. Kada je 1958. godine ona umrla, prodao je kuću i kupio letnjikovac u blizini. Putovao je mnogo manje; bez njegove Kejt putovanja nisu bila tako zabavna, kako je sam setno primetio. I pored toga, sačuvao je živo zanimanje za svet oko sebe.

Govorio mi je o narodu, koga sam kasnije nazvao Maurai, poput bajke koju je izmislio, ali nije bio dovoljno vešt da od nje napravi priču. Desetak godina kasnije, mada nije bilo nikakvog razloga, činilo mi se kao da je zabrinut za mene, a ja sam zauzvrat bio zabrinut šta se to vremenom moglo s njim dogoditi. Ali ubrzo je prestao sa tim. Bio je ponovo onaj stari, mada je s vremena na vreme ispoljavao pritajenu neumoljivost. Nema sumnje da je bio pri čistoj svesti kada je u svom testamentu napisao odeljak koji se ticao mene.

Preostalo mi je samo da na najbolji način iskoristim ono što sam nasledio.

Krajem te godine, sasvim iznenada, usnuvši, Robert Anderson je preminuo. Nedostaje nam.

1.

Početak priče oblikuje njen kraj, ali o poreklu Džeka Heviga ne mogu reći skoro ništa uprkos činjenici da sam pomogao da dođe na ovaj svet. Ko je tog hladnog februarskog jutra 1933. razmišljao o genetskom kodu, ko bi pomislio da će jednoga dana Ajnštajново delo sići sa svog matematičkog Olimpa među obične ljude, ko je pretpostavljao kakva se snaga krije u narodima koje smo smatrali zauvek pokorenim? Dobro se sećam kako se teško i sporo rađao. Elinor Hevig bila je prilično mlada i sitna, a on je bio njeno prvo dete. Bio sam neodlučan da uradim carski rez; možda je moja krivica što sa istim mužem nije imala više dece. Konačno se crvena namrgođena životinjica našla bezbedno u mom naručju. Pljusnuo sam ga po stražnjici i on je, udahnuvši, uz negodovanje zaplakao. Dalje je sve teklo uobičajenim redom.

Porodaj se odvijao na poslednjem, trećem, spratu naše okružne bolnice koja se nalazila na tadašnjem rubu grada. Odloživši hirurški pribor, bacio sam širok pogled kroz prozor. Sa moje desne strane, duž zaleđene reke, tiskao se Senlak sa kućama od crvene opeke i krovovima povrh drvoreda. Svitalo je. Iz pravca železničke stanice dopirala je sablasna rika motora dizalice za žito i rezervoara za vodu. Ispred mene i levo, široko zatalasana brda, bela pod niskim sivim nebom, tu i tamo ispresecana ogoljenim čestarima, vijugavim ogradama i ponekom farmom. Horizont je ocrtavala tama. Bio je to Morgan Vuds. Dahom zamaglih prozorsko okno i od njegove svežine moje oznojeno telo zadrhta.

"Pa", rekoh poluglasno, "dobro nam došao na Zemlju, Džone Frenklin Heviže". Njegov otac je već imao spremna imena za oba pola. "Nadam se da uživaš".

Stigao si u pakleno vreme, pomislih. Čitav svet je u beznađu teškom kao zimsko nebo. Samo u protekloj godini, spomenimo, japansko osvajanje Mandžurije, počasni marš na Vašington, kidnapovanje malog Lindberga. I ova godina nije ništa bolje počela: Adolf Hitler postao je kancelar Nemačke... Pa, dobro, naš novi predsednik je trebalo da uđe u Belu Kuću, kraj prohibicije bio je sasvim izvestan, a

proleće je ovde predivno, baš kao i jesen.

Krenuh ka čekaonici. Ugledavši me, Tomas Hevig ustade. Videlo se da mu pitanje treperi na usnama. Ozarenog lica, pružio sam mu ruku: "Čestitam, Tome", rekoh. "Postao si tata zdravog, jedrog dečaka. Veruj mi na reč, upravo sam ga niz stepenice otkotrljao u dečiju sobu".

Nekoliko meseci kasnije ponovo sam pokušao da se našalim.

Senlak je trgovačko-industrijski središte poljoprivredne oblasti. Takvo okruženje nije mi pružalo previše izbora i ja sam, razume se, bio član Rotari kluba, tražeći vešto neko opravdanje ne bih li svoje obaveze prema klubu sveo na neizbežne. Nemojte me pogrešno razumeti. To su moji ljudi. Dopadaju mi se i u mnogo čemu im se divim. Oni su veličanstveni. Ali mene, jednostavno, zanimaju i mnoge druge stvari. Kejt i ja imali smo svega nekoliko, ali istinski bliskih prijatelja. Njen otac, bankar, posebno je mario za mene, a ja sam ga zadirkivao da je takav jer mu treba demokrata sa kojim bi se nadmudrivao. Bila je tu i dama koja je vodila mesnu biblioteku. Zatim, trojica ili četvorica profesora iz Holberg koledža sa suprugama, mada je udaljenost od četrdeset milja, u to vreme, predstavljala izvesnu prepreku u našem viđanju. I, naravno, družili smo se sa Hevigovima.

Hevigovi su bili doseljenici iz Nove Engleske i uvek, pomalo, u čežnji za zavičajem; ali, tridesetih godina morala se koristiti svaka prilika za posao. Tom Hevig predavao je fiziku i hemiju u našoj srednjoj školi. Osim toga, bio je trener atletskog tima. Vitak i lep, povučen i mladalački sramežljiv, uspevao je ovom poslu zahvaljujući prvenstveno razumevanju svojih đaka. Voleli su ga. Elinor je bila živahna crnka, strastveni igrač tenisa i neumorna u dobrotvornom radu u okviru crkve. "To je veoma privlačan i koristan posao", objasnila mi je još na početku našeg poznanstva i slegnuvši ramenima, dodala: "U najmanju ruku, Tomu i meni pruža utehu da nismo licemerii. Ne želimo da ljudi misle da pripadamo crkvi samo zato što to školski odbor očekuje od Toma".

Jednog dana zazvonio je telefon u mojoj kancelariji i sa druge strane začuh je, iznenađen, kako me gotovo histeričnim glasom, preklinje da dođem.

Prostorije za rad lekara u to vreme, a naročito u provincijskom

gradiću, bile su sasvim drugačije od današnjih. Dve prednje sobe stare, velike kuće u kojoj smo živeli, prilagodio sam potrebama svoje prakse. Imao sam sobu za prijem bolesnika i sobu za preglede i stručni tretman, uključujući lakše operacije. A obavljao sam i poslove sekretarice. Kejt mi je pomagala oko dokumentacije - kad se bolje prisetim, čini mi se neverovatno malo, mada se ona nikad nije odala - a kad bi se dogodilo da posetioци moraju duže čekati na red, zabavljala ih je u dnevnoj sobi. Obavio sam jutarnje obilaske i pošto nisam imao obaveza za neko vreme, odvezoh se ulicom Union pravo u Elm.

Dan je bio užasno vreo, nebo bez oblaka, na zemlji ni daška vetra, a drveće pokraj puta presijavalo se poput metala u svim nijansama zelene boje. Deca i psi, iscrpljeni vrelinom, odmarali su se u hladu. Nije bilo pesme ptica. Čulo se samo kako moja kola tutnje. Počeo je da me obuzima strah. Setih se da je Elinor uplakano izgovorila Džonijevo ime, a ovo je vreme pogodovalo poliomielitisu.

Uleteo sam u njihovu kuću. U senci spuštjenih žaluzina, čulo se zujanje ventilatora. Elinor me zagrlila i osetih da sva drhti. "Bobe, jesam li ja to poludela?" reče ona, gušeći se. "Reci mi, molim te, da nisam!"

"Stani, polako", promrmljah. "Jesi li pozvala Toma?" Tom je preko leta svoju skromnu školsku platu nadoknađivao radom u mlekari, na kontroli kvaliteta.

"Ne, ja ... mislila sam..."

"Sedi Eli". Razdvojih nas. "Deluješ dovoljno razumno. Možda je sve posledica ove nesnosne vrućine. Opusti se, zavali se udobno, olabavi vilicu, polako zavrti glavom u krug. Osećaš li se bolje? U redu, sada mi reci šta misliš da se desilo."

"Džoni. Njih dvojica. Onda opet samo jedan." Zagrcnula se. "Onaj drugi!"

"Uh, čekaj, Eli", rekoh. "Hajde da to dobro razmotrimo."

Gledala me je molećivo, zbunjeno prepričavajući događaj. "Ja, ja, ja sam ga kupala i začuh dečji plač. Pomislih da je to zvuk kola, ili nečeg sličnog, sa ulice. Ali izgledalo je kao da dopire iz ... spavaće sobe. Na kraju, zamotah Džonija u peškir - nisam ga mogla ostaviti u vodi - i krenuh sa njim da proverim. U sobi je bio još jedan majušni dečak. Ležao je u kolevcu, go i moka, vrišteći i ritajući se. Bila sam

tako zapanjena da sam ispustila Džonija iz ruku. Sagnuvši se da pogledam nije li pao u kolevku, videla sam ga kako iščezava. Kroz vazduh. Po instinktu se maših za njega, ali mi u ruci ostade samo peškir. Džoni je nestao! Mislim da sam tokom nekoliko narednih sekundi izišla napolje da ga tražim. Obišla sam sav kraj i nisam ga našla."

"A šta je bilo sa drugom bebom?", zahtevao sam odgovor.

"Ona ...je tu ... čini mi se."

"Hajde", rekoh. "Idemo da vidimo."

Ušavši u sobu, uzviknuh radosno, sa beskrajnim olakšanjem: "Pa ovde nikog nema osim dobrog starog Džona."

Ona me steže za ruku. "Naizgled je isti." Dete je bilo mirno i nešto je gukalo. "Čak ima i isti glas. Nije moguće da je to on!"

"Vraga nije. Eli, imala si priviđenje. Po ovakvom vremenu, to nije iznenađujuće, pogotovo što si još slaba." Do sada, moram priznati, nisam imao slično iskustvo, barem ne sa osobama trezvenim kao Eli. Ipak, ono što sam rekao nije bilo neverovatno. Nastup koji uliva poverenje moćno je sredstvo u lekarskoj praksi.

Uspeo sam da je sasvim ubedim tek kad smo uzeli Džonijevu krštenicu i uporedili otiske prstiju i stopala sa detetovim. Preporučio sam joj osvežavajući napitak, razgalio je uz šoljicu kafe i vratio se na posao.

Prolazilo je vreme, a ništa se neobično nije dešavalo i ja sam poprilično zaboravio događaj. Desilo se to godine kada smo naša jedina devojčica i ja po prvi put dobili upalu pluća i ona je preminula ubrzo posle svog drugog rođendana.

Džoni Hevig bio je pametan, maštovit i samotnik. Što je više ovladavao pokretima i govorom, manje je boravio u društvu svojih vršnjaka. Izgledao je najsrećniji dok je na stočiću crtao slike, ili u dvorištu oblikovao životinje od gline. Kada bi ga neko od starijih odveo na reku, provodio je sate na obali uživajući u igri brodićem. Elinor je bila zabrinuta za njega. Tom nije. "Bio sam isti takav", govorio bi. "To čini detinjstvo neobičnim, mladost užasnom, i pitam se da li se isplati kad odrasteš."

"Trebalo bi da bolje pazimo na njega", izjavila je Elinor. "Kad bi samo znao koliko često Džoni nestane. Oh, svakako, za njega je to igranje

žmurke, skrivanje u žbunju, podrumu i ko zna gde još. Sjajna zabava, nema šta, slušati mamu kako vičući jurca gore-dole, loveći ga. Jednog dana put će ga navesti preko ograde i..." Prsti joj se zgrčiše u pesnicu. "Mogao bi uteći."

Prava nevolja došla je kad je Džoni imao četiri godine. Do tada je već prestao sa igrom nestajanja (barem su njegovi roditelji tako mislili; nisu znali šta se događa u njegovoj sobi) jer je zbog nje dobijao samo pljuske. Ali, jednog letnjeg jutra Džoni nije bio u svom krevetu, i nigde ga nije bilo, i čitava policijska stanica i većina suseda baciše se u potragu.

U ponoć se oglasilo zvono na vratima. Elinor je spavala, pošto je po mom naređenju popila pilulu za smirenje. Tom je sedeo sam, budan. Zvono ga je trglo, on ispusti cigaretu - rupa na tepihu će ga dugo podsećati na tu besanu noć - i saplićući se o stolicu pojuri ka vratima.

Na tremu je stajao čovek. Nosio je mantil i šešir sa širokim obodom, što ga je činilo bezličnim. Tom ga, svejedno, ne bi primetio, jer se celim bićem ustremio na dečaka koji je držao čoveka za ruku.

"Dobro večer, gospodine", reče čovek ljubaznim glasom. "Pretpostavljam da tražite ovog mladog džentlmena?"

Tom pade na kolena da zagrlji sina i dok je kroz suze, mucajući pokušavao da se zahvali, čoveka više nije bilo.

"Čudno", pričao mi je Tom kasnije. "Nije moglo trajati duže od nekoliko trenutaka da mi je sva pažnja bila usredsređena na Džonija. Znaš i sam da je naša ulica dobro osvetljena. Niko, makar trčao sprintom, ne bi mogao tako brzo da iščezne. Osim toga, odjek koraka izazvao bi lavež pasa iz dvorišta. Ipak, pločnik je bio pust i tih."

Dečak nije rekao ništa, osim da je bio tu "u blizini", izvinio se i obećao da više neće lutati sam.

I nije. Šta više, izronio je iz svoje usamljenosti do te mere da je stekao nerazdvojnog druga, Pita Danbara. Pit je prilično odudarao od svog tihog i povučenog prijatelja. Nije bio naivan; sada je vlasnik kafane A & T. Ali se i Džon, kako je sada želeo da ga zovu, na svoj način isticao; bio je nadmoćan u svakom pogledu. Igrali su se igara koje je on smislio, posećivali njegova omiljena skrovišta, a zatim i

odabrane delove Morgan Vudsa, gde je Džoni, u glavnoj ulozi, prikazivao doživljaje iz sveta svoje mašte.

Sedeli smo, jednom prilikom, u mojoj sobi, zagušljivoj od mirisa duvana i kožnog nameštaja. Vladala je uobičajena strka. Duboko uzdahnuvši, Eli mi reče: "Plašim se da je Džon toliko dobar u sanjarenju, da čak i za Pita stvarni svet gubi sjaj. U tome je nevolja. Previše je dobar."

U naredne dve godine viđao sam Džona prilikom nekoliko uobičajenih lakših bolesti i nije bilo razloga da sumnjam da s njim nešto nije u redu. Stoga sam se zaprepastio kad je Elinor zahtevala da se sastanemo i popričamo o Džonu. Nasmejala se preko telefona. "Ma, znaš ti Toma. Jenki i njegova savest. Nikad mi ne dozvoljava da privatne posete koristim za tvoje stručno mišljenje." Zvučala je nesrećno.

Zavalio sam se u svoju škriputavu, okretnu stolicu, sklopio ruke i rekao: "Hoćeš da kažeš da ti Džon priča o stvarima koje ne mogu biti istina, a tebi izgleda kao da u njih veruje? Vrlo tipično. Proći će ga to vremenom."

"Nisam sigurna, Bobe." Ona namrgođeno pogleda u čašu sa pićem. "Zar nije malo prestar za takve stvari?"

"Možda. Posebno ako se uzme u obzir njegov izuzetno nagli fizički i mentalni razvoj proteklih meseci. Ali iz lekarskog iskustva zauvek sam shvatio činjenicu da 'prosečan' i 'normalan' ne znače isto ... Pa, dobro, znači Džon ima izmišljenog drugara?"

Ona pokušava da se nasmeje. "U stvari, izmišljenog čiku."

Ja izvih obrve. "Zaista? Šta ti je, molim te, rekao?"

"Gotovo ništa. Šta uopšte deca pričaju svojim roditeljima? Ali sam ga slučajno čula dok je Pitu pričao o čika Džeku koji dolazi po njega i vodi ga na svakovrsna čarobna putovanja."

"Čika Džek, kažeš? A kakva su to putovanja? Jel' u ono kraljevstvo iz mašte, jednom si mi pomenula, kojim vlada Leo Lav?"

"N-ne. To je tajanstvena Zemlja Životinja koju je opisao Tomu i meni; savršeno dobro zna da je to čista izmišljotina. Ali, ova putovanja sa njegovim 'čikom'... sasvim su drugačija. Doduše, odlomci, koje sam ja uhvatila, deluju više nego istinito. Na primer, poseta indijanskom selu. Nisu to bili Indijanci iz knjiga ili filmova. Dočarao je njihov život sa mnogo pojedinosti, skoro da sam mogla osetiti miris osušenog

krzna i vatre sa zgarišta. Drugom prilikom, ubeđivao je Toma da se vozio avionom. Verujem da je mogao izmisliti avion veći od kuće. Ali, kako se na njemu održavao bez propelera? Mislila sam da dečaci vole da uzvikuju iii-jouuu, igrajući se aviona koji se obrušava. Ne, njegov avion leteo je mirno i gotovo nečujno. Unutra se prikazivao film. U tehnikoloru. On je čak imao i ime za mašinu. Džet? Da, mislim da je rekao 'džet'."

"Plašiš se da će ga njegova mašta savladati?" Bilo je to suviše pitanje. Ona klimnu glavom, gutajući knedlu. Prišavši joj bliže, blago sam je pomilovao po ruci i rekao: "Eli, mašta je najveće bogatstvo koje detinjstvo može da pruži. Sposobnost da se mašta do takvih detalja, kao ono sa Indijancima, neprocenjive je vrednosti. Tvoj dečak je više nego razuman; on je možda genije. Šta god radila, nikad ne pokušavaj da ugušiš njegovu izuzetnu nadarenost."

Još uvek verujem da sam bio u pravu - možda neumesan, ali, ipak, u pravu.

Svoju priču, tog vrelog dana, završio sam cerekajući se: "Što se tiče njegovog, uh, džet aviona, kladim se u tuce uštipaka da Pit Danbar ima nekoliko Malih Velikih Knjiga Baka Rodžersa."

Kao i svi mali dečaci i Džon je u početku nerado išao u školu, ali je tu odvratnost ubrzo prevazišao. Nesumnjivo da mu je mnogo toga bilo dosadno. Umeo je da razmišlja svojom glavom i ponekad mu se činilo da je priteran u klopku. Ipak, imao je odlične ocene, a najiskrenije su ga privlačile nauka i istorija. ('Zvezda je prošla blizu našeg Sunca i otrgla pramen plamtećeg gasa od koga su kasnije nastale planete ... Razdoblja u istoriji civilizacije su Egipat, Grčka, Rim, Srednji vek i Moderno doba, koje je počelo 1492.')

Proširio je krug, mada ne i bliskih prijatelja. Složili smo se sa Hevigovima da je prava šteta što je naš Bili četiri godine stariji, Džimi dve, a Stjuart tri godine mlađi od Džona. U tom uzrastu male razlike u godinama velike su u zrelosti i predstavljaju teško premostivu prepreku u druženju. Džon je izbegavao zabave sa vršnjacima, opstajući na samom rubu zbivanja i društva kome je pripadao. Elinor je, na primer, morala u celosti da preuzme obaveze oko proslave njegovog rođendana. Ipak, kada bi nekom pošlo za rukom da savlada njegovu povučenost i podstakne zadivljujuće umeće

razgovora, Džon je delovao prilično dopadljivo.

U osmoj godini ponovo je priredio iznenađenje. Nekoliko starijih, obesnih dečaka iz sportskog tima, naumilo je zabavu na svoj način: iz zasede su presretali i mlatili decu koja su se vraćala iz škole. Školski autobus prevezio je samo decu sa farmi, a Senlak je u to vreme bio retko naseljen. Trebalo je pešačiti kroz pretežno usamljene krajeve. Žrtve, prirodno, nisu mogle nikome da se požale. Ali, sportisti koji behu zaskočili Džona Heviga, jesu. Kroz plač su zapomagali da je pozvao čitavu vojsku u pomoć. Van svake sumnje, dobili su dobre batine.

Kada se o tuči pročulo, stigla ih je dodatna kazna: "Siledžije su obične kukavice", govorili su očevi sinovima. "Vidiš kako si prošao kad se taj fini Hevig uhvatio u koštac sa vama." Ubrzo su u Džona svi gledali sa strahopoštovanjem, mada je on i dalje crveneo, zamuckivao i odbijao da opisuje detalje; posle toga prozvali smo ga Džek.

U protivnom, događaj bi prošao nezapaženo. Bilo je to u godini rata kada je pala Francuska.

"Ima li vesti o fantom-čiki?" upitah Elinor. Nekoliko porodica bilo se okupilo na prijemu kod Stoktonovih, i ja sam hteo da predahnem od rasprava o politici.

"Molim?", reče ona zasijavši pod natkrivenim tremom, gde smo stajali. Osvetljeni prozori i žamor razgovora u pozadini nisu mogli pomračiti lepotu punog meseca nad kapelom Holberg koledža i pesmu cvrčaka kroz toplu, mirisno-zelenu tamu. "Oh", nasmeja se ona uz dražesnu rupicu na obrazu. "Misliš na mog sina. Ne, već neko vreme. Bio si u pravu, to je samo prolazna faza."

"Ili je naučio da je drži u tajnosti." Nije trebalo da glasno razmišljam.

Pogođena, ona mi odvrati:

"Hoćeš da kažeš da bi Džon mogao sasvim da učuti? Već je povučen, ne razgovara sa nama o važnim stvarima, a ni sa ostalima, koliko sam upoznata..."

"To jest", brže bolje sam nastavio, "počinje sve više da podseća na svog oca. E pa, lepo, Eli, imaš divnog sina, a tvoja će snaha imati dobrog čoveka. Hajdemo unutra da dospemo još malo pića."

U mojim beleškama zapisan je tačan datum kada je Džek Hevig na neko vreme izgubio prisebnost.

Bio je utorak, 14. april 1942. Prethodnog dana Tom je ponosno saopštio novost sinu. Dečaku ranije ništa nije pominjao, bio se poverio samo Eli, jer nije bio siguran u ishod svojih nadanja. Međutim, sada je sve bilo na papiru. Škola je odobrila njegovu ostavku, a vojska prihvatila prijavu u dobrovoljce. U rat je trebalo da krene čim se završi školska godina. Istini za volju, bolje bi služio domovini da je ostao. Ali, pohod je bio neminovan, sve ga je predskazivalo, a ptica zloslutnica beše se nadvila nad tmurne pragove Senlaka. Čak sam i ja, iako pomalo prestar za ratovanje, razmišljao o toj mogućnosti, ali su me prijatelji, srećom, ubedili da odustanem.

Zvonjava telefona izvukla me je iz kreveta pre svitanja. Bila je to Elinor:

"Bobe, moraš doći, smesta, molim te, molim te. Džoni. Poludeo je. Bojim se de je ... moždana groznica ili... Bobe, dođi!"

Požurio sam da prigrlim krhkog dečaka, smirim njegovo mahnitanje, da mu po potrebi dam injekciju. Pre nego što sam stigao Džek je vrištao, povraćao, grebao se do krvi, udarao glavom u zid i pripijao uz oca kao da će mu se pod kožu uvući. "Tatice, tatice, nemoj ići, ubiće te, znam, znam, video sam, bio sam tamo i video, gledao sam u onaj tamo prozor i mama je plakala, tatice, tatice, tatice!"

Dobar deo nedelje morao sam mu davati sredstva za umirenje, postepeno povećavajući dozu. Trajalo je prilično dugo dok sam ga sasvim umirio. Već je uveliko bio mesec maj, a Džek je još bio u jadnom stanju.

Ovo, sasvim sigurno, nije bilo normalno ponašanje. Drugi dečaci, čiji su očevi bili u ratu, slavili su, ili su barem tako govorili. Dobro, razmišljao sam, Džek nikad i nije bio kao ostala deca.

Oporavio se i prionuo na učenje. Svaki zamisliv trenutak provodio je u društvu Toma, bili su nerazdvojni kao nikad do tada, naročito za vreme Tomovih odsustva provedenih kod kuće. Između dva susreta pisao je, gotovo svakog dana, pisma ocu...

...koji je poginuo u Italiji, 6. avgusta 1943.

2.

Lekar ne može dugo podnositi posledice učinjenih grešaka, koje su neminovne, ukoliko ne nađe način da ih ispravi. U slučaju Džeka Heviga uspeo sam da se iskupim. Ipak, pomogao sam mu više kao prijatelj, nego kao lekar.

Ogromno iskustvo pomoglo mi je da uvidim da je Džek, bez obzira na hrabro držanje, bio ozbiljno uzdrman. U 1942. godini bilo je teško nabaviti benzin van istočnih država. Zamolio sam kolegu da preuzme moju praksu, i kada je počeo školski raspust, Bil i ja pošli smo na izlet ... i povelu Džeka sa nama.

U Minesota Erouhedu iznajmili smo mali čamac i uplovili u divljinu jezera, močvara, i raskošnih stabala. Put nas je vodio u Kanadu. Proveli smo mesec dana sami - moj trinaestogodišnji sin, ja i moj bezmalo usvojeni sin, za koga sam verovao da ima devet godina.

Predeo kroz koji smo prolazili bio je vlažan i pun komaraca; veslanje protiv čeonog vetra, veoma naporno; baš kao i vuča čamca; za pravljenje logora trebalo nam je mnogo truda, s obzirom da nismo imali svu onu zgodnu opremu koja danas taj posao čini lagodnim. Ipak, Džeku su ta noćna iscrpljivanja baš godila. Očekivao sam da će ga boravak u prirodi za nekoliko dana zaceliti.

Tiha svitanja, svetlo-zlatna u vrhovima krošnji jasenove šume spram široke vode; pesma ptica, šuštanje vetra, miris zimzeleni; pitoma veverica koju smo hranili iz ruke; kovitlanje jelena u begu; kupine koje smo brali na toplim svetlim proplancima šume, sve dok se nije pojavio medved i mi smo mu, uz najviše počasti, prepustili mesto;; ogromni i neustrašivi los, kako nas posmatra dok se prikradamo; zraci sunca na zalasku kroz providna krila slepih miševa; suton, vatra i priče; a iznad svega, Bilova mladalačka radoznalost, koja je Džeku, bolje nego što bih ja to ikad učinio, pokazala kako se veliki i zanimljiv svet skriva iza naše tuge; vreće za spavanje i pogled u nebo sa zvezdama bez broja.

Ovi prizori činili su temelj njegovog izlečenja.

Vrativši se kući, napravio sam grešku. "Nadam se, Džek, da si prebrodio onu viziju u vezi sa svojim ocem. Nema načina da se

predskaže budućnost." Džek je, međutim, samo pobeleo, okrenuo se i pobegao. Trebalo mi je mnogo nedelja da ponovo steknem njegovo poverenje.

I njegovo pouzdanje, u svakom slučaju. Ono što mi je poveravao, bila su razmišljanja, nadanja i problemi običnog dečaka. Više nisam pominjao njegovu opsednutost, a nije ni on. Koliko su mi vreme i okolnosti dozvoljavale, trudio sam se da mu barem malo nadoknadim oca, koji mu je očajnički nedostajao.

Rat je bio u jeku i više nismo mogli ići da duža putovanja. Preostali su nam seoski putevi za pešačenje, Morgan Vuds za tumaranje, reka za plivanje i pecanje, jezero Vinego i moja jedrilica, usidrena u blizini. Džek je vraćao u moju radionicu i provodio vreme praveći hranilicu za ptice ili vešalicu za metlu svojoj majci. Mogli smo lepo da razgovaramo.

U vreme kada se to dogodilo, verujem da Džek već beše uspeo da postigne smirenost u odnosu na očevu smrt. Mi smo se, opet, pretvarali da je njegovo predosećanje bila puka slučajnost.

Elinor je već radila u biblioteci, a sada je i nekoliko sati nedeljno pomagala u bolnici. Udovištvo je teško pogodilo. Zahvaljujući snažnoj volji brzo se oporavila, ali je dugo bila uzdržana i nedruželjubiva. Kejt i ja pokušavali smo da je izvučemo iz kuće, ali je ona pozive češće odbijala nego što ih je prihvatala.

Kada je, konačno, počela da proviruje iz svoje čaure, bila je u društvu nekih drugih ljudi, koji nisu pripadali starom krugu porodičnih prijatelja. Nisam izdržao da ne primetim: "Znaš, Eli, proketo mi je drago što si opet sa nama. Ipak - oprost - iznenađen sam tvojim novim prijateljima."

Pocrvenela je i skrenula pogled. "U pravu si", reče ona snuždeno.

"Oni su, svakako, savršeno dobri ljudi. Ali, uh, nisu oni koje ti zoveš intelektualnim tipovima, zar ne?"

"N-ne ... U redu." Uspravila se u stolici. "Bobe, budimo otvoreni. Ne želim da ostanem ovde samo zato što ti mnogo značiš Džeku. Niti želim da se živa pokopam, kao što je bio slučaj prvih nekoliko godina. Tom je imao velikog uticaja na mene; istina je da ja, zapravo, nemam akademski način razmišljanja, kao što je bio njegov. A... vi, sa kojima smo se družili... imate svoje porodice."

Shvatio sam da je beskorisno produbljavati razgovor na tu temu - koliko su njeni novi pratioci, bahati i koristoljubivi, bili strani njenom sinu, i kako će ih iz dna duše prezirati.

Džek je imao dvanaest godina kada su nuklearne bombe uništile dva grada i poslednju čovekovu nevinost. Od 1942. njegovo zadivljujuće napredovanje usporeno je do prosečnog, ali sa vidljivim posledicama prerano sazrelog deteta. Imao je pojačanu potrebu za samoćom, i ona je prevladala. Pit Danbar, kao i ostali školski drugari, bili su ne više od slučajnih poznanika. Ljubazno, ali nepokolebljivo, Džek je odbijao sve što nije bilo u njegovom planu. I dalje je revnosno učio, ali je slobodno vreme čuvao samo za sebe i nikog više: puno je čitao, naročito istorijske knjige; šetao je sam po nekoliko milja; slikao ili oblikovao predmete alatkama koje je sakupio uz moju pomoć.

Ne htedoh reći da je bio potišten. Usamljeni dečaci nisu retkost i uglavnom izrastu u prihvatljive društvene osobe. Džek je, na primer, rado gledao program Amosa i Endija, mada mu se više sviđao Fred Alen; i sam je imao rezak smisao za humor. Sećam se mnogih karikatura koje je nacrtao. Jedna od njih bila je delimično osmišljena po uzoru na knjigu Stranac i ostali, koju mu ja bejah pozajmio: u mračnoj, vlažnoj šumi stajale su dve ljudske prilike. U prvom planu, nesumnjivo, H. P. Lavkraft, nakostrešen, upirući prstom u nešto. Pored njega, žena u tvidu, koja mu ljutito odgovara: " Naravno da su bledunjave i pečurkaste, Huarde. To jesu pečurke."

Kako je bivao samostalniji, mnogo smo se bolje razumeli; razlika u godinama između njega i Bila nije više bila od značaja, tako da su njih dvojica ponekad išli zajedno u šetnju, na plivanje ili vožnju čamcem - čak smo 1948. ponovo krenuli u severnu Minesotu, ovog puta sa Džimom i Stjuartom.

Ubrzo po povratku, moj drugi sin upitao me je: "Tata, koja je dobra knjiga iz filozofije?"

"Šta reče?" Odložio sam novine. "Filozofija, u trinaestoj?"

"Što da ne?" dobaci Kejt preko svog ručnog rada. "Da je u staroj Atini, počeo bi i ranije."

"Pa, hm, filozofija je prilično široka oblast, Džime", počeo sam da vrdam. "Reci mi određeno, šta te zanima?"

"Oh," promrmljao je, "slobodna volja, vreme i tako to. Džek Hevig i

Bil su na izletu mnogo o tome razgovarali."

Saznao sam, potom, da je Bil u svom koledžu imao sjajan nastup i veliki ugled kao znalac filozofije, ali se ubrzo uhvatio u zamku - da li je istorija univerzuma bila napisana pre njegovog početka? Ako jeste, kako znamo da imamo slobodan izbor? Ako nije, kako možemo promeniti tok budućnosti ... ili prošlosti? Bila su to pitanja suviše ozbiljna da bi ih jedan srednjoškolac mogao proučiti tako detaljno, kao što to Džek već beše učinio.

Kada sam upitao svog štićenika šta želi za božićni poklon, odgovorio mi je: "Nešto meni razumljivo, što objašnjava relativitet."

Godine 1949. Elinor se ponovo udala. Njen izbor bio je poražavajući.

Sven Birkelund imao je dobre namere. Njegova porodica doselila se iz Norveške kad je Svenu bilo tri godine; sada je imao četrdeset i bio je uspešan farmer, vlasnik ogromnog imanja i lepe kuće na deset milja izvan grada, ratni veteran i skorašnji udovac sa dva sina: Svenom Juniorom, od šesnaest, i Haroldom, od devet godina. Plećat, riđokos i silovit, isticao se vatrenom muževnošću - priznala mi je Kejt, mada ga nije podnosila - a i bio je pismen; redovno je pratio izvesne časopise (Reader's Digest, National Geography, Country Gentleman); tu i tamo pročitao bi poneku knjigu; voleo je putovanja i bio prodoran poslovni čovek.

A Elinor... uvek puna života, već šest godina živela je neudata.

Zaljubljenom je teško skrenuti pažnju i upozoriti ga. Kejt i ja nismo to ni pokušavali. Prisustvovali smo venčanju i proslavi, izražavajući naše najbolje želje. Mene je najviše zabrinjavao Džek. Dečak je delovao preplašeno i izmučeno; govorio je i hodao kao robot. U svom novom domu retko je imao priliku da nas vidi. Napokon, ni on ni ja nismo imali želju da detaljno razmatramo vreme koje je pred nama. Jer, imajte na umu: dok je Elinor bila bivši pripadnik Episkopske crkve, a Džek rođeni agnostik, Birkelund je bio protestant kome je Biblija bila zakon; dok je Elinor uživala da priprema, a Džek da kusa njenu gurmansku hranu, Birkelund je sa svojim sinovima najradije jeo krompir i meso. Večernje sate odmora Tom bi započinjao uz knjigu, a zatim bi se posvetio razgovoru sa Elinor. Birkelund je to vreme koristio da sređuje račune; u protivnom, sedeo bi prilepljen uz radio, a verovatno bi to činio i uz televizor, da

ga je bilo. Elinor je, uz Tomov uticaj, prihvatila duh političkog liberalizma, dok je Birkelund bio vatreni pristalica i član Američke Legije - nikad nije propustio nijedan sastanak; i izvučete li očigledan zaključak, u pravu ste - postao je zakleti pristalica senatora Džozefa Makartija.

I tako redom. Ne mislim da su se njeni snovi srušili preko noći. Siguran sam da se Birkelund trudio da joj udovolji, da bi postepeno popuštao u istrajnosti samo zato što nije imao uspeha. Elinor je uskoro zatrudnila, i to je bila samo otežavajuća okolnost u vezi koja je ionako kratko trajala. (Požalila mi se da su joj, budući da je već bila u poodmakloj trudnoći, njegovi noćni nasrtaji postali bljutavi, a pošto nije imao nameru da prestane, pozvao sam ga, kao porodični lekar, na razgovor, očitao mu lekciju i on se, mada zlovoljno, pomirio sa činjeničnim stanjem.)

Za Džeka su novonastale okolnosti predstavljale pakao, u pravom smislu te reči. Njegova polubraća, slika i prilika svoga oca, bunila su se kada bi ih napadao u zaštiti svojih prava. Junior, kome je jedino bilo stalo do lova i devojaka, nazivao je Džeka mekušcem, jer nije bio u stanju da ubije, i nastranim, jer ga nikad nije viđao sa devojkama. Harold je smišljao i koristio bezbroj načina kojim mali dečak maltretira starijeg, nemoćnog da se brani.

Povučeniji nego ikad, Džek je opstajao. Pitao sam se kako.

U jesen 1950. rođena je Ingeborg. Birkelund joj je dao ime po tetki, jer se, igrom slučaja, njegova majka zvala Olga. Iako razočaran što je rođena devojčica, nije mu smetalo da priredi veliko slavlje. U pijanom društvu, praćen sveopštim smehom, neprestano je zbijao šalu kako mu je za jedan minut vremena, koliko je lekar odobrio, bilo teško ostvariti nameru da dobije sina.

Lekar i njegova supruga takođe su bili pozvani, ali su se setili da imaju ranije ugovorene obaveze. Tako da nisam video, već kasnije čuo iz priče, kako je Džek napustio proslavu i izazvao veliko ogorčenje svog očuha. Mnogo vremena potom, Džek mi je prepričavao događaj sa svim pojedinostima: "Kada je otišao i poslednji gost, osim onih koji su uveliko spavali na podu, priterao me u je ćošak i zapretio da će me prebiti od batina. Odgovorio sam da ću ga ubiti, ako samo pokuša. Stvarno bih to učinio. Uvideo je da se ne šalim i izašao je gundajući. Od tada smo razgovarali samo u

neizbežnim prilikama. I dalje sam pomagao u kućnim poslovima; moj zadatak bio je da raspremim sto, a posle večere otišao bih u svoju sobu."

I ko zna gde još.

Nekakav sklad vladao je do početka decembra. Nije više bitno šta ga je, u osnovi, poremetilo, ali je bilo vezano za trenutak kada je Elinor upitala Džeka da li je razmislio koji bi koledž želeo da pohađa. Birkelund je zagrmio: "A mogao bi, do đavola, da obuče uniformu i krene da služi svojoj otadžbini, kako što sam ja to učinio, ako, uopšte, budu hteli da ga prime u vojsku." Tako je započela svađa i Elinor je, uplakana, glavom bez obzira, pobjegla u svoju sobu.

Sledećeg dana Džek je nestao.

Vratio se krajem januara, ne rekavši ni reči gde je bio i šta je radio i izjavio da će otići zauvek ako njegov očuh, kao što je pretio, prijavi slučaj nadležnima za maloletne prestupnike. Uveren sam da je bio nadmoćan u nastupu, jer se bio izborio za pravo da ga više ne uznimravaju. Bili su zaprepašćeni promenama u njegovom izgledu i načinu ophođenja.

U domu je ponovo uspostavljena ravnoteža, doduše nesigurna. Samo šest meseci kasnije, Džek je u nedelju, po povratku iz crkve, pošao u uobičajenu dugu šetnju i zaboravio da zaključa vrata svoje sobe. Mali Harold je to primetio, ušao i počeo da pretura po radnom stolu. Ono što je našao i smesta pokazao ocu, razbilo je u paramparčad sve dotašnje jadne napore.

Padao je sneg, i beli nanos polako se taložio na prozorska okna. Dnevna svetlost, koja se kroz njih cedila, bila je srebrno-siva. Napolju, gotovo topli vazduh i savršena tišina.

Elinor je sedela na kauču u mojoj dnevnoj sobi i plakala. "Bobe, moraš da razgovaraš s njim, ti, ti, ti mu moraš pomoći... ponovo... Šta se desilo kada je pobjegao? Šta je onda radio?"

Kejt je obuhvati rukama i položi njenu umornu glavu na svoje rame. "Ništa loše, draga moja", promrmlja ona. "Oh, budi sasvim sigurna. Ne zaboravi nikad, Džek je Tomov sin."

Šetao sam gore-dole, u tmurnom sumraku sobe bez osvetljenja. "Iznesimo činjenice na videlo", rekoh smelije nego što sam se stvarno osećao. "Kod Džeka je nađena ova brošura za koju Sven

tvrdi da je komunistička propaganda. Želi da to prijavi šerifu, okružnom pravobraniocu, ili bilo kome ko bi primorao Džeka da otkrije u kakvo je društvo upao kada je otišao od kuće. Ti si se iskrala do garaže, sela u kamionet i krenula. Usput si srela Džeka, pokupila ga i dovela ovamo."

"D-d-da, Bobe, Ne mogu ostati dugo. Ingeborg je kod kuće... Sven bi rekao da nisam normalna majka..."

"Imao bih da kažem nekoliko reči o poverenju". odgovorio sam, "a da ne pominjem slobodu govora, štampe i mišljenja." Zastavši na kratko, nastavio sam: "Uh, reče mi da si otela brošuru?"

"Ja..." Ona se otrže iz Kejtinog zagrljaja, pa, grcajući kroz suze, reče odlučnim glasom kog se dobro sećam: "Kakve svrhe ima zvati policiju, kad nema dokaza."

"Smem li da ga vidim?" upitah je.

Oklevala je. "To je... nestašluk, Bobe. Sasvim b-b-eznačajno. Džek te čeka..."

Bio je u mojoj radnoj sobi, kako mu beš naloženo, dok smo mi većali. Hladnokrvnost koju je pokazao mogla je da rashladi i sam taj zimski dan.

"On i ja ćemo sada da razgovaramo", rekoh ja, "a Kejt će ti doneti kafu i nešto hrane da prezagladiš. Samo, moraš mi dati povod za razgovor."

Pribrala se, klimnula glavom i posle kratkog napipavanja po novčaniku, pružila mi nekoliko listova papira vezanih spajalicom. Smestio sam se u svoju omiljenu fotelju, naslonio levu nogu na desno koleno, dobro napunio lulu i počeo da čitam.

Pročitao sam ga dvaput. I triput. U zanosu, skoro sam izgubio iz vida da nisam sam.

Pokazaću ga i vama. U njemu nema zagonetki.

Ali, vratimo se u prošlost. Bio je jedanaesti mart, godine gospodnje hiljadu devet stotina pedeset prve.

Hari S. Truman bio je predsednik Amerike, pošto je na izborima pobedio Tomasa E. Djujija, i bivši potpredsednik, koji je imao dovoljno odvažnosti da prizna da je njegova stranka bila tek rukavica na ruci Moskve. Moskva je bila glavni grad Sovjetskog Saveza, za koji me moj obožavani Franklin Delano Ruzvelt beše ubedio da je svetilište demokratije i naš odani saveznik u svetom ratu za trajan mir. Istočna

Evropa i Kina bile su naključane istom pričom. Ličnosti na naslovnim stranama novina bili su Aldžer His, Oven Latimor, Džudit Koplton, Morton Sobel, Džulijus i Etel Rozenberg. Na neki način, međutim, kod mene i mojih prijatelja nisu mogli potisnuti osećanje odvratnosti prema Džozefu Makartiju. Jer, pod zastavom Ujedinjenih Nacija, američki mladići i dalje su ginuli - pet i po godina posle pobeđe u ratu! - a njihove ubice bili su Severnokorejci i Kinezi. Pre manje od dve godine, ubrzo po osnivanju NATO-a, zagrmele su prve ruske atomske bombe. I tako redom, nizali su se događaji na putu do konačne podele. Većina nas, u emocionalnoj paralizi, očekivala je Treći svetski rat, koji je mogao izbiti svakog časa.

Kada se sve uzme u obzir, nisam mogao optužiti Svena Birkelunda da je preneglio sa odlukom.

Što sam više iščitavao tekst, moja zbunjenost je rasla.

Ko god da ga je napisao, pisao je jezikom komunista - prelistavao sam neke takve spise i ranije - ali sam nije bio zadojeni komunista.

Ko je, onda, bio pisac?

Vratimo se u prošlost, kažem. Pokušajmo da rasvetlimo kako je svet izgledao 1951. godine.

Osim nekoliko izuzetaka, Amerika nikad nije dovođila u pitanje sopstvena prava, a kamoli svoje pravo da postoji. Znali smo da imamo probleme, ali smo verovali da ih možemo rešiti, s vremenom i uz dobru volju, kada bi svi ljudi, bez obzira na rasu, boju kože i veroispovest, živali složno u predgrađima i pevali iste pesme. Crnci protiv Odbora za obrazovanje bio je događaj iz daleke budućnosti; studentske pobune dešavale su se u drugim zemljama, dok smo mi bili zabrinuti zbog ravnodušnosti naših studenata; u Indokini, Francuzi su se suočavali sa nejasno saopštenim poteškoćama.

Televizija se užurbano uvlačila u naše domove i svi smo razmatrali njen mogući uticaj. Interkontinentalni nuklearni projektili uveliko su bili na putu, i niko nije pomišljao da bi mogli biti upotrebljeni za bilo šta drugo osim za nezrelo međusobno uništenje. Novine su pisale o prenaseljenosti, ali to je ubrzo palo u zaborav. Penicilin i DDT bili su savršeni čovekovi prijatelji. Zaštita prirode značila je održavanje određenih oblasti u prirodnom stanju, uključujući i, za one bolje upućene, paralelno izbrazdane oranice na padinama brežuljaka. Smog je zagađivao Los Anđeles i povremeno London. Okean,

besmrtna majka svih nas, trebalo je da zauvek prihvata i prečišćava naš otpad. Let u kosmos bio je predviđan za naredni vek, kada neki ekscentrični milioner pristane da finansira poduhvat. Postojalo je svega nekoliko, ogromnih i skupih računara, sa mnogo svetlećih lampica. Ako ste pratili novosti iz nauke, ponešto ste znali o tranzistorima i možda nestrpljivo očekivali pojavu čipova i džepnih radio-aparata u rukama Amerikanaca; seljaku iz Indije ili Afrike ova dostignuća, svejedno, ništa ne bi značila. Sva sredstva za kontracepciju bila su , u osnovi, mehanička. Gen je bio mesto na hromozomu. Ukoliko se nije osudio na povratak u kameno doba, čovek se u potpunosti predao mašini.

Smestite se, dakle, ako možete, ako se usuđujete, u 1951, i čitajte ovaj nestašluk, na čijoj je prvoj strani bila napomena: Copyright _ 1970 by John F. Havig.

3.

VITITOV UNIVERZITETSKI REČNIK

Aktivista: Osoba koja koristi taktiku u cilju oslobođenja; ta je taktika, ukoliko je koristi fašista, poznata i pod nazivom makartizam i represija.

Agresija: svaka politika prema drugim državama koju zagovara fašista.

Beli: Poreklom sa Kavkaza; sa bojom kože koja se kreće od smeđe do boje slonovače. Ne sme brkati sa crnim, smeđim, crvenim ili žutim.

Bombardovanje: Način ratovanja u kome se iz vazduha baca snažan eksploziv, osuđen zbog posledica po žene, decu, stare, bolesne i ostalo civilno stanovništvo, osim ako to nisu žitelji Berlina, Hamburga, Drezdena, Tokija, Osake, i tako dalje, mada ne i Hirošime i Nagasakija. (Cf.) Projektil.

Crni: Delimično, ili u celosti podsaharskog afričkog porekla; sa bojom kože čije nijanse idu od tamno do svetlosmeđe. Ne brkati sa smeđim, crvenim, belim ili žutim. Ova reč zamenila je nekadašnju negrit, koja danas zvuči uvredljivo jer znači crnja.

Crveni: (1) Poreklom od američkih Indijanaca; sa bojom kože koja se kreće od smeđe do boje slonovače. Ne sme se brkati sa crnim, smeđim, belim ili žutim, niti sa "Meksikancem", iako je većina Meksikanaca poreklom od američkih Indijanaca. (2) Borba za oslobođenje ili borba sa njenim posledicama.

Čast: Pogledati: Slava.

Demokratija: Narod čija vlada, izabrana na slobodnim izborima, ima razumevanja za želje svog naroda; na primer Čehoslovačka.

Ekologija: (1) Po zastarelom shvatanju: proučavanje međusobnih odnosa u živom svetu i njegova povezanost sa celokupnom životnom sredinom. (2) Sve što nije u vezi sa čovekom, a što država uništava, kao što su drveće i sokolovi - ali ne i pacovi, vrapci, alge, i tako dalje. Stoga, progresivne zemlje nemaju ekologiju.

Establišment: Sila koja košta, u slučaju da je konzervativna.

Fašista: Osoba koja podržava preduzimanje svih mogućih mera koje

vode opstanku Zapada.

Heroj: Osoba koja se žrtvuje i izlaže opasnosti u cilju napretka. (Cf.) Svinja i Jurišnik.

Imperijalista: Osoba koja zastupa stanovište da bilo koja zapadna država treba da zadrži bilo koju prekomorsku teritoriju.

Jedan čovek, jedan glas: Zvanično učenje koje podrazumeva da, s vremena na vreme, stare falsifikatore treba zameniti novim. Svrha učenja je dostignuće istinske demokratije.

Jurišnik: Osoba koja se žrtvuje ili se izlaže opasnosti zbog ciljeva fašiste. (Cf.) Heroj.

Kolonijalista: Onaj koji veruje da bilo koja osoba evropskog ili severnoameričkog porekla ima pravo da zadrži prostor van Evrope ili Severne Amerike na kome su nastanjeni starosedelci, osim ako to nisu Rusi. (Cf.) Starosedelac.

Konzervativni logor: Zatvorena oblast u kojoj se gomilaju ljudi sumnjivi njihovoj vladi ili okupacionoj sili. Nijedna napredna zemlja ili pokret za oslobođenje ne osniva koncentracioni logor, budući da, po definiciji, imaju punu podršku naroda. Nota bene: Liberali smatraju da je neučtivo u vezi s tim pominjati Amerikance japanskog porekla.

Konformista: Pojedinaac koji prihvata ustanovljene vrednosti ne postavljajući pitanja koja uznemiravaju. (Cf.) Nekonformista.

Konzervativan: (Cf): Agresija, Bombardovanje, Okrutnost, Šovinizam, Kolonijalista, Konzervativni logor, Konformista, Uprava, Fašista, Imperijalista, Makartizam, Najamnik, Vojno-industrijski kompleks, Projektil, Napalm, Svinja, Plutokrata, Predrasuda, Svojinsko pravo, Rasista, Reakcionar, Represija, Jurišnik, Ksenofobija.

Kriminalac: Fašista, naročito kada je lišen slobode i kažnjen. (Cf.) Mučenik.

Ksenofobija: Sumnja da je stranac sposoban da umesto vas upravlja vašim životom.

Ljudska prava: Sva prava ljudi na slobodu, sa stanovištem da ona imaju neograničenu prevlast nad pravom svojine, s obzirom da se ova potonja ne smatra ljudskim pravom.

Ljubav: Osećanje koje, ako bi ga svi imali, neposredno vodi ka rešavanju svih ljudskih problema, ali koje su neki (videti: konzervativan), po definiciji, nesposobni da osećaju.

Makartizam: Ubistvo ličnosti iz političkih razloga, tvrđenjem da je izvesna osoba član komunističke zavere, naročito kada to učini poklonik senatora Džozefa Makartija. Ne sme se poistovetiti sa dokazivanjem da je izvesna osoba član fašističke zavere, naročito kada to čini obožavalac senatora Džozefa Makartija.

Mir: Konačno rešenje problema fašiste.

Miroljubiva koegzistencija: Stanje koje prethodi miru, u kome nema agresije, već se obnavlja sveto pravo na oslobođenje.

Mučenik: Osoba koja pati ili umire u cilju oslobođenja. Ne sme se brkati sa kriminalcem ili, zbirno, sa neprijateljskim osobama.

Najamnik: Plaćeni vojnik koji služi nekoj drugoj vlasti. (Cf.) Ujedinjene nacije.

Napalm: Zgusnuti benzin, zapaljen i usmeren na neprijatelja, osuđen od strane svih pravih liberala, osim ako ga koriste Izraelci protiv Arapa.

Napredan: Onaj koji vodi oslobođenju.

Narod: (Uvek se piše sa određenim članom i često velikim početnim slovom.) Oni koji podržavaju oslobođenje. Stoga, tu se ubraja svako ko nije fašista, bez obzira da li on to želi ili ne.

Narodna Republika: Ona u kojoj se glasačko telo sastoji od puščanih cevi.

Nekonformista: Onaj ko prihvata napredne ideje, ne postavljajući neprijatna pitanja. (Cf.) Konformista.

Neprikosnoveno pravo na slobodu: Oslobođenje sa namerom da se stvori (narodna) Republika.

Nuklearno oružje: Oružje koje koristi određeni oblik atomske energije. Fašističke vlade ga upotrebljavaju u cilju agresije, a napredne zemlje kao oslonac za očuvanje mira.

Okrutnost: Svaka radnja koju izvršava policajac. (Cf.) Svinja.

Organski: Poreklom od hrane, dobijene uzgajanjem samo na prirodnom đubrivu, neprskane hemijskim sredstvima, i tako dalje, što znači bez otrovnih sastojaka, uzročnika zaraze iz zemlje i insekata štetočina, pošto okolno zemljište jeste veštački oplođeno i prskano hemijskim sredstvima.

Osoblje: Članovi vojne ili političke organizacije, bilo da su neprijateljski ili korisni. Ne sme se brkati sa ljudskim bićima.

Oslobođenje: Proterivanje stranaca i zbacivanje zapadnjačkih vlada,

uticaja i ustanova, od strane domaćeg stanovništva.

Oslobođenje žena: Pokret usmeren protiv muškog šovinizma.

Plutokrata: Građanin republike koji, zbog svog ogromnog bogatstva koje odbija da deli sa siromašnima, poseduje neprikladnu političku moć. Ne sme se brkati sa Kenedijevima.

Pravo svojine: Utvrđeno pravo pojedinaca koji su zaradili, ili nekim drugim zakonitim načinom dobili vlasništvo, ili pravo poreskih obveznika koji su na sličan način stekli svojinu koja se, potom, označava kao javna. Znači i bezbedno uživati u istoj, bez obzira na ljudska prava.

Predrasuda: Neprijateljstvo ili omalovažavanje pojedinca ili grupe, na čisto klasnoj osnovi i bez obzira na činjenice. Ne sme se brkati sa osudom narodnih neprijatelja.

Projektil: Sprava sa samonavođenjem, koja iz vazduha šalje snažan eksploziv, osuđena zbog štetnih posledica na žene, decu, stare, bolesne i ostalo civilno stanovništvo, osim ako se nekim slučajem nalaze u Sajgonu, Da Nangu, Hueu, i tako dalje. (Cf.) Bombardovanje.

Radioaktivne padavine: Radioaktivni materijal, poreklom iz nuklearnog oružja, široko rasprostranjen ako se vrše probe u atmosferi, osuđen u celom svetu zbog štetnog dejstva na zdravlje i nasledne osobine, osim ako probu ne vrši progresivna zemlja.

Rasista: Bela osoba koja, kada crna osoba pozvoni na vrata, nije u stanju da luči pljuvačku.

Razvoj: (1) U fašističkim zemljama znači krčenje stabala i pašnjaka, podizanje nepostojanih kuća u nizu, i tako dalje, ili, u načelu, zloupotreba prirode. (2) U naprednim zemljama znači obezbeđivanje smeštaja masi ljudi, ili, u načelu, korišćenje prirodnih bogatstava u cilju zadovoljenja ljudskih potreba.

Reakcionar: Koji nije napredan.

Represija: Pobijanje prava slobode govora, na primer, odbijanjem da se aktivisti omogući govornica; ili pravo na slobodnu štampu, na primer, odbijanjem da se svaka koja reč aktiviste štampa, prenosi televizijom ili čuva u biblioteci; ili pravo da se čuje reč aktiviste, na primer, nasrtanjem gomile na aktivistu. Ne sme se brkati sa zaštitom naroda od reakcionarne zaraze.

Republika: Država, u kojoj je vlast izabrana ne na osnovu nasleđa ili

bogatstva, već glasačkim telom, iz koga izrasta politička moć.

Saksija: Marihuana. Moramo li opet prolaziti kroz taj alkohol-duvan-sedativi-su-zakoniti šablon?

Samoopredeljenje: Pravo kulturno ili etnički različite grupe da sama sobom upravlja, kao u Bijafri, Istočnom Pakistanu, Goi, Katangi, Sinaju, Tibetu, Ukrajini, i tako dalje.

Sirotinja: (Uvek se piše sa određenim članom i često velikim početnim slovom.) Klasa ljudi koje je neko opisao kao one koji poseduju manje nego što im po zakonu i privilegijama pripada. Napredan u definiciju uključuje sve ne-fašističke pojedince, crne, smeđe, crvene ili žute, nezavisno od prihoda.

Slava: Istrošeno geslo, osim ako se ne odnosi na heroja ili mučenika.

Sloboda: Trenutno zadovoljstvo.

Smeđi: Meksičkog porekla; sa bojom kože koja varira od tamno do svetlosmeđe. Ne mešati sa crnim, crvenim, belim i žutim.

Starosedelac: Ne-beli stanovnik oblasti čiji su preci iseljeni sa svog prvobitnog zemljišta.

Svinja: (1) Životinja poznata po svojoj vrednosti, inteligenciji, hrabrosti, samouverenosti, blagoj naravi, odanosti i (ako joj se dozvoli da sledi svoj prirodni nagon) čistoći. (2) Policajac. (Cf.) Aktivist.

Šovinizam: Verovanje bilo kog belog čoveka sa Zapada da postoji nešto što treba reći o njegovoj zemlji, civilizaciji, rasi, polu ili o samom sebi.

Šovinista: Svaki takav čovek; što, u širem smislu, znači fašista, bilo koje nacionalnosti, rase ili pola.

Ujedinjene nacije: Međunarodna organizacija koja zapošljava švedske, indijske, irske, kanadske, i tako dalje trupe u drugim krajevima sveta, da bi pomagale samoopredeljivanje.

Vetrovi promene: Pesnička metafora za pobedu nad reakcionarnim snagama. Neprimenjiva na bilo kakvo napredovanje ili obnovu potonjih.

Vojno-industrijski kompleks: Zajednička uprava vojnog i industrijskog vođstva, za koju se smatra da je pod uspešnom kontrolom SAD. Ne sme se brkati sa vojnim i industrijskim vođama SSSR ili raznih (narodnih) Republika.

Žuti: Poreklom iz Mongolije; sa bojom kože koja se kreće od smeđe do boje slonovače. Ne sme se brkati sa crnim, smeđim, crvenim ili belim.

4.

Ušavši, soba mi se za trenutak učini nepoznatom. Moj radni sekreter, stona lampa, dotrajala kožna okretna stolica, konjskom dlakom postavljena naslonjača za posetioce, polica sa stručnim knjigama, uokvirena diploma, odškrinuta vrata hirurške sobe sa pogledom na kutije sa priborom i lekovima koje bi Koh sigurno prepoznao - sve je bilo na nekom drugom mestu, na majušnom ostrvu u vremenu koje je okean brzo razjedao; znao sam da ću unutar deset godina učiniti sve da se povučem u penziju.

Na prozorima se već beše nahvatao debeli sloj snega. U sobi je bilo mutno kao u suton. Džek je uključio lampu i čitao časopis. Lokvica svetlosti bacala je ogromne senke. Čulo se mrmljanje parnog radijatora, koji je činio vazduh suvim i toplim.

Džek ustade. "Žao mi je što vas uznemiravam, dr Anderson", reče on.

Pokazao sam mu rukom da se vrati u fotelju, posegnuo za lulom svežeg duvana sa police i sam se smestio. U ustima mi je već bio težak ukus duvana, ali moji su prsti morali nešto da rade.

Džek klimnu glavom u pravcu stola gde bejah spustio brošuru. "kako Vam se dopada?" upita on jedva čujno.

Zagledao sam se u njega kroz gornji deo mojih bifokalnih naočara. To nije bio dečak koji je znao da će izgubiti oca, niti momak koji je pokušao i nije uspeo da sakrije svoj očaj kada ga je majka odvela očuhu - koliko prošle godine. Preda mnom je stajao mladić, sa očima starca.

Bile su sive, te oči, na duguljastom licu sa uskim pravim nosom. Tamnoplava kosa, vitki, srednje razvijeni i pomalo nezgrapni stas, bili su Tomovi; pokretljiva, puna usta i asketski izraz lica, podsećali su na Elinor. Sve zajedno, bio je to Džek Hevig, koga nikad nisam dokučio.

Uvek se nemarno odevao, a sada je nosio kariranu vunenu košulju i farmerke u kojima je tumarao po brdima. Njegovo držanje bilo je pre oprezno nego skučeno. Gledao me je prodorno, ne ustuknuvši pred mojim pogledom.

"Pa", reko ja, "originalno je. Ipak, moraš priznati da je pomalo zbujujuće." Napunio sam lulu.

"Jes', pretpostavljam da je tako. Suvenir. Verovatno da nije trebalo da išta ponesem sa sobom."

"Sa tvog, uh, puta kad si otišao od kuće? Gde si bio, Džek?"

"U blizini."

Setio sam se malog tvrdoglavog dečaka koji je imao isti odgovor, pošto ga je neznanac vratio ocu. To me je navelo da se prisetim i mnogih drugih stvari.

Palidrvce učini škrip i bljesnu neobično jakim plamenom. Pripalio sam duvan i povukao dobar dim pre nego što sam otpočeo govor.

"Slušaj me, Džek. U nevolji si. Još gore, tvoja majka je u nevolji." To ga je uznemirilo. "Ja sam vam prijatelj i želim da vam pomognem, ali, dođavola, moraš da sarađuješ."

"Dok, voleo bih da mogu", prošapta on.

Lupkao sam brošuricom. "U redu", reko, "kaži mi da pripremaš naučno-fantastičnu priču, ili nešto slično, koja se dešava u 1970, i da je ovo radni materijal. Dobro. Pomislio bih da nije bilo potrebe da budeš ovako nejasan, ali nema veze; tvoja stvar." Upirući u njega drškom lule, nastavio sam: "Ono što nije tvoja stvar, jeste činjenica da je ovo umnožak. Niko ne umnožava tekst za strogo ličnu upotrebu. To čine organizacije. Kojoj organizaciji ovo pripada?"

"Nijednoj. Samo nekolicini prijatelja." On ukoči vrat. "Nekolicini moćnih, među svim onim gadarenskim svinjama koje radosno uzvikuju njihove parole."

Ustao sam. "Hoćeš li nešto da popiješ?"

On se nasmeja. "Hvala. Preporučili ste pravu stvar."

Sipajući iz boce sa brendijem - ponekad je bila neophodna, i bolesniku i meni, kada je trebalo da izgovorim neprijatnu vest - pitao sam se šta me je nateralo da mu ponudim piće. Deca ne piju, osim, ponekad, malo piva, krišom. Zar ne? Ali, setih se, iznova, da on više nije dete.

Ispio je poput iskusnog, ako ne i teškog pijanca. Kako je to naučio? Jedva da je mesec dana bio odsutan.

Ponovo sam seo i rekao: "Ne tražim od tebe da mi otkriješ tajne, Džek, mada znaš da ih u mom poslu često slušam, ali ih i čuvam. Zahtevam da mi pomogneš da sastavimo priču i pripremimo plan za

tvoje buduće ponašanje, ne bismo li tvojoj majci sačuvali živu glavu." On se namršti. "U pravu ste. Nevolja je u tome što mi na pamet ne pada ništa što bih vam mogao reći."

"Istinu, možda?"

"Dok, vi to ne želite. Verujte mi, ne želite."

"'Lepota je istina, istina je lepa'. Zašto je Kits pružio svetu upravo taj delić svog diplomskog rada? Studirao je medicinu; umeo je on i bolje. Džek, kladim se u deset dolara da ti mogu ispričati tuce istinitih priča koje će te šokirati, gore nego što bi me ti ikad mogao."

"Ne želim da se kladim", odgovori on oštro. "Ne bi bilo pošteno prema vama."

Čekao sam.

Ispraznio je čašu naskap i pružio mi je. U žutoj svetlosti lampe, sumornoj spram zimskog prozora, njegovo ledeno lice izražavalo je odlučnost. "Sipajte mi još pića, molim vas", reče on, "i ispričaću vam."

"Sjajno." Boca mi je podrhtavala u ruci dok sam sipao brendi koji je glasno klokotao. "Zaklinjem se da ću poštovati sve što mi poveriš."

On se grohotom nasmeja. "Nema potrebe da se zaklinjete, Dok. Znam da ćete ćutati."

Čekao sam.

On srknu i poče da mrmlija, pogleda uprtog negde mimo mene.

"Drago mi je. Čitavog života nosim to teško breme, a ni sa kim da podelim ... istinu o tome šta sam ja."

Pućkao sam lulu i čekao.

Džek je govorio ubrzano. "Najviše vremena proveo sam u predelu San Franciska, posebno u Berkliju. Više od godinu dana."

Prstima sam stiskao kuglu na luli.

"Aha." On klimnu glavom. "Vratio sam se kući posle mesec dana. Ali me, zapravo, nije bilo osamnaest meseci. Od jeseni 1969. do kraja 1970."

Posle kratke pauze, dodao je: "Jasno je da to ne čini ni punih godinu i po dana. Ali, morate uzeti u obzir i moje posete daljoj budućnosti."

Čulo se siktanje pare u radijatoru. Kapljice znoja presijavale su se na čelu mog bezmalo usvojenog sina. Čvrsto je stezao čašu u ruci, baš kao i ja svoju lulu. Uprkos napetosti koja ga je obuzimala, njegov glas ostao je smiren.

"Imaš vremensku mašinu?" duboko sam uzdahnuo.

On odrečno odmahnu glavom. "Ne, sam se krećem u vremenu. Ne pitajte me kako. Ni sam to ne znam."

Nasmejao se podrugljivo. "Svakako, Dok," reče on. "Paranoja. Zabluda da sam nešto posebno u ovom kosmosu. U redu, pokazaću vam." Rukom mi dade znak.: "Približite mi se, molim vas. Proverite. Uverite se da u sobi, koju dobro poznajete, nema nikakvih obmana: ogledala, nevidljivih vrata u podu i sličnih smicalica."

Zanemio, opipao sam prostor oko njega, mada je bilo očigledno da nije mogao doneti, ili prethodno montirati nikakvu napravu.

"Zadovoljni?" upita me on. "Dobro, sada ću se projektovati u budućnost. Koliko daleko? Pola sata? Ne, suviše je dugo da sedite ovde i glođete lulu čekajući na moj povratak. Onda, petnaest minuta." Uporedio je vreme na svom satu sa mojim zidnim časovnikom. "Sada je četiri i sedamnaest, slažete li se? Pojaviću se nanovo u četiri i trideset, nekoliko sekundi više ili manje." A zatim dodade, polako naglašavajući svaku reč: "Samo pripazite da niko ili ništa ne zauzme ovu stolicu za to vreme. Ne mogu se pojaviti u istom prostoru kao drugo čvrsto telo."

Odstupio sam, drhteći. "Napred, Džek, " prozborih, osećajući kako mi bilo u venama snažno udara.

On se odjednom razneži i posegnu da mi stisne ruku. "Dobri stari Dok. Ostajte mi zbogom."

I nestao je. Čuo sam muklo strujanje vazduha na mestu gde je sedeo, i ništa više. Stolica je ostala prazna. Dodirnuo sam je i na njoj nije bilo ničeg.

Još jednom sam seo za radni sto i gledao u prazno narednih četvrt sata, kojih se jedva sećam.

Iznenada, bio je opet tu i sedeo na istom mestu odakle je krenuo.

Borio sam se da ne padnem u nesvest. On pohita ka meni. "Dok, hajde, smirite se, sve je u redu, evo, ispijte gutljaj..."

Kasnije, kada sam se oporavio, pokazao mi je kako se, vraćajući se iz jednominutne budućnosti, pojavljuje iza sebe i stoji sve dok prvo telo ne iščezne.

Spuštala se noć.

"Ne, ne znam kako se to dešava," reče on. "Nepoznato mi je šta se

dogođa sa mojim mišićima, ali, u svakom slučaju, ništa od onoga što vi mislite - i složićete se da je naučno objašnjenje samo iskra na površini velike tajne."

"Kakav je osećaj?" upitao sam, primetivši iznenađeno da me obuzima spokojstvo. Moram priznati da sam duže bio ošamućen na dan bombardovanja Hirošime. Biće da sam, nesvesno, već naslućivao šta je bio Džek Hevig.

"Teško je opisati." S negodovanjem je gledao u tamu. "Ja... naprosto poželim da krenem napred ili nazad kroz vreme... na isti način na koji poželim, oh, da podignem čašu sa stola. Drugim rečima, naredim tome, šta-god-li-je, da me pokrene, kao kad naredimo našim prstima da nešto urade. I to se dogodi."

Za trenutak se zamislio, tražeći prikladne reči, a zatim je nastavio: "Dok putujem kroz vreme, ja sam u svetu senki. Svetlosti ili nema, ili je sivkasta. Ako prelazim više od razdoblja jednog dana i noći, svetlost treperi. Predmeti su mutni, magloviti i pljosnati. Onda odlučim da se zaustavim, stanem, i opet sam u normalnom vremenu i ja... Na mom putu nema vazduha. Moram zadržati dah i povremeno izranjati da bih udahnuo punim plućima, ako je put suviše dugačak, u mom sopstvenom vremenu."

"Čekaj", prekinuh ga. "Ako ne možeš da dišeš, ne možeš ni da dodirneš, niti da budeš dodirnut; ne mogu te videti - kako to da ti možeš da gledaš? Zašto si osetljiv na dejstvo svetlosti?"

"Nemam odgovor, Dok. Proučavao sam fiziku, nadajući se da ću naći objašnjenje za to i sva ostala pitanja. Ono što me pokreće, mora biti nekakva sila. Sila koja deluje u najmanje četiri dimenzije, ali, ipak, sila. Ako ima elektromagnetno svojstvo, mogu da pretpostavim da to polje zarobi i sa sobom ponese nekoliko fotona. Materija, čak iako je jonizovana, poseduje ostatak mase i stoga sila ne deluje na nju na isti način... Ovo je samo puko nagađanje. Želja mi je da se usudim da u ovo uvučem jednog pravog naučnika."

"Tvoja pretpostavka, prijatelju, za mene je već odviše teško razumljiva. Uh, rekao si da prelazak, što se tiče tebe samog, nije trenutak. Koliko dugo traje? Koliko minuta po godini, ili, već, o čemu god se radilo?"

"Nema određene povezanosti. Zavisi samo od mene. Dok delujem svojom voljom, mogu približno da procenim. Ako se napregnem,

mogu se kretati... brže... nego u protivnom. To me iscrpljuje, i, čini mi se, dokazuje da putovanje kroz vreme koristi telesnu energiju da bi se proizvela i primenila početna, pokretačka sila... Sudeći po mom satu, izleti ne traju duže od nekoliko minuta; međutim, za to vreme pređem po nekoliko vekova."

"Kada si bio beba..." Oklevao sam.

On potvrdno klimnu glavom. "Da, poznat mi je taj slučaj. Strah od padanja je deo nagona, zar ne? Pretpostavljam da sam se, kada me je majka ispustila, po čistom refleksu bacio u prošlost... i tako uzrokovao da me ispusti."

Otpio je gutljaj brendija. "Kako sam rastao, rasla je i moja sposobnost. Sada, verovatno, nemam nikakva ograničenja, ukoliko usput, po potrebi, mogu da stanem i odmorim se. Ipak, postoji ograničenje u masi koju mogu da ponesem sa sobom. Radi se o svega nekoliko kilograma, uključujući odeću. Malo više, i ne mogu ni da se mrdnem; kao da me nešto poteže naniže. Da ste me, na primer, zgrabili, ostao bih prikovan u normalnom vremenu, sve dok me ne biste pustili, jer ste prevelik teret za mene. Ne bih mogao da vas, jednostavno, ostavim za sobom; sila deluje, ili barem pokušava da deluje, na sve što je u neposrednom dodiru sa mnom." On se blede osmehnu. "Osim na samu zemlju, ako sam nekim slučajem bosonog. Pretpostavljam da ta količina mase, povezana ne samo silom teže, već i drugim, možda jačim silama, ima sopstvenu - šta? - koheziju?"

"Upozorio si me da ne stavljam čvrsto telo na mesto gde si nameravao da se, uh, ponovo materijalizuješ", primetih ja.

"Tačno", odgovori on. "U tom slučaju ne bih mogao. Isprobavao sam. Putujući kroz vreme mogu se, ako želim, pomerati u prostoru. Tako mi i uspeva da se pojavim pored sebe. Uzgred, površina na kojoj sam može se podizati ili tonuti, ali ja pratim to kretanje na isti način kao i osoba koja stoji negde u normalnom vremenu. I, nezavisno od bilo kakve promene položaja koju učinim, ostajem uvek na istoj geografskoj tački. To što se Zemlja okreće oko svoje ose i kruži oko Sunca, koje žurno putuje kroz galaksiju, ne može me skrenuti sa početnog mesta... Ja ostajem ovde. Nagađam da je, opet, u pitanju sila gravitacije... Da, što se tiče čvrste materije... Kada sam bio mali i lakomislen, pokušao sam da uđem u jedno brdo. Učinio sam to s

neverovatnom lakoćom, kao da prolazim kroz pramen magle. Ali kada sam ušao, bio sam odsečen od svetlosti i nisam mogao da izronim u normalno vreme. Osećao sam se kao zaliven u beton i počeo da gubim dah..." On uzdrhta. "Jedva sam sam se izvukao na svež vazduh."

"Pretpostavljam da se materija opire tvom premeštanju", stadoh da nagađam. "Kada izranjaš, možeš lako da se probiješ kroz tečnu, ali ne i čvrstu materiju."

"Aha, baš sam tako i ja zamišlja. Da sam, recimo, umro u toj steni, verovatno da bi moje telo nastavilo da putuje u budućnost nekom prosečnom brzinom i vratilo bi se u normalni život tek kada bi se i poslednji kamen oko njega smrvio."

"Zadivljujuće je kako si ti, tako mali, uspeo da sačuvaš tajnu."

"Sada shvatam da sam majci zadavao mnogo briga. Ne sećam se, zapravo, svega najbolje. Ali, ko može da se priseti nekoliko prvih godina života? Moguće je da mi je bilo potrebno neko vreme dok nisam uvideo da sam jedinstven, a onda me je to saznanje uplašilo - mislio sam da je putovanje kroz vreme jedna od onih Ružnih Stvari koje čine nevaljala deca. A možda sam se i potajno radovao. Bilo kako, čika Džek mi je sve potanko objasnio i ohrabrio me."

"Je li čika Džek bio onaj neznanac koji te je vratio kada si se izgubio?"

"Da. Sećam se veoma dobro. Preduzeo sam dugotrajno istraživanje prošlosti, u potrazi za Indijancima. Ali, sve što sam našao bila je šuma. Onda je došao čika Džek, poveo me na pravo mesto - godinama je istraživao taj prostor - i sjajno smo se proveli. Na kraju me je uzeo za ruku i pokazao mi kako da se vratim kući. Mogao je da me isporuči unutar svega nekoliko minuta od mog odlaska i poštedi moje roditelje onog užasa. Verujem da je to namerno nije učinio jer mi je, želeći da ih vidim unesrećene, ukazao na potrebu da ubuduće moram biti vrlo oprezan. I uspeo je."

Nastavio je da se priseća. "Kasnije smo zajedno išli na nekoliko divnih kraćih putovanja. Čika Džek je bio savršeni vodič i učitelj. Nisam imao razloga da ne poštujem njegov zahtev za čuvanjem tajne, ne računajući moja hvalisanja pred Pitom Danbarom koji ništa nije posumnjao, jer sam se vešto pretvarao. Da nije bilo čika Džeka, nikad sam ne bih uspeo da upoznam najvrednije i najzanimljivije

detalje sa putovanja."

"Ipak si, ponekad, skoknuo i bez njega", podsetih ga.

"S vremena na vreme. Recimo, kada me je napala ona banda napasnika. Umnožio sam se u vremenu nekoliko puta i premašio ih brojem."

"Nije ni čudo što si bio tako napredan ... Kada si saznao da će se tvoj otac prijaviti u vojsku, želeo si da budeš siguran da će se bezbedno vratiti, zar ne?"

Džek Hevig se zgrči. "Da. Usmerio sam se ka budućnosti i pokušao da je brzo pregledam u kratkim razmacima. Sve dok nisam pogledao u prozor i video majku kako plače. Zatim sam krenuo nazad, u prošlost, i uhvatio trenutak kada sam imao priliku da pročitam onaj užasni telegram - oh, Bože. Godinama, koje su sledile, nisam putovao kroz vreme. Činilo mi se da to više nikad neću poželeti."

Snežna tišina uvijala se oko nas.

Prekinuo sam neprijatno dugi muk zapitavši ga: "Kada si poslednji put sreo svog učitelja?"

U 1969. godini. Ali, pre toga video sam ga... uoči mog saznanja o očevoj pogibiji. Čika Džek je tom prilikom bio izuzetno dobar prema meni. Vodio me je u kasni devetnaesti vek, gde me je razgalio u onim pravim, starinskim cirkusima. Pitao sam se zašto je izgledao tako tužan i zašto mi je, ponovo, do detalja, objašnjavao razloge i potrebu za ćutanjem. Sada mi je jasno."

"Znaš li ko je on?"

On se nasmeši, iskrivivši levu stranu usta. "A šta vi mislite, ko je on?" Posle nekog vremena, on nastavi. "Prošle godine ponovo sam počeo da putujem kroz vreme. Morao sam da nađem sebi utočište i pobegnem iz onog mučnog stanja na farmi. U početku su to bili izleti u prošlost. Ne možete ni zamisliti kakve je lepote bila ova zemlja pre nego što su je naselili došljaci. A Indijanci - znate, imao sam nekoliko prijatelja među njima. Uspeo sam da naučim svega nekoliko reči njihovog govora, ali sam uvek bio dobrodošao i, oh, njihove devojke bile su tako podatne, strastvene i uvek raspoložene."

Nisam izdržao da se ne nasmejem. "A Sven mlađi ti se na račun devojaka toliko rugao!"

On se pobedonosno nasmeja. "Ta putovanja pružala su mi neizmernu utehu i olakšanje." Potom se nanovo uozbilji. "Ali, možete

zamisliti kako su me prilike u kući - kako je Birkelund sa zadovoljstvom nazivao to mesto - sve više i više gušile svojom ispraznošću i besmislenošću. Čak i u odnosu na život oko mene. Kao ono, kog ću đavola ja u srednjoj školi? A ja sam video sebe tamo, kao sasvim odraslog i bio sam ispunjen divotama koje sam doživeo, sećao se razdraganog smeha mladića i devojaka i jednoličnog brujanja glasova nastavnika!"

"Pretpostavljam da te je porodična svađa, koja je buknila, naterala da kreneš u budućnost?"

"Baš tako. Bio sam gotovo van pameti od gneva. Želeo sam najviše da vidim nadgrobnu ploču Svena Birkelunda. Učinilo mi se da je odlazak dvadeset godina u budućnost sasvim zgodna udaljenost. Znao sam da je to iscrpljujući poduhvat i zato sam najpre otputovao do kraja 1969, da bih bio spreman da se izvučem u 1970... Kuća je još uvek postojala. Postoji. I postojaće."

"A Sven?" upitah blago.

"Mislim da je i on opstao." U glasu mu se oseti prizvuk okrutnosti. "Nije me više briga šta će se sa njim dogoditi. Kroz dve godine majka će se razvesti od njega."

"I...?"

"Povešće bebe, obe, nazad u Masačusets. Njen treći brak biće uspešan. Stoga, u ovom trenutku, ne smem da joj zadajem dodatne brige. Zato sam se vratio. Nije me bilo mesec dana, da bih Birkelundu pokazao s kim ima posla; ali, nisam smeo ostati duže, jer nisam želeo nju da povredim."

Video sam u njemu onu strepnju i zabrinutost koju sam viđao kod ljudi kada im je neko veoma drag bio bolestan ili na samrti. Požurio sam da nastavim razgovor. "I, kako mi reče, tada si sreo čika Džeka, tvoje drugo ja."

"Aha, čekao me je kada sam se pojavio u 1969. Na put sam krenuo jedne noći, iz obližnjeg šumarka - hteo sam da izbegnem zalutale prolaznike - ali, kad sam izronio, našao sam se na čistini. Šuma je bila raskršćena i namesto nje posađen kukuruz. Čika Džek je iznajmio dvokrevetnu sobu u hotelu - onom koji će biti sagrađen na mestu gde je sada Senlak Arms - da bi me sklonio na nekoliko dana. Ispričao mi je o majčinom razvodu, potkrepivši to isečcima iz novina i pismima koja mu je... koja mi je nedavno pisala. Zatim mi je dao

hiljadu dolara - Dok, da samo znate kakve će cene biti za dvadeset godina! - i predložio mi da malo razgledam okolinu.

"Podaci iz novina ukazivali su da je Berkli bio na mestu gde je bio - oh, budući izraz. Bilo kako, San Francisko je tačno naspram Zaliva, a ja sam oduvek želeo da ga posetim."

"Kako je izgledao Berkli?" upitao sam, sećajući se poseta tom ozbiljnom i uglednom univerzitetskom gradu.

Opisao mi ga je koliko god je bolje mogao. Ali te 1951. nije bilo prave reči kojom bi se moglo dočarati ono što sam upravo doživeo, taj divlji, stravičan, razdragan, zastrašujući, nakazni i uvrnuti napad na zdrav razum, kao što je Telegraf Avenija na završetku sedme decenije dvadesetog stoleća.

"Zar nisi pomišljao na nevolje sa policijom?" Nastavio sam da se raspitujem.

"Ne, zaustavio sam se u 1966. i pristupio jednoj grupi pod lažnim imenom. Tu sam dobio člansku kartu na kojoj je pisalo da ću 1969. imati dvadeset jednu godinu... Ulovili su me ti ljudi sa ulice. Prišao sam im, ja, staromodni neotesanko, saslušao njihovo viđenje tekućih događaja i to mi je bilo dovoljno. Proveo sam više meseci među radikalima. Bio je to život od danas do sutra, povremeni posao, demonstracije, marihuana, smrdljivi jastuk, prijave devojke."

"Iz ovoga što si napisao, ne izgleda mi da si tome baš bio naklonjen" primetio sam.

"Nisam. Siguran sam da je čika Džek imao nameru da uvidim kakav je osećaj biti neko ko je unapred upozorio civilizaciju koja ga je odgojila. Ali, promenio sam se."

"Hmmm, pre bih rekao da si odskočio. Tvoj način da umakneš na pravi put. Ali, nastavi. Šta se dalje desilo?"

"Krenuo sam u dalju budućnost."

"I?"

"Dok", reče on jedva čujno, "možete se smatrati srećkovićem. Već ste u poodmaklim godinama."

"Zar ću tada biti mrtav?" Srce počeo da mi preskače.

"Kada dođe vreme za to, nema sumnje. Nisam proveravao, ali pouzdanao znam da ste u 1970. živi i zdravi." Čudilo me je zašto se nije nasmejao, kao što je mogao, saopštavajući mi lepe vesti. Danas znam; nije spomenuo Kejt.

"Rat - taj rat - i njegove posledice došle su kasnije", nastavio je da priča istim hladnim tonom. "Sve je usledilo neposredno nakon one noći veštica u Berkliju, kojoj sam delimično prisustvovao."

Uzdahnuo je i protrljao svoje umorne oči. "Vratio sam se u 1970, kada se pojavio nagoveštaj stišavanja plime. Bilo je nekoliko ljudi, čak mladih ljudi, koji su bili sposobni da se suoče sa stvarnošću. Ova gomila psovki... oni su mi pomogli u štampanju i raznošenju brošure, misleći da sam zalutali republikanac."

"Jesi li bio?"

"Hvala Bogu da nisam. Ne mislite, valjda, da je ijedna politička partija bila od nekakve koristi za protekla tri ili četiri pokolenja, zar ne? A biće još gore."

Nanovo je ispraznio čašu, ali je odbio ponudu da mu sipam još. "Bolje da sačuvam bistru glavu, Dok. Zaista treba da smislimo neku dobru priču za izgovor. Znam da hoćemo, jer mi je moje ne-mnogo-starije ja omogućilo da saznam da ću se izboriti sa svojim trenutnim nedaćama. Ipak, to ne znači da možemo lako izbeći obavezu koja je pred nama."

"Vreme se ne može izmeniti?" Ipak, Pitao sam se. "Mi - naši životi - uhvaćeni su i zarobljeni u trajanju - kao mušica u ćilibaru?"

"Ne znam, ne znam." Teško je uzdisao. "Znam da su svi moji naponi bili uzaludni. Moji bivši drugovi nazvali su me izdajicom, moji novi prijatelji predstavljali su beznačajnu manjinu, a širenje naših tekstova išlo je vraški teško."

"Ne očekuj čuda u politici", primetih ja. "I čuvaj se onih koji čuda obećavaju."

"U pravu ste. Shvatio sam to kada sam se malo pribrao i oporavio se od svih tih potresa iz budućnosti. Zapravo, odlučio sam da je moja obaveza da se vratim i ostanem uz majku. Konačno, tako ovaj svet mogu učiniti barem malo manje užasnim."

Nastavio je blažim tonom. "Nema sumnje da je blesavo to što sam zadržao brošuru. Ali, moja najdraža mi je pomogla da je sastavim ... Pa, na neki način, sreća mi se osmehnula. Svoj život sada delim sa jednim ljudskim bićem. Tek sada osećam kako sam bio usamljen."

"Ti si u potpunosti jedinstven?" prošaptao sam.

"Ne znam. Mislim da nisam. Oni su, nesumnjivo veoma retki, ali je sigurno da, osim mene, ima još putnika kroz vreme. Kako ću ih

naći?" povika on. "I da možemo da se udružimo, kakva je svrha toga?"

5.

Birkelund je mnogo manje zanovetao i pravio neprilike nego što smo očekivali. Otišao sam kod njega u privatnu posetu i objasnio mu kako je sumnjivi tekst bio, u stvari, neupotrebljeni scenario za amatersku predstavu, naglasivši da je pisan podrugljivim tonom - a zatim sam mu očitao svetu lekciju o nepriličnom ponašanju prema ženi i pastorku. Prihvatio je to s vidljivom nelagodnošću, ali je ipak prihvatio. Jer, kao što sam već napomenuo, bio je sve, samo ne zao čovek.

Međutim, u kući je i dalje vladala napetost. Džek, svakim danom sve više naprasit i svojeglav, dolivao je ulje na vatru. "Kako se samo promenio", reče mi Elinor u očaju. "U svom nastupu, čak potpuno. Ne mogu za sve sukobe kriviti samo Svena i njegove dečake. Džek je često zaista veoma ohol."

Naravno da je bio, ojeđen svojim domom, dosađivanjem u školi, opterećen spoznajom događaja iz budućnosti. Ali, nisam to mogao reći njegovoj majci. Niti je on mogao, za njeno dobro, učiniti išta osim povremenih noćnih nestajanja u naredne dve do tri godine.

"Mislim", rekao sam, "da bi najbolje rešenje bilo da se Džek osamostali"

"Bobe, njemu je tek osamnaesta", negodovala je ona.

U najmanju ruku imao je dvadeset jednu, a možda i više. Znao sam to. "Dovoljno je stasao da stupi u vojsku." Već je bio prijavljen, kako propisi nalažu, na svoj rođendan. "Biće mu to prilika da pronađe sebe. Može biti primljen na lični zahtev, a isto tako može služiti u najmanjem mogućem roku. Verujem da će nadležni iz školskog odbora imati razumevanja ako ih lepo zamolim."

"Ali, nipošto pre nego što završi maturu!"

Razumeo sam njen strah i razočaranje. "Može nastaviti u vidu dopisne škole, Eli. A i u vojsci će imati zanimljiv izbor nastave, koju će bистри momak, poput Džeka, zasigurno pohađati. Bojim se da je ovo naš najbolji zalog."

Džek se već bio saglasio s predlogom. Jedan brzi skok u budućnost pokazao mu je da će biti smešten u Evropi. "To je prilika za detaljno

istraživanje istorije", rekao je, a potom hladno dodao: "Osim toga, usavršiću znanje o oružju i ratnim veštinama. Bio sam nam rubu da izgubim glavu u dvadeset prvom veku. Nekoliko pripadnika družine ljudoždera uhvatilo me je na prepad i da nisam uspeo da se trenutno otmem..."

Vojska baš i nije pogodovala Džekovom temperamentu, ali je on prionuo na sticanje osnovne obuke, nastavio putem elektronike i u celosti izvlačio korist iz ponuđenih mu mogućnosti. Mnogo toga je, sasvim sigurno, uspeo zahvaljujući izletima u prošlost. Ukupno, to je iznosilo nekoliko dodatnih godina.

U pismima koja mi je slao, svoje uspehe je samo nagoveštavao jer je znao da će pisma čitati i Kejt. Osećao sam nepodnošljivu teskobu što joj ne smem reći strašnu istinu, što nije mogla biti uz mene kada je Džek konačno stigao kući na odsustvo i kada mi je satima pokazivao beleške, fotografije, uspomene.

(Doduše, poneki detalji i nisu bili naročito očaravajući - pitanje vakcinacije, jezika, prevoza, novca, zakona, običaja - otpadaka, zaraze, okrutnosti, nasilja)... "Dok, nisam mogao ni sanjati koliko je drugačiji bio srednjovekovni čovek. Ogromne razlike od mesta do mesta, od epohe do epohe, da, ali uvek... Orijent?... Ne, verovatno stoga što se Orijent najmanje promenio." Bilo kako bilo, posmatrao je Cezarove legije u pobedonosnom maršu kroz Rim i hitre vikinške lađe kako poigravaju preko Oslo Fjorda, slavnog Leonarda da Vinčija na delu... Nije bio u stanju da sve to temeljno prouči. U stvari, strašno ga je ljutilo što je većina njegovog iskustva bila površna. Koliko se toga istinski može naučiti u krajnje nepoznatom okruženju, među ljudima čiji jezik jedva da razumeš i kada te u svakom trenutku vreba opasnost da budeš uhapšen kao sumnjiv stranac, pre nego što uspeš da se trampiš za komad odeće iz tog vremena? (Ipak, sve bih dao da sam mogao biti s njim.)

Mučan je bio osećaj izneveriti Kejt, ne reći joj! Ali ako je Džek oćutao svojoj majci, morao sam i ja svojoj ženi. Džekova starija persona bila je, biće, sasvim u pravu što je detetu izgradila i utisnula refleks tajnosti.

Razmotrimo posledice kada bi se saznalo da jedan čovek - ili mali dečak - može ploviti kroz vreme. Biti senzacija godine ni za koga nije baš prikladna sudbina. U ovom slučaju, pretpostavite samo bezbroj

zahteva, molbi, mahnite nasrtaje pohlepnih, željnih moći, ideološki zaslepljenih, gubitnika dovoljno zaplašanih da uznastohje da ga iskoriste; zamislite nadmetanje između država ne bi li ga zatočile ili uništile, njega koji bi mogao biti špijun svih vremena ili neulovljivi zločinac. Pod uslovom da sve to preživi, a njegov zdravi razum i jeste, ubrzo ne bi imao boljeg izbora osim da se spase bekstvom u neko drugo stoleće, gde će svoju nadarenost čuvati u najstrožoj tajnosti.

Ne, mnogo je bolje bilo od početka navući masku.

Ali, od kakve je onda koristi ovaj neverovatni dar?

"Kako se moja služba bližila kraju, sve sam više vremena provodio u razmišljanju, a manje u tumananju", rekao mi je.

Ponovo smo mojim brodićem otišli na jezero Vinego. Džek se vratio kući, otpušten dve nedelje pre isteka roka, i imao je još mnogo toga da mi ispriča. Najvažnija od svega bila je činjenica da je bio potreban svojoj majci kao moralna podrška u razvodu sa Birkelundom i kao utočište od niza bolnih prizora. Bio je još zreliji, ne samo telesno. Pre dve godine suprotstavio mi se čovek: veoma mlad čovek koji je polako i oprezno tražio izlaz iz pometnje i povređenosti. Džek Hevig koji je sada sedeo u kabini potpuno je vladao sobom.

Zamenio sam lulu i otpustio kormilo. Brodić je, nagnuvši se, promenio pravac, gruvajući po talasima. Proleće je blistalo povrhu plavetnila vode; prožimao nas je opojni dah zelenila sa šuma i polja, slasni miris jabuka u cvatu i zemlje koja se ponovo rađa. Hladan vetar je hućao, noseći sokola u svojim kovitlacima.

"Imao si o mnogo čemu da razmišljaš", odgovorih mu.

"Za početak", primeti on, "kako je moguće putovati kroz vreme?"

"Pa, recite mi, gospodine Bounse, kako je moguće putovati kroz vreme?"

Moja šala ga nije nasmejala. "Na tečaju iz elektronike stekao sam zadovoljavajuće dobro znanje iz osnova fizike. Dosta toga sam pročitao na svoju ruku, uključujući i gradivo po koje sam morao da skoknem u vreme - knjige, buduća izdanja časopisa 'Scientific American', 'Nature' i ostalih. Sve teorije kažu da je ovo što ja činim jednostavno nemoguće, počevši od zakona o održanju energije pa nadalje."

"Eppur si muove."

"A?... Oh, da. Dok, izučavao sam doba renesanse u Italiji pre nego što sam je posetio i ustanovio da Galileo nikada nije izgovorio tu rečenicu. Niti je ikada, zapravo, bacio neki predmet sa krivog tornja u Pizi." Izvalio se na klupu i otvorio još po jednu flašu piva."Da nastavim. Postoje 'kvake' u zakonu o održanju energije u koje zvanična nauka ne sumnja. Govoreći jezikom matematike, granice sveta mogu imati konačne, ako ne i beskonačne neprekidnosti i mogu predstavljati višestruke funkcije. Po mnogo čemu, putovanje kroz vreme moglo bi se poistovetiti sa putovanjem nadsvetlosnom brzinom, a fizičari tvrde da i to nije moguće."

Posmatrao sam oblačiće dima iz svoje lule kako se sudaraju na povetarcu. "Ostavio si me nekoliko svetlosnih godina iza sebe", primetih ja. "Ništa nisam shvatio od tvog predavanja, osim što sam stekao utisak da ne veruješ da je išta, ovaj, natprirodno uključeno u putovanje kroz vreme."

On klimnu glavom u znak odobravanja. "Baš tako. Nezavisno od vrste procesa, izvesno je da ono poštuje granice prirodnih zakona, u suštini zakona fizike. Sve se temelji na uzajamnoj povezanosti materije i energije. I onda, zašto sam jedini koji to može da čini? Na kraju sam bio prinuđen da zaključim da je u pitanju neka osobenost mojih gena."

"Oh?"

"Kroz približno deset godina biće otkrivena molekularna osnova nasleđivanja."

"Molim?" Uspravih se kao strela. "O tome mi moraš više ispričati."

"Kasnije, kasnije. Objasniću vam sve o DNK i ostalom, što god bolje budem umeo, mada to nije najbolji primer za ono što želim da vam kažem. Smisao je u tome da naši geni nisu prosta matrica za izgradnju fetusa. Oni deluju tokom celog života i igraju ulogu u proizvodnji enzima. Geni s pravom predstavljaju jediničnu građu života... Šta još, osim enzima, može biti uključeno? Ali, ovo čovečanstvo će pre uništiti sebe nego što će odgovoriti na to pitanje. Meni se čini da postoji neka vrsta rezonance - ili nešto slično - u tim ogromnim molekulima: i ako genima pođe za rukom da rezoniraju na pravi način, eto vam putnika kroz vreme."

"Pa, zanimljiva pretpostavka." Džekovo prisustvo počelo je da me

čini sklonim samopotcenjivanju.

"Imam empirijske dokaze", napomnu on. "Dok", nastavi on uz vidljiv napor, "bio sam sa svega nekoliko žena. Ne u ovoj deceniji. Previše sam krut i usiljen za današnje žene. Ali, šetajući kroz vreme, ponekad mi je prilično lako uspevalo da iskoristim draž svoje tajanstvenosti."

"Čestitam", rekoh, u nedostatku nečeg pametnijeg.

Sramežljivo je skrenuo pogled preko jezera. "To ne znači da sam bez osećanja u odnosu na žene", dodade on. "Hoću da kažem, ako žele muvanje na brzaka, kao one Dakota devojke pre dva-tri stoleća, odlično, pristajem. Ali ako je to ozbiljna veza, osećam se odgovornim. Čak iako ne nameravam da s njom provedem ostatak života - a pitam se da li ću se ikada oženiti - uvek proverim njenu budućnost za narednih nekoliko godina, sve dok se ne uverim da se oseća izvrsno." On skupi lice u grimasu kao da je preterao. "Barem onoliko sjajno koliko je to običnom smrtniku dozvoljeno. Moral mi nije davao hrabrosti da vidim i njihovu smrt."

Nastavio je posle kratke pauze. "Udaljavam se od teme, ali za mene je to važno. Objasniću vam na primeru sa Meg. Bio sam u Londonu u elizabetansko doba. Moje teškoće zbog nepoznavanja životne sredine bile su manje nego što bi bilo uobičajeno, mada mi je trebalo neko vreme da se snađem i naučim tadašnji izgovor engleskog jezika. Prilično lako promenio sam za novčić komad srebra koji sam poneo sa sobom - ljudi danas ne shvataju koliko je u, ovaj, tako razmetljivoj prošlosti bilo sumnjičenja i zakonskih propisa - iako mislim da me je preprodavac prevario. Svejedno, imao sam dovoljno para da se smestim u prijatnom rustikalnom prenoćištu, da posećujem 'Glob' i ostala zgodna mesta za provod.

Jednog dana zadesio sam se u zabitom kraju grada. Iznenada me je neka žena cimnula za rukav i ponudila mi devičanstvo svoje kćeri, po izuzetno niskoj ceni. Prestravio sam se, ali pomislih da, u najmanju ruku, mogu videti siroticu, možda joj ponuditi novac, a možda čak i pokušati da nagovorim svog gazdu da je uzme za časnu sluškinju... Nema šanse." (Još jedan od njegovih zastarelih izraza.) Bila je uznemirena, ali odlučna. I pošto mi je sve potanko objasnila, morao sam priznati da je zabludela devojka slobodnog duha imala više šansi za uspeh kao prostitutka nego kao sluškinja, imajući u vidu da

bi u potonjem slučaju imala mukotrpniji život. Neko bi je, vrlo verovatno, tako sposobnu i obdarenu, hteo za sebe, ali klasne razlike i suprotnosti bile su kakve su bile.

Bila je zgodna i otresita, i izjavila je da je bolje da pripadne meni nego nekom odvratnom, prljavom, bubuljičavom matorcu. I šta sam mogao da uradim? Iskrena, nesebična dobrota nije postojala u njenom načinu razmišljanja. Da nekim slučajem nije uvidela moju sebičnu pobudu, pomislila bi da je sve to previše ozbiljno i užasno za nju i pobjegla bi glavom bez obzira."

On otpi nekoliko dobrih gutljaja piva. "Shvatate li?" nastavi izazovno. "Poveo sam je sa sobom i preselili smo se u pristojniju četvrt. U ono vreme nije bilo propisa koji bi nas, s obzirom na njene godine, sprečavao da živimo zajedno. Zaboravite današnje srednjoškolke; sasvim sigurno ne bih dotakao ni jednu od njih. Meg je bila žena, naprosto mlada žena. Živeli smo zajedno četiri godine njenog života. Naravno, za mene je to značilo plaćanje unapred iznajmljenog stana za povremene dolaske iz dvadesetog veka. Kao vojnik, ponekad sam bio na dužnosti u Francuskoj. Naravno da sam mogao da pobežnem kad god sam hteo i da se vratim pre isteka dozvole za izlazak, ali je trebalo platiti put do Engleske, a osim toga bila su tu i sva ostala stoleća... Ipak, verujem da mi je Meg bila odana. Da ste samo mogli videti kako me je branila od nasrtaja svojih rođaka! Rekao sam joj da radim u holandskoj diplomatskoj službi..."

Ali, preskočimo detalje. Udaljavam se od glavne teme. Naposletku, skromni, mladi kalfa zaljubio se u Meg. Blagoslovio sam njihovo venčanje i kupio im svadbeni dar. A zatim sam, u nekoliko nasumičnih skokova u narednu deceniju, proverio da li je Meg dobro. I bila je, barem nalik onome što sam priželjkivao."

On tužno uzdahnu. "Da se vratimo na suštinu stvari, Dok. Počevši od prve godine braka, Meg je izrodila pola tuceta dece. Ali, zato sa mnom nikada nije začela. Niti je ijedna žena, koliko sam mogao da utvrdim, sa mnom začela."

Proverio je svoju plodnost i test je pokazao da je s njim sve u redu. Niti on, niti ja, nismo imali želju da se duže zadržavamo na njegovoj ličnoj ispovesti. To me je snažno navelo na razmišljanje kako je naša duša osetljiva na sve što nam se u životu događa. "Hoćeš da kažeš", rekao sam lagano, "da si mutant? Da nosiš u sebi promene koje te

čine pripadnikom nove vrste?"

"Da. Mislim da su moji geni u toj meri neobični."

"A tebi slični putnici kroz vreme - neka žena...?"

"Da, svakako, Dok." Upotrebio je jedan od novih budućih izraza.

Još neko vreme sedeo je mirno na suncem obasjanom, vetrovitom danu, a zatim reče:

"Samo po sebi, to i nije od velikog značaja. Ono što jeste važno, to je pronaći sve ostale putnike kroz vreme - ukoliko ih uopšte ima - i videti šta se korisno može učiniti povodom svih onih užasa koji nas čekaju u budućnosti. Ne mogu da verujem da sam samo slučajnost bez ikakvog smisla!"

"I, kako nameravaš da to izvedeš?"

Zurio je u mene ladnokrvna izraza lica. "Za početak, nameravam da se obogatim."

Godinama koje su usledile, jedva da sam znao šta se sa njim događa.

Viđali smo se u razmacima, više da bismo sačuvali prijateljstvo, nego da bih bio u toku zbivanja - jer, bio je željan druženja sa Kejt isto kao i sa mnom. Ali, novosti o njegovom napredovanju stizale su do mene iz sasvim drugih izvora. Često mi je, u odsustvu, bivao san u mislima, toliko je odudarao od našeg dan-za-danom brzoprolazećeg malogradskog života, podizanja naših sinova, doživljaja sa snahama i unucima. A onda bi se pojavljivao, kao iz tame, i satima bi, taj usamljeni, prognani čovek, imao potpunu vlast nada mnom.

Nije delovao kao zanesenjak. Nastavio je, zapravo, da proširuje vidike i razvija umešnost koja mu je pomagala da osmisli ovaj svet. Moć shvatanja pružila mu je široko obrazovanje, mada je bilo očigledno da su istorija i antropologija bile glavne odrednice koje su ga zanimale. Bio je srećnik koga je priroda obdarila da sa lakoćom uči jezike. (Pitali smo se koliko ima putnika kroz vreme kojima su krila potkresana, jer su bili u potpunosti lišeni tog dara.) Zajedljiv smisao za humor i tradicionalna srednjezapadna učtivost bili su u njemu sjedinjeni na način koji je njegovu prisutnost činio izuzetno prijatnom. Postao je veliki sladokusac, ali je još uvek bio sposoban da, bez prigovora, živi na bakalaru i suvom hlebu. Imao je škunu

(brod sa dva jarbola) u Bostonu, kojom je Kejt i mene odveo do Zapadne Indije povodom proslave našeg odlaska u penziju. Dok se u dečaštvu ophodio uzdržljivo po tom pitanju, sada sam uvideo da je imao izrazit osećaj za lepotu, prirodnu kao i onu koju je stvorio čovek; od potonje, posebnu ljubav je gajio prema baroku, klasičnoj i kineskoj muzici, za prvoklasne brodove i oružje i za helensku arhitekturu. (Bože, ako postojiš, od sveg ti srca hvala što sam na fotografijama Džeka Heviga imao priliku da vidim lepotu Akropolja, pre nego što se pretvorio u ruševine.)

Bio sam jedini koji je delio njegovu tajnu, ali ne i jedini njegov prijatelj. Kad pomislim, mogao je biti blizak sa svim velikanima prošlosti, Mojsijem, Periklom, Šekspirom, Linkolnom, Ajnštajnom. Ali, u stvarnosti, bilo je previše prepreka. Osim jezika, običaja i zakona, od čuvenih ga je ograđivalo to što su uvek bili zauzeti, upadljivog ponašanja ili praćeni gomilom obožavalaca. Ne, Hevig - u njegovom prisustvu obraćao sam mu se sa 'Džek', ali sad mi se čini da je prirodnije da napišem njegovo prezime - Hevig mi je pripovedao o ljudima poput njegove, pune života, male Meg (pokrivene prašinom od trista godina), o gorštaku koji se pridružio Luisu i Klarku, ili o priprostoju brkatoj starini, koji je marširao uz Napoleona.

("Nije tačno, Dok, da je čovečanstvo kroz istoriju težilo boljitku, nije, nije. Umišljamo da je tako, samo zato što smo kroz događaje iz prošlosti stigli do nas samih, izvrsnih i slavni. Razmislite, ipak. Zaboravimo sva ona romantična predanja i sagledajmo činjenice. Prosečni Francuz iz 1800. nije bio manje slobodan od prosečnog Engleza. Francusko carstvo moglo je ujediniti Evropu i u okviru nje ostvariti sopstvenu slobodu. Onda, možda, ne bi buknuo Prvi svetski rat u kome je zapadna kultura samu sebe uništila. Jer, znate i sami, da se upravo tako i dogodilo. Još uvek užurbano krvarimo do smrti, ali nećemo baš mnogo postići.")

U razdoblju između sticanja novčanih sredstava koje je nameravao da upotrebi za svoj poduhvat i usavršavanja plana potrage za momcima mutantima, svoje šetnje kroz vreme uglavnom je koristio zabave radi. "Biću iskren", iskezio se, "primećujem da sve više uživam u podlom načinu života."

"Pariz iz vremena Tuluz-Lotreka?" upitah nasumice. Već mi je rekao da smo previsoko ocenili negdašnju dekadentnu klasu, koju je, u

najmanju ruku, činio sloj bogatih, usko povezanih ljudi, nimalo naklonjenih strancima.

"Pa, moram priznati, nisam to pokušao" odgovori on. "Ali, može biti dobar predlog. S druge strane, Storiš u svom cvatu..." Nisu ga zanimale bludnice; ako ništa drugo, bio je video dovoljno ljudskih sudbina i znao koliko je često njihova bila užasna. Više je bio naklonjen životnijim zabavama i društvu ljudi za koje je rekao da su bili trezveniji od većine njegovih vršnjaka, a da ne pominjemo one iz 1970.

U međuvremenu, pošlo mu je za rukom da postane bogat.

Rekli biste da to i nije bilo teško izvesti. Bilo je dovoljno da sazna cene proizvoda na berzi - na primer, 1929. je očigledna godina - i da se upusti niz talase Vol Strita.

Ali, činjenica je da je Džek postupio sasvim drugačije. Za šta je on, zapravo, mogao upotrebiti novac?

Dok je bio smešten u Evropi, za platu koju je dobijao kupovao je zlato i srebro, koje je, zatim, prodavao za gotovinu u različitim razdobljima devetnaestog, ili kasnog osamnaestog veka. Stekavši taj mali početni ulog, mogao je da otpočne sa trgovinom. Uzimao bi odabrane poštanske marke i novčiće iz budućeg vremena i prodavao ih nakupcima; onda bi se vratio u prošlost, ponevši nekoliko aluminijumskih posuda, koje su, u vreme pre pronalaska Halovog procesa, bile skuplje i od samog zlata. Ovi i slični poslovi bili su kratkog daha, jer je bio ograničen masom koju je mogao poneti, i jer se nije usuđivao da previše skreće pažnju na sebe.

Nameravao je da već tada započne sa ulaganjem novca u cilju bogaćenja, ali je odustao od te zamisli. Običaji i pravila bili su mu previše neobični, previše zamršeni, da bi ovladao njima za sve godine života koje je želeo da proživi. Osim toga, hteo je da to učini u stoleću kome je pripadao; ako ništa drugo, kada bude započeo sa istraživanjem, biće mu od velikog značaja mogućnost da se hitro kreće po velikim razdaljinama. Stoga nije mogao tek tako da, po složenoj kamatnoj stopi, ostavi novac u nekoj poluudaljenoj prošlosti. U godinama koje slede, bilo je previše rizika da stvari krenu nizbrdo. Čak i u najpovoljnijim okolnostima, kao što je bila 1929, zlato koje bi doneo predstavljalo je srazmerno bezvredan iznos. Krećući se tamo-amo kroz ta mahnita vremena, mogao ga je pretvoriti u bogatstvo -

ali uz stroga ograničenja, pošto nije smeo da bude upadljiv. Morao je, takođe, da uzme u obzir i sijaset državnih ustanova, koje će se za neku godinu, bolje nego ikad, naoružati preteranom radoznalošću.

Nikada me nije do detalja uputio u način na koji je delovao. "Iskreno govoreći", rekao mi je, "vođenje finansija probija me kao svrdlo. Obezbedio sam nekoliko prodornih, žestokih kompanjona da se bore s tim, a novac poverio izuzetno pouzdanoj banci i dozvolio im da se mnogo više udalje od moje 'ekonomske analize' nego što je zaista bilo nužno."

U stvari, Džon Frenklin Hevig osnovao je fond, koji je uključivao i sporazum oko plaćanja poreza i tome slično, iz koga je, 'bilo kom posrednom muškom potomku' koji je zadovoljavao izvesna nedvosmislena pravila, trebalo isplatiti određeni iznos na njegov dvadeset prvi rođendan. Reći ću još da je banka bila jedna od onih istočnjačkih, sa stubovima u romanskom stilu, u koju se, nalik crkvi, teško probijao tračak svetlosti i u čijem se trezoru, pretpostavljam, nalazio komadić Plimutske stene. I tako, kada je Džon Frenklin Hevig, drugostepeni potomak, konačno, 1964. postao milioner, odigralo se to krajnje oprezno, bez ikakve pompe. Doduše, u njegovom rodnom Senlaku 'Trumpet' je objavio da mu je neki daleki rođak ostavio u nasleđe ogromno bogatstvo.

"Prepustio sam banci da se i dalje bakće sa dolarima", rekao je. "Na meni je bilo samo da potpisujem čekove."

Na kraju krajeva, jedina svrha njegovog bogatstva bila je da ostvari svoj cilj.

Ne, nekoliko ciljeva. Već sam pomenuo stvari u kojima je uživao. Dodao bih još novčanu pomoć njegovoj majci i, veoma neprimetno, ostalima. Bilo mu je ispod časti da da prilog nekoj dobrotvornoj ustanovi. "One služe samo za zgrtanje velikog novca", poverio mi je, "jer njihove glavešine zarađuju na tome više para nego vi, Dok. Osim toga, iako zvuči okrutno, reći ću vam, bez uvijanja, da ova zemlja ima previše ljudi. Da ste mogli videti Crnu Smrt (kugu) na delu, teško da bi vas mogla potresti sudbina nadničara sa Misisipija." Ukorio sam ga, prijateljski, da nije u redu što govori kao pravi desničar, kada je i sam bio svedok društvene nebrige o sirotinji, ali mi je on, prijateljski, uzvratio istom merom, da su liberali, poput mene, jedini koji, do dana današnjeg, niti su šta naučili, niti šta zaboravili, a zatim

smo u to ime nazdravili ... Ali, verovao sam da je, nimalo se ne uzrujavajući, izbavio barem nekoliko osoba; i činjenica je da je dao bogat doprinos za unapređenje društava za očuvanje životne sredine.

"Potrebne su nam zalihe života, svake vrste života", objasnio mi je. "Danas za našu dušu - užitak u zelenilu i prostranstvu. Sutra za opstanak, za goli opstanak."

Presudni rat, rekao mi je, ni u kom slučaju neće biti samo obična tuča kapitalista protiv komunista, kako je većina nas zamišljala pedesetih godina.

"Za sada imam samo nejasnu predstavu o tome šta će se dogoditi, što i nije iznenađujuće, jer su moje posete bile kratkotrajne - morao sam da obratim pažnju na radioaktivnost i još mnogo drugih stvari - i ko je, uopšte, kao neposredni učesnik naknadnih događaja, bio u stanju da mi da razumno objašnjenje? Dođavola, Dok, učeni ljudi se još uvek, kao da se otimaju za preostalu konzervu pseće hrane, prepiru oko toga šta nije valjalo od 1914. do 1918, ili se oružaju protiv Monga koji će pohrliti preko Beringovog moreuza što će se, usled sve one prašine izbačene u atmosferu, konačno zamrznuti."

Njegov je utisak bio da je to, poput Prvog svetskog rata, bio sukob koga su svi predosećali, iako ga niko nije želeo, i da bi ljudi pred njim ustuknuli, samo da su mogli sagledati posledice. Smatrao je da je sukob bio manje ideološki, a mnogo više ekološki.

"Proganja me pomisao da je sukob, ne samo što je usledio kao posledica pretvaranja ogromnih prostranstava u pustinju, zapravo stigao sa velikim zakašnjenjem. Da li vam je poznato da okean proizvodi polovinu celokupnog kiseonika na našoj planeti? Nadomak 1970. plankton je bio zagađen insekticidima. A do 1990. svaki okean bio je u toj meri zapenušan i smrdljiv, da se ne biste usudili da u njemu zaplivate."

"Ali, zar se to nije moglo predvideti?" upitao sam.

Zlobno me je pogledao ispod oka. "Da. Pokret za zaštitu životne sredine bio je veoma snažan, bar izvesno vreme. Mogli ste videti nalepnice sa porukom 'Zaštitimo prirodu' na vetrobranima kola koja su vozili dugokosi mladići - kola iz kojih je kapalo ulje gde kod bi se parkirala i kojima bi odjezdili u oblaku dima, gušćem nego što bi

vaša lula mogla da proizvede... Pre mnogo vremena, pomodarstvo je bilo nešto sasvim drugo, zaboravio sam šta. Bilo kako bilo, pokret je u celini - u talasima novih povoda - na kraju odumro. Ljudi, jednostavno, više nisu marili za to.

Vidite, to je, u opštem nastojanju, bio jedini zaključak koji je imao smisla. Znam da je glupo jedinu krivicu pripisati nečem tako nesagledivom kao što je Presudni rat sa svojim pretečama i naslednicima. Pogotovo što još uvek nisam načisto šta se stvarno dogodilo. Ali, Dok, osećam se odgovornim, jer je neosporna činjenica da je sva ta nesreća delom potekla baš iz ove zemlje, najmoćnije na svetu, zemlje u kojoj su rođena mnoga dobra i mnoga zla... i koja nikada nije bila istinski spremna da se suoči s odgovornošću koju donosi moć.

Krajnje neodlučno, pokušaćemo da zaustavimo neke neprijatelje u Aziji, i zato što ćemo biti neodlučni, žrtvovaćemo ljudske živote - obostrano - bez imalo svrhe. Nadajući se da ćemo pomiriti ono što je neizmirivo, izgubićemo i ono malo prijatelja što nam je preostalo. Ljudi, izabrani od naroda da mu služe, zvanično će izjednačiti inflaciju sa rastom cena, a to je kao kad biste izjednačili crveni osip sa virusom boginja; a tome će još pridodati ograničenja u rastu plata i cena, što je poput pokrivanja pukotina tapetama na kući čiji sami temelji prskaju. Na taj način propast privrede uspostavlja nemoć u međunarodnim razmerama. Imućni belci postaće dovoljno svesni činjenice da su zapostavili manjinu i pružice im dovoljno da izazovu njihov gnev, koji im neće biti od velike pomoći; gnev će izazvati buru događaja koji će pregaziti i poslednji trag napretka. Vezano za naše budalaste sitne pokušaje da uspostavimo sklad između onoga što crpimo iz životne sredine i onoga što joj vraćamo - pa, pomenuo sam već automobil sa ekološkom nalepnicom.

U početku, Amerikanci će imati strašan osećaj krivice. Postepeno, taj će osećaj jenjavati. Konačno, postaće sasvim ravnodušni. Na kraju krajeva, biće sposobni da sebi priušte mnoge načine za ublažavanje bola, verujući da je to, lažno bivstvovanje, život kakav su zaista želeli.

Pitam se nisu li, negde duboko u sebi, pozdravljali višemilionsko umiranje sopstvenog naroda."

I tako je u februaru 1964. Hevig nasledio bogatstvo koje je sam sebi stvorio. Ubrzo nakon toga prihvatio se posla da učvrsti vlastitu prošlost, mesecima provodeći život u liku čika Džeka. Kada sam ga upitao čemu tolika žurba, odgovorio je: "Između ostalog, želim da unapred saznam što je moguće više o onome što će se dešavati posle mene." Nakratko sam se zamislio nad tom izjavom, ali sam u poslednjem trenutku odustao od namere da ga upitam o sutrašnjici mene i moje porodice. Sve do dana kada je sahranjena Kejt, nisam shvatao kakvu bi mi dobit to pitanje donelo.

Nikad nisam upitao Heviga da li je ranije već video mesto njenog večnog počinka. Ako i jeste, nije se odao. Budući da sam lekar, mislim da mi je bilo sasvim jasno kako je moguće biti nasmejan, a imati takvo saznanje.

Nije se vraćao redom u sve događaje iz svog detinjstva. Bilo bi to prilično dosadno. Umesto toga, izabrao je posete u minule dane kada je bio student na državnom univerzitetu. Nameravao je da sebe poštedi neprijatnosti kada se ponovo nađe u ne-engleskom govornom području. Osim toga, bila mu je neophodna osnovica za sravnjivanje jezičkih promena u budućnosti; tamo ili tada, često se, zbog nepoznavanja jezika, istinski osećao gluvonemim.

Pažnju je usmerio na izučavanje latinskog i grčkog jezika - naročito grčkog, koji je, iako raznovrstan po oblicima, bio u širem opticaju kroz prostor i vreme nego što je to bio klasični latinski - a zatim francuskog, nemačkog, italijanskog, španskog, portugalskog (i engleskog), sa naglaskom na njihovom poreklu i razvoju - i, na kraju, ponešto od hebrejskog, aramejskog, arapskog, a dobrim delom i nekoliko od bezbroj polinežanskih narečja.

"Imaju zaista sjajnu civilizaciju, na drugom kraju mračnih stoleća", rekao mi je. "Jedva da sam na nju bacio pogled, i ne bih umeo da suvislo kažem šta se sada tamo dešava. Međutim, izgleda da narodi sa Pacifika gospodare svetom i govore najđavolskijim kreolskim jezikom koji se može zamisliti."

"Znači, ima nade!" rekoh poletno.

"Preostalo mi je da to pouzdano utvrdim." Prostrelio me je pogledom. "Vidite, zamislite da ste putnik kroz vreme koji je rođen u Egiptu iz doba faraona. I pretpostavite da ste stigli u svet sadašnjice, da se movate okolo i pokušavate da ostanete neprimećeni. Kakav je

smisao toga? Da ste se upitali vodi li ovaj napredak čovečanstva dobrom ili lošem, da li bi vam to nešto značilo? Što se mene tiče, nisam pokušao da istražujem dalje od ranih stupnjeva Federacije Maurai. Čeka me još mnogo godina napornog rada da bih je kako valja shvatio."

Više su ga, zapravo, zanimala epoha davnih vremena, koje su za njega bile isto toliko životne koliko i naš život danas ili sutra. Mogao je da ih blagovremeno izučava - sa više detalja nego što možete zamisliti, osim ako niste po profesiji istoričar - tako da je bio dovoljno spreman da se kroz njih kreće sa lagodnim osećanjem slobode. Jer, iako je video dovoljno strahota iz ljudske istorije, baš ništa, ni Crna Smrt, ni spaljivanje jeretika, ni krstaški pohodi, nisu se u njegovom umu mogli uporediti sa Presudnim ratom. "Zamalo da čitava planeta ode u propast", rekao je. "Verujem da su meni slični putnici kroz vreme u najvećem broju uspeli da se spasu. A opet, s druge strane, veća je mogućnost da ih pronađem u nekom srećnijem, ili barem malo manje nesrećnom dobu."

Prionuo je da ostvari svoj zadatak i imao je, biološki, oko trideset godina kada je konačno u tome uspeo. Dogodilo se to u Jerusalimu, na dan Raspeća.

6.

Uputio me je u svoj plan 1964. Nameravao je, koliko god je to bilo izvodljivo, da preskoči razdoblja dvadesetog veka jednaka onima koje je proveo u nekom drugom vremenu, kako njegove prave i kalendarske godine ne bi bile u velikom raskoraku. Izvesno vreme nisam ga viđao. Nije više boravio u Senlaku, već se preselio u Njujork, gde je imao sedište - sada je to bio poštanski fah, a 1890. raskošan apartman, ostvaren novcem koga je zaradio kupujući zlato, kada to više nije bilo protivzakonito i preprodavajući ga prilikom putovanja u prošlost. Doduše, povremeno nam je navraćao u posete. Kejt je bila dirnuta njegovom pažnjom. I ja sam bio, ali, osim toga, znao sam da sam mu bio potreban kao jedini čuvar njegove tajne.

"Zašto ... sasvim si u pravu!" uzviknuo sam. "To je prilika koju nijedan putnik kroz vreme, barem od onih iz hrišćanske epohe, ne bi propustio. Zašto to nisi ranije učinio?"

"Razlog je jednostavniji nego što biste očekivali, Dok", odgovorio je. "Trebalo je dobro povući da bi se stiglo do te krajnje daleke i nepoznate zemlje. Osim toga, da li je datum događaja dovoljno pouzdan? Ili, čak, sam događaj?"

Zatreptao sam. "Hoćeš da kažeš da nikad nisi pokušao da tragaš za istorijskim Hristom? Znam da nisi religiozan, ali sav taj veo tajne koji ga obavlja..."

"Dok, šta je on bio, ili, da li je uopšte postojao, mogu biti pitanja za akademsku raspravu. Važno je ono u šta su ljudi kroz sve ove vekove verovali. Od svog života ne očekujem samo bavljenje pukim istraživanjima iz ličnog zadovoljstva. Uostalom, već je odavno isteklo vreme za igre i zabavu. Video sam previše ljudske bede. Putnik kroz vreme mora da bude od neke koristi; treba da postoji da bi pritekao u pomoć." Usiljeno se nasmešio. "Znate da nisam svetac. Ali, moram da budem ono što stvarno jesam."

Odleteo je iz Njujorka u Izrael 1969. kada su Jevreji držali Jerusalim čvrsto u svojim rukama i kada su posetioци mogli bezbedno da se kreću. Izašao je iz svog hotela, noseći torbu u ruci, i hodao duž

Jerihonskog puta sve dok nije naišao na plantažu narandži koja mu se učinila pogodnom za skrovište. Tu je skoknuo unazad u prethodnu ponoć i počeo sa pripremama.

Sa arapskom odećom, koju je kupio u radnji za turiste, mogao je da kroz biblijska vremena hoda nezapaženo. Nož, koji je više ličio na pribor za jelo nego na oružje, umetnuo je u korice i okačio o svoje bedro; retko je nosio vatreno oružje jer je uvek bio u mogućnosti da umakne kada je bilo opasno. U kožnoj torbici bila mu je spakovana neophodna oprema: rečnik izraza (koje je po njegovoj narudžbini sakupio američki diplomac), hrana, šolja, tablete halazona, sapun, sredstvo protiv buva, antibiotici, novac, u stvari, nekoliko novčića iz rimskog doba i mala poluga zlata, koju je po potrebi mogao da trampiti.

Pošto je sklonio u torbu odeću u kojoj je došao, izvukao je i poslednji komad svoje opreme. Nazvao ga je hronolog. Bio je osmišljen i napravljen po njegovoj zamisli 1980, kada je mogao iskoristiti sve sjajne prednosti tadašnje elektronike. Inženjerima koji su ga izradili bilo je možda potrebno manje dovitljivosti nego Hevigu da nađe izgovor.

Video sam tu spravu. Nalazila se u zelenoj, fino obrađenoj mrežastoj kutiji sa ručkom, veličine dvadeset četiri puta dvanaest puta šest inča. Kada se otvori poklopac, mogao se rasklopiti optički instrument, koji je delimično podsećao na sekstant, sa uređajima za podešavanje i očitavanje razdaljine. Ispod toga nalazio se sićušni, veoma prefinjeni računar koji se napajao iz niki-kadmijumskih baterija. Čitava naprava bila je teška oko pet funti, što je na granici polovine težine koju putnik kroz vreme sme da ponese i što objašnjava razlog zbog kojeg je Hevig nerado nosio pištolj sa sobom. Iako su ostali delovi opreme bili, u načelu, od veće koristi, nijedan nije bio ni približno vredan kao hronolog.

Zamislite Heviga kako se projektuje napred ili nazad kroz vreme do željenog trenutka. Kako zna 'kada' je stigao? Prilikom kraćih skokova mogao je da broji dane, ili da proceni koliko ima sati po položaju sunca i zvezda, ako mu časovnik nije bio pri ruci. Ali, hiljade godina sadrže trećinu miliona svitanja; pri tom, uvek je postojala mogućnost da mnoga od njih neće biti raspoznatljiva, zbog olujnog vremena, privremene građevine ili slične nesrećne okolnosti.

Hevig započne da očitava svoj instrument. Noć je bila vedra i dovoljno hladna da dah pretvori u paru; svetla Jerusalima nazirala su se kroz izmaglicu na severnom horizontu, dok je ostatak zemlje, osim zabačenih kuća i vozila u prolazu, ležao u spokojnoj tami; visoko na nebu kružila su blistava sazvežđa. Uskladio je položaj meseca i dve planete sa položajem sazvežđa, podesio tačno vreme po Griniču i geografske koordinate na odgovarajućim skalama i pomerao dva nonijusa dok nije dobio broj koji se podudara sa nedeljom Pashe, Leta Gospodnjeg 33.

("Izgleda da je datum dobro utvrđen" napomenuo je. "Naposletku, to je datum na koji bi svako ciljao." Nasmejao se. "Otkucaj Hristovog rođenja. Jedina pouzdana stvar u vezi toga je da se nije desilo usred zime - s obzirom na to da su pastiri izveli stada na pašnjake!")

Udisao je i izdisao vazduh polako i duboko da bi krv zasitio kiseonikom. Zatim je udahnuo punim plućima - ne naprežući se previše, jer bi na to utrošio suviše energije, već samo koliko mu je bilo potrebno za početnu zalihu - i otisnuo se niz pravce sveta.

Bio je to neopisivo uzbudljiv osećaj, koji je podsećao, kako mi je kasnije rekao, na plivanje spram nadolazeće plime. Sunce je izašlo na zapadu i proklizavalo ka istoku; onda, što je više ubrzavao, svetlost se polako pretvarala u nejasno podrhtavanje sivila, sve dok se obrisi oko njega nisu stopili u potpunu senku. Sve se odvijalo u mukloj tišini.

Na kratko je opazio eksploziju, možda granate - maglovito i nečujno - ali, da li je to bio Šestodnevni rat, ili Rat za nezavisnost, ili Prvi svetski rat? U izmaglici, burna prošlost izgubila je svoj lik. Te oblačne noći kasnog devetnaestog veka bio je prinuđen da se vrati u normalno vreme da bi udahnuo. Na hronologu, mogao je očitati tačan datum da je želeo da se ponovo ustremi ka zvezdama; senzori na hronologu otkrivali su svako zračenje koje se probijalo kroz oklop nagomilanih oblaka. Ali, nije bilo svrhe. Dva jahača, verovatno turski vojnici, iznenada se pojaviše u blizini. Njihovo prisustvo bilo je suviše kratkotrajno da bi ih zapazio dok je putovao kroz vreme, čak i na svetlosti dana. Nisu ga приметili u tami. Čuo je samo tupi odjek potkovića kako se udaljavaju.

Nastavio je.

Iako je bilo mračno, pejisaž je počeo приметno da se menja. Obrisi su

uglavnom ostali isti, ali sada je mogao da raspozna kako se smenjuju šumarci, proplanci, pustinja i oranice. U prolazu, učinilo mu se da je video ogroman, od drveta izgrađen stadion, na kome su Krstaši održavali viteške turnire pre nego što ih je Saladin proterao iz njihovog, u krvi ogrezlog kraljevstva. Namah je došao u iskušenje da zastane, ali je ipak ostao pri svom zadatku. Što je bio bliži odredištu, morao je praviti češće prekide da bi udahnuo vazduh. Putovanje mu je strahovito crplo snagu; srce u grudima žestoko mu je lupalo pri pomisli da bi za nekoliko sati mogao dostići svoj san.

Na hronologu je treperilo upozoravajuće svetlo.

Instrument je, savršenom brzinom i tačnošću, mogao pratiti položaj Sunca, Meseca, zvezda i planeta, ne odašiljući, pri tom, svetlosne signale. Bio je neosetljiv i na nagle promene u pravcu kretanja; ali, kada bi prepoznao položaj nebeskog prostora koji odgovara odredištu, mogao je to biti jedino trenutak vremena za kojim se tragalo.

Zasjalo je crveno svetlo i Hevig stade.

Noć četvrtka bila je na izmaku. Ako je verovati Bibliji, sve se već odigralo: Tajna večera, agonija u vrtu, Isus, bačen u okove, čekao je da ga izvedu pred Pilata, suđeno mu je, bičevan je, privezan i prikovan za krst, proglašen mrtvim i položen u grob.

("Bili su vezani na krstu", ispričao mi je Hevig. "Klinovi ne bi mogli da izdrže teret; šake bi se rascepile. Ponekad su, po zadržanom običaju, zakucavali na krst u znak posebne odmazde." On pokri lice rukama. "Dok, video sam ih kako vise, jezika pocrnelih od žeđi, podnadulih trbuha - kroz izvesno vreme ne čuju se više njihovi krici i, beživotnih očiju, tiho mumljaju u samrtnom ropcu. A smrad, taj smrad! Često umiru tek za nekoliko dana. Pitam se koliko li je Isusovo telo bilo iznureno, kad je tako brzo umro ... Nekoliko prijatelja i, možda, rođaka, vrpaljilo se na rubu gomile, ne usuđujući se da govore, a kamoli da oplakuju. Za to vreme, ostali su izvaljivali viceve, kockali se, pili, jeli hranu kao da su na izletu, i podizali decu uvis ne bi li bolje videla. Čovek je, zbilja, čudna zverka!"

(Zaboravite na svoj ponos. U našem stoleću imali smo Buhenvald i Vorkutu - a Hevig me je podsetio i na to šta se zbivalo u edvardijansko doba, koga se sa čežnjom sećamo, u mestima kao što

su Belgijski Kongo ili države na jugu Amerike - i rekao mi šta još treba da se dogodi. Posle svega, čini mi se da mu više ne zavidim na prilici da putuje kroz vreme.)

Jutro se zabelelo na istoku. Sada se iza njegovih leđa nalazio maslinjak, kroz koga je nazirao raštrkane kućerke od nepečene gline. Put je ličio na izbrazdanu prašnjavu stazu. U daljini, napola skriven u sumraku koji se razvlačio, na svojim brežuljcima čučao je Jerusolim kralja Iroda i rimskog upraviteljstva. Bio je manji i zbijeniji od grada koga se sećao iz vremena nakon dva milenijuma, najvećim delom opasanog zidinama, iza kojih su se širile bašte i oranice. Ispred gradskih dveri tiskale su se tezge i filcani šatori koje behu podigli seljaci iz udaljenih krajeva pokrajine, pristigli na sveto mesto, u svete dane. Vazduh je bio hladan i mirisao je na zemlju. Ptice su cvrkutale. Hevig mi jednom reče... "Preko dana nebo je redovno preplavljeno krilima."

Sedeo je dahćući, dok nije malčice živnuo i povratio snagu. Osetivši glad, odlomio je poveći komad kozjeg sira i pogače i, gotovo iznenađen, shvatio da je njegov obrok savršeno pristajao prvom na svetu Velikom Petku.

Pod uslovom da jeste bio Veliki Petak. Naučnici su možda promašili datum, a Isus je, možda, bio samo jedan od likova iz Oziris-Izida-Mitranskog mita. Šta i ako verujemo da, ipak, nije? Pretpostavimo da je bio, dobro, ne baš pesničko otelotvorenje Stvaraoca ovih polja, onih barskih ptica, onog svemira ... ali u najmanju ruku prorok, iz čijih su sanjarija potekle sve dobrobiti za vremena koja će tek doći. Može li se život bolje provesti nego slediti njegovu propoved?

U redu je sve to, ali, morao se okaniti pitanja i razmišljanja, jer su ga čekale važne pripreme, poput učenja tečnog izgovora aramejskog jezika i miliona drugih sitnica iz svakodnevnog života ovog naroda ... Uzdahnuo je i ustao. Sunce se već uveliko beše raspuklo nad zemljom.

Ubrzo je dobio društvo. Bez obzira na sve, hodao je kao stranac.

("Ako išta stvarno menja čoveka", rekao mi je, "onda su to nauka i tehnologija. Pomislite samo na to da se roditelji više ne moraju pomiriti sa činjenicom da će neka od njihovih beba umreti. Dobijate u potpunosti različitu predstavu o tome šta znači dete." Mora da je primetio kako mi licem leprša sećanje na Noru, jer mi spusti ruku na

rame i reče: "Žao mi je, Dok. Nije trebalo da to spominjem. I nemojte nikad tražiti da se vratim do nje i pokušam da je spasem, jer sam i dosad pokušavao da izmenim poznate događaje iz prošlosti; ali, uvek se desilo nešto što bi me sprečilo... Pomislite na električne sijalice, čak na i sveće. Kada imate na raspolaganju, u najboljem slučaju, samo treperavi fitilj u posudici sa uljem, u dobroj meri zavisite od svetlosti dana. Jednostavna mogućnost da možemo do dugo u noć ostati budni i nije tako jednostavna kao što se čini. Ona ima višestruko, jedva primetno, ali dalekosežno dejstvo na našu dušu.")

Ljudi su ranom zorom bili na nogama, zbrinjavali stoku, okopavali korov, ložili vatre, kuvali i čistili, uoči sutrašnjeg Sabata. Bradati muškarci u odrpanim mantijama gonili su ka gradu izglednele magarce, poklekale pod tovarom robe. Deca, tek prohodala, hranila su živinu zrnevljem; malo starija, branila su jaganjce od iznurenih pasa lotalica. Kročivši na kaldrmu, Hevig je upao u neviđeni metež izdaleka pristižućih karavana, šeika, sveštenika, ogavnih prosjaka, seljaka, zanatlija, okasnelih i namrtno pijanih bludnica, nekoliko anadolskih trgovaca, ili šta li su već bili, sa cilindričnim šeširima, prateći čoveka u grčkoj tunici, a onda se začu oštar povik da se napravi malo mesta i uz zveket metala, marširajući brzim korakom na povratku sa noćne straže, prođe mimo njih odred rimskih vojnika. Pokazao mi je fotografije snimljene u različitim prilikama, i mogu da veoma dobro sebi dočaram taj prizor. Bio je manje drečav nego što biste očekivali, a obzirom na to da živimo u vreme anilinskih i fluorescentnih boja. Tkanine su bile u zagasitim nijansama - mrke, sive, plave, cinober i pepeljaste boje. Za razliku od toga, zvuci koji su dopirali bili su krajnje živopisni - vriska, smeh, psovke, raskošne izmišljotine i hvalisanje, svirka na harfi i odlomci pesama; kloparanje nepotkovanih kopita, krckanje drvenih točkova, cviljenje pasa, blejanje ovaca, gundanje kamila, i večita pesma ptica u proleće. Nisu to bili ljudi kruti i usiljeni kao Englezi i Amerikanci; ne, mlatarali su rukama poput krila vetrenjače, dlanovima opisivali figure po vazduhu, pljeskali se po leđima, plesali, uvređeno se hvatali za bodeže, a već u sledećem trenutku bili ponovo spremni za šalu. A tek mirisi! Sladunjavi miris oznojenih konja, nakiseli od znoja ljudi; dim, miomirisani od kedrova, a opor od suve balege; miris sveže

ispečenog hleba; miris praziluka, belog luka i užegle slanine; posvuda izmet životinja i često miris amonijaka sa hrpa stajskog đubriva; odisaj mošusa i ružinoga ulja sa žena na nosiljkama, lica umotanog u koprenu; miris kožnog sedla ugrejanog na suncu - Hevig nikad nije slavio dan kada su klinovi probijali živa tela; ali sve što je tada udahnuo nije ga gušilo, niti štípalo za oči, niti je dobio rak ni otok u plućima.

Pred njim su se otvarala vrata Jerusalima. Puls je počeo da mu se ubrzava.

A onda su ga pronašli.

Sve se dogodilo iznenada. Osetio je prste na leđima. Okrenuo se i ugledao dežmekastu, omanju osobu, slično odevenu, širokog golobradog lica, kratke kose i svetle kože.

Strančevo lice presijavalo se od znoja. Stajao je čvrsto spram ljudi koji su se u bujici gurali oko njega i rekao kroz opštu galamu: "Es tu peregrinator temporis?"

Naglasak je bio nejasan - poljski, iz osamnaestog veka, kako će se kasnije ispostaviti - ali je Hevig odlično vladao kako klasičnim, tako i poznijim latinskim jezikom, i razumeo je pitanje.

"Da li si ti putnik kroz vreme?"

Za trenutak nije mogao da odgovori; bila ga je spopala vrtoglavica. Bio je to kraj njegove potrage.

Ili njihove.

Hevigova visina bila je neuobičajena za mesto na kome su se nalazili, i hodao je gologlav da bi otkrio frizuru i nordijske crte lica. Za razliku od većine ostalih naselja u istoriji, Irodov Jerusalim bio je dovoljno otvoren i gostoljubiv prema neznancima; ali, nadao se da će drugi, slični njemu, uspeti da prepoznaju da je stranac, kako u vremenu tako i prostoru; u protivnom, mogao je da barem uhodi nekoga od njih. A sada se njegova nada obistinila.

Prva mu je pomisao, pre nego što ga je obuzela radost, bila da ovaj čovek deluje suviše neprijatno i siledžijski.

Sedeli su u krčmi koja je bila njihovo sastajalište i razgovarali: Vaclav Krasicki, koji je napustio Varšavu 1738, Huan Mendoza, koji je stigao iz Tihuane 1924. i hodočasnici koje behu pokupili.

Bili su to Džek Hevig. I Konrad van Leven, vitez iz trinaestog veka,

koji beše izvukao mač i pokušao da izbavi Spasioca dok je nosio krst ka Golgoti, u čemu ga je sprečio Krasicki sekund pre no što bi mu rimsko sečivo prosulo utrobu, a sada je sedeo zaglušen pitanjem: "Kako si znao da je ta osoba zaista bila tvoj Gospod?" I sivobradi, pravoslavni kaluđer iz sedamnaestog veka, koji je govorio samo hrvatski (?) i izgleda da se zvao Boris. I mršava žena sa kosom u fronclama, licem punim ožiljaka, koja je, pogrbljena u svom plaštu sa kapuljačom i zamućenih očiju, mrmljala nešto na jeziku u kojem niko nije bio u stanju da se razabere.

"Zar je ovo sve?" upita Hevig u neverici.

"Pa, imamo još nekoliko uhoda u gradu", odgovori Krasicki. Sada su razgovarali na engleskom, pošto se doznalo da je Hevig Amerikanac. "Treba da se okupimo u ponedeljak uveče, a potom odmah iza, hm, Duhova. Pretpostavljam da će iskrsnuti još nekoliko putnika. Uopšte uzev, izgleda da smo manje potegli nego što smo očekivali."

Hevig pogleda oko sebe. Radnja je bila otvorena ka ulici, a gosti su skrštenih nogu sedeli na otrcanim prostirkama nadomak prometnog puta, pijući iz glinenih vrčeva u koje je točio dečak sa mešinom za vino. Jerusalim je bučno poricao prošlost. Na Veliki Petak!

Krasicki se nije uznemiravao. Pomenuo je grad i zemlju koju je napustio u vreme francuskog prosvetiteljstva; šapatom je rekao za svog kompanjona da je razbojnik. ('Najamnik' je bila reč koju je izgovorio, ali je skrivena poruka bila sasvim jasna.) "Ništa mi ne znači to što će pogubiti pomahnitalog jevrejskog drvodelju", rekao je Hevigu i gurkajući ga laktom dodao: "A ni tebi, zar ne? Čini se, po svemu sudeći, da smo dobili razboritog novajliju."

Istina je, zapravo, da to nije bilo stanovište jednog Amerikanca. Pokušao je da svojim pitanjem izbegne dokazivanje razloga: "Nije moguće da ima tako malo putnika kroz vreme?"

Krasicki je slegao ramenima. "Ko zna? U najmanju ruku, ne mogu tako lako doći ovamo. Zaključak ima smisla. Ti si se ukrcao u leteću mašinu i pristigao za nekoliko sati. Ali, seti se kako je u većini vekova prošlosti bilo teško, gotovo nemoguće, prevaljivati velike razdaljine. Čitali smo o srednjovekovnim hodočasnicima. Ali, koliko ih je stvarno bilo, u odnosu na broj žitelja? I koliko njih je umrlo na svom putu? Čini mi se, takođe, da neke putnike kroz vreme ne

uspevamo da pronađemo zato što oni sami ne žele da ih nađemo - ili im, možda, nikad nije palo na pamet da je neko od njihove vrste u potrazi za njima - i maskiraće se previše dobro da bismo ih mogli lako prepoznati."

Hevig je zurio u Krasickog, i u hladnokrvnog Huana Mendozu, u tričetvrt pijanog Konrada, u Borisa koji je zveckao prljavim brojanicama, u sumanutu, nepoznatu ženu i razmišljao: Naravno. Zbog čega bi ovaj dar bio isključivo svojstvo ljudi moga kova. Zbog čega nisam očekivao da se može javiti krajnje nasumično, u celokupnom preseku ljudske prirode. A već sam video kakva je, u većini slučajeva, čovekova priroda. I kako sam, uopšte, mogao umišljati da sam nešto posebno?

"Takođe, ne možemo trošiti previše vremena loveći nama slične", nastavi Krasicki. "Ima nas samo nekoliko u Tvrđavi." On potapša Heviga po kolenu. "Majko Božja, kako će samo Poglavici biti drago da smo te naposletku pronašli."

Preostala dva odreda pokupila su sirijskog pustinjaka iz trećeg veka, i Jonijana, pustolova iz drugog veka. Izvestili su, takođe, da behu videli još jednu ženu - izgleda da je bila koptska hrišćanka - ali je ona iščezla čim su se približili.

"Rđav prinos", progundā Krasicki. "Pa ipak..." Potom ih povede na put do prve stanke iza dana Duhova, gde nikog nisu pokupili, a zatim u dvadeset prvi vek.

Talog prašine širio se pustinjom. Sve što od ljudskog traga beše ostalo u Jerusalimu bile su kosti i raznolike gromade kamena. Ali, čekala ih je letelica, šiljatog kljuna, zdepastih krila, na nuklearni pogon, koju su ljudi iz Tvrđave uzeli iz hangara čije je čuvare zadesila smrt pre nego što su imali priliku da pokrenu ovaj borbeni brod.

"Leteli smo preko Atlantika", pričao mi je Hevig. "Uprava je bila u... kako ono beše... u Viskonsinu. Da, dozvolili su mi da se vratim i ponesem svoj hronolog sa mesta gde sam ga bio sakrio, mada sam morao da se pravdam poteškoćama u sporazumevanju da bih izbegao da im kažem o čemu se radi. Oni sami morali su da se usredsrede na skok u ciljani dan. To je krajnje trapav sled događaja, tokom kojeg se utroši podosta ljudskog veka i koji verovatno

objašnjava zbog čega su pronašli tako malo putnika kroz vreme, a svakako objašnjava i zbog čega je njihovo sopstveno društvo bilo nevoljno da preduzima dugovremenska putovanja. Povratak je bio lakši, zato što u ruševinama behu podigli neku vrstu putokaza čiji je pokazivač bio svakodnevno podešavan na tačan datum.

"Na izmaku dvadeset prvog veka u Americi se jedva šta pokrenulo. Logor i staje bili su unutar utvrđenja, koje su više puta na dan napadali pljačkaši. Odatle smo nastavili put u vreme iz kojeg Poglavica beše poslao svoje tragaoce do onog Uskršnjeg dana."

Ne znam da li je moj prijatelj ikada potražio Hrista.

7.

Nakon stotinu neobičnih godina utvrđenje je znatno napredovalo. Zemljište uništeno prethodnim razaranjima, bivalo je sve plodnije i omogućavalo narodu bolje uslove za život. U podnožju brežuljaka širile su se oranice na kojima je pod blagim letnjim nebom prekrivenim paperjastim oblacima sazrevalo žito. Obnovljena šuma predstavljala je važno uporište, a u tamnije zelenim krošnjama drveća gnezdile su se ptice i šaputao vetar. Putevi su bili prljavi, ali iscrtani tako da su bili nalik na rešetku. Narod je bio na nogama, uposlen. Nisu imali ništa osim ručnog oruđa i mašina koje su vukle životinje; ipak, mašine su bile dobro urađene. Muškarci i žene, odeveni u plave pantalone i jakne od domaćeg sukna, sa savitljivim slamnatim šeširima i grubim cipelama, nalikovali su jedni drugima: lica išibanog vetrom i ispečenog suncem, čvornovatih ruku od teškoga rada, kose kratko podsečene ispod ušiju, dok su muškarci bili i bradati; po današnjim merilima bili su niskog rasta, mnogi od njih bezubi ili sa tek ponekim zubom. Ipak, živeli su u beskrajno boljim prilikama nego njihovi preci iz vremena Presude.

Nakratko su zastali da bi se naklonili došljacima sa puta, koji su na konjima dojahali sa mesta gde se letelica prizemljila, i već narednog trenutka ponovo prionuli svom mukotrpnom radu. Dva konjanika, u slučajnom prolazu, izvukla su sablje i otpozdravila sa puno poštovanja, ali manje ponizno. Nosili su plave uniforme, čelične kacige i štitnike za prsa; za pojasom su imali bodeže, dok su im luk, tobolac i sekira počivali na konjskim sapima, zajedno sa kopljem na kome se vijorio mali, crveni barjak.

"Izgleda da vladate čvrstom rukom", primeti Hevig uznemireno.

"Šta nam preostaje?" oštro odgovori Krasicki. "Najveći deo planete, uključujući i ovaj kontinent, na stupnju je varvarstva ili divljaštava, ako uopšte ima onih koji su opstali. Ne možemo proizvesti ono za šta nemamo sirovine i mašine. Pleme Mong nastanilo je ravnice zapadno i južno od nas. Uleteli bi poput mećave ako bismo oslabili odbranu. Naša konjica ne nadgleda radnike, ona ih brani od nasrtaja razbojnika. Ne, ti ljudi mogu da zahvale Tvrđavi na svemu što

poseduju."

Grad je, takođe, bio podignut po srednjovekovnom uzoru. Porodice su živele u zajedničkim domaćinstvima blizu utvrđenja i zajednički obrađivale zemlju. Mada je grad bio prilično čist, što je bila povoljna razlika u odnosu na Srednji vek, ipak nije imao ništa od opojnih čari toga doba. Ulice od asfalta, ograničene redovima cigle, izgledale su jednolično, kao uostalom i većina toga u Srednjoj Engleskoj viktorijanske epohe. Hevig je pretpostavio da je to stoga što je nad izborom pojedinca prevagnula potreba za brzom i izdržljivom gradnjom, jer je ekonomski višak i dalje bio nedovoljan da bi se ove barake mogle zameniti pravim kućama. U protivnom... Ali za Poglavicu bi njegove sumnje morale biti od nekakve koristi, barem dok ne sazna nešto više... Zapazio je jedan živopisan prizor, građevinu od drveta u poluistočnjačkom stilu, drečavo obojenu. Krasicki mu objasni da je to hram u kome su se izgovarale molitve upućene Jazu i prinošene žrtve onom Oktaju kojeg beše doveo narod Mong.

"Daj im religiju, saraduj sa sveštenstvom i imaćeš ih u vlasti", dodade on.

Hevig mu se nakrevelji. "A gde su vešala?"

Krasicki mu uzvratil preneraženim pogledom. "Ne priređujemo javna vešanja. Šta misliš da smo mi?" Za trenutak je zastao. "Misliš li da bi ovaj narod mogao pregurati sve ove godine strahota da smo bili mekušci?"

Pred njima se naziralo utvrđenje. Visoki zidovi od cigala sa malom kulom obuhvatali su nekoliko jutara zemlje. Zid je bio okružen jarkom koji se punio vodom iz reke što je navodnjavala ovu oblast. Arhitektura je imala istu strogoću, koja se mogla videti i u gradu. Na grudobranima, u zupčastom nizu, nadomak ulaza, stajali su teški mitraljezi, nesumnjivo sačuvani od uništenja ili delić po delić pokupljeni iz neke prošlosti. Po titrajućoj buci Hevig je znao da unutar utvrđenja radi veliki broj generatora na motorni pogon... Začuo se zvuk trube. Pokretni most spusti se uz lupjavu i ubrzo je dvorištem od kamenih ploča odjekivao topot konja.

Grupa ujaha, sa Krasickim na čelu. Mešavina ljudi hitala je iz svih pravaca u žamoru uzbuđenja. Većina, verovatno sluge, bila je u livrejama. Hevig je teško razabirao. Pažnju mu je privukla žena koja

se gurala i probijala kroz gomilu sve dok se nije našla ispred njih. Zračila je oduševljenjem. S naporom je pratio njen promukli glas sa naglaskom: "Oktajevog mu repa. 'Ste i' naši!"

Bila je približno njegove visine, snažne građe, širokih ramena i kukova, nesrazmerno malih grudi i dugih glatkih ruku. Na licu su se isticale visoko podignute jagodice, zatupast nos, velika usta, dobro sačuvani zubi, osim dva koja su nedostajala. (Kasnije je doznao da ih je izgubila u tuči.) Gusta kosa boje mahagonija dopirala joj je do struka, sa pletenicama povrh ogromnih, bakarnih naušnica u varvarskom stilu. Ispod širokih veđa ležale su tamne, blago bademaste oči - nešto od indijanske ili azijske krvi. Na preplanuloj koži videli su se tragovi starih ožiljaka. Nosila je vojničku košulju i nabranu suknju, čizme ukrašene gajtanom, lovački nož, revolver, napunjen redenik i lobanju lasice na lancu oko vrata.

"Oklen su? Ti, tamo!" Ona kažiprstom pokaza na Heviga. "Od Vrhunskih Godina, a?" Grohotom se nasmejala. Imaš mlogo za reći mi, oplodivaču?"

"Poglavica nas očekuje", podseti je Krasicki.

"Bro onda, ću da čekam, al' ne ceo zeznuti dan, 'si čuo?" I kada Hevig sjaha, ona mu se obisnu oko vrata i poljubi ga pravo u usta. Mirisala je na sunce, kožu, znoj, dim i ženu. Tako je upoznao Leonsu od naroda Glečera, Skulu od Vahorna.

Ured se nalazio u predsoblju apartmana čiju je veličinu i raskoš i sam odražavao. Nameštaj od hrastovine i ružinog drveta uranjao je u sloj tamnosivog, debelog tepiha. Teške, zlataste draperije kraj prozora pružale su prepoznatljivi osećaj krzna kanadske kune. Ne narušavajući stil, radni sto, fotelje i kauč pripadali su istom vremenskom razdoblju; videlo se da je ured opreman brižljivo, gotovo rasipnički, za razliku od ostalih, skromnijih prostorija koje je Hevig osmotrio kroz odškrinuta vrata, prolazeći hodnicima kojima su stigli dovde. Fotografije su bile u srebrnim ramovima. Jedna od njih, delić sećanja na prošlost, predstavljala je dagerotipiju žene bledog lika, odevene u haljinu iz sredine devetnaestog veka. Ostatak su bili snimci napravljeni savršenijim aparatom, nesumnjivo sićušnim i sa teleskopskim sočivima, poput njegovog. Prepoznao je Sesila Roudsa, Bizmarka i Napoleona iz mlađih dana, ali se nije mogao

dosetiti ko je žutobradi muškarac u odori.

Sa tog petog sprata glavne kule Tvrđave širio se pogled na zemlju kojom je vladala i na mnoštvo raznolikih manjih građevina. Bila je to Tvrđava u kojoj je sve vrvelo od života. Sunčevi zraci probijali su se u dugim kosim trakama. Generator je sada samo prigušeno lupkao.

"Hoćemo li malo muzike, a?" Kaleb Volis počeo da klizi prstima po tipkama molekularnog rekordera poreklom iz vremena uoči Presude. Tonovi grunuše iz naprave. On smanji jačinu, da bi rekao: "Upravo tako, vrhunski komad plena. Gospode, tako mi je drago da si ovde, Heviže!" Došljak odmah prepoznade muziku 'Ulazak bogova' iz Rajnskog blaga.

Posle kraćeg razgovora kojim su se pojedinačno predstavili, ostali članovi grupe se razidoše, uključujući i vodiče. "Ti si drugačiji", primeti Poglavica. "Jedan si od stotinu kakvi su nam preko potrebni. Evo, želiš li cigaru?"

"Ne, hvala, ne pušim."

Volis zastade na trenutak, a onda reče, više naglašeno nego glasno: "Ja sam osnivač i gospodar ovog naroda. Morao sam zavesti neki red i oblike ukazivanja časti. Meni se obraćaju sa 'ser'."

Hevig to primi k znanju. Volis je bio srednje visine, kockast i u punoj snazi, uprkos trbuhu koga beš stekao u srednjim godinama. Na rumenom licu isticali su mu se pomalo spljošten nos i raščupane obrve; đumbir-sivi brkovi i brada prelazili su preko gornje usne i obraza i spajali se sa kosom koja je ocrtavala njegovu ćelavost. Nosio je crnu uniformu ukrašenu srebrnim dugmadima i znamenjem, zlatovez na okovratniku, naramenice, kitnjasti bodež i automatski pistolj. Ali na njemu ništa nije delovalo smešno. Zračio je samouverenošću. Kada je smatrao da je potrebno, govorio je dubokim, skoro hipnotički ubedljivim glasom. Gotovo da nikad nije treptao svojim sitnim očima bez sjaja.

"Shvatate", reče Hevig konačno, "za mene je sve ovo tako novo i zbunjujuće ... ser."

"Svakako, svakako!" nasmeši se zadovoljno Volis i potapša ga po leđima. "Ubrzo će ti sve postati jasno. Daleko ćeš dogurati, sinak. Ovde nema ograničenja za čoveka koji zna šta hoće i ume da podmetne kičmu. A ti si, takođe, Amerikanac. Istinski Amerikanac, odakle potiče i naša zemlja. Među nama je svega nekoliko takvih."

On sede za radni sto. "Sedi. Ne, sačekaj trenutak. Želiš li da ti pokažem svoj kabinet s pićem? Ja ću uzeti dva prsta burbona. Ti se posluži čime hoćeš."

Hevig se začudi zašto mu nisu ponuđeni led, soda i ostalo. Bilo je to za očekivati. Zaključio je da sam Volis nije koristio takve dodatke, i da mu nije padalo na pamet da bi drugi mogli.

Zavaljen u fotelju, sa malo ruma u čaši među prstima, Hevig je posmatrao Poglavicu i dvoumio se. "Mogu vam detaljno ispričati svoju biografiju, ser, ali smatram da bi bilo korisnije da sačekam dok ne saznam šta je zapravo... ova Tvrđava."

"Tačno, tačno", klimnu Volis svojom velikom glavom, pućkajući tanku cigaru. Miris dima bio je nadražujući. "Ipak, hajde da razmotrimo nekoliko neposrednih činjenica u vezi sa tobom. Rođen si... 1933, reče li? Jesi li ikad nekom otkrio šta si?" Hevig u poslednjem trenutku odustade da pomene mene. Pljuštala su redom pitanja iz kojih se videlo da je Poglavica bio dobro obavešten. "Kao mladić, vratio si se u prošlost da bi upravljao svojim detinjstvom? Nastavio da stičeš imetak, a zatim si se dao u potragu za putnicima kroz vreme?"

"Tako je, ser."

"Šta misliš o veku u kome živiš?"

"Molim? Zašto, uh, dobro... Pa, u nevolji smo. Otišao sam malo dalje i video šta nas čeka. Ser."

"Zbog truleži, Heviže. Ti to shvataš, zar ne?", zagrme Poglavica u iznenadnom nastupu žestine. "Civilizovani čovek okrenuo se protiv sebe, najpre ratovima, a potom i srozavanjem morala do krajnje bede. Carstva belog čoveka raspadaju se brže od starog Rima; sve što su svojim naporima postigli Klajv, Bizmark, Rouds, MekKinli, Lioti, svi indijanski ratnici i Buri, iščezlo je u jednom jedinom pokolenju; u rasama je nestalo ponosa na ono što su nasledili; izdajice - boljševici i Jevreji širom sveta - na položajima moći, propovedali su običnom belom čoveku da im talas budućnosti donosi mrak. Sve sam to shvatio izučavajući tvoj vek. A ti, koji u njemu živiš, je si li ti to shvatio?"

Hevig se naroguši. "Video sam do čega su nas dovele predrasude, bezobzirnost i glupost. Umnogome nas sustiže kazna zbog svih grehova naših predaka."

Volis odluči da se pretvara da mu ne smeta što mu se Hevig nije obratio sa titulom počasti. I zato, samo se nasmeši i blago reče: "Znam. Znam. Nemoj me pogrešno razumeti. Među obojenima ima mnogo divnih, hrabrih momaka - Zulu narod, na primer, ili, uzmimo drugu rasu, na primer Indijance iz plemena Apača, ili Japance, kao još jedan primer. Bilo koji putnik koga nađemo među njima dobiće priliku da zauzme počasno mesto, što se dešava sa svim našim proverenim saradnicima, pa će to i sa tobom biti slučaj. Siguran sam u to. Fuj, divim se onome što sam čuo o vašim Izraelcima. Meleski narod koji nema nikakve rasne sličnosti sa biblijskim Izrailjima, ali, ipak, borbeni su i mudri. Ne, ono što hoću da kažem jeste da je svako dužan da sačuva svoju izvornost i ponos. I besan sam samo na one slojeve koje s pravom treba zvati Crnčugama, Crvenokošcima, Kosookim, Čivutima, Makarondžijama - znaš već šta mislim. Ima toliko mnogo čistokrvnih belaca među njima, kažem sa žaljenjem, koji su ostali bez srca ili prodali dušu neprijatelju."

Hevig se napreže da se priseti da je takvo polazište bilo uobičajeno - čak se i dosledno sprovodilo u veku u kojem Poglavica beše rođen. Pa, i Abraham Linkoln je govorio da su Crnci po rođenju manje vredni ... Nije ni pretpostavljao da su po Volisovom naređenju ljudi razapinjani na krstu.

"Ser", reče ovog puta pažljivije, "predlažem da prestanemo sa prepirkom sve dok jedan drugome sasvim ne razjasnimo pojmove iz naših razmišljanja. Biće to , možda, prilično naporno. U međuvremenu, predlažem da razgovaramo o korisnijim stvarima."

"Tačno, tačno", grunu Volis. "Mozak si ti, Heviže. I preduzimljiv, nema šta, mada pomalo ograničen. Ali, biću vrlo iskren... Na ovom stupnju najpotrebniji su nam veliki umovi, naročito ako dobro barataju naukom i znaju da se suoče sa stvarnošću." On odmahnu cigarom. "Pogledaj samo onaj današnji ulov iz Jerusalima. Tipičan! Brabantera i Grka verovatno možemo uvežbati da budu korisni ratnici, izviđači ili pomoćnici na putovanjima kroz vreme i ništa više. A za ostale..." On mljacnu jezikom. "Ne znam. Možda, u najboljem slučaju, skeledžije za sakupljanje građe iz prošlosti. I, mogu se samo nadati da će žena hteti da rađa."

"Šta?" Hevig napola ustad sa stolice. Nešto je poskočilo u njemu. "Možemo imati decu?"

"Između sebe, da. Pokazali smo to u nizu od stotinu godina." Volis se grohotom nasmeja. "Ali, ne i sa običnim ljudima, nikada. To smo još češće dokazivali. Bi li hteo jednu slatku malu sluškinju da ti noćas ugreje postelju, a? Ili neku od robinja, uhvaćenu prilikom prepada - nemoj mi držati moralne pridike. Jer, njihove bande bi isto učinile sa nama, i da nismo zarobljenike, umesto što bismo im prerezali guše, doveli ovamo i ukrotili ih, njihova derišta bi nastavila da izazivaju neprilike duž granice." Volisov nastup bio je sada krajnje ozbiljan. "Prilično oskudevamo u ženskim putnicima kroz vreme, kao što si i pretpostavljao, a nisu ni sve voljne ili sposobne da rađaju decu. Ali, one koje jesu - deca su obična, Heviže. Naš dar se ne nasleđuje."

Uzimajući u obzir svoju već postavljenu hipotezu (koliko davno na nekom od mnogobrojnih kruženja po svim meridijanima sveta?) mlađi čovek nije bio iznenađen. Ako su ovakve dve garniture hromozoma u stanju da se sjedine i daju novi život, to mora biti zahvaljujući rezonancama (?) koje, u protivnom, predstavljaju prekreku za oplodnju u neodgovarajućim okolnostima.

"Stoga je beskorisno pokušavati da uzgajamo rasu od nas samih." Pomalo tužan Volis nastavi: "Nema sumnje da našoj deci pružamo dobro obrazovanje, a kad odrastu i pravo prvenstva u preuzimanju vodećih položaja. Morao sam to dozvoliti, jer je to jedan od načina da sačuvam odanost svojih saradnika. Ali, kažem ti iskreno, u poverenju, često sam na teškim mukama da nađem prikladne položaje koje budući izvršioc i neće zloupotrebili. A to što potiču od roditelja putnika kroz vreme, šupljoglavaca, ne znači da i sami nisu zvekani. Ne, ne poričem, mi smo ti ovde neka vrsta plemstva, ali sumnjam da ćemo moći još dugo održati lozu. Svejedno, ne bih to ni želeo."

"A šta želite, ser?" upita Hevig mekim glasom.

Volis spusti cigaru i otpi gutljaj, a zatim pobožno spusti ruke na sto ispred sebe, kao da želi da mu reči zvuče kao molitva. "Da obnovim civilizaciju. Zar nas Bog nije zbog toga stvorio?"

"Ali - u budućnosti - video sam..."

"Federaciju Maurai?" Volisovim licem razli se gnev i on lupi pesnicom o sto. "Koliko si toga video? Prokleta malo, je li? Istraživao sam tu epohu, Heviže. Povešću te da i sam nešto naučiš. Kažem ti, to je društvo Kanaka-belo-crno-žutih mešanaca koji će doći na vlast -

koji počinju da preuzimaju vlast dok ti i ja sedimo ovde - samo zato što su bili manje teško pogođeni. U nastojanju da zavladaju svetom boriće se svim sredstvima, podmićivaće i povlađivati, jer jedino tako mogu da zauzdaju i osedlaju sav ljudski rod, belu rasu delimično, i da zanavek spreče napredak. Videćeš! Videćeš!"

Naslonio se i teško uzdahnuo, iskapio svoj viski i izjavio: "Pa, neće im uspeti. Na tri do četiri veka, da, bojim se da će čovečanstvo toliko morati da trpi njihov jaram. Ali posle toga... Zato smo i stvorili Tvrđavu, Heviže. Da bismo se pripremili za ono što nas čeka posle."

"Rođen sam 1853. u unutrašnjosti države Njujork", pričao je Poglavica. "Moj otac bio je siromašni vlasnik male radnje i strogi baptista. Moja majka - ona je na toj slici." On pokaza u pravcu zida na blago, bespomoćno lice i namah ga obuze nežnost. "Bio sam poslednje od sedmoro dece. Otac, stoga, za mene nije imao ni dovoljno vremena ni snage, pogotovo što je najstariji sin bio njegov miljenik. I tako sam od malena bio prinuđen da se staram sam o sebi i držim jezik za zubima. Naučio sam, takođe, šta znače marljivost i štedljivost. Kada mi je zvanično bilo sedamnaest godina, otišao sam u Pitsberg, jer do tada već bejah shvatio da će grad postati velika šansa u budućnosti. Moje starije ja pomagalo mi je mnogo više nego što je, čini mi se, tebi tvoje. Živeo sam sa saznanjem da sam predodređen za važan zadatak."

"Kako ste se obogatili, ser?" upita Hevig, radoznalo, ali i oprezno.

"Pa, moje starije ja pridružilo se pohodu, 1849, prema Kaliforniji. Jedina namera bila mu je da zaradi dovoljnu sumu koju bi, uz pristojnu dobit, uložio u posao oko snabdevanja vojske hranom, ali je iznenada klisnuo u rat između Severa i Juga. Zatim je i mene poveo svojim stazama vremena, i kad sam se vratio u Pitsberg, bio mi je preostao lakši deo posla. Ne možeš nešto zvati nesigurnim ulaganjem u zemljišni posed, kad znaš šta treba da se dogodi, zar ne? Prodao sam na brzaka imanje u pravom trenutku, 1873, a kada je zavladala panika, bio sam u prilici da po bednoj ceni otkupim imanja koja će postati dragocena za ugalj i naftu. Za železnicu i čeličane, takođe, uprkos nemirima koje su izazivali štrajkači, anarhisti i njima sličan ološ. Tokom 1880, kad mi je bilo skoro trideset pet, smatrao sam da sam stekao željeno bogatstvo, pa sam

krenuo da ispunim zadatak za koji me Bog beše stvorio."

Nastavio je u svečanom tonu. "Odrekao sam se očeve vere. Mislim da to čini većina putnika kroz vreme. Ali, još uvek verujem u Svevišnjeg, koji s vremena na vreme proziva predodređene da ispune svoju sudbinu."

A zatim uzviknu, kroz grohotan smeh, dok mu je trbuh poigravao: "Al' šta ja to brbljam, nisu li to suviše pompezne reči za jednog prostog starog Amerikanca! Nisu to sjaj i slava, Heviže, kakve se mogu naći u istorijskim knjigama. Ovo je naporan rad, prljav posao, koji iziskuje mnogo strpljenja, samoodricanja i spremnosti da se uči više na greškama nego na uspesima. Vidiš i sam da nisam više mlad, a moji planovi jedva da su počeli da cvetaju, a kamoli da donose plodove. Rad, rad je, dakle, prava stvar, to znači biti živ!"

On pruži svoju praznu čašu. "Dospri još malo... Obično ne pijem ovoliko, ali, Gospode, baš mi je bio potreban neko nov, a uza sve to i bistar kao ti! Ima ovde nekoliko lukavih momaka, kao Krasicki na primer, ali oni su stranci, osim nekoliko Amerikanaca na koje sam već toliko navikao da ti unapred mogu reći šta će odgovoriti na svaku moji opasku. Hajde, sipaj za moju i tvoju dušu, pa da malo ćaskamo."

Hevig oseti da je prava prilika, pa upita: "Kako ste počeli da uspostavljate veze, ser?"

"Ništa posebno. Unajmio sam mnoštvo saradnika, kroz gotovo čitav devetnaesti vek, i naložio im da daju oglase u novinama, časopisima i godišnjacima, ili, pak, da puste glas. Naravno da nisam koristio izraz 'putnici kroz vreme', niti su oni znali moje prave namere. Izraz je veoma vešto smišljen, što, naravno, nisam ja učinio. Nisam ti ja pisac, već čovek od delanja koji za takve zadatke upošljava mozgove. Loveći okolo, pronašao sam devedesetih godina mlađanog Engleza koji je tek počinjao da se probija kao pisac; moram priznati, prilično nadaren, mada je pomalo bio socijalista po ubeđenju. Bio mi je potreban neko sa kraja tog razdoblja da ne bi nekim slučajem nešto naslutio, razumeš? On je pokazao veliko zanimanje za moj, ha, 'hipotetički predlog' i za siću para napisao zaista pametne stvari. Ponudio sam mu još novca, ali je on zauzvrat više želeo da mu ustupim na slobodno korišćenje tu ideju o putovanju kroz vreme."

Hevig klimnu glavom; osetio je kako mu žmarci prolaze telom. "Imao sam sličnu zamisao, ser. Ali, nažalost, nisam bio tako istrajan u svom cilju. Izgleda mi, konačno, da me u životu sreća nije tako pratila kao vas. Osim toga, u veku u kome živim putovanje kroz vreme je tako uobičajena tema iz fantastičnih priča i postojala je opasnost da postanem slavan. U najboljem slučaju, izgledalo je kao da ću privući samo čudake."

"Imao sam posla i sa takvima!" priznade Volis. "Nekoliko pravih primeraka, mislim na putnike kroz vreme koje je njihova obdarenost učinila manje ili više preosetljivim. Ne zaboravi, glupan ili seljačina, ako ne pozeleni od straha zbog onog što mu dogodilo i nikada više ne pokuša s tim - ili ga, možda, uhvate na prepad i ubiju ga, misleći da se bavi mađijom - skrivaće istinu o sebi i postaće osobenjak. Ili, pretpostavimo da je balavac sa ulice. Zašto mu ne bi palo na pamet da se obogati na pljački, kladenju i sličnim smicalicama, a onda će ostatak života provede poput Rajlija? Ili, recimo da je u pitanju Indijanac iz rezervata koji u svom plemenu može da ostavi utisak vrača nad vračevima, koga će možda obožavati, ali samo što se nisu nameračili da ga prokažu bledolikima, zar ne? I tako redom. Beznadežni slučajevi. Što se tiče ovakvih kao ja, pametnih i slavoljubivih, radiće u najvećoj tajnosti, a nas dvojica to i jesmo učinili, jel' tako? Ali, bojim se da smo se često isuviše dobro skrivali i jedni od drugih."

"Koliko ... koliko ste ih sakupili?"

"Ser."

"Izvinite. Ser."

Volis zahukta. "Jedanaest. Od čitavog cvatućeg stoleća, samo jedanaest u prvom pokušaju." Zatim stade da ih nabraja. "Ostin Kaldvel, kao najbolji među njima. Kada je stigao u moj ured, bio je graničar sav zarastao u bradu; ali, ubrzo je postao čovek i po. On mi je dao nadimak Poglavica. Gotovo da mi se nadimak dopao i odlučio sam da ga zadržim.

Usledio je onda čarobnjak i prorok sa jednog karnevala; pa jedan vrhunski kockar; pa jedna sirota devojka, belkinja sa Juga. Sve Amerikanci. Izvan Amerike našli smo vojnika iz Bavarske; istraživača Inkvizije, koja je u Španiji još uvek bila moćna, verovatno ti je poznato; u Mađarskoj je to bila žena iz jevrejske sekte; student iz

Edinburga koji se upinjao da iz knjiga sazna od kakve li je vrste; modistkinja iz Pariza, koja se otiskivala u vreme tražeći nadahnuće za nove modele; mladi bračni par iz austrijskog sela. Usput, sa njima smo zaista imali sreće. Oni su se sami pronašli - po svemu sudeći, jedinstveni slučaj među nama da su se rodili u susedstvu - i već imali prvo dete, zbog koga verovatno nikada ne bi napustili dom da beba nije bila dovoljna mala da bi je mogli poneti.

Kakva posada! Možeš zamisliti koliko smo se namučili sa sporazumevanjem, prevozom, ubeđivanjem i ostalim."

"Nije to valjda sve?" zaprepašćeno upita Hevig.

"Da, bilo ih je još toliko, samo neupotrebljivih. Čaknuti, kao što ti rekoh, tupavi, nesposobni, uplašeni da nam se pridruže iz bilo kog razloga. Kao, recimo, jedna visoka i snažna domaćica koja nipošto nije htala da napusti muža. Palo mi je na pamet da je otmem - naš je cilj bio važniji od njene proklete udobnosti - al' od kakve nam je koristi bezvoljni putnik kroz vreme? Da se radilo o muškarcu, možda bismo mogli da zapretimo rodbini i pridobijemo ga u službu. Ali, žene su prevelike kukavice."

Hevig se priseti razmetljivog dočeka u dvorištu, ali ostade miran.

"Stekavši pristalice, mogao sam da razvijem posao." nastavi Volis.

"Naša istraživanja pokrivala su sada širu oblast i ispitivali smo sa više detalja, što nam je pomoglo da bolje shvatimo šta i kako treba da uradimo. Osnovali smo fondove i baze u ključnim tačkama... mmm... prostor-vremena. Odatle smo kretali u potragu za novajlijama, pretežno iz drugih stoleća i još ponekim iz našeg. Konačno smo izabrali pogodno mesto gde ćemo osnovati Tvrđavu i preuzeti upravu nad domorocima, koristeći ih kao radnu snagu. Ubogi, gladni, opljačkani jadnici oduševljeno su dočekali nas, svoje ratne gospodare, koji su im doneli pravo oružje i seme za setvu!"

Hevig zamišljeno protrlja bradu. "Smem li da vas upitam, ser, zbog čega ste za stvaranje svoje nacije odredili baš ovo mesto i godinu?"

"Svakako, pitaj me šta god želiš", odvrati Volis ljubazno. "Svi su izgledi da ću ti odgovoriti... Razmišljao sam o prošlosti. Ona tamo slika govori ti da sam se, iskušavajući svoju sudbinu, vratio unazad do Karla Velikog. Trebalo je, doduše, žestoko potegnuti za takav poduhvat. Ali, čak i u najmanje istraženim delovima prooštlosti, kao što je Amerika pre Kolumba, postojala je opasnost da ćemo ostaviti

tragove koje će otkriti arheolozi. Imaj na umu da možda i u Maurai narodu postoje putnici kroz vreme i na kraju tog teškog puta čekalo bi nas jedino iznenađenje. Upravo sada, ovih stoleća, feudalno društvo poput našeg u usponu je širom planete koja se oporavlja, i mi se trudimo da ni u čemu ne odudaramo. Naši podanici znaju, dabome, da smo moćni, ali nas zovu čarobnjacima i decom Douza (Onih) - bogova i duhova. Sve što je vremenom preostalo od predanja samo je nejasni kult sujeverja u ovom divljem narodu."

Hevig je u potpunosti razumeo strategiju. "Koliko sam ja mogao da saznam, ser, a to je veoma malo", reče on, "upravo se sada u oblasti Pacifika stvara civilizacija Maurai. I kada bi se, u poznijim stupnjevima razvitka, neko od njihovih putnika kroz vreme vratio u ovo razdoblje, verovatno bi ga više zanimao nastanak sopstvene kulture nego život jednog mračnog, osiromašenog varvarskog naroda."

"Zaista si nepravedan prema svojim Amerikancima", ukori ga Volis. "Nesumnjivo da si u pravu, sa tačke gledišta nekog Maurai putnika kroz vreme. Sve što želim da kažem jeste da naš narod jednostavno nije imao sreće."

Hevig je morao priznati da je bilo neke istine u tome. Delovi Okeanije bili su previše beznačajni, kako za ponovni razvitak, tako i za razaranje teškim naoružanjem; uz to, ta ogromna vodena prostranstva bila su manje zagađena od ostalih mora, jer su se brže samoprečišćavala od trenutka kada je čovek postao retka vrsta. Stanovnike, ipak, niste mogli smatrati običnim žiteljima raja koji se blentavo smeškaju. Štampali su knjige u veoma velikom broju primeraka, raznosili ih do najudaljenijih oblasti, ali one, svejedno, nisu sadržale nikakav značajan podatak. U manjem stepenu, isto je važno i za mnoge tehnološke uređaje.

Severna Amerika, Evropa, delovi Azije i Južne Amerike, kao i jedan manji deo Afrike, stigli su do dna zbog prekomerne razvijenosti. Bilo je dovoljno da se samo na trenutak naruši složeni industrijsko-poljoprivredno-medicinski kompleks kojeg behu izgradili i milioni ljudi bi počeli da umiru. A među preživelim, nadmetanje za goli opstanak dovelo bi do uništenja i svega ostalog.

Ali, čak i u takvim područjima naučno znanje bilo je sačuvano zahvaljujući preostalim oazama zajednica polureligioznih ljudi od

ugleda. U najboljem slučaju, postojala je mogućnost da se znanje raširi među nove varvare, koji bi ga potom preneli na nove divljake... Ali, bila je to utopija. U stvarnosti je bilo drugačije. Stara civilizacija beše opljačkala svet do gole kože.

Mogli ste, recimo, koristeći najprostije alatke, poseći netaknutu šumu, kopati rudu iz netaknutog Mesabija, ili crpsti netaknuto naftonosno polje. Ono što biste od toga dobili, mogli ste dalje upotrebiti za izgradnju većih i boljih fabrika, podesnih za složenije tehnološke postupke. Jer, kako su se zalihe prirodnih sirovina smanjivale, ove fabrike koristile bi plastiku umesto drvne građe; takonit bi potisnuo gvožđe, i čitava planeta bila bi isprana do poslednje kapi petroleja.

Upravo se to i dogodilo do vremena Presude. Neverovatan spoj mašina, iskusne radne snage, potrošača i poreskih obveznika sunovratio se u propast i bilo je nemoguće ponovo ga izgraditi.

Podaci neophodni za obnovu proizvodnje bi se još i mogli pronaći. Ali, prirodne sirovine nikako.

"Zar ne mislite, ser", usudi se Hevig da primeti, "da će nam Maurai i njihovi saveznici, nastojanjem da pronađu i usavrše tehnološke alternative, zapravo učiniti ogromnu uslugu?"

"U izvesnoj meri, da. Moram to dozvoliti kučkinim sinovima", zareža Volis, dok je vrhom cigare parao vazduh. "Ali, samo dotle dok se budu trudili. A onda ću ih tako zajašiti, da neće moći ni pedalj da maknu. Već imamo izvesne podatke da sprečavaju nove pronalaskе. Uverićeš se i sam."

U nastavku kazivanja, Volis je, činilo se, želeo da promeni temu. "U svakom slučaju, što se tiče naše organizacije, moji glavni momci nisu se zadržavali u neprekidnom normalnom vremenu, a ja još manje. Išli smo unapred - preklapajući se - da bismo održali vodeći položaj. I to nam dobro polazi za rukom. Strategija koju smo razvili sa uspehom je povećavala naš ugled, počevši od prošlosti pa do današnjih dana, i ja verujem da će i u budućnosti biti tako.

Društvo nam sada broji na stotine saradnika i nekoliko hiljada odanih podanika iz nižeg staleža. Vladamo oblašću koja je nekad predstavljala nekoliko zasebnih država, mada se, naravno, više krećemo kroz vreme nego u prostoru. U većini slučajeva upravljamo putem svojih zamenika, izabranih među domaćim stanovništvom.

Kada si u prilici da sagledaš životni put dečaka koji obećava, možeš od njega napraviti izvrsnu i poverljivu ličnost - naročito ako mu daš do znanja da za njega nema nikakve tajne, ali da nema ni sigurnosti. Nemoj me pogrešno razumeti. Ponavljam ti, nismo mi čudovišta, niti paraziti. U ponečemu moramo biti grubi. Ali naš večni cilj biće da vratimo čovečanstvo na onaj put koji mu je Svevišnji već odredio." Unevši se Hevigu u lice, on gotovo šapatom dodade: "A to ćemo i učiniti. Bio sam tamo. Kroz hiljadu godina, video sam... Pa, jesi li sa nama?"

8.

"Narednih nekoliko meseci bili su u svemu zadovoljavajući", pričao mi je Hevig "Ipak, odlučio sam da budem oprezan. Stoga sam, recimo, izbegao da dam tačne biografske podatke. A za hronolog sam rekao da je radionični detektor i transmiter, koga sam napravio u slučaju da se posetioci prošlosti služe takvom opremom. Volis je samo izjavio da sumnja da bi ga mogli imati i više se nije raspitivao. Našao sam dobro skrovište za hronolog. Da su ljudi u Tvrđavi bili one vrste koje sam očekivao da jesu, shvatili bi od kakve bi im koristi hronolog bio, makar onda kada je postalo očigledno da oklevam da im ga dam."

"Šta te je nateralo da budeš oprezan?" upitah ga.

On namrgodi svoje do tada mirno lice. "Oh... u početku su to bile neke sitnice. Kao, recimo, celokupan Volisov nastup. Mada, istini za volju, nisam imao pravu priliku da ga bliže upoznam, jer je ubrzo napravio skok u narednu godinu. Možete zamisliti kako je time produžavao i jačao svoju moć!"

"Osim ako, u međuvremenu, njegovi potčinjeni nisu kovali zaveru protiv njega", napomenuh ja.

On odrečno odmahnu glavom. "U ovom slučaju to se nije moglo dogoditi. Volis je dobro znao ko mu je bezuslovno odan, kako među saradnicima, tako i među podanicima koje je svojom rukom odgajio. Dok se kreće kroz vreme prati ga čvrsto jezgro putnika, po veoma složenom obrascu po kojem je jedan od njih uvek bio zadužen za sve ostale.

Osim toga, kako se može kovati zavera među pokornim farmerima i radnicima, oholim vojnicima i činovnicima, ili među samim putnicima? Ljudi koje sam susretao, kako u dvorcu tako i u zabačenim krajevima, predstavljali su raznovrsnu skupinu osoba koje su govorile najrazličitijim jezicima. Skoro svi pripadali su zapadnjačkoj civilizaciji, nastaloj nakon Srednjeg veka..."

"Zašto?" upitah začuđeno. "Ostatak sveta sigurno je pružao odgovarajuće mogućnosti."

"Da, ali je Volis izjavio da je imao nameru da proširi opseg

zavrbovanih dobrovoljaca. Međutim, poteškoće oko dugih vremenskih putovanja, prepreke u jeziku i kulturi, uvežbavanje svakog novajlije koga bi doveli, umnogome su otežavale njegovu zamisao. Čak je i poslednji pokušaj traganja po Jerusalimu, ako izostavimo mene, pretrpeo neuspeh."

Hevig sleže ramenima. "Ali, vratimo se glavnom pitanju", reče on. "Američki engleski zvaničan je jezik u Tvrđavi i svi su bili u obavezi da ga nauče. Međutim, za mene to nije bio dovoljan preduslov da bih mogao slobodno da se družim sa njima. Sa većinom nikad i nisam. Osim naglaska, i naši su se umovi previše razlikovali. S mog stanovišta, oni su bili siledžije. S njihovog, ja sam bio mlakonja, ili, za utehu, suviše lukav i nepoverljiv. Oni su, zauzvrat, imali svoje uzajamne ljubomore i sumnjičavosti. Zajednički život nije tako jednostavno mogao da izbriše dugo godina nasleđivanu netrpeljivost prema pripadnicima drugih nacija. U ime kog uzvišenog cilja bi trebalo da budu jedinstveni?"

A, konačno, i zbog čega bi, za ime sveta, razmišljali o pobuni? Jedva da se među njima mogao naći idealista bilo koje vrste; to je, ne zaboravite, retka vrлина. Naš život je bio - oni žive - na visokoj nozi. Imaju hrane i pića u izobilju, raskoš donetu sa putovanja kroz vreme, poslugu, partnere u krevetu, sportove i slobodne izlete u prošlost - pod uslovom da imaju dovoljno za džeparac i da se razumno pridržavaju mera predostrožnosti. Posao nije naporan. Ako je potrebno, podučavaju se istoriji ili tehnologiji, zavisno od toga šta više odgovara njihovim sklonostima. Telesno sposobniji uvežbavaju komandoske veštine. Ostali, ukoliko su dovoljno pametni, mogu postati pisari, vratari, upravitelji ili istraživači. To je bila naša svakodnevnica, koja ni u kom pogledu nije bila nezanimljiva. Što se tiče samog posla, bio je - ili bi bio, znam, očaravajući od onog trenutka kada bi moji pretpostavljeni zaključili da sam na pravi način osposobljen za svoj zadatak. Zamislite: istraživač u vremenu!"

Ne, uzevši sve u obzir, nisam imao ozbiljnijih zamerki. U početku."

"Rekao bih da ti je, ipak, bilo teško naći prijatelja za druženje", primetih ja.

"Imao sam ih, ali samo nekolicinu", odgovori on. "Sam Volis je i u ulozi gospodara zračio posebnim šarmom. Bio je sjajan govornik i opčinjavao je svojim iskustvom. Njegov najbolji starešina, Ostin

Kaldvel, mada već osedeo, ali još uvek žilav i jak, odličan strelac i konjanik, opevana ispičutura, umeo je da nas sa mnogo duha zabavlja neiscrpnim pričama o svojim uzbudljivim doživljajima; osim toga, pokazao se pravim prijateljem kada je dobrovoljno pristao da bude uz mene i svojom podrškom olakša mi početak. Zatim, Roel Orik, negdašnji karnevalski mag, divna stara bitanga. Pa Džeri Dženings, srednjoškolac iz Engleske, kome su se svi snovi srušili u rovovima ratne 1918. i koji je očajnički tragao za novim smislom života. I, na kraju, Leonsa." On se nasmeši, ali bio je to osmeh koji je izražavao česti nemir u njegovoj duši. "Posebno Leonsa."

Bio je praznik i oni su na konjima krenuli u šetnju, neposredno po njegovom dolasku. Hevig se tek beše uselio u svoj dvosobni dvorski apartman i nije imao gotovo ništa čime bi ga opremio. Leonsa mu je poklonila prostirku od medveđe kože i bocu Glenliveta donetu iz prošlosti. Nije bio siguran da li je to bilo samo u znak srdačne dobrodošlice, koju su mu i drugi ukazali, ili nešto sasvim drugo. Njeno ponašanje zbunjivalo ga je više nego njeno narečje. Počelo je sa onim pohotnim poljupcem na pet minuta od njihovog prvog susreta - zatim, njena neusiljena vedrina u društvu sa njim, da bi, potom, za vreme obeda uvek sedela pored nekog drugog muškarca - ali tih prvih dana bilo je previše misli i utisaka koji su mu se vrzmali po glavi.

Ali, ne i ljubavnice koje su mu nudili. Nije mu se sviđala pomisao da mu je po zapovesti određena žena za krevet. Bio je to dodatni razlog zbog koga je sa zadovoljstvom prihvatio njen poziv za izlet, koga su ugovorili za naredni slobodan dan.

Okolina je bila temeljno očišćena od pljačkaša, a konjičke straže su vršile su nadzor, za slučaj da pokušaju da se ponovo ušunjaju. Bilo je bezbedno i u šetnju su mogli krenuti bez pratnje. Pištolji koje su nosili više su bili oznaka njihovog povlašćenog položaja, nego što je postojala mogućnost da ih upotrebe.

Leonsa beše izabrala rutu. Jahali su nekoliko milja kroz polja usnula na jutarnjem suncu, sve dok ih put nije doveo do šume, dovoljno velike da Heviga obraduje sećanjem na Morgan Vuds. Vazduhom su se mešali mirisi sveže pokošenog sena i trulog lišća. Dan je bio topao, uz povetarac koji je mreškao lišće, milovao kožu i poigravao

se svetlošću u senci. Veverice su trčkarale i brbljale po granama. U usporenom hodu, mišići konja lagano su se pomerali među butinama jahača.

Sve vreme puta Leonsa ga je radoznalo propitivala. Sa zadovoljstvom je ispunjavao njene želje, ali ne i preko granice opreza. A šta jedan normalan mladi čovek ne bi želeo da privlačnoj ženi ispriča o sebi? Naročito ako u njemu vidi princa iz bajke. Sve prepreke u sporazumevanju bile su iščezle. Iako je Leonsa stigla pre nešto manje od godinu dana, prilično je dobro govorila engleski jezik, posebno sada kada je bila opuštena; a on je svemu doprineo svojim izuzetnim sluhom.

"Iz Vrhunskih Godina!" uzdahnu ona, nagnu se oslonivši se na uzengije i stisnu mu ruku. Osetio je njene žuljevite šake.

"Ovaj, šta time hoćeš da kažeš?" upita je on. "Misliš na vreme uoči Presude?"

"Jest', kada je čovek dostig'o mesec i zvezde i... i sve." Hevig shvati da je, uprkos njenoj krupnoći i odvažnosti, bila prilično mlada. Iskošene oči blistale su joj kroz crvenu kosu, koju za ovu priliku beše vezala trakama u kike.

Kad smo se osudili da sami sebi postanemo dželati, pomisli on. Ali, nije mu bila namera da nastavi da gundža na tu temu. "Ti izgledaš kao da dolaziš iz razdoblja koje donosi više nade", rče on naglas.

Ona iskrevelji lice, ali najednom postade zamišljena; i, oslonivši bradu na stisnutu šaku, namršteno je neko vreme zurila u uši svoga konja. Naposletku reče: "Pa, i da i ne. Mislim da to važi i za tebe."

"Zar mi nećeš objasniti? Jedino što o tebi znam jeste da dolaziš iz budućnosti i ništa više."

Ona klimnu glavom, i njenom raskošnom kosom razli se plameno crvena svetlost. "Za još oko sto i pe'set godina. Narod Glečera."

Bili su zašli u šumu i više nisu mogli jahati jedno pored drugog. Išla je napred i pokazivala put. Gledao ju je s leđa i divio se njenom stasu i skladu pokreta u sedlu; a ona bi, ne prekidajući priču, često okretala glavu dobacujući mu široke osmehe sreće.

Hevig je iz njenog kazivanja razabrao da joj je postojbina bila brdovita i prelepa zemlja koju je znao kao Glečer i Voterton Parks i koja se prostirala spram planinskog venca Biterut. Njeni preci su sada naseljavali istočne delovime zemlje, bežeći pred Mongima koji

im behu oteli ravnice za sopstvena stada i gazdinstva. Već su se, uveliko, mnogo više bavili lovom nego zemljoradnjom, napadali svoje neprijatelje u niziji i trgovali kožom, krznom, rudom i robovima, u zamenu za hranu i zanatske proizvode. Daleko od toga da su bili složni; porodice, klanovi i plemena bili su u zavadi koja se prenosila sa kolena na koleno.

Vremenom, kako se narod umnožavao i širio oblast koju je naseljavao, razvili su se i prvi oblici društvenog uređenja. Leonsa je to pokušala da objasni: "Viš, ja sam ti od Ranianovog roda, a on pripada grupi Vahorn. Rod je... skup porodica koje su u krvlju povezane. Grupa se sastaje četiri puta u godini pod svojim Šerfom, koji ih predvodi u ubijanju stoke za Gouda i Oktaja i ostale koje ovdašnji narod zove Douz (Oni). Onda pričaju o raznim stvarima i sude o svađama i možda glasaju za zakone - svi odrasli koji dođu, muškarci i žene zajedno." Potom veselo uzviknu: "Ha! Tako je što se tiče nas. Najviše da bismo se videli, torokali, trampili se, najeli i napili, zezali se, šepurili se... razumeš?"

"Mislim da razumem", odgovori Hevig. Ta vrsta običaja bila je odlika primitivnih zajednica.

"U kasnije vreme", nastavi ona, "Šerfovi i ostali iz grupe koji su bili uz njega, slično su se sastajali jednom godišnje u Kongersu. Predstavu je vodio Džinral, prvorodeni iz linije Indijanca Samala i iz roda Rovera koji nije pripadao nijednoj grupi. Bila bi poplava krvi kad bi se okupilo toliko različitih rodova, 'sim ako nije na jezeru Pendoraj, koje je mesto svetoga mira."

Hevig joj odobri klimanjem glave. Ono što je divljeg čoveka činilo manje divljim bila je svest da treba prihvatiti prednosti koje mu donose red i zakon - nesumnjivo, pošto je Indijanac Samal uspeo da ujedini mnoštvo poglavica.

"Kada sam pošla, stvari su bile prilično mirne", nastavi Leonsa. "Narod Monga je već otišao i mi smo češće trgovali neg' što smo se borili protiv novih došljaka iz nizije, koj' su bili jaki i bogati. Sve smo s' više i više ugledali na njih." Ona uzdahnu s olakšanjem. "Stotin' godina iza mene, saznala sam, narod Glečera pripada Sever'zapadnom Savezu. Ne želim da se vratim."

"Po svemu sudeći, tvoj je život isto tako bio surov."

"Aha. Moglo je bit' i gore. Al' čemu brbljanje, podost' mi je od života

ostalo... Stigli smo."

Privezali su konje na maloj poljani koja je izbijala na potok. Spram uskovitlane, zapenjene, mrke vode, uzdizalo se drveće visoko ka nebesima; trava je bila sočna i gusta, išarana poznim divljim cvećem. Leonsa raspakova obrok koji po njenom nalogu behu pripremili, i Hevig, ugledavši tu obilatu gomilu sendviča i voća, iskreno posumnja da će lako izaći na kraj sa svojim delom. Svejedno, za početak su im odmor i piće za okrepljenje bili najpotrebniji. Pridružio joj se, rame uz rame; naslonili su se na panj i sipali vino u srebrne pehare.

"Nastavi", podseti je on. "Želim da mi pričaš o sebi."

Ona zatrepta očima. Posmatrao je njeno lice sa sićušnim pegama od sunca koje su se širile od nosa ka jagodicama. "Tja, niš' naročito u odnosu na tebe, Džek."

"Molim te. Strašno me zanima."

Ona se ushićeno nasmeja. Ipak, kroz njeno kazivanje, u suvoparnim rečenicama koje nisu iziskivale naklonost, provejavala je užasna istina.

Leonsina porodica, koja je spoljašnjem svetu i te kako umela da pokaže zube, bila je, u suštini, veoma srdačna i čvrsto povezana. Ravnopravnost polova, taj običaj negovan od davnina, u njenoj se porodici nikada nije ugasio, ili je, pak, oživeo u godini kada je svakoj ženi bilo dozvoljeno da kad god zaželi ide u lov ili da ratuje. Naravno, postojala su izvesna prilagođavanja. Tako su, na primer, muškarci obavljali grube fizičke poslove, a ženama su prepuštani oni koji su iziskivali više strpljenja i istrajnosti. Muškarci su bili ti koji su prinosili žrtve; ali ono što je Leonsa nazivala 'predvođenjem' bilo je isključivo pravo žene - razume se, ukoliko je ona bila rešena da se u to upusti.

"Predviđanja", objasni ona. "Tumačenja snova. Čitanje i pisanje. Lečenje' neki' vrst' bolesti. Izbijanje crni' misli iz glave. Vraćanje du'ova tamo gde im je mesto. Ta vrsta posla. I... mmm... načini da prevariš oko i sludiš razum... Razumeš?"

Bez obzira na sve, nisu to bile opsenarske ili ritualne predstave. Na nesreću, njeno starije ja nikad je nije posetilo niti upozorilo siroto dete da mora skrivati tajnu.

Njen otac, Džem Vučja Koža, bio je (biće) istaknut ratnik. Poginuo je braneći svoju porodicu od napada roda Dafi, koji je, tobože, hteo da

ubije tu 'stvar' koja mu se beše rodila, ali im je prava namera bila da okončaju dugo tinjajuće, smrtno neprijateljstvo. Međutim, Onda, njegova žena, uspela je da pobegne sa decom i pronađe utočište u grupi Donal. Usledile su godine čarki i gerilske borbe, pre nego što su Ranijanovi našli saveznike i pobedonosno se vratili na ognjište. Leonsa je, kao uhoda kroz vreme, odigrala glavnu ulogu. Neizbežno, postala je nova Skula.

U početku je među prijateljima uživala ugled; nisu je se pribojavali. Učila je i uvežbavala uobičajene veštine i sportove. Međutim, kako je odrastala, raslo je i strahopoštovanje u okolini u kojoj se upadljivo isticala svojom nadarenošću. Od majke beše naučila da svoj dar ne sme rasipati. (Odnosno, da je, uprkos nepomućenosti s kojom je nosila teret svoje sudbine, bilo bolno unapred znati za nesreću onih koji su joj bili dragi.) Bez obzira na sve, uz takvu Skulu, Vahorn je postao snažan.

A Leonsa je, više nego ikad, živela usamljeno. Braća i sestre zasnovali su porodice i otišli svojim putem, ostavljajući je, u očevom starom vigvamu, samu sa Odom. Običaj im je dozvoljavao da nađu ljubavnike, ali nijedan nije imao nameru da se njome oženi, ako ništa drugo, samo iz razloga što se činila jalovom; tako im je postepeno postala sasvim nezanimljiva. Pređašnji prijatelji obraćali su joj se za savet ili pomoć, ali nikada za provod. Uporno tražeći nove, pristupila je, kao ratnik, družinama koje su vršile prepade u niziji. Rodbina poginulih izbegavala ju je i spletkarila pitanjima, kao, na primer, zbog čega je Skula dozvolila da poginu, kada je, zasigurno, nekom od svojih moći mogla to da spreči - ili, možda, nije htela da spreči...? A potom je Onda umrla.

Nije prošlo mnogo vremena, i izviđači iz Tvrđave ušli su u trag govorkanju koje se beše nadaleko pročulo. Našli su Leonsu. Dočekala ih je sa suzama i slavljem. Otišla je iz Vahorna zauvek.

"Moj Bože." Hevig je obujmi rukom. "Kako je sve to okrutno."

"Ma jok, kad stigoh napokon ovamo, bilo je mlogo dobrog lova, skijanja, pirovanja, pevanja i puno zezanja." Ona ispi poveću količinu vina. Osetio je to po njenom dahu, kad bi se priljubila uz njega. "Ne pevam tako loše. Želiš da čuješ?"

Potom poskoči da iz vreće na sedlu donese instrument koji je nalikovao patuljastoj gitari. "Sviram i u koštanu frulu, takođe, al' tad

ne mogu da pevam, jel' da? Ovo je pesma koju sam ja napravila. Kad sam bila sama, mlogo vremena provodila sam praveć' pesme."

Na njegovo blago zaprepašćenje, Leonsa je izvrsno pevala.

Stenama, kud u susret mu jašem, jeka je klopota konja mog/Grmljavinu tu počuj, sunce, i plesom zađi za koplje dragog.

Od onog što je bio u stanju da prati, prolazili su ga žmarci.

"Sjajno", reče on tiho kada je završila. "Šta još umeš da radiš?"

"Pa, 'mem da čitam i pišem, tak' nekako. Igram šah. Pravila su ovdi nešto drug'ča, ali, svejedno, uglavnom i' sve dobijam. A Ostin me je naučio poker; mlogo sam zaradila na toj igri. I, zezam se."

"Molim?"

Ona se osmehnu i privi mu se u zagrljaj. "Važi da se zezamo posle ručka, Džek, pčelice moja", mazno promrmlja. "Al' što ne pre i posle? Mm-m-m-m?"

Sinulo mu je, sa radošću koja se pretvorila u likovanje, da će još jedna reč kroz nekoliko pokolenja imati sasvim novo značenje.

"Da", potvrdi mi on. "Od tada smo živeli zajedno. Trajalo je dok... nisam otišao. Nekoliko meseci. Uglavnom smo ih lepo provodili. Zaista mi je bila draga ta devojka."

"Ali je, očigledno, nisi voleo", primetih ja.

"N-n-ne. Rekao bih da nisam. Ali, šta je, uopšte, ljubav? Zar ona nema beskonačno mnogo oblika, stupnjeva, promena i kvantnih skokova koji... Nije važno." Zurio je u mrklu noć koja je tamom obasipala prozor sobe u kojoj smo sedeli. "Bilo je i sukoba, svađa od kojih se kuća tresla, ali se sve završavalo njenim udarcima i ruganjem što nisam hteo da joj uzvratim, sve dok ne bi izjurila napolje. Lako bi prasnula, k'o kapisla, moja Leonsa. Pomirenja su bila ne manje divlja." On protrlja umorne oči. "Ne priliči mojoj naravi, a, Dok? I priznaću vam da sam bio ljubomorani - moja ljubomora bila je razlog mnogim nevoljama. Pre mog dolaska spavala je sa mnogima tamo, u Tvrđavi, a da ne pominjem sve one pređašnje planinske momke. I dalje je, ponekad, to radila, jer ako bi joj se neko osobito dopao, bio je to način na koji mu je izražavala srdačnost i želju da mu bude bliska. Istu slobodu imao sam i ja, naravno, sa drugim ženama, ali... ja... to nisam... želeo."

"Zbog čega nikada nije zatrudnila sa nekim od, ovaj, pomoćnika?"

On nabra usta. "Kada je čula kakve prilike vladaju u Tvrđavi, zahtevala je da je povedu u poslednju od Vrhunskih Godina, delimično radi obilazaka, kao što bih ja posetio Periklovu Grčku ili Mikelandelovu Italiju, ali najviše da bi se podvrgla zahvatu povratne sterilizacije. Želela je decu, ali kada joj dođe vreme, kada bude bila spremna da se skrasi - u narodu Glečera, supruge su, izgleda, čedne; a s obzirom na to da još nije za to ne beše došlo vreme, htela je da, u međuvremenu, uživa i u seksu, baš kao što je uživala u svemu što je u životu radila. Tako mi svega, bila je ženska i po!"

"Mora da je među vama postojala snažna privlačnost, sudeći po tome što je ipak najviše pažnje poklanjala tebi", primetih ja.

"I jeste. Pokušao sam, koliko mi je dozvoljavala moja opsednutost tajnošću, da vam dočaram šta me je vezalo za nju. Što se tiče Leonse... nisam siguran. Pitam se koliko smo se, zapravo, dobro poznavali? I mogu li se čovek i žena ikada dobro upoznati? Znam da je bila oduševljena mojim obrazovanjem i inteligencijom. A iskreno govoreći, nesumnjivo je da sam od svih u Tvrđavi imao najviši koeficijent inteligencije. Pretpostavljam, zatim, da su nas isto tako privlačile uzajamne suprotnosti. Smatrala me je nežnim i blagim - ali ne zaštitnički, jer sam bio prilično dobar na treningu i u sportovima - već zato što nisam bio neotesani gorštak ili grubi renesansni najamnik."

U njegovom osmehu ponovo sam ugledao duhove prošlosti. "Sve u svemu", dodade on, "pružila mi je, drugi po redu, najbolji deo života - do sada, a možda i zanevek. Uvek ću joj biti zahvalan na tome i onome što je usledilo."

Lagano, mada je pokušavao da se bori protiv njih, Heviga su sve više obuzimale sumnje. Delić po delić, nakupilo se mnogo dokaza da su od njega nešto skrivali. Nisu ga pozivali kada se raspravljalo o važnim stvarima, izbegavali su da mu odgovaraju na pitanja, pri čemu je Ostin Kaldvel izigravao zbunjenost, Konrad van Leven bi mu odbrusio sa 'Ne smem da kažem šta mi je rečeno', Rouel Orik bi smesta promenio temu nastavlajući da se do besvesti opija, Otac Diego Inkvizitor bi ga blago utešio sa 'Kad bude volja Božja, sve će ti se, sine, obelodaniti', a da ne govorimo o sramotnim zapovestima ratnika svake vrste da 'začepi gubicu'.

Nije bio jedini koga su držali po strani. Međutim, kada je sa ostalima pokušavao da razgovara o tome, većina ih je bila uzdržana, neki iz opreznosti, a neki iz ravnodušnosti. Samo je mladi Džeri Dženings uzviknuo: "Jupitera mi, sasvim si u pravu!"

Isto je učinila i Leonsa, samo na mnogo zajedljiviji način. A onda je, trenutak kasnije, rekla: "Pa, ne mogu nam u jednom zalogaju dati i puške i sve, zar ne?"

"Ali Konrad je, takođe, novajlija, kao i ja", bunio se Hevig. "Došao je čak i posle tebe."

Uspeo je da izazove njenu radoznalost, jer je iznašla sopstvene načine kako da ispita slučaj. Ne onako kako ste možda pomislili. Umela je, uz čašicu za čašicom, da se dodvori i najokorelijem vojniku ženomrscu, sve dok ga ne bi, onako pijanog, smekšala, ostajući, pri tom, uma bistrog kao suza. Umela je da svojim spretnim pitanjima uhvati u zamku i najtrezvenijeg čoveka; pomogla joj je njena veština čarobnice. I užasavala je Heviga noćnim šaputanjima o tome kako je učinila baš ono što je bilo strogo zabranjeno raditi bez dozvole; klisnula bi u različita razdoblja postojanja Tvrđave i tamo malo njuškala, čeprkala i prisluškiivala. Potom je zaključila:

"Kako ja vidim stvari, Volis, starina, uplašio se da biste, ti i ostali, možda poludeli videvši šta sve rade izvesni pomoćnici u nekim od razdoblja na nekim mestima. U svakom slučaju, dok se na to bolje ne navikneš."

"Gotovo da sam i sam stigao do istog zaključka", turobno odvrati Hevig. "Video sam na šta liče ranije godine, i kakve su ličnosti odgajali. Putnici koji skaču na njegovu zapovest ili skreću na sebe pažnju, u dovoljnoj meri da bi tragači čuli o njima, spremni su da budu preduzimljivi - što u većini slučajeva znači nemilosrdni. Dolaskom u Tvrđavu oni se ne menjaju."

"Naređenje je, izgleda, da tak'e moraju polaku uvesti u istinu. Što se mene tiče, drže me po strani jer sam sa tobom." Ona ga poljubi. "U redu je, dragi."

"Hoćeš da kažeš da im opraštaš pljačkanje i..."

"Ćuti. Moramo iskoristiti svakog kojim raspolažemo. Možda i treba da budu grubijani. A tvoj narod, zar nikada nije bio takav?"

On se mučno priseti kako... od Ranjenog Kolena do Mai Laja, onih pre i posle ... ali se, ipak, nikada nije odrekao svoje nacije. Da li je

igde i ikada - osim ako se ne odrekne odgovornosti za buduća vremena - postojalo bolje društvo?

(Danska, možda? Pa, i oni su se busali u prsa svojim precima Vikinzima, koji su udobno počivali u dalekoj prošlosti, ali su zato čutili kao zaliveni o onom što se desilo prilikom pobune robova na Devičanskim Ostrvima, 1848, a pokušali da zataškaju i zbivanja na Grenlandu. Oko 1950, otprilike, dobili su priliku da se opušteno prepuste samozadovoljstvu, zajedno sa Šveđanima koji ne samo što su trgovali sa Hitlerom, već mu behu i dozvolili da svoje vojne vozove kotrlja po njihovoj zemlji. Uprkos svemu, ove su zemlje dale našem svetu i mnoga dobra.)

"Osim toga", reče Leonsa pokušavajući da bude pravična, "slabiji su zato da propadaju, osim ako imaju sreće da nađu jačega, koji će im pokazati put. A kad dođe kraj, pred Sedobradim svi smo bespomoćni." Ona za trenutak zastade. "Da sam ja besmrtna", razmišljala je naglas, "nikad ne bi' ubila ništa više od krompira, i to samo zbog hrane. Ali, umreću, i ja sam u toj igri. Ti, dragi, takođe. Hajde da je odigramo za najviše poena koje možemo da osvojimo. A?"

Hevig je dugo bio zaokupljen razmišljanjem o tome.

"Ako ništa drugo", reče mi on mučnim glasom, "bio sam prinuđen da pokušam i uverim se da je zlato bilo vrednije od tragača."

"Ili da cilj može opravdati sredstva?" dopunih ga ja. "Svakako, ja to prihvatam. Suprotan savet je odraz savršenstva. U stvarnom svetu, obično moraš da se između dva zla odlučiš za ono manje. Govoreći kao iskusni lekar... ne... dobro, da, moram priznati da sam bio pristalica onih načina koji okončavaju neizlečiv bol; ali, ponekad je bilo veoma teško odlučiti se. Nastavi, molim te."

"Obećali su mi da ću dobiti priliku da razgledam Maurai epohu", nastavi on, "kako bih se na najbolji način uverio da je to bio prelazni period, čije vođe behu postale tlačitelji koji su pokušali da zamrznju svet. Tako bih mogao da se saglasim da, kada prevlast Federacije Maurai počne da se osipa - što bismo mi, verovatno, ubrzali - treba da se upletemo, osvojimo vlast i pomognemo da se čovečanstvo vrati stazama dostignuća i napretka."

"Svakako, ne otvoreno", primetih ja. "Jer, iznenadna pojava mase

putnika kroz vreme našla bi se na naslovnim stranama svih novina i sigurno ne biste prošli nezapaženo."

"Istina je, istina. Trebalo je da našu snagu jačamo potajno, kroz vekove, dok ne budemo spremni da, prerušeni, počnemo da djelujemo. Nije baš bilo sasvim jasno rečeno o kakvom se prerušavanju radi; priznali su da su podaci veoma oskudni, zbog uobičajenih poteškoća. Osim toga, naslušao sam se dugih misaonih rasprava od momaka poput Oca Diega, o slobodnoj volji i ostalom. Nešto je zaudaralo u tom načinu razmišljanja, ali sam oćutao."

"Jesu li Leonsu već bili povelili u budućnost?"

"Da. I zato je ona, u suštini, bila naklonjena Volisu, uprkos njenim povremenim nestašćima. Pripovedala mi je o svetu sa velikim dostignućima, koji je sve više i više obećavao mir u ogromnom istorijskom rasponu. Osim što se nije mogla složiti da je to nužno bio napredak. Istini za volju, taj svet je zaista imao flotu sa izvrsnim brodovima i letelice na elektrićni pogon, okeanske plantaže, akumulatore koji su se punili preko kolektora sunćeve energije, raznovrsne bakterijske ćelije koje su sagorevale sav otpad živih organizama, nove napretke kako u teorijskoj, tako i u primenjenoj nauci, posebno u biologiji..."

Kada je naćas zastao da uzme vazduh, pokušao sam da ga razgalim laganom opaskom:

"Nemoj mi reći da je tvoja ljubimica Valkira koristila takve izraze!"

"Ne, ne." Nastavio je i dalje ozbiljno. "Navodim vam ono što sam video ili što su mi drugi isprićali. Njeni utisci bili su uopšćeniji. Ali, imala je, poput lovca i ćarobnice, izuzetnu spretnost u neposrednom opažanju. I bila je sasvim sposobna da sledi osnovni tok događaja."

"Koji je to bio?"

"Ćovećanstvo više nije stremilo osvajanju novih vrhova. Umesto toga, dostigli su jednu zaravan na njoj se zadržali. Biotehnologija ne samo da se nije usavršavala, već je postojećće znanje jedva osvajalo novi prostor.

Teško da je to podsećalo na obnavljanje Vrhunskih Godina, koje su za nju predstavljale savršenstvo, ili na Volisovu zamisao o neogranićenom razvoju i dostignućima.

U obilasku su samo letimice zavirili u narednu Fazu, koja im je lićila na nazadovanje i skrnavljenje svega do tada postignutog. Uhode iz

Tvrđave ne usuđuju se da temeljnije istražuju pre no što stvore veću i jaču organizaciju. Niti su, pak, sposobni da shvate šta se krije tamo još dalje. Čini im se da je ponovo mirno, mada im nije razumljivo. Koliko sam ja uspeo da razaberem, bacivši pogled, spreman sam da u to poverujem."

"I, na šta je ličilo?" upitah ja. "Možeš li mi opisati?"

"Ne mnogo", odgovori on pomalo grubo. "Nisam imao vremena. Zvuči čudno da ovakvu izjavu čujete od mene? Ipak, istina je. Ne zaboravite, ja sam begunac."

"Mogu da zaključim da ti odlazak u budućnost nije pomogao da odagnaš sumnje u pogledu Volisovih namera", rekoh mirnije nego što sam se, zapravo, osećao. "Zbog čega?"

On provuče prstima kroz kosu vlažnu od znoja. "Ja sam dete ovog veka", odgovori on. "Razmislite, Dok. Setite se kako su umni ljudi, poput Bertranda Rasela ili Henrija Valasa, temeljito obilazili Staljinovu Rusiju i po povratku kući izjavljivali da je, istina, bilo poteškoća, ali da su one preuveličavane i da su u potpunosti bile uzrokovane spoljnim činiocima - i da je, uprkos tome, vlada uspešno izlazila na kraj sa njima. Važno je da, isto tako, ne zaboravite da su njihovi vođi zaista bili uvereni u to i sa bezrezervnom odanošću ispunjavali uputstva kako da strane posetioce poštede pogrešnih tumačenja i zaključaka." On mi se kiselo nasmeši. "Možda sam, vremenom, u životu izgubio želju da verujem."

"Hoćeš da kažeš", rekoh ja, "da se pitaš hoće li svet imati ikakve koristi od vladavine Tvrđave? I da su ti, u nameri da oklevetaju civilizaciju Maurai, pokazali samo njenu nekarakteristično lošu stranu?"

"Ne, čak ne ni sasvim tako. Zavisi od toga kako se tumači i - oh, navešću vam osnovni primer."

Nije svakom pridošlici bio omogućen tako temeljit obilazak kao Hevigu. Očigledno je Volis smatrao da će mu Hevig biti od posebne vrednosti, ali i da će ga morati na poseban način ubeđivati.

Udvostručavajući se unazad i unapred kroz vremenski sled događaja, uspeo je da zaviri u ultra-tajna dosijea. (Nije mu bilo teško da ih odgonetne, pošto je drugi po redu zvanični jezik u Federaciji Maurai bio inglis, koji je pretrpeo veće promene u izgovoru nego u pisanju.) Jedan dosije govorio je o tome kako su naučnici u

Hinduraju potajno usavršili generator vodonik-fuzione energije, čime bi se konačno stalo na kraj nestašici goriva na Zemlji, a Maurai su to, isto tako potajno, otkrili, uništili i primenili takav političko-ekonomski pritisak da istina nikad nije prodrla u javnost.

Kao razlog navedeno je da bi ovaj revolucionarni pronalazak mogao ugroziti Mir. I gore od toga, mogao je dovesti do oživljavanja drevne mašinerije obrazovanja, što planeta ne bi bila u stanju da podnese.

A ipak... Ono što je Hevig video u budućoj prevlasti Federacije Maurai bili su divovski nečujni naponi i moć... i ljudi, zverinje, trava, drveće i zvezde kako se sjaje kroz kristalno čist vazduh...

"Da li su sociolozi i admirali Pacifika bili iskreni u svom verovanju?" upita Hevig hrapavim šapatom. "Ili su samo želeli da sačuvaju svoje visoke položaje? Ili i jedno i drugo, ili ništa od toga, ili šta li već?"

I da li je ta dalja budućnost dobra? Može biti nakazna, znate, pod maskom uglađenosti, ili podrivati osnovicu svega živog što postoji, ili... Kako da vam objasnim?"

"Šta si pitao tvoje vodiče?" uzvratih mu pitanjem.

"Postavio sam im ista ta pitanja. Predvodnik je bio Ostin Kaldvel, usput rečeno, pošten čovek, surov kao Indijanci koji su jednom ulovili njegov skalp, ali, svejedno, pošten."

"Šta ti je on rekao?"

"Da prestanem sa prokletim okolišanjem i počnem da verujem Poglavici. Poglavica je dosada učinio veličanstvene stvari, zar ne mislim tako? Poglavica je sve izučavao i potom podučavao njih; nije polagao isključivo pravo na znanje, nego će mudrost, koju je sakupljao, jednoga dana, kada sve bude bilo spremno, podeliti sa njima i izvešće ih na pravi put.

Što se mene tiče, treba samo da se prisetim kako je sve išlo sporo i trapavo, lutajući okolo kao sada i vraćajući se unazad kroz stoleća kad god je bilo potrebno da se premestimo u novu oblast. Koliko sam bio od koristi, uzimajući u obzir moj sadašnji stupanj razvoja, već sam podosta nedaća u životu preturio preko glave. Da nisam bio spreman da prihvatim poslušnost, koja mora biti sastavni deo svakog opasnog pokušaja koga treba preduzeti - mogao sam slobodno da odustanem; ali, u tom slučaju, bolje da se nikad više ne približim Tvrđavi.

Šta je trebalo da učinim? Izvinio sam se i vratio zajedno sa njima."

9.

Dobio je nekoliko slobodnih dana koje je proveo sa Leansom da bi okrepio dušu i povratio dobro raspoloženje. Već je bila došla zima kada je završio sa obukom i časovima nastave, te je mogao da se bavi starim sportovima, u prirodi ili zatvorenom prostoru. Nakon toga imao je zadatak da ponovo iščita Volisovu istoriju budućnosti, da je razmotri u svetlosti onoga što je iskusio i da za sve što mu je nejasno upita Vaclava Krasickog, koji je bio najobrazovaniji u trenutnom sastavu upraviteljstva.

Daleko od toga da je bio sveznajući, priznao je Poglavica. Ali je zato na svojim ponovljenim istraživanjima, uvek u različitoj pratnji, video mnogo više toga od bilo kog u Tvrđavi. Zbog već pomenutih ograničenja u prevozu, za razliku od svojih potčinjenih, jedino je za njega bilo izvodljivo da pročešlja Zemlju uzduž i popreko, kako u prostoru, tako i u vremenu. Obavio je mnogo razgovora i ispitivanja, što ostalima nije bilo dozvoljeno, kako previše sličnih događaja ne bi izazvalo nečiju sumnju.

Znao je da će se Tvrđava nalaziti na ovom mestu, pod njegovim nadzorom, za naredna dva stoleća. Jer, tada je susreo svoje starije 'ja', koji mu je saopštio da je Prva Faza plana uspešno sprovedena. Toga dana trebalo je da sa svojom beskrajno uvećanom silom napusti ovo uporište. Jezgra preporođene civilizacije širila su se čitavom Amerikom; Maurai su bili posvuda i kraljevstvo poput njegovog nije više ni časak smelo ostati usamljeno i po strani, niti se pretvarati da su njegove vođe beznačajne.

U budućnosti je sagrađena (biće sagrađena) nova baza. On ju je posetio i shvatio da nimalo ne liči na staru. Za izgradnju su korišćeni novi materijali, zgrade su bile ravne i glatke - većinom ispod zemlje - građevinske mašine usavršene, sve je bilo automatizovano, a energija se dobijala iz termonuklearnih elektrana.

Ovo je bilo u eri pobune protiv Federacije Maurai. Na kraju su doživeli neuspeh u pokušaju da džinovski raznovrsno čovečanstvo preobrate u skladu sa svojom filozofijom. Sumnje, nezadovoljstvo i buntovništvo u sopstvenim redovima doveli su do kolebanja u

spoljnoj politici. Jedan prkosni narod ponovo je razvio generator fuzione energije; i ništa nije pokušao da radi u tajnosti. Stare države i savezništva su se raspadali, i nova su se rađala u nemirima.

"Osim samopouzdanja i preduzimljivosti, uvek nam je potrebno mnogo strpljenja", pisao je Volis. "Imaćemo daleko više sredstava nego u Prvoj Fazi i bićemo daleko veštiji da ih iskoristimo. To uključuje i korišćenje putovanja kroz vreme da bismo višestruko povećali vojnu silu; to jest, svaki od nas će se udvostručavati unazad više puta, sve dok brojno ne nadmašimo protivnika. Sasvim sam svestan da taj poduhvat ima ograničenja i donosi opasnost. Ni u kom slučaju se ne smemo nadati da možemo naprečac preuzeti čitav svet. Carstvo koje treba da traje hiljadama godinama sputano je time što se mora lagano izgrađivati."

Hoće li tako okončati Druga Faza: hoće li planeta još jednom zaživeti idilično, da bi vrhovna vladavina ljudi iz Tvrđave, uz basnoslovne mašine koje će izgraditi, bila nezamenljiva? Volis je u to verovao. Verovao je da će Treća Faza biti plodonosna u oblikovanju novog društva i sasvim nove vrste čoveka od strane njegovog novog gospodara. Odlazeći u još dalju budućnost, uočio je divote koje se jedva usuđivao da opiše.

Ovaj deo knjige bio je vrlo nejasan. Bilo je ludački teško iz njega izvući precizne podatke. Nameravao je da nastavi s onim što je zamislio, mada sve više prepuštajući ovlašćenja svojim zamenicima. Sve u svemu, priznao je, čitav svoj život utrošiće na Prvu Fazu. Jer, kada je na njenom kraju sreo sebe, bio je starac u poznim godinama. "Budimo zadovoljni time što nas je Svevišnji odredio za iskupitelje", pisao je Volis. "Mada, oni koji žele mogu gajiti i ličnu nadu. Zar nije moguće da će nauka, konačno, naći način da stare učini ponovo mladim, da telo učini besmrtnim? A do tada, u to ne sumnjam, spoznaće se i putovanje kroz vreme; možda čak biti svima pristupačno. Hoće li se ta čudesna budućnost vratiti i potražiti nas, nas koji smo je doveli na svet, i udeliti nam zasluženu nagradu?"

Hevig steže vilicu i pomisli: Video sam šta se zbiva kada pokušaš da strpaš čoveka u ideologiju kao u ludačku košulju.

Kroz neko vreme, ipak, pomislio je: Možemo se prilagoditi. Postigli bismo daleko više kao učitelji nego kao gospodari.

I, konačno je odlučio: Malo njuškanja unaokolo neće biti na odmet.

Ako pristanem da budem njegov sluga, značilo bi to da je moj dar beskoristan i život će mi zaludno proticati.

Krasicki ga pozva. Dan je bio čelično hladan. Sa kula su visile ledenice po kojima su se blistavo prelamali zraci sunca. Hevig drhteći krenu preko dvorišta ka uredu.

Krasicki je, odeven u uniformu, sedeo u sobi, skromnoj i urednoj kao isposnička ćelija. "Smesti se", dobaci mu on. Stolica je bila teška i škripava.

"Da li smatraš da si spreman da se uključiš u posao?" upita ga Krasicki.

Hevig oseti uzbuđenje. Srce mu je snažno udaralo. "D-da. Nestrpljiv sam da počnem. Ja..." On se malčice ispravi na stolici. "Da."

Krasicki prikupi na gomilu listove hartije sa svog stola. "Posmatrao sam kako napreduješ", reče on, "i razmišljao kako bismo te najbolje mogli uposliti. Podrazumeva se, naravno, da te ne izložimo prevelikoj opasnosti. Imam u vidu da već poseduješ poprilično sopstveno iskustvo vezano za druge epohe i u tome je, trenutno, tvoja velika vrednost. Ali, do sada nisi obavio nijedan zadatak za nas." Na licu mu zaigra kratak, usiljen osmeh." Zamisao do koje sam došao, proistekla je iz činjenice da raspolažeš posebnom vrstom znanja."

Hevigu nekako pođe za rukom da zadrži hladnokrvan izraz.

"Moramo da proširimo naše mogućnosti, a naročito da sakupimo što više ljudi", nastavi Krasicki. "U vezi s tim, izjavio si da prilično tečno govoriš grčki koine. Opisao si nam posetu Konstantinopolju, u vreme Vizantije. To je, čini nam se, strateški važno mesto, odakle bi planski trebalo da krenemo u pretraživanje kroz Srednji vek."

"Sjajno!" uzviknu Hevig u nastupu iznenadne sreće i oduševljenja. Prava bujica reči stade mu navirati. "Središte civilizacije, sav promet, odvijao se kroz Zlatni rog, i... i ono što možemo učiniti kao trgovci..." Krasicki podiže ruku. "Stani. Možda kasnije, kada budemo imali više ljudstva i kada uspostavimo bolju mrežu, verovatno će tada imati smisla da o tome razmišljamo. Kako sada stoje stvari, oskudevamo u ljudstvu, a na raspolaganju nam je ograničeni broj godina. Ne smemo ih beskorisno traćiti. Ne smeš zaboraviti da se Prva Faza mora okončati do određenog datuma. Ne, Heviže, nama je sada

nužan brži i neposredniji pristup."

"Šta...?"

"Ako sada stvorimo ogromne zalihe novca i blaga, možemo se od toga izdržavati u veku kada to bude bilo upotrebljivo. Ali, znaš i sam koliko su to kabasta stvari za prenošenje kroz vreme. Stoga, moramo naš imetak steći... na licu mesta? Da, na licu mesta. I, kao što rekoh, veoma brzo."

Hevig planu od užasa i razočaranja. "Ne mislite, valjda, da se bavite pljačkom?!"

"Ne, ne, ne." Krasicki je zavrteo glavom. "Razmisli. Slušaj. Prepad na mirno mesto, dovoljno snažan da bi se požnjela korisna letina, bio bi preteći upadljiv. Mogao bi ući u istorijske knjige i onda je gotovo sa našim skrivanjem. Osim toga, i sam napad mogao bi biti opasan. Naša posada bila bi malobrojna i ne previše dobro opremljena vatrenim oružjem. Ne bismo imali motorna vozila. A vizantijska vojska i policija bile su uglavnom zamašne i dobro uvežbane. Ne, ne predlažem ti bezumlje."

"Onda, šta?"

"Iskoristiti priliku kada zavlada kaos i ukloniti ono što bi u protivnom ukrali nemilosrdni osvajači, iako im to ničemu ne služi."

Hevig razrogači oči.

"Godine 1204", nastavi njegov pretpostavljeni, "Konstantinopolj su zaposeli krstaši prilikom svog četvrtog pohoda; opustošili su ga uzduž i popreko; nije ostala ni ljuska od jajeta." On odmahnu rukom. "Zašto se ne bismo dočepali našeg dela; za vlasnike je on, svejedno, zauvek izgubljen." Potom, zagledavši se u lice svog sagovornika, on dodade: "I, da bismo se obezbedili, nagodićemo se sa njima oko nadoknade, to jest, ponudićemo im zaštitu pred krvoprolićem i grabeži, pomoći im da iznova počnu svoj život."

"Sveca mu!" Hevig poče da gubi dah. "Otimačina!"

Nakon što mu je izrađeno odelo sa pažljivo odabranim detaljima, i pošto je produbio svoje znanje podacima iz ogromne biblioteke sadržane na mikrotrakama, Hevig je krenuo na put.

Letelica ga je istovarila nadomak ruševina Istambula dvadeset prvog veka i otisnula se ponovo u vazduh istom brzinom kao i Hevig u prošlost. Hteo je da izbegne radioaktivno zračenje koje se beše dugo

zadržalo na zgarištima. S obzirom da još ne beše obelodanio istinu o svom hronologu, morao je da nađe svoj cilj zamornim postupkom koji je podrazumevao brojanje sunčevih prelazaka, na šta je trebalo dodati procenjeni broj propuštenih dana, određivanje trenutka kada će prvi put izroniti, i podešavanje instrumenta putem pokušaja i grešaka.

Leonsa je bila besna što je ostala po strani. Ali, na ovom putu mogla mu je biti samo pratnja i uteha, s obzirom na to da nije posedovala znanje koje bi bilo od koristi. A zbog njenih krajnje tuđinskih crta lica, predstavljala bi dodatnu brigu i obavezu. Hevig beše zamislio da se preruši u Skandinavca koji je krenuo na hodočašće - doduše katolika, ali još uvek manje omraženog nego da je Francuz, Venecijanac, Aragonac ili neko iz tih zapadnjačkih mediteranskih naroda koji se behu svirepo ustremili na umiruće carstvo. Kao Rus bi verovatno imao bolju dobrodošlicu. Međutim, Rusi su se ovde mogli svakodnevno sresti i zbog pravoslavne vere bili su dobro prihvaćeni. Nije smeo da rizikuje nijedan pogrešan korak.

Odlučio je da ne započne plan u godini kada je Konstantinopolj osvojen, jer su to bila burna vremena kada je svaki došljak izazivao sumnju, a to bi ga omelo u iscrpnom istraživanju koje je trebalo da sprovede. Krstaši su, zapravo, ušli u Konstantinopolj 1203, opsadom sa mora, i nakon što su na presto vratili svrgnutog cara, malo su vršljali okolo skupljajući svoj plen, pre nego što će nastaviti putem Svete Zemlje. Ustoličeni vladar-marioneta zatekao je ispražnjenu državnu kasu i prilagodio se prilikama. Trvenja između Istočnog Rima i 'Franaka' behu narasla do zastrašujućih razmera. Januara 1204, Aleksije, zet svrgnutog imperatora, sakupio je dovoljnu silu kojom je zauzeo palatu i oteo krunu. Tri meseca je sa svojim ljudima pružao otpor krstašima. Njihove nade da će im Gospod nekako priteći u pomoć klonule su kada se Aleksije, manje srčan od njih, u očajanju dao u bekstvo. Krstaši su nesmetano umarširali kroz otvorene kapije grada. Stravična odmazda prema 'podmuklim Grcima' počela je gotovo istog trenutka.

Hevig je, stoga, izabrao proleće, prelepo godišnje doba u tom podneblju, i godinu 1195, koja je bila dovoljno udaljena od nastupajućeg užasa. Nesmetano je prošao pored gradske straže zahvaljujući savršeno krivotvorenim ispravama. Nosio je grumenje

zlata koje je po potrebi mogao zameniti za nomizme. Pošto je našao sobu u pristojnom konačištu - ni nalik svinjcu koga bi zatekao da je negde na Zapadu - krenuo je u istraživanje.

Poslednji put posetio je Konstantinopolj mirne 1050. Sa zadovoljstvom je primetio da je prestonica još uvek veličanstvena i živopisna, kakva mu se urezala u sećanje. Ma koliko prostorno sužen, Novi Rim opstajao je kao svetlost Evrope.

Hevig mu se divio u narastajućem sutonu.

Kuća i radnja Dukasa Manasisa, zlatara, nalazila se na brežuljku nadomak središta grada. Zajedno sa susednim, činila je malu četvrt čije su fasade sa žaluzinama bile okrenute ka strmoj i širokoj ulici, dobro popločanoj i besprekorno čistoj. Ali sa zaravnjenog krova pružao se raskošan, s kraja na kraj, pogled na ogroman bedem sa kulama koji je opasivao grad, i još dalje: na čitav lavirint prolaza, naselja i mnoštva kupola koje su se uzdizale sa hramova; duž Mese avenije do cvetnog vrta iza Harisijusovih vratnica, čijom se unutarnjom stranom protezao niz stubova na vrhu ukrašenih kipovima iz najplemenitijih dana Helade, do bezbroj manastira, muzeja i biblioteka koje su čuvale dela velikana poput Eshila i pesnikinje Safo, kao i dela koja potonja stoleća nikad neće čitati, kroz prostrane trgove koji su odjekivali životom, do Hipodroma i velelepno zdanja carskog dvorca koje se protezalo na sve strane. U poprečnom pravcu, pogled je dosezao od blistavog plavetnila Mramornog mora do Zlatnog roga, preplavljenog katarkama, i bogatih predgrađa sa smaragdnozelenim brežuljcima u daljini.

U gradu je sve vrvelo. Zvuci točkova, kopita, koraka, razgovora, pesme, smeha, psovki, jecaja, molitvi, objedinjavali su se u jednom neprekidnom otkucaju srca. Blagim vetrom stizalo je bogatstvo mirisa mora, spaljenog drveta, hrane, životinja i ljudskih tela. Hevig duboko udahnu.

"Hvala vam, kirios Hauk", reče Dukas Manasis. "Od svih uglednika do sada, jedini ste vi bili ljubazni da odate hvalu ovom prizoru." U njegovom nastupu osećala se blaga iznenađenost što jedan Franak nije bio nameran da izloži podsmehu sve što je grčko. Hauk Tomason zasigurno nije bio Franak ili neko srodan Englezima; bio je iz kraljevstva sa Severa.

"Ipak, manje ljubazan od vas, kirios Manasis, koji ste mi omogućili da ga vidim", odvratila Hevig.

Uzajamno su izmenjali naklone. Vizantinci, u osnovi, nisu bili narod strog po prirodi - izuzev vatrene pobožnosti i strastvenog osećaja za lepotu, imali su isto toliko urođene poletnosti i skoči-na-noge-lagane užurbanosti, kao što su je imali Levantinci bilo koje epohe - ali je u krugu višeg staleža bio pridavan veliki značaj toj donekle izveštačenoj ljubaznosti.

"Delovali ste krajnje radoznalo", primeti Dukas. Imao je sedu bradu i lepe crte lica, sa usko otvorenim, kratkovidim očima. Njegovo krhko telo gubilo se u tipičnom, primorskom haljetku.

"Zaboravio sam da napomenem da radnja, poput vaše, koja zrači ovakvom otmenošću, mora biti nadahnutna i ovakvim okruženjem." Nije bilo teško zapaziti da je isto važno i za javna zdanja; ali, ako ste želeli da otkrijete kakvo se bogatstvo krije u privatnom posedu, dobar način bio je da se pretvarate da razgledate uzorke, želeći da kupite neki poklon za uspomenu.

Pa, bogami, Dukas i njegovi šegrti bili su zaista izvrsni u svom zanatu.

"Preterano ste ljubazni", promrmlja zlatar. "Mada, iskreno osećam - s obzirom da sve što je dobro potiče od Gospoda - da bismo mi Rimljani trebalo više pažnje da posvetimo Njegovim tvorevinama, a manje varljivoj stvarnosti, kao što smo to do sada činili."

"Kao ovo, na primer?" Hevig pokaza u pravcu ogromne žardinjere sa stablom divlje jabuke u cvatu.

Dukas se nasmeja. "To je za moju devojčicu. Ona voli cveće, ali je mi ne možemo svakodnevno voditi u šetnju prirodom."

Žene su uživale počasno mesto, sa mnoštvo zakonskih prava i zaštite. Međutim, Dukasu se učini da je svom posetiocu dužan i dodatno objašnjenje. "Možda smo je previše razmazili, moja Ana i ja. Kako bilo da bilo, ona je naša jedinica. Hoću da kažem, već sam jednom bio ženjen, ali su sinovi svete Evdoksije već poodrasli. Ksenija je Anino prvo dete, a moja prva kćer." Potom naglo dodade: "Kirios Hauk, nemojte pomisliti da sam previše drzak. Ali, oduševljen sam što sam upoznao izuzetno... nama tako naklonjenog... tuđinca iz tako udaljene zemlje kao što je vaša. Prošlo je mnogo vremena od kada su mnogi iz vaših krajeva bili u našoj Varangijskoj straži. Želeo

bih, sa uživanjem, da lagodno ćaskam sa vama. Da li biste bili voljni da nam budete počasni gost za večernjim obedom?"

"Ali... ali... pa, hvala vam", odvrati Hevig, pomislivši kako mu se, neočekivano, ukazuje retka prilika da otkrije mnoge stvari. Vizantijski trgovci i zanatlije bili su okupljeni u snažna udruženja, pod nadzorom upravitelja. Potonji je bio onaj koji se najviše isticao u njihovim redovima i stoga je, verovatno, bio izuzetno dobro upućen kako u posao, tako i u rad svojih kolega. "Biće mi zadovoljstvo."

"Da li će vam, gostu moj, smetati ako moja žena i kćer budu sedele sa nama za stolom?" upita Dukas snebivljivo. "Neće nas prekidati. Znam da će im biti drago da vas vide i čuju. Ksenija ima samo pet godina i, oprostite mi na razmetljivosti, već uči da čita."

Bila je neobično lepo dete.

Hauk Tomason vratio se naredne godine sa pričom kako je prihvatio važno mesto u jednom atinskom poslovnom udruženju. Grčka je pripadala carstvu i pripadaće, sve do katastrofe; međutim, gotovo sva trgovina već je bila u rukama stranaca, tako da njegova priča nije delovala sumnjivo. Rekao je da će poslom često navraćati u Konstantinopolj. Bio je srećan što mu se ukazala prilika da obiđe stare prijatelje i nadao se da će kćerka kiriosa Manasisa prihvatiti mali dar...

"Atina", prošapta zlatar. "Boravili ste u srcu Helade?" On poskoč i obe ruke položi na ramena svog gosta. Oči su mu bile u suzama. "Oh, mora da ste se divno osećali! Moj životni san je da posetim sve te hramove... Oprosti mi, Gospode, i daleko veći nego da posetim Svetu zemlju."

Ksenija je sa zahvalnošću primila igračku koju joj je poklonio. Za večerom i nakon nje, pažljivo je slušala, sva ushićena, sve dok je dadilja nije povelala na spavanje. Bila je slatka devojčica, razmišljao je Hevig, bez pogovora bistra i nerazmažena, iako se činilo da Ana neće rađati još dece.

Hevig je i sam uživao. Njegove noćne more na trenutak su bile otklonjene izjavom domaćina da je obrazovan, pažljiv i pronicljiv čovek, poput njega, u svakoj prilici dobrodošao.

Hevig je, zapravo, izmicao unapred kroz vreme. Morao je da vrši povremene provere svojih prvobitnih podataka, ne bi li bio siguran da

ih događaji u međuvremenu nisu učinili zastarelim. U isto vreme, bio je to način koji mu je omogućavao da preuzme vođstvo i postavlja više pitanja nego što bi to bilo izvodljivo pri samo jednom susretu.

Ali - pitao se nekoliko kalendarskih godina kasnije - zar nije bio temeljit više nego što je bilo preko potrebno? Da li je, zaista, trebalo da toliko često posećuje Manasisovu porodicu, da joj postane blizak, da zajedno sa njima provodi praznike i vreme odmora, da ih izvodi na večere, ili, za dneva, na iznajmljenu izletničku barku? Nesumnjivo da je trošio preko granica procenjenih mogućnosti... Ali, dođavola s tim. U svako doba mogao je zaraditi na Hipodromu, stavljajući ulog na konja za kojeg je unapred mogao saznati da će biti pobednik. S obzirom na to da je bio sam na zadatku, ovakvi događaji ne bi izazivali sumnju.

Mučilo ga je osećanje krivice, jer je lagao svoje prijatelje. Ali, tako je moralo biti. Na kraju krajeva, njegov cilj bio je da ih izbavi.

Ksenijin glas bio je pomalo piskutav i tanak, ali kad god bi ga čuo, ili ga se setio, Hevig bi pomislio na pesmu ptica. Tako je bilo od trenutka kada je prvi put savladala stidljivost i nasmejala se u njegovom prisustvu. Od tada je neprekidno sa njim nešto brbljala, koliko bi joj roditelji dozvoljavali, ili i više, kad oni na to nisu obraćali pažnju.

Bila je tanka kao trstika. Hevig nikad ne beše video ljudsko biće koje se kretalo sa više ljupkosti; i kada pristojnost nije nalagala drugačije, naprosto jr plesala nožicama. Njena kosa, tamna kao noć, bila je tako gusta da joj je mogla poviti nežni vrat. Koža joj je bila bleđa i prozračna; lice ovalno, sa koso postavljenim nosom i usnama uvek pomalo razdvojenim. Pečat licu davale su oči, ogromne, sa gustim trepavicama, crne i iskričave. Mogli ste ih videti i na drugom mestu, recimo na ravenskom mozaiku carice Teodore; takve se oči nikada ne zaboravljaju.

Neobično je bilo viđati Kseniju u razmacima od nekoliko meseci, što su za Heviga bili sati ili dani. Svaki put zapažao je vrtoglavi napredak. Sa strahopoštovanjem je osećao smisao te beskonačne reke koju je on mogao preplivati, ali koja je ovo dete nosila od jedne do druge tame.

Kuća je okruživala dvorište u kome se poigravao vodoskok, raslo

cveće i narandže. Dukas je ponosno pokazao Hevigu svoju poslednju tekovinu: u jednom uglu, na postolju, stajala je bista Konstantina koji Rimu beše doneo hrišćanstvo i po kome je bilo nazvano novo Rimsko carstvo. "Za života, osećam se sigurnim", reče on. "Do tada će umetnost portretisanja izgubiti svoju prvobitnu veštinu. Svejedno, zapazite njegova carski stisnuta usta..." Devetogodišnja Ksenija se zakikota. "Šta je s tobom, draga?" upita je otac.

"Ništa, zaista", odgovori ona, ne prestajući da se kikoće.

"Hajde, reci nam. Neću se ljutiti."

"On... on... kao da se sprema za važan govor, a lupeta prazne priče!"

"Bahusa mu", uzviknu Hevig, "dete je sasvim u pravu!"

Dukas pokuša da se brani, ali najzad odustad i pridruži se njihovoj zabavi.

"Oh, molim vas, zar nećete poći sa nama u crkvu, Hauk?" stade ga preklinjati Ksenija. "Da znate kako je divno, kada se pesma, miris tamnjana i svetlost sveća uzdignu do Hrista Svevišnjeg." Imala je jedanaest godina i bila je obuzeta Bogom.

"Žao mi je", odgovori Hevig. "Znaš da sam katolik."

"Svecima to neće smetati. Pitala sam oca i majku, i oni, takođe, nemaju ništa protiv. Ako bude bilo potrebno, reći ćemo da ste Rus. Pokazaću vam kako da se ponašate." Ona ga povuče za ruku. "Dođite!"

Pokorno se prepustio, nesiguran da li se nadala da će ga preobratiti ili je jednostavno želela da veličanstvenost trenutka podeli sa svojim počasnim čikom.

"Oh, kako je prekrasan!" Suze su joj navirale dok je čvrsto privijala svoj poklon za trinaesti rođendan, pre nego što ga je pokazali ostalima. "Oče, majko, vidite šta sam dobila od Hauka! Ovu knjigu, Euripidove d-d-drame - njih sve - za mene!"

Kada je otišla da presvuče odeću za skromnu svečanu večeru, Dukas reče: "Kraljevski dar, zaista. Ne samo zbog cene koju ste platili da bi vam napravili kopiju i povezali u zbirku, već i sama zamisao."

"Znao sam da voli klasične pisce koliko i vi", odgovori putnik.

"Oprostite", oglasi se Ana, majka. "Ali u njenom uzrastu... nije li Euripid, pa... suviše surovo štivo?"

"Ovo su surova vremena", odgovori Hevig, ne mogavši više da glumi radost. "Prizvuk tragičnosti može je ohrabriti da se suoči sa sudbinom." On se okrenu ka zlataru. "Dukase, ponovo vam kažem, kunem vam se, posredstvom mojih veza znam da Mlečani upravo u ovom trenutku pregovaraju sa ostalom franačkom gospodom..."

"Već ste mi to jednom rekli", odvrati zlatar, potvrdno klimajući glavom. Kosa i brada bile su mu gotovo sasvim bele.

"Još uvek nije prekasno da vas i vašu porodicu preselite na bezbedno mesto. Pomoći ću vam."

"Zar ima bezbednijeg mesta od ovih zidina, koje nijedan osvajač nikada nije probio? I kako ću se, ako rasturim radnju, kako ću se osigurati od siromaštva i gladi? Šta da uradim sa svojim šegrtima i poslugom? Oni ne mogu ići. Ne, moj dobri stari prijatelju, mudrost, kao i obaveze, nalažu nam da ostanemo gde smo i verujemo u Božju pomoć." On se tužno nasmeši. "'Stari', rekoh li? Izgleda da se nikako ne menjate. Da, naravno, sad ste u najboljem životnom dobu."

Hevig očuta. "Mislim da se za neko vreme neću vraćati u Konstantinopolj. Moji poslodavci, u sadašnjim okolnostima... Ali, budite oprezni. Nemojte se isticati, sakrijte svoje bogatstvo, klonite se ulice kad god možete, a noću obavezno. Znam ja te Franke."

"Pa, Hauk, imaću na umu vaš savet, ako... Ali, preterali ste. Ovo je Novi Rim."

Ana ih obojicu uhvati za ruke i nesigurno se osmehnu. "Sada je dosta sa politikom, vi muški", reče ona. "Na stranu sa tim smrknutim licima. Danas, na Ksenijin dan, treba da budemo srećni. Zar ste zaboravili?"

Skriven u aleji na drugoj strani ulice, Hevig skoknu do vremena kada su Latini prvi put zaposeli grad. Učinilo mu se da se ništa užasno ne dešava. Kuća je stajala povučeno i čekala.

Krenuo je unazad do srećnije godine, našao prenoćište, primorao sebe na obilnu večeru i odlučio da se dobro naspava. Sledećeg jutra izostavio je doručak: sjajna zamisao, s obzirom na to da se uskoro mogao naći u vihoru rata.

A onda je napravio veliki skok do dvanaestog aprila 1204.

U tim danima i noćima pustošenja, nije mogao biti ništa osim posmatrača. Naređenja koja je dobio bila su jasna i imala su smisla: "Ako je ikako moguće, kloni se opasnosti. Ni pod kakvim uslovima ne smeš se upetljivati, ili pokušati da utičeš na tok događaja. Apsolutno nikada, ovo je strogo kažnjivo, nikada ne ulazi u zdanje koje je poprište dejstva. Želimo tvoj izveštaj i zato si nam potreban živ."

Požar je uz riku besneo. Taložio se gorak dim. Ljudi su, poput pacova, navaljivali unutra, ili, poput pacova, bežali napolje. Neki su se spasili, ali na hiljade ih je bilo pregaženo, ustreljeno, posečeno, pretučeno, smrskano, mučeno, pokradeno i silovano od ljudi, čađavih, oznojenih i krvlju poprskanih, čije su buve skakutale po svili i oltarskom platnu, zabačenim o njihova ramena. Leševi su zjapili po jarkovima, kojima je tekla bujica krvi sve dok se ne bi zgružala. Bilo je mnoštvo malih tela. Majke su, gamižući okolo, naricale za svojom decom, deca za majkama, dok je većina očeva ležala mrtva. U crkvama su pravoslavni sveštenici stavljeni na muke ne bi li otkrili gde je skriveno blago; blaga obično nije bilo, i njihovi bi se krvnici, u tom slučaju, sjajno zabavljali spaljujući im brade natopljene uljem. Žene, devojke i dadilje svih uzrasta ležale su cvileći ili mumlajući, pošto ih je silovao niz muškaraca. Mogli su im smisliti i prirediti i veća poniženja.

Pijana bludnica sedela je na patrijarhovom tronu u Aja Sofiji, dok su ostali na oltaru bacali kocku oko podele plena. Bronzani konji sa Hipodroma natovareni su i krenuli put Mletaka do katedrale Svetog Marka; umetnička dela, dragulji i relikvije behu razbacani preko čitavog kontinenta. Još je više toga bilo pretopljeno i raskomadano zbog plemenitih metala i dragog kamenja, ili smskano i spaljeno zabave radi. Tako su propala mnoga dela klasične umetnosti, a i skoro sva književnost, koju je Konstantinopolj bezbedno čuvao sve do tih dana. Daleko je od istine da su za to bili krivi Turci 1453. Krstaši su bili tamo pre njih.

Potom je zavladala mukla tišina, ispresecana potajnim plačom, i smrad, i boleština, i glad.

Eto kako je, na početku tog trinaestog stoleća, koga katolički

apologeti nazivaju vrhuncem civilizacije, zapadno hrišćanstvo uništilo svoje istočno krilo. Jedan i po vek kasnije, pošto su halapljivo progutali Malu Aziju, Turci su zakoračili u Evropu.

Hevig skokom uroni u vreme.

Vratiće se u bezbedni dan i potražiti neko od mesta koje je izabrao, a potom krenuti korak po korak kroz razdoblje pustošenja, povremeno izbijati u normalno vreme, sve dok ne bude bio siguran šta će se tamo dogoditi. Kada bi spazio grupu Franaka kako ulazi u grad, pažljivo bi se usredsredio na njih. U većini slučajeva, posle kratkog vremena oteturali bi se napolje, zasićeni prizorima smrti i mučenja, udarajući nogama zarobljenike koji su nosili njihove ratne trofeje. Takve kuće Hevig je otpisivao. Niste mogli promeniti prošlost ili budućnost, mogli ste jedva otkriti koji su delovi pripadali vama.

Ali samo u određenim posebnim slučajevima - a srazmerno malo njih, bilo je dostupno komandosima iz Tvrđave; bili su ograničeni brojem ljudi i vremenom koje su odredili da provedu na ovom zadatku...

Hevig je video razbojnice, preplašene ili pokošene paljbom iz automatskog oružja. Prizor mu nije mogao izazvati potajno radovanje tuđoj nesreći. Ipak, dok ga je posmatrao, osetio je neku vrstu hladnog zadovoljstva.

Sa ovog mesta ljudi iz Tvrđave odvešće svoj podmuklo stečeni plen. Bili su odeveni poput osvajača. Usred ove zbrke, bilo je malo verovatno da će privući pažnju. Brod, kojim je osvojeni dobitak trebalo prevesti na bezbedno mesto, čekao je spreman.

Krasicki beše obećao da će se pobrinuti za živalj. Šta će se učiniti, zavisilo je od okolnosti. Neke porodice je, jednostavno, trebalo zaštititi i ostaviti im dovoljno novca da mogu da prežive. Ostale su morali nekamo povesti i omogućiti im oslonac za novi početak.

U svim tim zbivanjima nije bilo razloga za strah od protivrečnosti. Priča o tome kako su ih istinski sveci - ili demoni, makar bili i Franci - tako-i-tako izbacili, mogla je neko vreme živeti u narodnim predanjima, ali teško da će ući u istorijski letopis. Pisci u Konstantinopolju morali su biti na oprezu tokom narednih pedeset sedam godina, sve dok Mihajlo Paleolog ne bude učinio kraj latinskom kraljevstvu i vaspоставio duh Imperije. Do tada će pričice

sasvim iščeznuti.

Hevig nije sačekao da vidi neposredan ishod izaslanika Tvrđave na delu. Osim što mu je to bilo zabranjeno, osećao je da je preopterećen. Često je bivao svedok događaja koji su ga terali da, plačući i povraćajući, bezglavo pobegne u neko utočište niz vreme, gde bi spavao sve dok ne bi prikupio dovoljno snage za nastavak.

Manasisov dom bio je među prvima koje je ispitao, ali ne i prvi; želeo je da utiske stekne na nekom drugom mestu; znao je da će mu to pomoći da docnije otupi na sve užasne prizore.

Gajio je nadu da je Manasisova kuća u potpunosti pošteđena. Na neki način i jeste bila. S obzirom na to da mu je bilo neizvodljivo da proveri šta su krstaši ostavili za sobom na najvažnijim mestima, izabrao je ona manje poznata, za koja je pretpostavljao da skrivaju nagomilano blago. A Konstantinopolj je bio preogroman, previše zapetljan, previše bogat i previše nepoznat pljačkašima da bi mogli provaliti kroz sva vrata.

Stoga nije osećao paničan strah. Barem će se u ovom jedinstvenom slučaju nešto učiniti, bude li potrebno, ako niko drugi, do on sam, a Kalebu Volisu prepustiće ispunjenje njegove sudbine. Međutim, čim je iz zaklona aleje ugledao tuce prljavih ljudi kako se trčećim korakom ustremljuju ka otvorenom ulazu, srce mu je načas zastalo. U narednom trenutku bili su zasuti kišom olova koja je navirala iz kuće. Trojica su se nemo srušila, dvojica su ležala zapomažući, dok su ostali, uz jauke, pobegli glavom bez obzira. Hevig je radosno likovao.

Sam povratak bio je, takođe, poduhvat od ogromnog napora.

Stešnjen između dve vatre, radioaktivnosti i vremenske neizvesnosti, nije mogao jednostavno krenuti ka beživotnom Istambulu i vršljati okolo čekajući na ugovoreni trenutak kada je letelica trebalo da dođe po njega. Niti je bilo zgodno pojaviti se u ranijoj epohi - Tvrđava tada još nije raspolagala avionima - ili u kasnijoj - ugovoreno mesto bilo bi verovatno izmenjeno, on bi delovao previše neobično i morao bi da smisli način kako da stigne do geografske tačke na kojoj bi susret bio ostvarljiv.

"Hajde sad, pokaži se!" promumla on sebi u bradu. Na kratko je bio začuđen kako se niko, dok su razmatrali ceo plan, nije dosetio da

ponudi rešenje za ovu očiglednu začkoljicu. Posluži se svojom dvadesetovekovnom personom. Kreni u onovremenski Istanbul, unovči nekoliko čekova, nabavi prikladnu odeću i smesti se u nekom od hotela; osoblju odglumi da si upetljan u snimanje filma; i to bi bilo sve, sređeno je.

Razume se, bio je preplavljen mnoštvom podataka na koje je trebalo da obrati pažnju. A niko drugi nije bio dovoljno pronicljiv da se toga seti. Iako je Volis koristio neke zahvate naučene u Vrhunskim Godinama, on i njegovi izvršioc i bili su, u suštini, ljudi devetnaestog veka, koji su znali da izvedu samo poduhvate na nivou devetnaestog veka.

Plan je nalagao da se Hevig hitro vrati u prošlost, obezbedi još novca, ako mu bude bilo potrebno, ukrca se na brod za Krit i na licu mesta nađe zgodno skrovište odakle će se projektovati u budućnost. Zaista, ni napor, ni skučen prostor, ni prljavština, ni buka, ni mirisi, ni plesnivi dvopek, ni zapenušalo more, ni čudni putnici, ništa mu nije smetalo. Trebalo mu je nešto što će mu odvratiti misli od strahota koje beše preživeo.

"Sjajno izvedeno", stajalo je u pismenom izveštaju Krasickog. "Prvoklasno. Siguran sam da će ti Poglavica dodeliti javno priznanje i nagradu čim se vaše vremenske linije ponovo ukrste."

"Hm? Oh. Oh, da. Hvala." Hevig zažmirka.

Krasicki ga je pažljivo posmatrao. "Isrpljen si, zar ne?"

"Zovi me Rip van Vinkl", promrmlja Hevig.

Krasicki nije shvatio poruku, ali je dobro razumeo Hevigovu iznurenost, upale oči, klonulo telo i tik na obrazu. "Da, sasvim uobičajeno. Pred tim smo nemoćni. Zaslužio si odmor. Provešćeš ga, pretpostavljam, u svom domu. Zaboravi na ostatak posla oko Konstantinopolja. Ako nam još nešto zatreba od tebe, možemo te priupitati kad nam se vratiš." On se gotovo toplo osmehnu. "Idi, sada. Razgovaraćemo kasnije. Verujem da ćemo uspeti da sredimo da kreneš sa svojom prijateljicom... Heviže? Heviže?"

Hevig, međutim, beše zaspao.

Njegova se nevolja, međutim, sastojala u tome što je kasnije, umesto da uživa u svom dopustu, počeo da razmišlja.

10.

Probudio se sa kristalno jasnom odlukom. Bilo je rano jutro. Preko visokih krovova Leve obale, u Parizu 1965, razlivala se siva svetlost, hladna baš kao i vazduh koga saobraćaj još ne beše počeo da zagađuje. U sobi je bilo mutno. Pored njega disala je Leonsa, topla i razbarušene kose. Do kasno u noć provodili su se u klubu - među šansonijerima, koje je iznad svega cenio - da bi utolila žeđ za velikom raskošnom predstavom - i vrativši se, vodili ljubav, nežno i lagano. Uporno se prevrtala sve dok pre sat ili dva kucanje na vratima nije najavilo kafu i kroasane.

Hevig je bio iznenađen svojom pobudom. Pa, sve je više i više, u proteklih nekoliko nedelja, osećao da samo odugovlači sa onim što je neizbežno. Mora da mu se savest premorila od silnog prigovaranja i konačno dala svoju poslednju reč.

Bez obzira na opasnost, bio je spokojan, po prvi put otkad je sve počelo.

Ustao je, umio se i obukao, a potom proverio svoju opremu. Već je bila spremljena u torbi, kao dve najvažnije stavke njegovog prtljaga: doradeni sadržaj pribora koji je nosio u Jerusalim i pištolj, kao dodatak. (Odeljenje za izdavanje dokumenata u Tvrđavi obezbedilo mu je isprave sa kojima je nesmetano preneo oružje preko granice.) Mnoge stvarčice koje je Leonsa ponela, kao srebro, recimo, Hevig je izostavio, u nameri da sačuva potrebnu masu za hronolog. (Uspeo je da ga nenametljivo ponese na ovo putovanje. Kad ga je upitala zašto ga poteže sa sobom, odgovorio joj je da je to "posebna elektronska naprava", i te čarobne reči zadovoljile su njenu znatiželju.) Pasoš, potvrda o vakcinaciji i podeblji svežanj čekova u lisnici zaokruživale su spisak neophodnih stvari.

Nekoliko trenutaka stajao je nad njom posmatrajući je. Baš je mila, pomislio je. Njena razdraganost za vreme puta uveseljavala je i njegovu dušu. Kakva podla prevara, krišom je ostaviti. Da joj, možda, ostavi poruku?... Ne, nema razloga za to. Uvek je mogao da se vrati u ovaj isti sat. A i kad ne bi, dovoljno je dobro govorila savremeni engleski i znala kako da se ponaša; imala je dovoljno

novaca, a za ostalo je lako mogla da se snađe. (Njen američki pasoš bio je verodostojan; u Tvrđavi joj behu pripremili i potvrdu o rođenju.) Verovatno bi bila povređena kada bi saznala kako je poginuo.

Mada, bilo je moguće i da će samo dobiti ukor. U tom slučaju, čuće priču od početka do kraja; ali, on će biti tu da sve lepo razjasni, rečima privrženosti koje je ona umela da prihvati i razume.

A možda će joj biti svejedno? To što ga je zvala 'dragi' i pričala o ljubavi u njegovom zagrljaju, verovatno je samo deo ophođenja. Doduše, kasnije, kad god su bili zajedno, neprestano ga je držala za ruku i često bi je zatekao kako mu se smeši, misleći da je ne primećuje... I on je malčice bio zaljubljen. Ne može potrajati večno, ali dok traje...

Najzad se obuzdao. "Ostaj mi zbogom, Velika Crvenokosa", prošaptao je i usnama dotakao njene. Uspravivši se, zgrabio je dva kofera i iskrao se iz sobe. Do večeri je već bio u Istambul.

Putovanje mu je oduzelo mnogo sati života provedenih, uglavnom, u avionu i aerodromskim autobusima. Na obilazak turističkih agencija putem vremenskih skokova potrošio je još nekoliko kalendarskih dana. Vragolasto mi je rekao: "Znate li koje je u savremenom gradu najbolje mesto za neprimećenu hronokinezu? Nije to Supermenova telefonska kabina, već odeljak u javnom toaletu. Prava romantika, a?"

Pojeo je dobru, mada samotničku večeru, i u svojoj raskošnoj, mada usamljenoj sobi popio pilulu za spavanje. Bio mu je potreban pravi odmor pre no što se otisne na dugi put.

Konstantinopolj, u kasno popodne, trinaestog aprila 1204. Hevig izroni u aleji u podnožju svog odredišta. Pritiskala ga je neprijatna tišina - bez kloparanja teških sandala, toptanja kopita, cičanja i klepetanja točkova, bez pesme sa zvonika, glasova razgovora, kikotanja, smeha, glasnog sanjarenja, bez dece zabavljene drevnim malim nestašlucima. Ali, daleko iz pozadine varljive mirnoće dopirali su odjeci vatrene stihije, urlika ljudi i očajničkog laveža pasa, sjedinjeni u oštrom huku.

On se pripremi. Pištolj, devetmilimetarski 'Smit i Veson', mazgoubicu, ubacio je u kožnu futrolu oko pasa. Duboke džepove jakne napunio

je dodatnom municijom. Pribor i hronolog spakovao je zajedno u aluminijumsku vrećicu koju je zabacio na leđa.

Izašavši na ulicu video je kuće sa zatvorenim vratima i spuštenim prozorskim zasunima. Iza njih skrivala se gomila ljudi, gladna i žedna, u molitvi bez kraja. Kuće koje nisu odudarale za pljačkaše nisu bile vredne provale, osim kad su upadali da bi se zabavljali u silovanju, ubijanju, mučenju ili podmetanju požara. Činjenica je da su u ovom delu grada bili naseljeni zlatari. Ali nisu svi domovi, čak ne ni većina, pripadali njima. Grad nije bio podeljen na četvrti zasnovane na pripadnosti staležu; siromašnih je bilo posvuda. Kada se uklone tezge sa robom i slični pokazatelji, bilo je teško prepoznati da li fasada krije raskoš ili jevtin, iznajmljeni stan...

... sve dok, naravno, ne potapšete po ramenu nekog od meštana i iščupate iz njega obaveštenje koje vas zanima.

Očigledno, jurišnici na Manasisov dom bili su samo prethodnica rulje koja bi se kad tad i ovde stvorila čim bi opelješila dvorsko i crkveno blago. Jesu li već stigli? Hevig se nije mogao precizno setiti vremena kada ih beše ugledao.

Žustrim korakom obišao je iza ugla. Naletio je na mrtvo telo čoveka probodenog mačem. Desna ruka, istrgnuta iz ramena, pružala se širinom leđa. Nad njim je čučala žena u pohabanoj odeći. Ugledavši Heviga kako prolazi, ona kriknu: "Zar nije bilo dovoljno što ste ga naterali da izda našeg suseda? U ime Hrista, zar nije?"

Nije, pomisli Hevig. Postoji i ono neobično uzbuđenje u činu kojim se uništava život.

Nastavio je svojim putem, ne obraćajući pažnju na ucveljenu udovicu. Suze koje je prolivala utapale su se u bujicu groznih sećanja na svu ljudsku patnju do tada viđenu. Nije joj mogao pomoći; svojom odećom, kratkom kosom i obrijanom bradom u njenim očima bio je, nesumnjivo, obeležen kao Franak. A kada se rodio, ona i njen jad počivali su u zaboravu već sedam stotina godina.

Ako ništa drugo, barem je otkrio kako su krstaši pronašli Dukasovu radnju. Neko od njih mora da je znao grčki, i ta družina beše odlučila da pretraži ovaj deo grada pre nego što je ostatak gomile navalio. I znao je da je približno dobro procenio šta se desilo.

Povici bodrenja, zveket oružja i užasan odjek, odbijali su se o zidove

kuća i ulične kaldrme stremeći do čađi ukaljanih nebesa. On razvuče usne preko zuba. "Da", promrmlja, "bio sam sasvim u pravu."

On ubrza korak. Njegovo mlađe ja nestaće u trenutku kada se on pojavi. Očigledno: nije video svoje kasnije ja. Nije želeo da na duže vreme ostavi kuću bez nadzora.

Naročito ako se uzme u obzir kakvoj je vrsti ljudi pripadao prosečni ratnik sa Tvrđave.

Strmom ulicom žurio je ka cilju. Osetivši kako ga sila teže usporava, on upreže mišiće protiv nje. Đonovi su tupo udarali, baš kao i njegovo srce. Usta su mu bila suva. Dim mu je parao nosnice.

Tamo!

Jedan od ranjenih krstaša, ugledavši ga, baci se na kolena sa pruženim rukama. Krv iz rane mahnito mu je navirala, slivala se preko krsta na ogrtaču i u gustim ugrušcima kapala po kamenju. "Ami", zagrakta unakaženo lice voštane boje, sa čekinjastom modrom bradom. "Frere par Jesu..." *Prijatelju... Brate u Hristu...* (Red.) Iz drugog ranjenika čulo se samo neprekidno stenjanje.

Hevig naprasno dobi želju da im razbije zube i istog trena se postide. Borba obične smrtnike čini pokvarenim, a rat je pokvaren u svakom pogledu. Prošao je pored čoveka koji je klečao i ovaj se strovali za njim. Hevig podiže obe ruke uvis i glasno povika na engleskom:

"Obustavi paljbu! Dolazim iz Tvrđave! Kontrola! Obustavite vatru i pustite me da uđem!" Približavao se vratima sa grčom u utrobi. Pored vrata stajale su taljige. Životinja, privezana za stupac koji je nekada označavao Dukasov dom, trzala je ušima braneći se od muva i sa blagom radoznalošću posmatrala krstaše u samrtnom ropcu. Brod kojim će ljudi sa Tvrđave odneti zlato i srebro, drago kamenje i ikone, ukrase i svadbene vence, trebalo je da ih već čeka spreman. Hevig nije bio jedini putnik kroz vreme uključen u ovaj poduhvat. Za takav podvig mnogi pre njega, godinama unazad, morali su da se dobro pomuče.

Na ulazu nije bilo stražara. Jer, dobro naoružani, agenti iz Tvrđave mogli su se izboriti sa svakim ko bi pokušao da se uplete. Hevig zastade. Namrgođeno je ispitivao vrata. Bila su ogromna i gotovo sigurno zaštićena rešetkama. Krstaši su, nesumnjivo, nameravali da saseku prepreku na koju su naišli. Ali, onog trenutka kada ih je Hevig ugledao i zastao da ih bolje osmotri, vrata su bila širom otvorena. Ta

činjenica mučila ga je neprestano.

Shvatio je da su Volisovi momci dinamitom razneli ulaz, jer su šarke bile ulegnute, a vrata savijena i polurascepljena. Sve su izveli neverovatnom brzinom, tako da Hevig, svojim hronokinetskim pogledom maglovitih obrisa, nije mogao zapaziti njih, već grupicu krstaša koja je stigla nekoliko minuta kasnije.

Zašto li su silom provalili unutra? Ta nestrpljivost uspaničila bi ukućane i otežala im zadatak da ih smeste na bezbedno.

Iz neke od soba prolomi se vrisak: "Ne, oh, ne, molim vas!" u kome Hevig prepoznade Ksenijin glas, praćen psovkama i grohotnim smehom. Zanemevši, Hevig ustuknu.

Uprkos svemu, stigao je prekasno. Komandosi iz Tvrđave već su bili razvalili vrata i ušli, ostavivši jednog da sačeka pljačkaše, one koje Hevig beše pomenuo u izveštaju. Sad ni njega nije bilo. On se priključi ostalima koji su se očigledno zabavljali.

U trenu dugom kao večnost, Hevig prokle sopstvenu glupost. Ili naivnost - nikad dosad nije bio tako ograničen da previdi najbitniju stvar. Ali, dođavola s tim! Sada je konačno na mestu zbivanja i dužnost mu je da spase sve preostalo što se moglo spasti.

Mora da njegov prvi poziv niko nije čuo. Ponovio ga je prolazeći kućom koju je dobro poznao. Krik koji je preklinjao za milost došao je iz najveće sobe, koja je bila glavna radionica i ostava.

Tu su stajali svi na okupu, porodica, šegrti i posluga. Neuobičajeno za Vizantiju, soba je bila svetlija i provetrenija zahvaljujući širom otvorenim vratima i prozorima okrenutim ka dvorištu. A u njemu još uvek vodoskok zveckao treperavim kapljicama; plamtele su narandže među zagasito-zelenim lišćem; uskršnje cveće pupelo je u lejama, stajala je bista Konstantina u svojoj večnoj zbunjenosti. U radionici, police i stolovi bili su krcati onom lepotom kojom je Dukas Manasis brižljivo izrađivao svoj nakit.

Ležao je opružen nadomak vrata, smrskane lobanje. Krv je oticala daleko, čineći pod lepljivim, mrljajući obuću koja je za sobom ostavljala otiske karmin-crvene boje. Tunika i seda brada bile su mu natopljene krvlju. U jednoj ruci ostao je majušni nakovanj, kojim je, mora biti, pokušao da odbrani svoje žene.

U kući su bila četvorica izaslanika iz Tvrđave, prerušenih u krstaše. Jednim bljeskom oka, Hevig ih sve prepoznade. Mendoza, pripadnik

podzemlja Tihuane u svom stoleću i jedan od uhoda koje beše sreo u Jerusalimu, bio je glavni. Naređivao je ukućanima da počnu sa skupljanjem plena. Morijarti, bruklinski gangster iz devetnaestog veka, čuvao je stražu sa mašinkom na gotovs. Hans, zemljoposjednik iz šesnaestog veka, posmatrao je Konrada od Brabanta, onog koji je izvukao mač da izbavi Spasitelja, kako se bori sa Ksenijom.

Devojka je neprekidno vrištala. Bilo joj četrnaest godina. Pramenovi raspuštene kose, natopljeni suzama i znojem, lepili su joj se za lice. Konrad ju je jednom rukom čvrsto držao oko pasa, a drugom pokušavao da strgne haljinu sa nje. Sa topuza obešenog o njegov opasač slivali su se krv i rasuti mozak.

"Ja sam sledeći", iskezi se Hans. "Ja sam sledeći."

Konrad je pritiskao Kseniju o mokar pod i napipavao se po pantalonama. Ana, koja je do tada, kao slepa i gluva, stajala pored muža, naričući, baci se prema kćerki. Hans je odgurnu jednim udarcem. "Možda ćeš doći na red kasnije", dobaci joj on.

"Opasni ste momci, vas dvojica", smeja se Morijarti. "Zbilja opasni, a?"

Sve se desilo u deliću trenutka. Hevig ni drugim pozivom nije uspeo da naruši njihovo ushićenje. Mendoza ga, međutim, prvi spazi i uskliknu. Ostali su stajali kao sante leda, sve dok Konrad nije pustio Kseniju, koja se lagano pridiže na noge.

Bila se zagledala uvis. Mislio je da nikada više neće videti takvu svetlost, kakva je sada zračila iz njenih očiju. "Hauk!" kriknu ona. "Oh, Hauk!"

Mendoza je mahao automatom oko sebe. "Šta ovo treba da znači?" upita on zapovedničkim glasom.

Hevig u magnovenju shvati da mu je ruka predaleko od sopstvenog oružja. Ali, nije osećao strah - jedva da je išta osećao. Zapravo, samo spolja, dok mu je telo bilo napeto i spremno na lavovski skok. A negde duboko kuljali su bes, tuga, užas i odvratnost koje sada nije smeo sebi priuštiti.

"I ja tebe pitam šta ovo treba da znači", odgovori Hevig usporenim glasom.

"Zaboravio si na svoja naređenja. Ja ih znam. Tvoj posao je da skupljaš podatke, a ne da se petljaš u opasna dejstva kao što je ovo."

"Ja sam svoj zadatak obavio, Mendoza. Vratio sam se iz lične radoznalosti."

"Zabranjujem! Gubi se, a kasnije ćemo popričati o tome da li ću te prijaviti ili ne."

"Šta ako neću?" Pokašavao je da se suzdrži, ali je uprkos tome čuo svoj povišeni glas, oštar i prodoran. "Video sam ono što nije trebalo da vidim u celosti, već samo delić po delić, postepeno, da bih pravio male prljave ustupke sve dok to više ne bude bilo od značaja. I tako bih duboko zagazio, da bih morao ili da se ubijem, ili da postanem nalik vama. Da, shvatio sam."

Mendoza sleže ramenima, ali ne skrenu puščanu cev uperenu u Hevigov trbuh. "I? Šta očekuješ? Koristimo sve ljude koje imamo na raspolaganju. Ovi momci nisu ništa gori od krstaša - od bilo kog čoveka u istoriji ljudskog roda. Zar ne, Džek? Budi iskren."

"Jesu, i te kako. Zato što imaju moć da dođu u bilo koje vreme, na bilo koje mesto, da bilo šta učine, ne strahujući od osvete. Pitam se samo kako li koriste svoje dopuste? Pretpostavljam da redovno vežbanje usavršava smisao za nanošenje bola i ubijanje."

"Slušaj..."

"A Volis, sa čitavom svojom prokletom posadom, ni ne pokušava da ih zauzda."

"Heviže, previše brbljaš. Gubi se pre nego što te uhapsim."

"Obmanjuju mene i nekolicinu poput mene, da bismo prihvatili tu koještariju - kako je misija Tvrđave od uzvišenog značaja, da bismo život traćili u sprovođenju opšte humanosti. Jel' tako?"

Mendoza nastavi da preti. "U redu, dečko, rekao si šta si imao da kažeš. Uhapšen si. Vrat ćemo te pod pratnjom i Poglavica će presuditi o tvom slučaju. Pazi šta radiš i možda ćeš se lako izvući."

Za trenutak je zavladao tajac, tiho utočište za Ksenijine jecaje kojima je ljuljuškala glavu svoje polusvesne majke. Nije skidala pogled sa Heviga. Niti ukućani, oni koje je dobro poznao - vedri, mladi Bardas, daroviti Jonas, vremešna Marija, Ksenijina dadilja, i svi tako redom - a ni Mendoza, ni Morijarti. Hansove oči žmirkale su životinjskom opreznošću, Konradove u osujećenoj razvratnosti.

Hevig duboko udahnu i, ne dišući, donese odluku i napravi plan, razmotrivši raspored protivnika i oružja.

Šestostrukim umnožavanjem pojavio se po čitavoj sobi. Prasnula je

paljba.

Bio se bacio minut-dva unazad u vreme i, učinivši raskorak, pojurio napred uz vreme vadeći pištolj, da bi se pojavio pored Hansa. Pištolj opali i odskoči. Zemljoposjednikova glava razlete se u komadiće. Hevig ponovi isti trik još jednom, pojavivši se na suprotnom kraju sobe.

Jedva da se prisećao šta se potom dogodilo. Okršaj je bio previše divalj i previše kratak. Protivnici su ga mogli savladati da su učinili isto što i on njima. Konrad je bio dovoljno kratke pameti da bi se toga dosetio i prvi je stradao. Morijarti je nestao čim je Hevig izronio pored njega. Istog trenutka Mendoza pripuca na Heviga i ovaj u poslednjem času odskoči u vreme. Putujući, video je kako se pojavljuju Morijartijevi obrisi. On krenu istim putem unazad, hitro sustiže Morijartija, ispali kuršum u njega, napravi zaokret i ponovo uroni u vreme, bežeći od Mendoze.

Meksikanca nigde nije bilo. Hevig skliznu unazad - u noć kada je porodica spokojno spavala u Božjem okrilju - da bi se nadisao vazduha, osušio znoj koji je potocima lio sa njega i smirio telo koje je podrhtavalo. Najzad, pošto se oporavio, vrati se da snimi bitku do detalja. Iza određene tačke, nedaleko od početka borbe, nije više mogao naći Mendozu.

Momak je sigurno otišao po pomoć daleko u budućnost, verovatno u završno doba Presude.

Ovo je značilo da je brzo delanje od životnog značaja. Hevigovi prijatelji nisu se mogli spasti skokom u vreme. Protivnik će... ne, bio je suočen da teškoćom da, bez hronologa, precizno dostigne svoj cilj. Ali, i da su malo lutali, ne bi izgubili previše vremena.

Hevig se prizemlji u prvom bezbednom sekundu. Morijarti se batrgao, bolno kukajući, baš kao i ljudi tamo napolju koji je, verovatno, trebalo njega da ustrelje. Ali, nije on bio vredan pažnje. Vizantijci su bili na gomili, Bardas je ležao mrtav, dok je još dvoje bilo ranjeno u unakrsnoj vatri.

"Došao sam da vas spasem", dobaci im Hevig kroz oblak baruta i straha, gledajući im zamućene oči koje, u šoku, ništa nisu shvatale. On se prekrsti, s desna na levo, na pravoslavni način. "U ime Oca, i Sina, i Svetoga Duha. U ime Device Marije i svih svetih. Smesta pođite za mnom ili ćete umreti."

Pomogao je Kseniji da ustane. Pripila se uz njega i spustila glavu na njegove grudi, grčevito ga stežući rukama. Stiskao je njenu dugu crnu kosu sećajući se kako je, kao dete, čvrsto počivao u zagrljaju oca za koga je znao da će poginuti. On zapucketa prstima preko ramena. "Jonase, Nikifore, vi izgledate najsposobniji. Ponesite vašu gospu Anu. Svi ostali koji ste čitavi, pomozite povređenima." Potom, na engleskom jeziku, iz njega provali: "Prokletstvo, moramo se izvući odavde!"

Svi su ga nemo poslušali. Na ulici je zastao da bi navukao ogrtač sa mrtvog krstaša. Sa drugog leša uzeo je mač. Nije gubio vreme skidajući i opasač sa koricama. Po maču se videlo da pripada osobi visokog staleža, tako da njegova grupa nije trebalo da naiđe ni na kakvu prepreku.

Prošavši nekoliko ulica, osetio je da ga obuzima nesvestica. Morao je da sedne, sa glavom među nogama, dok nije povratio snagu. Ksenija, koja je čučala ispred njega, uznemirenim rukama pokušavala je da mu pomogne. "Hauk", stiže njen promukli šapat. "Š-š šta ne valja, najdraži Hauk?"

"Spasli smo se", odgovori najzad Hevig.

Barem, neposredne opasnosti. Nije očekivao da će ljudi iz Tvrđave gubiti vreme vršljajući po Konstantinopolju u potrazi za njim i ovim nesrećnicima, kada jednom budu nestali u svetini. Ipak, još uvek je morao da se brine za svoju i njihovu bezbednu budućnost. To saznanje dalo mu je snagu za trezvenu odluku.

"Ostavio sam ih u jednom manastiru", pričao mi je (mnogo vremena kasnije, kada se vratio u svoje doba.) "Mesto je bilo krcato izbeglicama, ali sam unapred znao da je jedno od onih koje će biti pošteđeno. Za narednih nekoliko dana, po lokalnom vremenu, sredio sam sjajnu pogodbu. Bilo je krajnje jednostavno..." On se iskrevelji. - Istina, ogavno, ali jednostavno - oteti neprepoznatljiv plen od običnih Franaka. Poklonio sam ga manastiru i samostanu, u koji sam kasnije odveo žene. Ovo je, za ljude koje sam doveo, značilo posebnu blagonaklonost i zaštitu u odnosu na ostale, jer su za moje darove monasi i monahinje kupovali hleb da nahrane svoju sirotinju."

"Šta se dalje zbilo sa ostalim izbeglicama?" upitah tiho.

On pokri lice rukama. "Šta sam mogao da učinim? Bilo ih je previše." Spustih mu ruku na rame. "Uvek ih je previše, Džek."

On uzdahnu i uputi mi bleđi osmeh. "Hvala, Dok."

Već bejah prekoračio svoju dnevnu meru duvana, ali bili smo već zašli duboko u noć i moji nervi vapili su za malo pomoći. Izvukao sam lulu i u ritualnom činu čišćenja osetio njen vraški privlačan miris. "Šta si potom uradio?"

"Vratio se u dvadeseti vek - u drugi hotel, razume se - i dobro se naspavao", odgovori Hevig. "Zatim... pa, što se tiče mojih Vizantinaca, nisam mogao učiniti ništa za njihovu neposrednu budućnost. Upozorio sam ih da ne pričaju šta se stvarno zbilo; bilo je dovoljno da kažu da su utekli napadu pljačkaša, pošto ih je 'svetac' izbavio od 'demonu'. Smatrao sam da su ove reči razuman ulog za njihovu poslušnost. Za svaki slučaj, muškarcima nisam otkrio gde sam odveo žene.

Nadalje, znao sam da je nemoguće obezbediti bilo kakav prevoz, i, ne želeći da preduzimam nešto što bi skrenulo pažnju na njih, najbolje što sam mogao da učinim bilo je da ih napustim. Ljudi kojima sam ih prepustio mogli su se o njima brinuti bolje nego što bi to meni pošlo za rukom.

Osim toga, trebalo je da se pobrinem za sopstveni opstanak."

Dubio sam lulu silnije nego što je bilo potrebno. "Da, zaista", složih se ja. "Šta si uradio?"

On srknu iz čaše. Mada se nije usuđivao da mu išta pomuti razum i čula, povremeni ukus viskija ublaživao je njegovu tugu. "Znao sam datum kada sam se poslednji put pojavio u javnosti kao Dž. F. Hevig", nastavi on svoju priču. "Bilo je to 1965, početkom mog odsustva, na savetovanju sa mojim posrednikom. Istini za volju, i kasnije sam se pojavljivao u normalnom vremenu, ali samo nakratko, kao što je, recimo, bio put u Izrael 1969. Godina 1965. obeležila je završetak stalnog prisustva moje ličnosti u javnosti. Sve je bilo sređeno, rekao mi je posrednik. Nije mi bilo jasno kako je moguće lažirati tako složeni sistem finansija i identiteta. Svejedno, moje bitisanje bilo je, dakle, do izvesne tačke bezbedno."

"Iz Tvrđave nisu mogli navaliti na tebe ranije? Zbog čega?"

"Oh, nema sumnje, mogli su se oni pojaviti do tog trenutka i uhvatiti me u klopku. Ali, ne i posle toga. Uzevši sve u obzir, sumnjao sam da su uopšte nešto pokušavali. Niko od njih ne poznaje tako temeljno dvadeseti vek kao ja, naročito ne njegovu završnu etapu."

"Hoćeš da kažeš da se jednom zabeležen događaj ne može izmeniti?"

On me obeshrabri svojim osmehom. "Čini mi se da to važi za sve događaje", odgovori Hevig. "Uverio sam se da putnik kroz vreme ne može uzrokovati protivrečnosti. Objasniću vam to na ličnom primeru. Jednom sam se, u ranoj mladosti, zanosio mišlju da prekršim zabranu mog 'čike', da odam ocu tajnu o sebi i odvratim ga od namere da ode u dobrovoljce."

"I?" Ja povukoh dim iz lule.

"Dok, sećate se da ste mi lečili polomljenu nogu?"

"Da. Stani! Bilo je to..."

"Aha. Spotakao sam se o električni kabl koji je neko nesmotreno ostavio na vrhu stepeništa - po ličnom vremenu, dan pre no što sam nameravao da se otisnem ... Kada sam se oporavio i ponovo bio spreman za put, primio sam hitan poziv od poverilaca iz firme, koji su me zadržali prepirkom oko nekih zamornih detalja. Vrativši se u Senlak, saznao sam da se majka konačno razvela od Birkelunda i da sam joj potreban kao oslonac. Pogledavši dve nedužne bebe koje su on i ona doneli na svet, shvatio sam poruku."

"Je li to Svevišnji upleo prste, šta misliš?"

"Ne, ne, ne. Pretpostavljam da je, naprosto, logički, nemoguće izmeniti prošlost, kao što je logički nemoguće da ravnomerno obojena tačka bude istovremeno crvena i zelena. I svaki tren u vremenu predstavlja prošlost - beskonačno mnogo drugih trenutaka. To je moje viđenje.

Postoji obrazac. Naši povremeni pokušaji da ga narušimo i neuspesi koje doživljamo samo su deo istog obrasca."

"Onda mi nismo ništa više od marioneta?"

"Nisam tako rekao, Dok. Doslovce, ne mogu da verujem da jesmo. Čini mi se da je naša slobodna volja takođe deo veličanstvenosti stvaranja sveta. Samo, za nas bi bilo bolje da ostanemo u senci neznanja, jer u njoj leži naša sloboda."

"Može li se to poistovetiti sa, recimo, uzimanjem droge?" upitah se. "Čovek može svojevolejno i slobodno koristiti sredstvo koje će ga ščepati i zagospodariti njegovim umom. Ali, dok je pod njegovim uticajem, čovek gubi svoju slobodu."

"Možda, možda." Hevig se nemirno uzvrpolji u stolici, zagleda se

kroz prozor u noć i i otpi još jedan mali gutljaj viskija. "Vidite, nemamo vremena za filozofska razmišljanja. Volisovi nitkovi su mi za petama. Ako ne sa bojnim pokličem, sasvim sigurno u stanju pripravnosti da nabasaju na bilo kakav trag o meni. Znaju ponešto iz moje biografije. Mogu još nešto otkriti i krenuti da provere na licu mesta."

"Jesi li me iz tog razloga izbegavao poslednjih godina mog života?" upitah ga.

"Da." Zauzvrat, sada on utešno položi ruku na mene. "Dok je Kejt bila živa - razumete me?"

Nemo sam potvrdio glavom.

"Ono što sam učinio", nastavi on, ubrzano prelazeći preko suvoparnih pojedinosti, "jeste da sam se vratio u Njujork, 1965, u poslednji datum u koji sam se sa razglogom mogao pouzdati. Odatle sam se vratio unazad, da bih pripremio teren. Potrajalo je neko vreme. Morao sam se uveriti da sam uspeo žestoko da zavaram trag, tako da Volis bude primoran da odustane zbog nedostatka ljudi i vremena za ovaj zadatak. Delovao sam preko banaka u Švajcarskoj, nekoliko serija lažnog novca i na slične načine. Krajnji ishod bio je da je Hevigovo bogatstvo postalo široko rasprostranjeno, u imenima brojnih ljudi i korporacija što sam, u suštini, bio ja. Džon Hevig lično, plejboj koji nije želeo popularnost, objasnio je svojim unajmljenim finansijerima da je to stoga... ali, nije bitno. Posle dobro odglumljene uloge, koja je dovoljno ubedljivo podsećala na poreskog prevaranta, mada to zapravo nisam bio, otišli su sretni što mogu da me se reše, a da pri tom ne saznaju ništa od važnih pojedinosti.

Džon Hevig je potom, prisetite se, nečujno nestao iz optičaja. S obzirom da nije imao bliskih prijatelja u dvadesetom stoleću, daleko od majke i starog doktora iz rodnog grada, jedinih koji bi brinuli i kojima bi nedostajao; najlakše je bilo poslati im uverljivo pismo."

"Meni, uglavnom, razglednice", napomenuh ja. "Istina je da sam se pitao šta je s tobom, slažem se." Posle kraće stanke, upitah ga: "Gde si bio?"

"Zametnuvši trag najbolje što sam mogao", odgovori Hevig, "vratio sam s u Konstantinopolj."

U ljušturi koja beše ostala iza spaljenog Novog Rima, bio je zaveden

izvestan red. Prvenstveno, ako ni zbog čega drugog, stoga što su vojsci bili potrebni voda i hrana; to je iziskivalo rad i jedan oblik građanske uprave i, istovremeno, značilo da se žitelji više ne smeju pustošiti kao pri navali štetočina. Kasnije, Boduen od Flandrije, gospodar kome je pripao ovaj deo Imperije, uključujući i grad, želeo je da od svojih podanika izvuče više koristi. Ubrzo je, međutim, bio zarobljen u ratu protiv Bugara i umro u zatočeništvu. Njegov brat i naslednik, Henri I, imao je isti stav. Kralj Latina smeo je da grčki narod tlači, ucenjuje, ponižava, oporezuje do siromaštva, da ih goni na kuluk ili u redove svojih bojovnika. Ali im je zauzvrat morao obezbediti izvrsnu meru sigurnosti u njihovom radu i zaštitu života.

Iako je Ksenija bila gost, nije mogla izbeći strogost manastira. Sa Hevigom se susrela u tmuni hladne sobe sa zidovima od opeke, u prisustvu prekornog pogleda jedne od sestara. Odevena u grubo, mrko sukno, sa monaškom kapom i velom, Kseniji je bilo zabranjeno da dodirne svog muškog posetioca, a kamoli da mu pohrli u zagrljaj, bez obzira na velikodušnu milostinju koju ovaj beše sa sobom doneo. Ali, video je njene ravenske oči; delovi odeće nisu mogli sakriti koliko je bila izrasla i sazrela; niti se svaka nota njenog glasa mogla prigušiti, i to mu je izmamilo sećanje na pesmu ptica za vreme dugih šetnji po prirodi sa njom i njenim ocem...

"Oh, Hauk, ljubljani Hauk!" Ona ustuknu, prekrsti se, savi se u kolenima i drhteći, uz oklevanje, dodade: "Ja... izvinite, molim za oprostaj, Blagosloveni."

Stara monahinja namrgođeno učini korak ka njima. Hevig divlje odmahnu rukom. "Ne, ne, Ksenija!" povika on. "Ja sam smrtnik, baš kao i ti. Kunem ti se. Čudne stvari su se dogodile onog dana prošle godine. Možda ću ti kasnije objasniti. Veruj mi, draga moja, oduvek sam bio samo običan čovek."

Hevigove reči nakratko su je rasplakale, ali ne iz razočaranja. "Ja, ja, ja sam tako srećna. Mislila sam, vi... da ćete otići na Nebesa posle smrti, ali..." Ali, toga dana nije bio među njenim krutim i neumoljivim vizantijskim svecima.

"Kako ti je majka?" upita je Hevig.

Jedva da je čuo: "Ona... se zaredila. Moli me da učinim i-i-isto." Stezala je krhke prste dok joj nokti nisu pobeleli; iz pogleda koji mu je uputila navirao je užas. "Da li bi trebalo? Čekala sam vas - da mi

kažete..."

"Nemojte me pogrešno shvatiti, Dok", reče Hevig. Pravila manastira bila su surova, naročito kada se ima u vidu neizvesnost života pod katoličkim svetovnim i duhovnim gospodarima. Možete zamisliti, zar ne? Volela je svog Boga, a knjige su oduvek činile važan deo njenog života. Ali, imala je duh antike, sa snovima da će doći dan... nikad nisam imao srca da joj srušim snove. A njeno vaspitanje - kome sam, nesumnjivo, i ja doprineo - veoma rano okrenulo ju je ka radostima stvarnog života. Čak i da se vremenom udaljila iz tog okrilja, monaški život proveden u zatvorenom krugu molitvi i poslušnosti, dok smrt ne pokuca na vrata - nikad nije bio za nju. Strašna sudbina koja je pogodila nije joj mogla oduzeti pravo stečeno rođenjem, a to je da bude dete sunca."

"Šta si učinio?" upitah ga.

"Pronašao sam bračni par u podmaklim godinama, koji ju je prihvatio. Bili su siromašni, ali sam im mogao dati novčanu pomoć; nisu imali decu, a Ksenija, prema kojoj su bili izuzetno pažljivi, donela im je radost u dom; on, budući pismen, bio je učenjak prve klase. Svi su bili zadovoljni."

"Povremeno si, svakako, proveravao."

Hevig klimnu glavom. Blagost mu dodirnu usne. "Nisam smeo da zapostavim vlastite planove", odgovori on. "Ipak, tokom naredne godine svog života, a naredne tri Ksenijinog, vraćao bih se, s vremena na vreme, da je posetim. Potom su naši susreti bivali sve češći."

11.

Brod je bio ogroman, sa trostrukim trupom. Sa kontrolnog mosta, Hevig pogledom obuhvati palubu od čvrstog drveta, prelepo građenu, na kojoj su podna vrata, teretna poluga, pomoćne mašine i sunčani kolektori činili skladnu celinu. Nije bilo delova od uglačanog metala; civilizacija Maurai oskudevala je u metalima i morala ih je štedeti za najosnovniju upotrebu. Kabine su bile izrađene od šindre i obložene spletom izdanaka cvetne puzavice, a povrh njih raskalašno je bujala bugenvileja. Vrhom prednjeg dela, na svakoj od kabina stajala je isklesana figura jednog od Svete Trojice - u sredini, Tanaroa Tvorac, stub izgraviran apstraktnim simbolima; na desnom boku, Lesu Haristi, sa krstom u rukama; levo, Nan, sa čeljustima ajkule, oličenje smrti i mračne strane života.

Međutim, ljudi koji ga behu izgradili i plovili ovim trgovačkim brodom nisu bili varvari. Konstrukcija trostrukog trupa imala je savršenu hidrodinamičnu liniju. Tri goleme katarke u obliku slova A nosile su, doduše, jedra, ali su ona bila nejasnog oblika i združena sa vetrenjačama koje su se nezavisno okretale na vetru; celokupnu opremu neprekidno su podešavali mali motori koje je pokretala snaga biološkog goriva iz živih ćelija i kojima je upravljao računar. Osoblje, ne previše uposleno, činila su dva Kanaka momka i dve Polinežanke.

Kapetan Rui Lohanaso diplomirao je mašinstvo na univerzitetu Velantoa na N'Zilanu. Govorio je nekoliko jezika, a njegov englis jezik nije bio iskvareno narečje nekog meričkog plemena, već isto tako bogat i ispravan kao Hevigov maternji.

Dežmekasti tamnopusi čovek, bosonog, sa pregačom oko pasa, reče sasvim polako, ne bi li svom putniku olakšao vladanje savremenim govorom: "Uspeli smo da sačuvamo nauku posle sloma svetske tehnološke mašine. Naše teškoće bile su da iznađemo nove načine za primenu nauke na ovoj razorenoj i zatrovanoj planeti. Još uvek nemamo pravo rešenje. Ali, ipak, daleko smo dogurali, i zaista verujem da ćemo ići i dalje."

Okean se blještavo talasao u bojama indiga, tirkiza i akvamarina.

Veliki talasi prigušivali su male. U zaslepljujućem odsjaju, zraci sunca prelamali su se o jedra i krila albatrosa. U daljini, dostojanstveno je plivalo malo jato kitova. Pri brzini kojom je brod plovio, vetar nije fijukao, već je pored uha šumio tihu uspavanku, donoseći miris soli i dah svežine goloj koži užarenoj na suncu. Dole na palubi plesala je devojka uz ledeno-slatke zvuke bambusove frule, što ih je stvarao mladić koji nije bio na dužnosti. Pogled na njihova naga tela, gipka poput mačke ili rasnog konja, bio je prizor ispunjen lepotom i ljupkošću.

"Iz tog razloga, brate Tomas, vi ste učinili plemenito delo", reče Lohanaso. "Vašim dolaskom nastaće veliko slavlje." Za trenutak je oklevao. "Nisam poslao radio poruku da letelica dođe po vas i vašu robu za Federaciju, jer bi Admiralitet bio prinuđen da to učini. Pa... iskreno govoreći, dirizabli jesu brži, ali manje pouzdani od brodova. Imaju slabe mašine; vatrostalni antikatalizator za vodonik još uvek je u postupku ispitivanja."

("Mislim da mi je istina o Maurai civilizaciji u njenim najboljim danima sinula pred očima tek po povratku kući", pričao mi je Hevig. "Oni nisu - neće podleći hiru vratimo-se-prirodi. Naprotiv, ispod njihove opuštene predusretljivosti kriju se umovi koji streme razvitku većem od onog u Americi danas. Doduše, neće izumeti gorivo za letelice teže od vazduha, barem ne na ranijem stupnju razvoja, niti će imati helijum za dirizable poput naših. A mi smo toliko toga protraćili.")

"Vaše otkriće čekalo je stolicima na nas", nastavi Lohanaso. "Neće smetati ako pričekaja još neku nedelju, dok ne stigne u Velantou."

("Budući da sam želeo da temeljno izučim narod Maurai i otkrijem u kojoj meri je Volis govorio istinu, a šta su bile laži ili slepa predrasuda, bio mi je neophodan ulaz. Počevši od razdoblja kada su među prvima postali važan svetski činilac, mogao sam pratiti njihov dalji napredak. Ali, trebalo je krenuti od samog početka. Dovoljno lako mogao sam nastupiti kao Merikanac - engleski jezik rascepkao se na mnoštvo narečja, među kojima bi moje ostalo nezapaženo - ali, zašto bi poklanjali pažnju jednom varvarinu? Isto tako, bio bi beznadežan pokušaj pretvarati se da dolazim iz neke polucivilizovane zajednice sa kojom imaju trgovačke veze... Pa, pošlo mi je za rukom da pogodim središte mete." Hevig se naceri. "Pogađate li, Dok? Ne? Dobro. Raznim podmetanjima kroz čitav

dvadeseti vek stekao sam hrpu radioaktivnih izotopa, kao recimo izotop ugljenika C-14. Spremio sam ih na bezbedno mesto - njihov radioaktivni raspad morao je biti pravi - i krenuo u budućnost. Tamo sam postao brat Tomas, iz jednog uporišta u unutrašnjosti zemlje, u kome se navodno beše očuvalo ponešto od starog znanja. Ja sam bio taj koji se dočepao ovog otkrića i, odlučivši da ga predam Mauraima, dokotrljao ga do obale... Razumete? Glavni pravac njihovog istraživanja bio je u biologiji. Morao je biti, budući da je živi svet na Zemlji vadio za zaštitom i budući da je život taj koji preobražava sunčevu energiju. Na žalost, nisu imali nuklearni reaktor u kome bi se naveliko proizvodili radioaktivni obeleživači. Stoga im je moje 'otkriće' bilo bogomdano.")

"Mislite li da će me prihvatiti kao istraživača?" upita Hevig uznemireno. "To bi meni i mojim sunarodnicima mnogo značilo. Ali, ja sam takva neznalica..."

Lohanaso ga obgrli oko ramena, prema običaju Mauraija. "Nema razloga za brigu, prijatelju. Kao prvo, mi smo trgovački narod. Dobro plaćamo sve vredno što dobijemo, a ovo je od neprocenjive vrednosti. Drugo, želja nam je da proširimo znanje i unapredimo civilizaciju što je više moguće. Potrebni su nam saveznici, vešte ruke i sjajni umovi."

"Nadate li se da ćete, zapravo, izmeniti čitavo čovečanstvo?"

"Dosta s tim! Ako me pitate da li imamo nameru da ostatak čovečanstva oblikujemo na našu sliku i priliku, odgovor je odrečan! Mislim... Ja nisam u sastavu skupštine Admiraliteta, ali pratim njihove zvanične izveštaje i čitam filofska dela. Jedan od nedostataka stare kulturne mašinerije bio je taj što je, po svojoj prirodi, prisiljavala ljude da postaju međusobno sve sličniji. Ne samo da se na kraju završilo neuspehom - poražavajuće - već je i zbog obima koji beše dosegla predstavljala goru nesreću za ljudski rod." Lohanaso stisnu pesnice i opsova. "Dođavola, Tomase! Nama jeste potrebna raznovrsnost, svi redom oblici življenja, svi pogledi na svet i razmišljanja koja sebi možemo priuštiti."

Kao da se sam sebi nasmejao, izgovarajući poslednje reči. "U izvesnim granicama, doduše. Moramo ukloniti one koji nas oponašaju, na to sam mislio. Jer, u protivnom... Ma, sve ovo postaje isuviše prokleta zvanično. Uskoro će podne. Pa, da najpre odmerim

položaj sunca i pozabavim se računom, pa će me zameniti Teraj, a mi ćemo otići na ručak. Ne možete reći da ste valjano živeli, ako niste probali moje pivo."

("Proveo sam više od jedne godine u narodu Maurai, na početnom stupnju razvoja", pričao mi je Hevig. "Vatreno šireći svoje učenje, pružili su mi upravo onu vrstu obrazovanja koja mi je bila potrebna za moje vlastite namere. Bili su dragi, veseli ljudi - oh, da, bilo je među njima i loših momaka, imali su svoje mane i ljudske poroke, ali, po mnogo čemu, Federacija Maurai toga veka bilo je istinsko divno mesto.

Što, razume se, nije važno za ostatak sveta. Niti za prošlost. Nastavio sam sa skokovima u vreme, u Velington ili Honolulu dvadesetog stoleća, a potom avionom do Istambula, odakle bih se vraćao u Konstantinopolj da obiđem Kseniju.

Kada sam konačno osetio da je pravi čas da proredim povratke, barem po pitanju dotičnog dela budućnosti, došao sam još jednom u latinski Konstantinopolj. Kseniji je bilo osamnaest godina. Nakon kratkog vremena, venčali smo se.")

O njihovom zajedničkom životu, za pet godina njenog života koje mu beše poklonila, ispričao mi je sasvim malo. Uostalom, ni ja nemam mnogo toga do čega mi je stalo da kažem u vezi mog odnosa sa Kejt.

Nesumnjive poteškoće koje mi je pomenuo bile su trojake: njeno skromno izdržavanje, prilagođavanje zatvorenom krugu sredine kojoj je pripadala i zametanje tragova uhodama sa Tvrđave.

Što se tiče prve, nije bilo sasvim jednostavno baviti se preduzetništvom. Nije mogao započeti sa poslovima u svetu gildi, monopola, zamršenih pravila i naroda koji je čak i u metropoli - pre štampanih novina, redovne poštanske službe i elektronskih komunikacija - voleo da spletkari poput seljana. Trebalo mu je podosta istraživanja i napora da izgradi lik predstavnika novoosnovanog udruženja Danskih trgovačkih preduzimača, gde je njegovo zaduženje bilo više da posmatra i uspostavlja poslovne veze, nego da donosi odluke, kako ne bi bio nepoželjan takmac Francima. Novac mu je zadavao najmanje briga; mogli su se dugo izdržavati prodajom malo zlata ponesenog niz vremenski tok. Ipak, morao je imati prihvatljivo objašnjenje za poreklo novca.

Što se tiče druge poteškoće, razmišljao je da se presele na dovoljno dobro, bezbedno i udaljeno mesto, možda u Rusiju ili Zapadnu Evropu, a možda u Nikeju, gde je Vizantijsko kraljevstvo opstajalo, da bi naposljetku povratilo i Konstantinopolj. Ali, ne, ništa nije bilo dovoljno dobro, a još manje bezbedno. Svet je stajao pred najezdom Tatara i Svete Inkvizicije. Iako opustošen i pokoren, ovaj grad ipak je nudio sve ono što je pružalo bilo koje mesto van beznadežno neznanog Orijenta; ovde je Ksenija bila u okrilju svoje porodice, prijatelja i majke. Osim toga, gde god da su otišli, nosili bi svoj beleg; ona, Levantinka koja je sebe nazivala Rimljankom, a on nešto sasvim drugo. Na kraju su, prikrivajući istinu o sebi, bili manje ili više primorani da kupe kuću u Peri, gde su, po običaju, živeli stranci. Ali grad se nalazio pravo naspram Zlatnog roga, kojim su lađe neprekidno prolazile.

Što se tiče treće poteškoće, držao se umereno po strani, niti se previše ističući, niti ostajući izrazito povučen. Smislio je novo lažno ime, Jon Andersen, uvežbao Kseniju da se njime koristi, a njoj savetovao da o vlastitoj prošlosti priča neodređeno. Srećom, njegovi katolički poznanici nisu se odveć zanimali za nju, osim što im nije bilo jasno zašto je ser Jon sputao sebe oženivši se jeretičkom Grkinjom. Ako je već morao da je ima, zašto je nije uzeo kao konkubinu?

"Koliko si od istine rekao Kseniji?" zapitah ga.

"Ništa." On izvi obrve. "Bilo je bolno, ne to što sam skrivao tajnu od nje, već što sam je lagao. Ali, u protivnom, ne bi bila bezbedna, pod pretpostavkom da je mogla shvatiti samu ideju... Zar ne? Uvek je bila otvorenog srca. Sa velikim naporom podržala je prevaru koju joj bejah nametnuo, poput lažnog identiteta, za koji sam tvrdio da mi je neophodan ukoliko želim da se uključim u novi posao. Da, prihvatila me je u novom liku, nikada ne postavljajući pitanja o mojim poslovima, pošto se jednom zauvek uverila da, kada sam sa njom, ne želim da razmišljam o njima. A to je bila istina."

"A kako si objasnio njeno spasavanje?"

"Rekao sam da sam se molio svom svecu zaštitniku, koji je očigledno uzvratio na veoma upečatljiv način. Njeno sećanje na događaj bilo je zamućeno užasom i pometnjom; i stoga je lako poverovala." On uzdrhta. "Bilo je bolno gledati je kako pali sveće i,

poput poslušnog deteta, upućuje molitve za našu bebu, za koju sam znao da je nikada nećemo imati."

"Hm, kad smo već kod religije... Da li je prihvatila katoličku veru, ili si ti razmišljao da prihvatiš njenu, pravoslavnu?"

"Ne, nisam tražio od nje da se preobrazi. Nema duše manje licemerne od Ksenijine. Što se mene tiče, vera mi ništa nije značila, ali sam morao da bar delimično sačuvam ugled u očima Italijana, Normana i Francuza; u protivnom, nikada ne bismo uspjeli da obezbedimo pristojan život za nas dvoje. Stoga, pronašli smo pravoslavnog sveštenika da održi obred i katoličkog biskupa koji mi je dao oprostaj, uz, hm, malu nadoknadu. Ksenija nije marila. Istina, imala je svoja načela, ali je bila prilagodljiva i nije očekivala da ću goreti u paklu, naročito ako mi je svetac jednom pritekao u pomoć. Osim toga, bila je neizmerno srećna." On se osmehnu. "I ja sam bio, kako na početku, tako i najvećim delom vremena kasnije."

Njihova kuća bila je skromna, ali, malo po malo, Ksenija je opremila i ukasila sa mnogo ukusa, koji beše nasledila od oca. Sa krova, pogled je povrh gradske vreve i brodovlja po Zlatnom rogu dosezao do bedema, kula i svodova Konstantinopolja, koji je sa ove udaljenosti delovao gotovo netaknuto. Ka unutrašnjosti protezao se prelep seoski pejzaž i priroda gde je Ksenija rado odlazila u duge šetnje.

Imali su tri sluge, sasvim pristojan broj u godini kada je posla bilo u izobilju, i, samim tim, najamni rad postao veoma jeftin. Hevig se sjajno družio sa kućepaziteljem, neotesanim Kapadokijcem oženjenog kuvaricom, čiju je decu Ksenija uspela da razmazi. Kućne pomoćnice su dolazile i odlazile, preuzimajući na svoja pleća znatan deo briga oko domaćinstva svoje mlade gazdarice; bio je to naporan fizički rad, koga smo danas pošteđeni zahvaljujući sijasetu uređaja za tu namenu. Ksenija se najviše brinula o bašti, sve dok se pod njenim prstima okućnica nije pretvorila u zemlju iz bajke. Slobodno vreme posvećivala je šivenju i vezenju, za šta je imala neobičan dar, čitanju knjiga koje joj je on neprestano donosio, ili svojoj pobožnosti i sujeverju.

"S mog gledišta, Vizantijci su bili zadrto sujeverni", primeti Hevig. "Magija, proricanje, zaštita od svega i svačega, počevši od urokljivog

pogleda do zle hudi, tumačenje znamenja, nadržekarstvo, pripremanje ljubavnih napitaka - dpdajte tome sve što vam padne na pamet - ljudi su bili spremni da se zaklinju u te stvari. Ksenija je bila sklona astrologiji. Ma, dođavola, to nikom nije moglo naškoditi - bila je dovoljno zdravorazumna da tumači horoskop na razborit način - i mi bismo zajedno noću izlazili da posmatramo zvezde. Podjednako su se dobro videle u gradu i van njega, tada kad nisu bile u senci uličnih svetiljki i večitog smoga. A Ksenija je, obasjana zvezdama, imala više čari nego po danu. O Bože, kako sam se borio protiv sebe da joj ne donesem teleskop, barem jedan mali! Ali, razume se, bilo bi to isuviše sumnjivo."

"Postigao si neverovatan uspeh, da, ovaj, premostiš intelektualni jaz među vama", primetih ja.

"Ništa posebno, Dok", odvrati on prigušenim glasom, dozivajući u sećanje svoju dragu. "Bila je... ovaj, jeste... mlađa od mene, rekao bih jednu i po deceniju. Neupućena u mnogo toga što ja znam. Ali, setite se, suprotnosti se privlače. Za razliku od mene, njoj su do tančina bliske sve tajne najslavnijeg kosmopolisa koga je istorija ikada imala. Ljudi, običaji, učenje, zdanja, umetnost, pesme, knjige - pa, čitala je dela grčkih klasika, ona koja su nestala u tom sramnom pustošenju i za koja mi nikada nećemo znati. Volela je da mi priča o njima, da govori blistave stihove Eshila i Sofokla, sve dok me leđima ne bi podišli žmarci; umela je da nas opije stihovima pesnikinje Safo, ili da nas do suza nasmeje Aristofanovim komedijama. Znajući za čim da tragam, često sam 'slučajno' nalazio knjige... dole, u vremenu.

Zastao je da udahne. Čekao sam. "Naša svakodnevnica, isto tako. Kad biste završili sa svojim poslom u ordinaciji, nije li vas zanimalo kako je Kejt provela dan? A onda..." On se zagleda u daljinu. "A onda, eto nas zajedno. Uvek zaljubljeni."

Imala je običaj da pevuši radeći kućne poslove. Jašući pored zidova staje, čuo bi kako njene molske melodije iznenada dobijaju prizvuk razdraganosti.

Sve u svemu, i on i ona bili su srazmerno nedruštveni. Ponekad je, da bi održali masku, bilo poželjno ugostiti trgovca sa Zapada, ili bi Hevig sam morao, zauzvrat, odlaziti na prijem kod nekog od njih. Nije mu smetalo. Većina njih bili su ispravni ljudi svoga vremena,

neki čak i veoma zanimljivi. Sve što je Ksenija mogla i morala da učini bilo je da savlada svoje užasno gnušanje. Srećom, niko od gostiju nije od nje očekivao da bude zabavna domaćica u stilu dvadesetog veka.

Jedina prilika kada je uspevala da iskorači iz svog zaleđa, da bude dobre volje i blista životom, bila je kada bi njeni prijatelji sa Istoka došli na večeru. Hevig je uspevao da sa njima iziđe na kraj, jer je Jon Anderson, na mestu izaslanika te izuzetno daleke kompanije, morao prikupljati podatke gde god je mogao, loveći mrvice sa stolova Venecije i Đenove. U suštini, ti su mu se ljudi dopadali: učenjaci, trgovci, glumci i slikari, zanatlije, Ksenijin pop, penzionisani kapetan broda i sijaset egzotičnih tipova koji su dolazili u diplomatiju ili poslovima, a koje je on tražio - Rusi, Jevreji različitog porekla, povremeno neki Arapin ili Turčin.

Kada je morao da otputuje, podjednako je blagosiljao promenu i mrzeo je, jer mu je oduzimala od života koji je mogao provesti sa Ksenijom. Podnošljivo često odsustvovanje bilo mu je neophodno da bi održao svoj lik. Mada je bilo uobičajeno da se radne prostorije nalaze u sastavu kuće, priroda posla Jona Andersena zahtevala je ne samo susrete sa ljudima u gradu, već i kraća putovanja kopnom ili morem u do različitih oblasti.

"Nešto od toga bilo je neizbežno, kao, recimo, prihvatanje poziva poslovnih prijatelja", pričao mi je Hevig. "Ali, ponekad sam, kao svaki oženjeni čovek nezavisno od uspeha njegovog braka, želeo da provedem deo dana skitajući sam. Pretpostavljate da sam te prilike koristio da bih skoknuo u budućnost. Nisam... ne znam od kakve je koristi to moglo biti, ali sam osećao obavezu da razotkrijem istinu. Tako bih se najpre projektovao u Istanbul, gde sam, opet pod lažnim imenom, imao podeblji račun u banci. Odatle bih avionom stigao do naznačenog odredišta, a zatim krenuo u budućnost da bih nastavio sa izučavanjem federacije i civilizacije Maurai, njenog uspona, slave, opadanja, propasti i posledica."

Sumrak se sporo i nečujno prikrađao ostrvom. U podnožju svog najvišeg brežuljka, ležala je zemlja zaštićena tamom, a oko kuća farmera sa mora, umesto fenjera, tinjali su svici; ali, na pučini još uvek je svetlucalo. Bela, spram kraljevski plavog luka koji se

protezao ka zapadu u pravcu Azije, i kroz grane stogodišnjih, patuljastih borova, presijavala se Venera. Verandom kuće Karela Keadžimua širio se miomirisni dim iz kadionice. Na pritki je stajala ptica, pevajući onaj zamršeni i nezaboravni izbor melodija zbog kojih ju je čovek i stvorio; ipak, ova ptica nije bila zatočena u kavezu već je imala svoje mesto u šumi.

Starac je mrmljao: "Jeste, dovukli smo se do kraja. Umiranje je bolno. I pored svega, naši praoci bili su mudri kada su u mitovima izjednačili Nan sa Lesuom. Ono što je trajalo večno, postaće nepodnošljivo. Smrt otvara put, kako narodima, tako i ljudima."

Klečao je pored svog prijatelja, u dugom muku, dok najzad ne reče: "U vezi onog što si mi ispričao, pitam se nismo li naš pečat utisnuli odveć duboko."

("Pratio sam njegov život", rekao mi je Hevig. "Počeo je kao sjajan mladi filosof koji je prihvatio mesto u diplomatiji. Završio je kao visoki državnik, koji se povukao da bi postao filozof. Tada sam odlučio da se priključi vama, da bude jedan od dvojice ljudskih bića kojima sam se usudio da poverim tajnu.

Vidite, ja nisam mudar. Mogu skakutati sudbinom čovečanstva i skupljati podatke; ali, umem li da ih tumačim, mogu li da ih razumem? Kako mogu da znam šta treba činiti, ili šta je moguće učiniti? Žurno sam koračao kroz mnoge godine; ali Karelo Keadžimu živeo je, radio i razmišljao do dubokih devedeset, neprekinutih godina. Bila mi je potrebna njegova pomoć.")

"Što znači", reče Hevig, "da osećate da je jedan deo vaše kulture isuviše snažan, na štetu svega ostalog u narednom društvu?"

"Iz onoga što si mi rekao, tako sledi." Domaćin nekoliko trenutaka provede u razmišljanju. Za Heviga to nije odveć dugo trajalo. "Ili, bolje rečeno, zar ne osećaš čudnu podvojenost... u budućnosti, kao što kažeš... između dve zamisli, koje je, po našem Maurai idealu, trebalo držati u ravnoteži?"

Nauka, razboritost, planiranje, upravljanje. Mit, oslobođena duša i čovek kao organski deo prirode čija ispravnost nadmašuje znanje i mudrost.

"Izgleda mi, na osnovu onoga što si mi rekao, da je sadašnje precenjivanje tehnološke mašinerije samo zanos koji prolazi", primeti Keadžimu. "Rađa se otpor, ne bez razloga. Postali smo oholi, mi

Maurai. Još gore, postali smo delioci pravde po svom ubeđenju. Ono što je nekada bilo dobro izdigli smo do božanskog i time dozvolili da se sve dobro što je preostalo pretvori u trulež. U ime očuvanja raznolikosti kultura, pokušali smo da čitave rase zamrznemo u oblicima koji su u najboljem slučaju bili tek delom neobični, a u najgorem nakazni i opasno anahroni. U ime očuvanja životne sredine, pokušali smo da prognamo izum koji bi nas mogao odvesti putem zvezda. Nije ni čudno što je Ruvenzorja otvoreno naredio istraživanje u vezi proizvodnje termonuklearne energije! I nije čudno što nas je neprivrženost našeg sopstvenog naroda učinila nesposobnim da to sprečimo!"

Ponovo je zavladao tajac, a potom domaćin nastavi: "Ali, sudeći po tvom izveštaju, Džek, prijatelju moj, ovo je poslednji trzaj. Glavnina čovečanstva će potom odbaciti naukovanje, odbaciće i samu nauku, i zadržati jedino onu okosnicu tehnologije koja je neophodna da bi se održao svet. Više nego ikada okrenuće se sebi i svojim mislima, mistici; običan čovek potražiće prosvećenost kod mudraca, koji će je opet potražiti u samima sebi. Jesam li u pravu?"

"Ne znam", odgovori Hevig. Imam taj utisak, ali ništa više osim utiska. Shvatate i sami da većinu toga ne razumem tako dobro kao što razumem jezike. Jedan ili dva mogu jasno rastumačiti, ali nikada nisam imao dovoljno vremena da naučim tečan govor. Toliko sam godina života utrošio da saznam i ovo malo što znam o vama, narodu Maurai. U daljoj budućnosti sve više izmičete mom poimanju."

"A paradoks se produbljuje", dodade Keadžimu, "zbog protivrečnih prizora koje si video. U središtu pastoralnog pejzaža, šiljci koji bruje i trepere zagonetnim energijama. Nečujno klizeći na šupljim skijama, ogromni brodovi, koji izgledaju kao da su napravljeni više od sile nego od metala. A simboli na kipovima, knjigama, izrezbareni na dovratku, obelodanjeni jednim pokretom ruke... za tebe nemaju nikakvog smisla. Ne možeš ni zamisliti odakle potiču. Jesam li u pravu?"

"Da", priznade Hevig pokunjeno. "Karelo, šta bi trebalo da uradim?"

"Smatram da si sada na stupnju kada treba da se upitaš: Šta još treba da saznam?"

"Karelo, ja, ja sam usamljeni čovek koji pokušava da sagleda hiljade

godina. Ja to ne mogu! Ja samo... pa, samo osećam kako raste moja sumnja... da postoji mogućnost da Tvrđava proizvede takve mašine... I šta onda?"

Keadžimu ga dodirnu lagano poput krila leptira. "Ne uzrujavaj se. Čovek tako malo može da učini. Dovoljno je da i to malo bude ispravno."

"Šta je ispravno? Da li budućnost znači da nekolicina tehnoloških moćnika može vršiti nasilje nad ostatkom ljudskog roda koji je postao pokorno blagorodan zato što na ovom svetu nema ničeg osim nesreće i jada. Ako je to istina, šta se može učiniti?"

"Kao iskusan političar, makar i u mirovini", odvrati Keadžimu nenadano hladnim tonom kojim je Heviga uvek mogao uplašiti i pokvariti mu raspoloženje, "podozrevam da previđaš još užasnije mogućnosti. Ako je u pitanju obično samovlašće, ono se može nadživeti. Ali, mi Maurai, usredsredivši se na biologiju, možemo ostaviti nasleđe gore od kazne na koju nas ono upozorava."

"Molim? Hevig se pridiže na svojoj slamnatoj prostirci.

"Oštar metal može cepati drva, a može seći i živo meso", objasni Keadžimu. "Eksplozivi mogu razarati stene, ali mogu i nepoželjna ljudska bića. Lekovi - evo, reći ću ti da je to nevolja koja trenutno muči našu vladu na njenim najtajnijim savetovanjima. Posedujemo hemijske supstance koje imaju više nego umirujuće ili stimulišuće dejstvo. Pod njihovim uticajem, osoba počinje da veruje u sve što joj se kaže. Do detalja. Kao da snivaš san u kome je sve stvarno; boje i zvuci, osećaji sreće i straha, prošlosti i budućnosti... Do koje se granice smemo usuditi da ovaj napitak primenimo na naše glavne buntovnike?"

Skoro da mi je drago što znam da će prevlast Federacije opasti pre nego što ovo pitanje postanje kritično. Krivica, stoga, ne može biti naša." Keadžimu se nagnu ka Hevigu. "Ali ti, sirota skitnico kroz vreme, ti moraš razmišljati i o onome što sledi iza narednog stoleća... Ali, dođi, ovo je veče kao stvoreno za spokoj. Posmatraj zvezde kako lagano brode, udahni tamjan, počuj pesmu ptica, oseti dah povetarca, sjedini se sa Zemljom."

Sedeo sam sam nad knjigom u mojoj brvnari u Senlaku, novembra 1969. Noć je bila kristalno jasna i pucketavo mrzla. Mraz je po prozorskim staklima iscrtavao cvetne šare.

Iz gramofona se izlivala Mocartova simfoniju, reči Jejsa ležale su mi u krilu, prst ili dva viskija stajao je u čaši nadomak moje naslonjače, poneka uspomena prošetala bi mi mislima i izmamila osmeh na licu. Savršen užitak za jednog starca.

Neko je tupo pokucao na vrata. Izgovorih poganu reč, nevoljno se pridigoh i smišljajući izgovor krenuh ka vratima. Raspoloženje mi se nije popravilo kad je Fidlstiks šmugnuo između mojih gležnjeva i gotovo me oborio. Zadržao sam tog prokletog mačora samo zato što ga je Kejt volela. Bio je mače kada je ona umrla, a sad se i njemu bližio kraj...

Otvorivši vrata, prože me zima koja je pohrlila unutra. Zemlja, bez snežnog pokrova, bila je zaleđena. Na njoj je stajao čovek i drhtao u svom neprikladnom ogrtaču. Bio je srednje visine, vitak, plavokos, oštih crta lica. Na upalom mu licu teško je bilo prepoznati godine.

Polu decenije, koliko mi nije bio pred očima, nije moglo pomutiti sećanje na njega. "Džek!" uzviknuh ja. Telom mi prostruja talas nesvestice.

On uđe, zalupi vrata i reče tihim, hrapavim glasom: "Dok, morate mi pomoći. Moja žena umire."

12.

"Groznicu, povišena temperatura, bol u grudima, kašalj, lepljiv, sukričav ispljuvak... da, liči na upalu pluća", klimnuo sam glavom. "Ono što me više brine jeste pojava glavobolje, bola u leđima i ukočen vrat. Može biti početak upale mozga."

Sedeći na rubu stolice, usta iskrivljenih od bola, Hevig je preklinjao: "Šta da uradim? Antibiotik..."

"Da, da. Nisam baš oduševljen što treba da prepisem lek bolesniku koga nikad nisam video, a još manje da lečenje prepustim laiku. Nema zбора... najviše bio voleo da joj dam dozu kiseonika."

"Mogu ga poneti..." krenu on da izusti, ali namah odustade. "Ne, dovoljno velika boca kiseonika bila bi preteška."

"Dobro, mlada je", pokušah da ga utešim. "Verovatno bi streptomycin rešio stvar." Bio sam na nogama i blago ga lupnuh po pognutim leđima. "Opusti se, sinko. Imaš vremena, već sam video da joj se možeš vratiti u onaj čas kada si je i napustio."

"Nisam siguran da ću to učiniti", prošapta on; bilo je to onda kada mi je ispričao sve što se dogodilo.

Dok mi je pripovedao, osetio sam nepodnošljiv napad straha i nepromišljeno sam mu izbrbljao priznanje. Pre više od deset godina, u razgovoru sa jednim piscem iz Kalifornije, nisam mogao odoleti i počeo sam da pravim aluzije na ono što mi je Hevig pričao o epohi Maurai, sa svojih ondašnjih ranih putovanja. Taj narod bio mi je zagolicao radoznalost, iako sam ga jedva poznavao; pomislio sam da bi ovaj momak, vešt u mozganju, možda mogao rastumačiti one zagonetke i paradokse koje nisam mogao sam. Nepotrebno je da kažem da sam priču predstavio kao čistu misaonu igrariju. Ali, što sam rekao, rekao sam, i kad me je upitao za dozvolu da je iskoristi u nekima od svojih priponi, nisam video valjani razlog da se ne saglasim.

"Bile su objavljene", reko pokunjeno. "Čak je u jednoj od njih predskazao ono što ćeš ti naknadno i sam otkriti - da će Maurai pokrenuti tajni poduhvat protiv ilegalnog pokušaja da se sagradi fuzioni generator. Šta ako neki od uhoda iz Tvrđave nabasa na

trag?"

"Imate li njihove primerke?" upita Hevig.

Imao sam. Letimičnim pogledom prošao je kroz tekst. Njegov napeti izraz lica posle malo vremena popusti, sa olakšanjem. "Mislim da nema potrebe da budemo zabrinuti", reče on. "Imena i ostale stvari su izmenjene; što se tiče delova koje ste propustili da mu spomenete, njegova nagađanja češće su bila pogrešna nego ispravna. Ako iko, kome je poznata budućnost, bude u prilici da ovo pročita, više će ga podsećati na jedan od onih slučajnih naučno-fantastičnih, sasvim-blizu-mete pogodaka." On se grohotom nasmeja. "I koji su ispaljeni iz sačmare, imajte to na umu!... Ali, sumnjam će iko opaliti. Ove pripovetke nikada se ne štampaju u velikim tiražima, i ubrzo ih u potpunosti pokrije mrak. Vremenske uhode teško da bi pokušale sa iščitavanjem sve one gomile priča koje su ikada napisane. U to sam posebno uveren, naročito kada su u pitanju agenti poput Volisovih."

Posle male pauze, Hevig nastavi: "Na izvestan način, ovo me je razuverilo. Počinjem da shvatam da sam noćas bio previše uznemiren. S obzirom na to da se ništa nepovoljno do sada nije desilo, ni vama ni vašim bližnjima, teško da će se i dogoditi. Nema sumnje da su vas proveravali, a potom se okanili ne nalazeći da ste od naročitog značaja u mom životu odrasle osobe. To je bio glavni razlog zbog koga sam dopustio da prođe tako mnogo vremena od našeg poslednjeg susreta, Dok... Radilo se o vašoj bezbednosti. Onaj drugi Anderson... ne, zaista ga nikada nisam sreo. On je poznanik mog poznanika."

Ponovo je zavladao muk, dok on najzad smrknuto ne reče: "Nisu čak pokušali ni da nasrnu na mene preko moje majke, ili da im ona bude mamac za ikakav trag o meni. Pretpostavljam da su skontali da bi to bilo odveć očigledno, ili odveć opasno u ovom veku koji im nije naročito blizak - ili odveć ovo-ili-ono - da bi bilo vredno utrošenog vremena. Držite se po strani i biće sve u redu. Ali, morate mi pomoći!"

... Noć je već bila prošarana zorom kada sam konačno upitao: "Zašto si došao k meni? Uveren sam da tvoji Maurai imaju napredniju medicinu."

"Da. I previše naprednu, tako da se u svemu skoro isključivo svodi

na preventivu. Za njih su lekovi samo prva pomoć. Stoga, vrlo dobro znam da njihovi lekovi nisu bolji od vaših... mislim, za slučaj kao što je Ksenijin."

Protljao sam bradu. Čulo se kako moja ruka grebe po nakostrešenim kratkim dlakama. "Oduvek sam sumnjao da postoje prirodne granice lečenja hemijskim sredstvima", napomenuh mu. "Dođavola, baš bih voleo da znam šta čine u vezi virusnih oboljenja!"

Hevig se odlučno pokrenu. "Dobro, dajte mi ampule i igle i odlazim svojim putem", reče on.

"Polako, smiri se", naložih mu. "Zaboravio si da već dugo ne radim sa bolesnicima. Nemam pri sebi te visoko delotvorne supstance. Moramo da sačekamo do jutra, kada se otvore apoteke - ne, nećeš skoknuti do tog časa! Želim da malo razmislim i nešto proučim. Mogu se primeniti različiti antibiotici; streptomycin može izazvati neželjene posledice, sa kojima ne bi uspeo da izađeš na kraj. Stoga ti je neophodno malo znanja. Kladam se da nikad nisi davao injekciju, a kamoli negovao bolesnika. I prvo sedi, jer obojica vapimo za poslednjom dozom viskija i dugim dremežom."

"Tvrđava..."

"Opusti se", rekoh ponovo izmučenom čoveku u kome sam prepoznao očajno dečaka gotovo lišenog svake nade. "Upravo si i sam zaključio da tim bitangama nisam više zanimljiv. Da su očekivali tvoj dolazak u ovu vremensku tačku, već bi bili ovde da te spetljaju. Tačno?"

Glavom je teško mahao gore-dole. "Da. Pretpostavljam."

"Saosećam sa tvojom brigom, ali bih više voleo da si mi se obratio za savet na početku njene bolesti."

"Zar nisam?... Sve je isprva ličilo na jaču prehladu. Oni su žilaviji nego što smo to mi danas. Istina je da deca umiru kao mušice. Roditelji svojim bebama ne pružaju toliko ljubavi kao mi, ne, bar, u prvih godinu ili dve dana. Drugim rečima, znači, bebe koje prežive imaju sve izgleda da kasnije u životu ređe oboljevaju. Ksenija nije legla u krevet, uprkos tome što se loše osećala, sve dok se preko noći..." Nije bio u stanju da dovrši.

"Jesi li proverio njenu budućnost?" upitah ga.

Gledao me je utonulim očima koje su se borile sa snom, pa odgovori iscrpljenim glasom: "Nisam. Nikada se nisam usudio."

Niti ću ja ikada saznati koliko je razložan bio njegov strah da unapred vidi Kseniju na samrti. Da li mu je neznanje donelo slobodu, ili barem zabludu o slobodi? Ne znam ništa o tome; znam samo da je ostao sa mnom nekoliko dana, predano odmarajući svoje telo i uvežbavajući ruke, sve dok nije bio u stanju da svojoj ženi bude od pomoći. Na kraju se oprostio. I nijedan od nas nije bio siguran da ćemo ponovo biti zajedno; iznajmljenim autom odvezao se do gradskog aerodroma, uhvatio let za Istanbul, krenuo u prošlost sa onim što sam mu dao... a onda su ga ulovili ljudi iz Tvrđave.

Bio je isto tako novembar, samo 1213. Hevig beše odabrao ovaj mesec u 1969. jer je znao da će biti surovo hladan i da njegovi neprijatelji, po svemu sudeći, neće držati moju brvnaru večito pod prismotrom. Duž Zlatnog roga, vremenske prilike bile su blaže. Ipak, talas hladnoće pristizao je iz Rusije, skupljajući kišu iznad Crnog mora. Jedina zaštita od zime bili su domovi i u njima ugaj koji se žario u bakarnim posudama; hipokausti su bili preskupi za ovo podneblje i za ta siromašna vremena. Ksenijino slabašno telo je drhtalo, dan za danom, sve dok klice nisu nikle u njenim plućima.

Hevig je često menjao svoja skrovišta u Istanbulu, kako u prostoru tako i u vremenu. Kao dodatno obezbeđenje, trudio se da skrovište u tesnacu uvek bude dovoljno udaljeno od njegove kuće. Morao je, stoga, da se ukrca na splav i sa doka krene pešice uz gotovo puste ulice. U levoj ruci držao je hronolog, desnom je stezao mali kofer u kome je nosio život za svoju draganu. Kapljice kiše prskale su iz sivila koje se spustilo, ali je izmaglica bila ta koja koja mu je kvasila franački ogrtač, košulju i pantalone sve dok mu se odeća nije slepila za kožu, a studen počela da mu nagriza telo. Zvuk koraka prigušeno je odjekivao sa uglačane, klizave kaldrme. Oluci su grgoljili. Kroz maglu vrtložne pare za trenutak je spazio sebe kako hita ka dokovima, sa kapuljačom navučenom do očiju, previše brižan da bi se osvrnuo. Kad se bude vratio Kseniji, izgledaće kao da je bio odsutan tek četvrt sata. Mada je bilo oko tri po podne, tama se već uveliko spuštala.

Vrata na kući bila su zatvorena, a kroz proreze namaknutih zasuna probijala je slabašna svetlost.

Pokucao je, očekujući da njihovu tadašnju služavku - Eulalija, beše li joj tako ime? - podigne rezu i počne da gundā. Biće iznenađena što

se tako brzo vratio, ali, k vragu s njom.

Šarke zaškripaše. Iza njih zjapila je tmina. Bradati čovek u vizantijskoj nošnji ispreči mu se na vratima. Sačmara u njegovom naručju bila je teška i golema. "Ne mrdaj, Heviže", oglasila se on na engleskom. "Ne pokušavaj da bežiš. Zapamti, držimo ti ženu."

Osim ikone Device Marije, njihova je soba odisala vedrinom. Gledajući ih kroz tanak mlaz svetlosti koji je curio kroz zamućene prozore, Hevigu se činilo da mu se naslikano cveće i životinje sa zidova rugaju. Nešto nije bilo u redu s tim da jagnje skakuće iznad kreveta na kome je Ksenija ležala. Bila je tako krhka i sićušna u svojoj spavaćici. Koža, nategnuta preko slabašnih joj kostiju, izgledala je poput prhkog, tek napadalog snega prošaranog krvlju. Usta su joj bila suva, ispucala i lepljiva. Jedino su joj se duga kosa raspuštena po prsima i ogromne, uplašene oči presijavale.

Čovek prerušen u Rimljanina sa Istoka, koji je Hevigu bio nepoznat, držao ga je za levu mišicu dobro uvežbanim zahvatom. Huan Mendoza držao ga je za desnu, usiljeno se osmehujući svaki put kad bi mu zavrnuo lakat. Bio je odeven u zapadnom stilu, baš kao i Krasicki koji je stajao pored kreveta.

"Gde je posluga?" upitala Hevig ne razmišljajući.

"Upucali smo ih", odgovori Mendoza.

"Šta..."

"Nisu prepoznali pušku, pa ih to nije uplašilo. Nismo smeli da dozvolimo da te njihove jadikovke upozore. Umukni."

Šok od spoznaje da su oni mrtvi, nada da su deca pošteđena i da bi ih neko sirotište moglo prihvatiti, doveli su Heviga u stanje tuposti, kao da mu beše ubrizgano sredstvo za ublažavanje bola. Ksenijin ga je kašalj sve više razdirao.

"Hauk", obrati mu se ona promuklim glasom, "ne, Jone, Jone..."
Bespomoćno je pružala ruke k njemu, dok su njegove su bile sputane.

Na širokom licu Krasickog behu se urezale godine. Mora da mu je mnogo od života prošlo u tumananju gore-dole kroz vreme - svaki put kada je trebalo prirediti neko nasilje. Obraćao se Hevigu s ledenim zadovoljstvom. "Možda će te zanimati da znaš koliko je mnogo truda otišlo na traganje za tobom. Koštao si nas, Heviže."

"Nije trebalo... da se... toliko mučite", odvrati zatočenik.

"Nisi valjda mislio da ćemo te ostaviti na miru? Ne samo zato što si nam pobio one ljude. Nisi ti neuki neotesanko; pametan si ti i stoga veoma opasan. Lično sam posvetio mnogo pažnje ovom zadatku."

Hevig turobno pomisli: Baš su me precenili.

"Moramo da znamo šta si dosad radio", nastavi Krasicki. "Poslušaj moj savet i saraduj."

"Kako ste..."

"Igrali smo se detektiva. Pošli smo od pretpostavke da ćeš, ako je ta grčka porodica bile vredna svega onog što si učinio, verovatno i dalje nastaviti da ih viđaš. Moram priznati da si dobro zametnuo tragove. Ipak, s obzirom na ograničen broj ljudi koji nam je na raspolaganju, na poteškoće vezane za delovanje na ovom terenu i na sve ostalo što smo morali da učinimo kroz istoriju - ne bi trebalo da budeš isuviše samozadovoljan svojim petogodišnjim bekstvom. Naravno, kada smo ti prišli blizu, izabrali smo ovaj trenutak da te šćepamo. Svi u susedstvu znaju da ti je žena teško bolesna. Čekali smo da izađeš, znajući da ćeš se ubrzo vratiti." Krasicki prelete pogledom preko Ksenije. "I pridružiti nam se, jel' tako?"

Ksenija je u groznici drhtala i cvilela, kao što je cvilio napušteni pas nad njenim ocem, svojim mrtvim gospodarom. Krv je bojila crveno sluz koju je iskašljavala.

"Hriste!" kriknu Hevig. "Pustite me! Dozvolite mi da joj pomognem!"

"Ko su oni, Jone?" upita ga Ksenija molećivim glasom. "Šta žele? Gde je tvoj svetac?"

"Osim toga", oglasi se Mendoza, "Pat Morijarti bio je moj prijatelj." On ga ponovo snažno pritisnu, bezmalo mu polomivši ruku.

Kroz mrak koji mu je pao na oči od bola što mu je prožimao telo, Hevig je čuo Krasickog: "Ako budeš poslušan i kreneš sa nama ne praveći nam nevolje, u redu, ostavićemo je na miru. Čak ću joj dati injekciju iz tog pribora koji si, pretpostavljam, otišao da doneseš."

"To... nije... dovoljno... Molim te, molim..."

"To je sve što će dobiti. Kažem ti, već je mnogo ljudi i godina utrošeno zarad tebe. Nemoj da ih gubimo još više i da se nepotrebno izlažeš opasnosti. Čuj, bi li više voleo da joj polomimo ruke?"

Hevig popusti sa suzama u očima.

Krasicki je održao obećanje, ali je tako grubo zario iglu da Ksenija

kriknu. "Ne boj se, ne boj se, najdraža moja, sve će biti kako valja, sveci bdiju nad tobom", vikao je Hevig iz dubine bezdana koji je treštao. Potom se obrati Krasickom: "Slušaj, dozvoli mi da se oprostim od nje, moraš to učiniti, učiniću sve što tražiš ako mi dozvoliš da se oprostim."

Krasicki sleže ramenima. "U redu, samo brzo."

Mendoza i onaj drugi i dalje su ga čvrsto držali dok je stajao pognut nad svojom dragom. "Volim te", reče joj on, ne znajući da li je uopšte bila u stanju da ga čuje njegove reči kroz groznicu i užas. Usta koja je dodirnuo bila su nalik mumiji, a ne ona kojih se sećao.

"Gotovo je", reče Krasicki, "polazimo."

Putujući uz vreme, Hevig nije bio svestan ljudi koji su ga držali sa strane. Mada su bili dostupni njegovim čulima, kao uostalom i njegovo vlastito telo, jedina stvarnost bile su treperave senke u sobi. Video je kako Ksenija ostaje sama i kako plačući poseže rukama za njim; video je kako postaje mirna; video je nekog koji je, verovatno zabrinut, provalio vrata da bi ušao, nekoliko dana kasnije; video je zbrku, potom praznu sobu, a onda su u njoj bili sasvim nepoznati ljudi.

Mogao je da se suprostavi, da je prisilio sebe da ostane u normalnom vremenu tokom prve stanke koju su napravili da bi udahnuili i kada su oni koji ga behu zarobili bili odveć tromi za brz pokret. Ali, ima mnogo načina na koji se može slomiti volja. Bolje je ne stići u Tvrđavu ovako obogaljen telom i duhom i biti podložan svim zahtevima koji bi Kalebu Volisu mogli pasti na pamet. Bolje je sačuvati priliku za osvetu.

Ova mu je pomisao bila maglovita. Bio je ophrvan Ksenijinom smrću. Jedva da je zapažao kako su se senke pomerale - njena i njegova kuća srušena je, da bi se umesto nje sagradila veća, koju je zahvatio požar kada su Turci zaposeli Peru; potom su na tom mestu nicale građevina za građevinom kojima su prolazila lica i lica i lica, sve do konačnog usijanja i naslaga radioaktivnog pepela; nije zapažao ni njihov zastoj među ruševinama, let preko okeana, i nastavak puta u onu budućnost gde ih je čekao Poglavica. U njemu je postojala samo Ksenija, koja ga je videla kako iščezava i spustila svoje telo da umre u osami, bez poslednje ispovesti.

Dok je leto prekrivalo Tvrđavu užarenom, bakarnom svetlošću, soba, Hevigova tamnica, sa zidovima od opeke, bila je mračna i hladna. Osim umivaonika, toaleta, dušeka i dve stolice sa naslonom, ničeg više nije bilo u njoj. Jedini prozor gledao je na zamak, selo i seljake kako rintaju za svoje gospodare. Sunce je zaslepljujuće blještalo. Žičano uže, zavareno na oba kraja, protezalo se dužinom od pet stopa, od okova sa katancem na njegovom članku do gvozdene spone u zidu. To je bilo dovoljno. Putnik kroz vreme poneće sa sobom sve što je u neposrednom dodiru sa njim, kao, na primer, odeću. U ovom slučaju, Hevig bi morao da potegne čitavu kulu. Nije ni pokušao.

"Sedi, samo sedi", bio je uporan Kaleb Volis.

Posadio je svoju pozamašnu zadnjicu u jednu od stolica, van domašaja svog zatočenika. Crna uniforma sa epoletama, uredno začušljani zulufi i golo teme bili su potvrda njegovog gospodstva nad Hevigovom prljavom, starinskom odećom, neobrijanom bradom i zakrvavljenim očima sa modrim podočnjacima.

Volis odmahnu cigarom. "Nisam neizbežno besan na tebe. Šta više, gotovo se divim tvojoj energiji i pameti. Želja mi je da ih ponovo pridobijem za sebe. Stoga sam naredio momcima da ti dozvole da se odmoriš pre našeg razgovora. Nadam se da je klopa bila dobra? Sedi, sedi."

Hevig ga poslušao. Osećaj sluđenosti nije popuštao. Prethodne noći sanjao je Kseniju. Putovali su nekamo ogromnom triremom, čija su se jedra iznenada pretvorila u krila i ponela ih uvis, ka zvezdama.

"Sami smo ovde", reče Volis. Naoružani pratilac stajao je iza debelih, zatvorenih vrata. "Možeš slobodno da govoriš."

"A šta ako neću?" odgovori Hevig.

Volis ga prostreli pogledom. "Hoćeš. Ja sam strpljiv čovek, ali nemam nameru da dozvolim da se majmunišiš sa mojom sudbinom. Ostao si živ, jer sam smatrao da bi mogao da nam se nekako odužiš za učinjenu štetu i nevolje koje si uzrokovao. Recimo, dobro poznaješ pozniji dvadeseti vek, čak imaš i novac tamo. To bi nam itekako moglo biti od pomoći. A i bolje je za tebe da bude."

Hevig se zagnjuri u svoju košulju, glupo pomislivši: Nije baš bilo nimalo dostojanstveno to što je novopečeni udovac, zarobljen i zastrašen mučenjem, trebalo da bude neopran, da tu sedi u

vlastitom smradu i da se drapa. Jednom je Kseniji napomenuo da njeni obožavani klasici imaju neku istinsku primesu životinjskog u sebi; a ona bi mu pokazala odlomke Homera, dramskih pisaca, tvoritelja oda, oh, sijaset njih, da bi mu dokazala da nije u pravu; kažiprstom je poigrala po stihovima, dok su pčele zujale međ njenim ružama...

"Razabrao sam da si u Konstantinopolju imao neku seljančicu koja se razbolela i koju si morao da ostaviš da umre", reče Volis. "Baš šteta. Saosećam, donekle. Ipak, da znaš, mladiću, sam si na sebe navukao nedaću. I na nju." Klimao je ogromnom, ćelavom glavom. "Da, jesi. Ne kažem da te je Bog kaznio. Može i to biti, ali priroda zaista daje ljudima ono što zaslužuju, a ne priliči jednom pravom belom čoveku da se veže za ženu poput nje. Znaš i sam da je bila Levantinka. Što znači mešanac - jermenska, azijska, eskimska, jevrejska, verovatno i sa primesom crnačkog..." Volis nanovo široko izmahnu cigarom. "Vidi, nemam ništa protiv da se vi momci zabavljate", dodade on veselo namigujući. "Ne, ne. Pretpostavljam da je to deo tvog nastupa, da postaneš prokletu blizak ma kojoj želiš, i kada je želiš, i onda za nju, ili bilo kog drugog, nema ničeg besmislenog." Volis ga preteći pogleda. "Ali ti, Džek, ti si se njome oženio."

Hevig pokuša da ga ne sluša. Bez uspeha. Glas je grmio po njemu: "Učinio si veću grešku nego što si toga bio svestan. To ja zovem tipičnim primerom. Nisko si pao, jer nisi mogao nju, meleskinju, uzdići na svoj nivo. I tako si ponizio čitavu rasu." On pooštri ton. "Zar ne shvataš? To je oduvek bilo prokletstvo belog čoveka. Zato što je inteligentniji i osećajnije, otvara se prema onima koji ga mrze. Oni ga okreću protiv njega samog, kljukaju ga lažima, klize svojom ljavom stazom preuzimanja vlasti u njegovoj domovini, sve dok se jednom ne osvesti i vidi da se sa prirodnim neprijateljem udružio protiv vlastitog brata. Oh, da, da, izučavao sam tvoj vek, Džek. Bilo je to onda kada se zavera rascvetala u bitku koja je uništila svet i otključala vrata Mongima i Mauraima... Znaš šta mislim da je najužasnija tragedija svih vremena? Kada su dva najveća genija koja će bela rasa ikada iznedriti, dvojica koja su je mogla spasti od Slovena i Kineza, bila namamljena u rat na suprotnim stranama. Daglas Makartur i Adolf Hitler."

Hevig shvati - trenutak kasnije, isprva sa blagim iznenađenjem, a potom sa vatrenim zadovoljstvom - da je lupio nogom o pod i zapucketao prstima: "Ako te General ikad čuje da to kažeš, ne bih, Volise, ni ovolicko dao za tvoj život! A mislim da ni toliko ne вреди."

Neočekivano, a možda i nije bilo neočekivano, njegove reči nisu izazvale gnev. "Sada si dokazao upravo ono o čemu sam ti govorio." Obraćao mu se tonom koji je imao prizvuk sažaljenja. "Džek, moram te naterati da uvidiš punu istinu. Znam da imaš zdrave instinkte. Oni su samo zakopani pod gomilom veštih laži. Video si to crnačko carstvo u budućnosti, a još ne sagledavaš šta treba učiniti, šta mora da se učini, da bi se čovečanstvo vratilo na pravi put svoje evolucije."

Volis stade povlačiti dim iz cigare sve dok njen vrh nije počeo da plamti kao svetionik, pa izdahnu dim oporog mirisa i nastavi bezazlenim glasom: "Svakako, danas nisi onaj pravi. Izgubio si devojkicu do koje ti je stalo, i, kao što rekoh, saosećam." Pauza. "Ipak, bez obzira na sve, ona bi do sada već uveliko bila mrtva, zar ne?"

A onda postade krajnje žestok. "Svi umiru", dodade on. "Osim nas. Verujem da mi, putnici kroz vreme, ne moramo umreti. Možeš ostati među nama. Možeš živeti večno."

Hevig jedva savlada želju da mu odgovori: Ni u kom slučaju, ako to znači nagodba s tobom. Čekao je.

"Na putu su da otkriju besmrtnost, daleko u svetu koji gradimo", reče Volis. "Ubeđen sam. Reći ću ti nešto. Ovo je poverljivo, ali, mogu se ili osloniti na tebe, u protivnom si mrtav. Vratio sam se u Prvu Fazu, do pred njeno okončavanje, ovog puta temeljitije nego prethodnog, kada sam napisao priručnik. Sećaš se da ću tada već biti starac. Otromboljeni obrazi, sluzave oči, pegave ruke koje drhte... nije baš prijatno videti sebe ostarelog, ne, nimalo prijatno." Glas mu dobi u odlučnosti. "Na tom obilasku naučio sam nešto novo. Naposletku ću nestati. Više me nikada neće videti, osim jedne kratke posete koju sam već posvetio Drugoj Fazi. Nikad. Isti je slučaj i sa većinom mojih glavnih saradnika. Nisam uspeo da im svima popamtim imena - beskorisno je traćiti vreme na to... Ali, ne bih bio iznenađen ako se ispostavi da si i ti među njima."

Te reči potakoše Heviga da se vrati iz ravnodušnosti i on slabašnim glasom upita: "Šta bi, po tvom mišljenju, trebalo da se dogodi?"

"Čemu to pitanje? O tome sam već pisao." Volis kao da je likovao. "Nagrada. Posle dobro obavljenog posla, pozvaće nas iz daleke budućnosti i učiniti nas večno mladim. Nalik božanstvima."

Napolju, na nebu, graktala je vrana.

U Volisovim rečima nestade pompeznosti. "Nadam se da ćeš nam se priključiti, Džek", reče on. "Zaista. Ti si živi oganj. Nije mi teško da priznam da je na osnovu razgovora s tobom, povodom onoga što si ti uočio u Konstantinopolju, Krasickom sinula ideja o našem napadu. A ti si nam tamo obavio dragocen posao, pre nego što si pošandrcao. Bio je to, do dana današnjeg, naš najbolji poduhvat. Pružio nam je ono što nam je bilo potrebno da bismo se proširili u vremenu. Veruj mi, Kaleb Volis nije nezahvalan.

Razumem", nastavi on da prede. "Bio si šokiran. Za tebe je to bilo otkriće, a za nas samo surova neminovnost naše misije. A šta reći za Hirošimu? Šta je sa tamo nekim sirotim hesenskim momkom koji, čeznući za svojim domom, umire sa olovom u utrobi u ime američke nezavisnosti? Seti se, Džek, šta je sa ljudima, tvojoj bratiji po oružju, koje si sam ubio?

Hajde da njihove živote sravnimo sa životom te devojke u koju si se zaljubio. Hajde da štetu koju si nam učinio odbijemo na račun tvojih usluga koje nam možeš priuštiti... U tom slučaju smo svi namireni, jel' tako? Okej. U godinama koje su sledile mora da si imao dosta posla. Mora da si sakupio podosta podataka. Kako bi bilo da nam ih isporučiš? I odvedeš nas do svog novca, koji bi nam mogao prepisati? Da zaslužiš svoj povratak u naše bratstvo?"

Zatim okrutno nastavi: "Ili više voliš usijano gvožđe, klješta, burgijanje po zubima, vešte ruke naših stručnjaka - a i sam znaš da ih imamo - sve dok me ono što od tebe preostane ne bude molilo da ga pustim da umre?"

Mrak najpre ispuni sobu, a zatim i prozor. Hevig je tupo gledao u kasetofon i večeru koju su mu doneli, sve dok više nije bio u stanju da ih vidi.

Mora se pokoriti, razmišljao je. Volis teško da je lagao o budućnosti Tvrđave. Kada ih ne možeš savladati, a ti im se pridruži, i nadaj se da će biti milostivi, u ime Ksenijinog bojažljivog duha.

Ipak, ako je - recimo - Volis saznao da Maurai poseduju

psihonarkotike, kojih se ono sami užasavaju, pa poslao čoveka po to...

Pa, i Julije Cezar je kasapio i potčinjavao da bi održao svoju političku karijeru. Uprkos tome, odredio je smernice zapadne civilizacije, koja je svetu zauzvrat dala katedralu u Šartru, crkvu sv. Franje Asiškog, penicilin, Baha, Veliku povelju slobode, Rembranta, astronomiju, Šekspira, ukidanje ropstva, Getea, genetiku, Ajnštajna, pravo glasa ženama, Džejn Adams, otiske čovekovih stopala na Mesecu i čoveka sa pogledom okrenutim ka zvezdama... Da, ali isto tako i nuklearne bojeve glave i totalitarizam, automobil i Četvrti krstaški pohod; sve u svemu, ravnoteža je tu, sa gledišta večnosti...

Da li je trebalo da se on, pravi Džek Hevig, usudi i ustane protiv celokupne sutrašnjice, zarad ono malo prašine koja je ostala od njegove ljubljene?

Je li to bio u stanju? Uskoro će doći njegov krvnik i proveriti ima li štogod zapisanog na traci.

Bilo bi bolje da ima na umu da Džek Hevig nikada nije smatrao da će živeti večno, baš kao ni Dukas Manasis, ili Ksenija, ili ma ko drugi.

Osim: nije morao da svojim neprijateljima pokloni besplatnu vožnju. Mogao je da ih natera da sagore još neku godinu ljudskog veka. Makar i ne znao od kakve bi koristi to moglo biti.

Nečija ruka ga je drmusala. Oprezno i polako otvarao je oči iz nelagodnog dremeža. Dlan mu začepi usta. U crnilu: "Tiho, ludo jedna", reče Leonsa šapatom.

13.

Baterijska lampa nalik olovci živnula je svetlošću. Snop njenih zrakova ispipavao ga je sve dok metal nije bljesnuo na njegovom gležnju. "Oh", uzdahnu Leonsa. "Znači, tako su te upecali? Računala sam na to. Drži ovo." Ona mu dobaci lampu i on, još ošamućen, tresući se od udaraca vlastitog srca i našavši se u čudu, nije je mogao smireno držati. Ona izusti psovku, zgrabi svetiljku natrag, stavi je među zube, naže nad njim i počne da struže testericom.

"Leonsa... draga moja, nije trebalo..." zamuca Hevig.

Ona nešto ljutito progundā i on proguta knedlu i umuknuo. Kroz prozor su blistale zvezde.

Kada je presekla kabl, tako da mu je na nozi ostala samo alka, Hevig se teturavo uspravi. Ona uskliknu i ugasivši svetlo ubaci lampu u džep od košulje - inače, primetio je, nosila je džins i patike, pištolj i nož - i obujmi ga rukama. "Slušaj", šapnu mu ona, "kliznućeš unapred do izlaska sunca. Nek' ti donesu doručak pre no što se opet vratiš u sada. Kapiraš? 'Oćemo da misle da si pobegao posle doručka. Možeš li to da izvedeš? U protivnom, mrtav si."

"Pokušaću", reče on obamrlo.

"Dobro." Ona ga poljubi kratko i snažno. "Nestani."

Hevig krenu u vreme opreznom brzinom. Kada je prozor postao siv, on izroni, namesti okove tako da se na prvi pogled nije moglo primetiti da su presečeni, i stade da čeka. Bio je to najduži sat u njegovom životu.

Stražar uđe noseći na tacni hranu i kafu. "Zdravo", dobaci mu Hevig praznim glasom.

Zauzvrat dobi osoran pogled i upozorenje: "Jedi brzo. Nameravaju da uskoro razgovaraju sa tobom."

U jednom mučnom trenu Hevig pomisli da će stražar ostati da ga nadgleda dok jede. Ali, povukao se. Kada je čuo da su se vrata zalupila, morao je da na trenutak prisedne; kolena su mu klecala.

Leonsa... Halapljivo je ispio kafu. Osetio je kako mu se snaga i volja oporavljaju. Zatim se pridiže i krenu putem prethodne noći.

Tračak svetlosti upozorio ga je da se približava svom odredištu.

Uronivši u normalno vreme, začu promuklo mrmljanje u sobi: "Možeš li to da izvedeš? U protivnom, mrtav si."

"Pokušaću."

"Dobro." Pauza. "Nestani."

Čuo je blago strujanje vazduha kako ispunjava vakuum na mestu gde je stajalo njegovo telo, i to ga je uveri da je stigao u pravi čas. "Ovde sam", pozvao je tiho.

"Uf! Ah!" Imala je nesumnjivo odličan vid u mraku, jer dođe pravo k njemu. "Si čitav?"

"Da. Verovatno."

"Nema brbljanja", naloži mu ona. "Jes' da smo ih našegačili, ali mož' im pasti na pamet da provere i ove sate. Evo ti, drž' me za ruku i klizni nizvremeno. Ne požuruj se. Znam da ćemo uspeti. Sam' neću da oni otkriju kako."

Jedan deo obuke u Tvrđavi uključivao je i vežbanje u uporednom putovanju. Onaj koji bi startovao 'brže' ili 'sporije' od svog saputnika osetio bi otpor i morao je da na odgovarajući način prilagodi vlastitu hronokinezu.

Nekoliko noći unazad, soba je bila prazna, a vrata otključana. Sišli su zasenčenim stepenicama, pa prošli senovitim dvorištem kroz dveri zdanja, koja su u to vreme neosporne vladavine uglavnom stajala otvorena. S vremena na vreme morali su da izrone da bi udahnuli, ali su za to birali samo mrak. S one strane spuštenog pokretnog mosta, Leonsa krenu krupnim koracima. Hevig se čudio zbog čega, jednostavno, nije odabrala da odu u dan kada zamak nije ni postojao, ali odmah shvati da je postojala opasnost da neočekivano natrče na nekog iz okoline. Jer, nekada, pre nego što je Tvrđava bila sagrađen, na tom je mestu bila šuma kojom je uvek vršljalo mnogo lovaca.

Pomućen isrpljenošću i bolom, bilo je najbolje prepustiti se njenom vođstvu. Na kraju krajeva, oslobodila ga je, zar ne?

Odista, jeste. Bilo mu je potrebno neko vreme da to prihvati.

Sedeli su u šumi, jednog leta pre nego što je rođen Kolumbo. Drveće je bilo džinovsko, između stabla hrastova i brestova i breza. Njihov opojni miris ispunjavao je vazduh, njihovo lišće bacalo je zelenu senku na gotovo očvrslu okolno žbunje. Odnikud je dopiralo

kuckanje detlića i kreštanje sojke. Na ognjištu koje je pripravila Leonsa, gorela je vatra niskim plamenom. Nad njom je stajao improvizovani ražanj, na kome se pekla jarebica, Leonsin plen iz nebrojenog jata koga su poplašili pri dolasku.

"Nikako mi nije jasno", reče ona, "kako je čaroban bio ovaj svet koji je postojao pre nego što su ljudi s mašinama sve dokrajčili. Više ne razmišljam mlogo o Vrhunskim Godinama. Prečesto sam bila onde."

Sedeći naslonjen na panj, Hevig namah, naježivši se, dožive osećaj već viđenog. Ubrzo se prisetio i razloga: čitav prizor bio je nalik onome od gotovo jednog milenijuma od ovog časa, kada su on i ona... ali, sada mu je bila nekako bliskija. Kosa boje mahagonija, ravno podšišana, preplanula koža, lobanja lasice, odlika Skule, zabačena unazad, krupno telo odeveno u dečaćkom stilu, izgledala je kao da je došla pravo iz njegove rodne epohe. I njen engleski bio je podosta izgubio od nepravilnog naglaska. Svakako, još je uvek nosila oružje, a nije promenila ni svoj mačji hod ni oholo držanje.

"Koliko dugo?" upita je radoznao.

"Otkad si me ostavio u Parizu? Rec'mo, tri godine." Ona namrgođeno pogleda pticu na ražnju, dohvati je i okrenu iznad tinjajućih ugaraka.

"Žao mi je. Baš sam ispao bednik. Zbog čega si onda poželela da me oslobodiš?"

Leonsa se još više namršti. "Bil' mogao da mi kažeš šta se desilo?"

"Zar ne znaš?" uzviknu on zapanjeno. "Nebesa mu, ako nisi bila sigurna zbog čega sam uhapšen, kako si mogla biti sigurna da to nisam i zaslužio..."

"Govori, 'oćeš li?"

Krenuo je da priča, na preskok i u kratkim crtama. S vremena na vreme pogledala bi ga svojim kosim očima, ali lice joj i dalje bilo bezizražajno. Na kraju prozbori: "Pa, izgleda da me predosećanje nije prevarilo. Nisam propustila nešto naročito. Sve mi s' više bljuvalo na tu klapu, kad sam vid'la čime se sve služe."

Mogla je reći neku lepu reč za Kseniju, pomisli on, i stoga ravnom merom uzvratila njenoj grubosti: "Nisam verovao da ćeš imati zamerke na onaj deo u vezi pljačke i obračuna."

"Ne bi', da je bilo pošteno, sila sprot' sile, pamet sprot' pameti. Ali ti... šakali... oni kidišu na bespomoćne. I rad' zabave više negol' zbog

koristi." Vrhom noža, poput ukroćenog divljaka, bocnula je pticu na ražnju. Kapljica masti kanu na žar; žuti plamen bljesnu uz prštanje. "Sim toga, u čem' je smisao celog tog posla? Zašto bi trebalo da se trudimo da vratimo mašine na svet? Da bi Kal Volis mog'o biti unapređen u zvanje Boga sa višom stručnom spremom?"

"Znači, kada si saznala da su me otkrili i zarobili, u tebi se konačno probudio buntovnički duh?" upita Hevig.

Nije mu odgovorila neposredno. "Otišla sam u vreme pre, kao što pretpostavljaš, kad je soba bila prazna, a potom uz vreme do tebe. Prvo sam, doduše, sledeć' par dana bila š' njima, da ne bi posumnjali da sam umešana u tvoje bekstvo. Ha, da s' vid'o kak' su jurcali okolo, k'o obezglavljene kokoši! Tutnula sam im priču kako si se verovatno spajtao sa nekim putnikom dok si boravio u prošlosti." Ona podiže, pa opet spusti svoja široka ramena. "Tja, fora je prošla. Po svem' sudeći, bilo je nevažno pominjati je pređašnjem Volisu na njegovoj istraživačkoj turneji. Zašto priznati neuspeh? Posle tvog nestanka, on će se ponovo pojaviti tek godinama kasnije, a u međuvremenu se ništa strašno nije dogodilo. Tebi je bilo svejedno. A biće i meni, pošto se nikad neću vratiti sa jednog svog izleta. Mis'im da će smatrati da sam se skrkala kolima." Smejuljila se. "Baš volim sportska kola, da raspalim jednu vožnju izvan Čikaga."

"Uprkos, hm, tvom protivljenju da se u novom svetu obnovi upotreba mašina?" začudi se Hevig.

"Pa, možemo uživati u njima dok ih imamo, zar ne, nezavisno od toga da l' će opstati, ili bi trebalo da opstanu?" Gledala je netremice u njega, i glas joj postade turoban. "To je otpril'ke sve što možemo da učinimo, ti i ja. Da nađemo neku mišju rupu za nas, tu i tamo po prostor-vremenu. Jer, zasigurno nismo mi ti kojima će uspeti da osujete Tvrđavu."

"Nisam ubeđen da je njihova pobeda unapred zacrtana", primeti Hevig. "Možda je to samo moja pusta želja. Posle svega što sam video, ipak..." Ozbiljnost mu je pomogla da prekrije prazninu u duši koja beše ostala za Ksenijom. "Leonsa, grešiš u tome što se protiviš nauci i tehnologiji. Istina je da se mogu zloupotrebiti, ali to je slučaj i sa većinom stvari. Priroda nikad dosad nije bila u savršenoj ravnoteži - ima mnogo više istrebljenih nego živih vrsta - a primitivni čovek bio je isto toliko rušilački nastrojen koliko i savremen. Njemu je

jednostavno bilo potrebno samo više vremena da isrpi prirodu. Sasvim je verovatno da su lovci kamenog doba istrebili džinovske sisare pleistocena. Izvesno je da su farmeri srpom i motikom istrošili ono što se u početku zvalo plodno tle. I gotovo čitavo čovečanstvo umire u mladosti, iz razloga koji se mogu sprečiti, kad imaš načina... Maurai će učiniti mnogo više od ponovnog uspostavljanja života na Zemlji. Napraviće prvi pokušaj da stvore ravnotežu u životnoj sredini. I oni će to biti u stanju da ostvare zato što poseduju naučno znanje i sredstva."

"Ne izgleda mi da će im poći za rukom."

"Ne umem ti reći. Ta tajanstvena daleka budućnost... mora se bolje izučiti." Hevig protrlja oči. "Kasnije, kasnije. Ovog časa sam isuviše umoran. Pozajmi mi svoj nož posle ručka, da nasečem malo granja i stavim ga pod glavu i prespavam nedelju ili dve."

Ona se pokrenu i priđe mu na kolenima, pa mu položi jednu ruku oko vrata, dok mu je prstima druge mrsila kosu. "Siroti Džek", mrmljala je. "Nedostaj'o si mi na neki način, jesi li? Oprosti. I za mene je ova naša bežanija bila vel'ki napor, i... Samo ti spavaj. Sad smo mirni. Danas uživajmo u spokoju."

"Nisam ti zahvalio za ono što si učinila", reče on nespretno. "Nikad neću biti u stanju da ti zahvalim."

"Ti, plitkoumni!" Ona ga obrgli obema rukama. "Šta misliš, zašto sam te potegla odande?"

"Ali... ali... Leonsa, video sam kako moja žena umire..."

"U pravu si", šmrknu ona. "Kako bi'... želela da se tamo vratim... i upoznam tu devojkicu. Ako te je učinila srećnim... Ne mož' biti, znam. Pa, čekaću, Džek. Koliko god bude bilo potrebno, čekaću."

Oprema koju behu poneli sa sobom dozvoljavala im je samo kratkotrajan boravak u drevnoj Americi. Mogli su, doduše, otići uzvremeno po nju i vratiti se. Ipak, posle svega što su propatili, nisu sebi smeli priuštiti beskorisnu idilu.

Mnogo je važnije bilo stanje Hevigog bića. Rana se u njemu sporo zaceljivala, ali ipak jeste, ostavljajući duboki ožiljak: rešenost da Tvrđavi objavi rat.

Nije ni pomišljao da je u pitanju bila samo puka želja za osvetom Ksenijinim ubicama. Leonsa ga je razumela i pridružila mu se, jer žena iz naroda Glečera uvek ide stopama svog muškarca. Dozvoliće

joj da ga sledi dokle god bude bila odana njegovom cilju. (Da li je nagon uvek zlo? Možda može poprimiti i vid preterane pravednosti.) Uglavnom, verovao je da iskreno misli da se mora obračunati sa tom hajdučijom. Strahote koje su već počinili i koje će tek počinuti, nisu se mogle promeniti; ali, može li se ta šteta u celosti zauzdati, može li barem daleka budućnost biti pošteđena?

"Zagonetka koju treba razrešiti", reče on naglas, obraćajući se Leonsi, "sastoji se u tome što, po svemu sudeći, nijedan putnik kroz vreme nije rođen u eri Maurai ili nakon toga. Svakako, mogu živeti u potaji, nalik većini onih u pređašnjoj istoriji - previše uplašeni, ili previše vešti u prikrivanju svoje neobičnosti. Svejedno... zar baš svi? Zvuči gotovo neverovatno, zar ne?"

"Jesi li istraživao?" upita ga ona.

Bili su u jednom hotelu iz sredine dvadesetog veka. Oko njih, u rano večer, treštao je i treperio Kanzas Siti. Izbegavao je nekadašnja mesta izlazaka, sve dok nije postao siguran da ih Volisovi ljudi neće otkriti. Leonsa je, kolena privučenih uz bradu, sedela na krevetu obasjana blagom svetlošću noćne lampe. Nosila je providni ogrtač. Nikakvim drugim znakom nije pokazivala da mu je u svom srcu išta više od saputnika nalik sestri. Duh lovca naučio ju je strpljenju, veštinom Skule naučila je da pronikne dušu.

"Da", reče on. "Pričao sam ti o Karelo Keadžimu. Njegova se poznanstva protežu širom planete. Ako on nije u stanju da otkrije putnika kroz vreme, onda to ne može niko. A izvukao je srećku bez dobitka."

"Šta to treba da znači?"

"Ne znam, osim... u svakom slučaju, Leonsa, mi moramo da pokušamo. Moramo da preduzmemo putovanje u vreme s one strane epohe Maurai epohe."

Ponovo su praktični problemi oduzeli dragocene vreme života.

Razmislite... Jedna epoha ne zamenjuje drugu naglo i potpuno. Svaka nova težnja zamagljena je sa bezbroj suprotnih strujanja. Recimo, Martin Luter nije bio prvi protestant u pravom - kako naučnom, tako i političkom - smislu te reči. On je jednostavno bio prvi koji je učvrstio pokret. A njegov je uspeh bio utemeljen na vekovnim pokušajima i padovima hesita, lolarda, albižana, i tako

redom, sve do jeresi u osvit hrišćanstva; a ove su, opet, još drevnijeg porekla. Isto tako, termonuklearni rektor i prateće mašine pojavile su se i rasprostrle u vreme kada je misticizam Azije, milionima umova, poricao da nauka može odgovoriti na suštinska pitanja života.

Ako želite da izučavate neku epohu, u kojoj godini treba početi?

Možete se kretati kroz vreme, ali kad stignete do cilja, šta vam preostaje osim vlastitih nogu da zakoračite prostorom? Gde ćete se zakloniti? Šta ćete jesti?

Mnoštvo kratkih izleta u budućnost prethodilo je početku pripreme plana.

Pojedinosti su nebitne. Na zapadnoj obali Severne Amerike trideset prvog veka, hibridni englesko-maurai-španski jezik nije bio toliko razvijen i Hevig je uspeo da napipa svoj put. U povratku je poneo priručnik iz gramatike, rečnik i odabrani materijal za čitanje. Učeci pojedinačno, a vežbajući uzajamno, on i Leonsa uspeli su da steknu zadovoljavajuće tečan izgovor.

Trgovačkim brodom na atomski pogon i robotskom posadom putovalo je toliko posetilaca iz prekomorskih krajeva, da pridodato im dvoje očiglednih stranaca nije preterano privlačilo pažnju. Naročito ako se ima u vidu da je Sankisko bio omiljeno odredište hodočasnika; u njemu je guru Duago Samito imao svoje otkrovenje. Niko nije verovao u čuda. Ljudi su verovali da, ako stanete na breg sa uklesanim ljudskim likom i pogledate naniže u putir, koji je zapravo bio Zaliv, i doživite sebe u jedinstvu sa nebom, zemljom i vodom, možete pronaći u suštinu vlastitog bića.

Zahvaljujući svetskoj finansijskoj mašineriji, hodočasnici nisu bili nužna kreditna kartica. Na sebi svojstveni asketski način, bila je to godina procvata i napretka. Domaćinstva koja su se nalazila na putu hodočasniciima mogla su ih bez velikog odricanja nahraniti i pružiti im smeštaj, a jedina dobit koja je proisticala iz takvih gostoprimstava sastojala se u pričama putnika-namernika koje su ovi pripovdali njihovoj deci.

"Ako tragate za Gospodarima Zvezda..." primeti tamnopusi, ljubazni čovek koji ih beše ugostio jedne noći. "Da, nedaleko odavde nalazi se njihova predstraža. Ali, zasigurno postoji neka i u vašoj zemlji."

"Samo smo radoznali da vidimo jesu li ovdašnji Gospodari Zvezda

nalik onima kod naše kuće", odgovori Hevig. "Čuo sam da ih ima bezbroj vrsta."

"Tačno. Tačno."

"To je neznatni dodatak kilometara na našem putu."

"Ne treba da pešačite do tamo. Dovoljno je da pozovete." Hevigov domaćin pokaza na holografski komunikator koji je stajao u uglu sobe, a čije su razmere bile tako tuđe - i tako upečatljive - njegovim gostima, kao što bi japanski hram bio srednj vekovnom Evropljaninu, ili gotska crkva Japancu.

"Mada sumnjam da trenutno ima ikoga u stanici", dodade njihov domaćin. "Ne dolaze ovamo često, znate."

"U najmanju ruku, možemo ih dodirnuti", reče Hevig.

Tamnoputi čovek klimnu glavom. "Jest. Potpun užitek za sva čula... jest, učinite tako. Nek je Bog sa vama, onda, i sami budite Bog, sa srećom."

Izjutra, nakon jednočasovnog pojanja i meditacije, porodica se vratila svom uobičajenom dnevnom rasporedu. Otac je, samo uz pomoć vlastitih ruku, uređivao baštu sa povrćem; izgledalo je kao da je to više činio iz duboko psiholoških, nego iz ekonomskih razloga. Majka je nastavila sa radom na matematičkoj teoremi odveć ezoteričnoj da bi je Hevig shvatio. Deca se behu udubila u elektronsko-obrazovnu mrežu, koja se možda prostirala širom planete i možda bila zasnovana na nekoj vrsti telepatije. Ipak, kuća je bila mala i nenametljiva, izuzev rezbarija od kostiju kita i krova u orijentalnom stilu, gotovo usamljenog u ogromnom, zlatastom brdovitom krajoliku. Vukući se niz zemljani put, dok joj je prašina škripala pod čizmama, a dobro naoružani roboti šaputali nebom iznad glave, Leonsa uzdahnu. "U pravu si. Ne razumem ove ljude."

"Na nastojanje da ih shvatimo može nam otići čitav životni vek", složi se Hevig. "Nešto novo stupilo je na istorijsku scenu. Ne mora nužno biti loše, ali zasigurno je novo."

Poćutavši nekoliko trenutaka, on dodade: "Dogadalo se to i ranije. Da li je tvoj paleolitski lovac istinski mogao da razume tvog neolitskog farmera? Koliko su bili slični čovek koji je živeo pod božanskim pravom svojih kraljeva i čovek koji je živeo u blagostanju svoje države? Ne slažem se uvek sa tobom, Leonsa."

"Ni ja sa tobom." Ona ga uhvati pod ruku. "Nastavimo da se

trudimo."

"Čini mi se da..." nastavi Hevig, "kažem, čini mi se da... tim Gospodarima Zvezda pripadaju one ultra-mehanizovane baze koje isijavaju energiju, kao i zastrašujuća vazдушna flota... a i, zapravo, sve ono što smo zapazili kao oštru suprotnost preostalom delu Zemlje. Dolaze povremeno. U protivnom, njihove stražarnice su prazne. Hej, pa to bi zaista mogli biti putnici kroz vreme?"

"Izuzev što s' oni, na neki način... pa, dobronamerni. Jesu li?"

"Te stoga ne mogu dolaziti iz Tvrđave? A što da ne? U svakom slučaju, ne svojim poreklom. Praunuk piratskog osvajača može postati prosvećeni kralj." Hevig pokušava da sredi svoje misli. "Istina je, Gospodari Zvezda ponašaju se suprotno onome što bi se očekivalo. Onoliko koliko mogu razabrati - a ne zaboravi da mi ovaj savremeni govor nije bliskiji nego tebi, a, osim toga, postoji milion pojmova uzetih zdravo za gotovo - onoliko koliko ja mogu razabrati, došli su da bi trgovali: idejama i znanjem više negoli materijalnim dobrima. Njihov uticaj na Zemlji tanano je neosetan, ali sveprožimajući. Moja putovanja iza ove godine govore da će njihov uticaj jačati, sve dok nova civilizacija... ili post-civilizacija ne vaskrsne, a nju nisam u stanju da dokučim."

"Zar i' meštani ne opisuju k'o bića ponekad ljudska... a ponekad ne?"

"Imao sam isti utisak. A možda smo samo izvrnuli smisao nekim od slikovitih izraza u načinu govora."

"Ti ćeš to već protumačiti", reče ona s poverenjem.

On je pogleda. Pogled se zadržao na njoj. Imala je sunce u kosi i sićušne kapi znoja po licu, i on uhvati taj prijateljski miris njenog tela. Hodočasnički plašt oblikovao joj se po dugim nogama. Bezvremeno nad žitnim poljima, cvrkutala je crna ptica crvenih krila.

"Videćemo da li ćemo moći", reče on.

Ona se nasmeja.

Po dolasku, zatekli su napuštene tornjeve šiljatih vrhova i prefinjeno zaobljene kupole. Nevidljiva prepreka zabranjivala im je pristup, te krenuše uzvremeno, i kada su među senkama zapazili brod, zaustaviše se.

Bio je to trenutak kada se letelica prizemljila. Posada je silazila nematerijalnom strmom platformom. Hevig vide čoveka i ženu u pripijenoj odeći koja je blistala poput sazvežđa. I vide i oblike koji

nikako nisu mogli poticati sa Zemlje, niti iz njene godine dinosaurus, niti iz njene poslednje godine kada će joj crveno, nabreklo sunce spaliti jalove ostatke.

Nekakva stvar oklopljenih leđa, sa klještima i glavom neprepoznatljivog oblika, razgovarala je sa čovekom ispuštajući melodične tonove. Čovek se smejao.

Leonsa vrisnu i Hevig je u poslednjem času ščepa da ne pobegne unazad kroz vreme.

"Ali, kako ne razumeš?" reče joj Hevig, ponavljajući već nekoliko puta. "Zar zbilja ne shvataš kako je sve ovo čudesno i divno?"

Napokon je nagovorio da potraže noć. Stajali su na visokom grebenu. Nebrojeno mnogo zvezda presijavalo se od obzorja prema zenitu i ponovo ka obzorju. Povremeno bi neki meteor ostavio svoj munjeviti trag. Vazduh je bio prohladan, njihov dah pun mutnog isparenja, i ona je počivala sklupčana u njegovom zagrljaju. Okruživala ih je tišina: "večna tišina tog beskonačnog svemira."

"Pogledaj gore", pozva je on. "Svaka od ovih svetlih tačkica predstavlja po jedno sunce. Misliš li da u čitavoj Vaseljeni samo naša planeta odiše životom?"

Telom joj, uz drhtaj, prođe jeza. "To što smo videli..."

"To što smo videli nešto je posvema drugačije. Veličanstveno drugačije." Birao je reči. Tokom čitave svoje mladosti nosio je viziju koju je njena mladost znala samo iz predanja. Spoznaja da mu vizija nije zanavek izgubljena, s radošću prostruja njegovim žilama. "Odakle bi, ako ne iz različitosti, mogle poticati novine, pustolovine i preporod našeg duha? Godine iza civilizacije Maurai nisu se zatvorile u sebe. Naprotiv, počele su da se okreću spoljnjom svetu, mnogo dalje nego što je to čovek ikad dosad učinio!"

"Pričaj mi", zamoli ga ona. "Pomozi mi."

Zatekao je sebe kako je ljubi. I potom potražiše samo svoj kutak, gde su mogli postati jedno.

Ali, ne postoje srećni završeci. Ne postoje završeci bilo koje vrste. Sve što nam se pruža, uglavnom su samo trenuci sreće.

Bilo je već uveliko jutro kada se Hevig probudio pokraj Leonse. Spavala je, topla, svilena i mirišljava, ruke prebačene preko njegovih grudi. Ovog puta nije je napustio telom. Ali, svojim mislima jeste.

"Dok", rekao bi mi neprijatnim glasom očajnika, "nisam mogao ostati tamo gde smo bili - u nekoj vrsti renesansnog Raja - nisam mogao ostati tamo, niti bilo gde, i dozvoliti da se ostvari ono što je zapisano. Verujem da je budućnost krenula putem dobre nade. Ali, kako mogu biti siguran? Da, da, zovem se Džek, a ne Isus, i moja odgovornost doseže samo donekle; ali, gde je tačno ta granica?"

Čak i da je dotični eon bio pravo vreme za življenje, kojim stazama je čovek stigao do njega? Možda se sećate, jednom prilikom izneo sam vam svoje mišljenje da je Napoleon morao da uspe u pokušaju ujedinjenja Evrope. Ali to ne znači i da je Hitler morao. Mnoštvo dimnjaka Belzena govore tome u prilog. A šta tek reći o Tvrđavi?"

Hevig probudi Leonsu, i ona se hitro spremi da nastavi put uz svog čoveka.

Mogli su da krenu u posetu Karelo Keadžimu. Ali, na neki način, on je bio isuviše bezazlen. Iako je živeo u stoleću raspada civilizacije, Maurai su oduvek vladali blago, nikada ne izazivajući našu sveukupnu osudu. Osim toga, Karelo Keadžimu bio je nadaleko poznata ličnost i stoga, veoma moguće, pod nadzorom tokom čitavog života.

Bila je to moja malenkost koju su Džek Hevig i Leonsa od Vahorna potražili.

14.

Dogodilo se to dvanaestog aprila 1970. Dan je odisao tek poniklim prolećnim zelenilom mokrim od noćne kiše... Nebom su jurili oblaci nošeni vetrom koji je mreškao barice duž prilaza kući, a hladna i vlažna zemlja lepila mi se za prste dok sam na kolenima sadio lukovice irisa.

Šljunak pod točkovima zaškripa. Jedan automobil beše pristigao i zaustavio se ispod ogromnog starog kestena koji je nadmoćno vladao travnjakom. Nisam prepoznao vozilo, i, uspravljajući se, kratko opsovah; baš mi nije ugodno kada moram da se otarasim tih putujućih prodavaca. U to iziđoše iz kola, i, pošto prepoznadoh njega, lako sam mogao pretpostaviti ko je ona mogla biti.

"Dok!" Hevig potrča i čvrsto me stisnu u zagrljaj. "Gospode, kako mi je drago što vas vidim!"

Ne mogu reći da sam bio beskrajno iznenađen. Svih proteklih meseci od našeg poslednjeg rastanka očekivao sam ga da se vrati, ukoliko je uopšte bio živ. Ali, tek u tom trenutku shvatio sam koliko me je uznemiravala pomisao na njega.

"Kako ti je žena?" upitah ga.

Radost zamre na njegovom licu. "Nije preživela. Pričaću vam o tome... kasnije."

"Oh, Džek, žao mi je..."

"Recimo da je za mene od tada prošla jedna i po godina." Okrenuvši se ka crvenokosoj dugih nogu koja nam se približavala, ponovo je bio u stanju da se smeši. "Dok, Leonsa, oboje ste već podosta čuli jedno o drugome. Ovo je prilika da se i upoznate."

Ni njoj, kao ni njemu, nije smetala ukaljana ruka koju sam pružio u stisak. U prvi mah, bio sam potresen ovim susretom. Nikad dotad ne bejah video nekog ko dolazi iz drugog vremena; Heviga u to ne računam. I mada mi nije mnogo toga ispričao u vezi sa njom, bilo mi je sasvim dovoljno ono što sam čuo u ostatku pripovedanja. Njen način razmišljanja, ponašanja i bitisanja bio je daleko drugačiji od načina bilo koje žene, bilo kog ljudskog bića, rođenog u našoj epohi. Ako se ne varam?

Pa ipak, ova žena-lovac, član plemenskog veća, vrač, povremena ljubavnica i nemilosrdni ubica - koliko lica u jednoj osobi? - nosila je sasvim običnu haljinu; da, najlon čarape i cipele sa visokim potpeticama, tašnicu, smešila se spretno namazanim usnama, i obratila mi se na engleskom koji se nije odveć razlikovao od mog. "Kako ste, doktore Anderson? Unapred sam se radovala ovom zadovoljstvu."

"Hajde, uđimo", rekoh slabašnim glasom. "Operimo ruke, a ja ću pristaviti lonče za čaj."

Leonsa se strašno trudila da ostane odmerena, ali nije uspevala. Dok je Hevig pričao, neprestano je ustajala sa stolice i šunjala se oko prozora, pažljivo osmatrajući ulicu u kojoj sam stanovao.

"Smiri se", reče joj Hevig napokon. "Proverili smo vreme pred nama, zar se ne sećaš? Nema uhoda iz Tvrđave."

"Nismo mogli proveriti svaki minut", odgovori ona.

"Ne, ali... Dobro, Dok, otprilike kroz nedelju dana od ovog trenutka pozvaću vas telefonom i pitaću vas da li smo imali nekakve neprilike, na šta ćete mi vi odgovoriti da nismo."

"Možda su nešto nanjušili", upade Leonsa.

"Nemoguće", odvrati Hevig pomalo ljutito; bilo je očigledno da su po ovom kraju motali i ranije. "Otpisali su nas. Ubeđen sam da je tako."

"Mož' biti da sam postala živčana još k'o devojčica."

Hevig nastavi, pomalo s oklevanjem: "Ako su nam za petama i sumnjaju da je Dok naš jatak, zar nas ne bi već pojurili putem do njega? Kao što vidiš, nisu." Potom se obrati meni: "Teško mi je da priznam da sam vas svesno izložio opasnosti. Iz tog razloga sam izbegavao i svoju majku."

"U redu je, Džek", rekoh ja, pokušavajući da se nasmejem. "Barem mi ovi penzionerski dani neće biti dosadni."

"Ma, neće vam manjkati ni dlaka s glave", bio je uporan. "Uverio sam se."

Leonsa duboko udahnu vazduh. Tokom nekoliko trenutaka, koliko je vladao tajac, čulo se samo hućanje vetra u krošnjama drveća. Sobom minu senka plovećeg oblaka.

"Ako sam te dobro razumeo", prekinuh najzad ćutanje, "ustanovio si da ću do svoje smrti živeti spokojno."

On potvrdno klimnu glavom.

"I znaš dan kada će se to dogoditi", dodadoh ja.

Sedeo je nepomično.

"Slažem se, nemoj mi otkriti", završih ja. "Ne stoga što se bojim. I ovako ću šro uzmognem nastaviti da uživam u staromodnim zadovoljstvima običnog smrtnika. Baš vam i ne zavidim - što možete dvaput izgubiti prijatelja."

Čajnik poče da zviždi.

"I tako", rekoh posle dugih minulih sati, "tvoje je mišljenje da se ne sme sedeti skrštenih ruku. Znači, nameravaš da učiniš nešto po pitanju Tvrđave?"

"Ako budemo mogli", izusti on gotovo nečujno.

Leonsa, koja je sedela pored njega, zgrabi ga za mišicu. "Šta, ako?" skoro da je vrisnula. "I sama sam bila u obilasku - nabrzaka, ali mesto je veće neg' ikad dosad, i videla sam Kala Volisa kako izlazi iz letelice - do tada će izgraditi robotizovane fabrike - a on je, iako ostareo, još uvek bio tamo." Ona zgrči prste poput kandži. "Za sve to vreme, nik' se nije setio da toj bitangi dođe glave."

Nabijao sam duvan u lulu. Sedeli smo, posle večere, među mojim knjigama i slikama kad izjavih da je sunce dovoljno blizu da zađe, te da bismo mogli natočiti viski. Ali u nama dvoma kao da više nije bilo opuštene radosti zbog susreta sa starim prijateljem, niti u njoj zbog susreta sa novim; beše je nestalo, ostajući prekrivena žalošću i gnevom koji se isprečiše kao gromade stena.

"Znači, nemate potpun uvid u budući razvoj Tvrđave", primetih ja.

"Pa, čitali smo Volisov priručnik i slušali njegove reči", odgovori Hevig. "Ne verujemo da laže. Njegovo samoljublje ne bi mu to dozvolilo, ne, bar, kada je u pitanju takva tema."

"Pogrešno ste me razumeli." Uperih dršku lule ka njima. "Pitao sam, u stvari, da li ste lično išli u izviđanje, godinu po godinu, redom?"

"Nismo", odgovori Leonsa. "Prvobitno nije bilo razloga za to, a sada je odveć opasno." Gledala je u mene netremice. Bila je zaista bistra devojka. "Ciljate na nešto, doktore?"

"Možda." Kresnuo sam šibicu i pripalio lulu. To malo ognjište biće pravi smiraj za moje ruke. "Džek, mnogo sam vremena proveo razmišljajući o svemu što si mi pričao prilikom prethodne posete.

Razumljivo. U mojoj dokolici imao sam vremena na pretek za izučavanje i razmišljanje i... Vratili ste se u nadi da ću vam dati nekakvu ideju. Jesam li u pravu?"

On potvrdno klimnu glavom. Telo mu je ispod košulje drhtalo.

"Nemam veličanstveno rešenje za vaše probleme", upozorih ih. "Samo sam pažljivije proučio jednu tvoju opasku: da sloboda leži u nepoznatom."

"Nastavite!" stade me požurivati Leonsa. Sedela je ruku stisnutih u pesnice.

"Pa", rekoh između dva pućkanja, "vaše poslednje objašnjenje samo podržava moje zapažanje. A to je da Volis veruje da njegova organizacija, prilagođena ali u osnovi onakva kakvom ju je osnovao, dakle, on veruje da će njegova organizacija preuzeti suštinsko vođstvo nad svetom u post-mauraijskom razdoblju. Međutim, ono što ste vi tamo otkrili ukazuje da je to više nego nemoguće, je li tako? Znači, negde, u nekom trenutku, javlja se protivrečnost. I... za ono što se desilo u međuvremenu, vi naprosto imate samo reč Kaleba Volisa, koji je uobraženi hvalisavac, rođen pre više od stotinu godina."

"Kakve veze ima njegovo rođenje sa našom stvari?" upita Hevig.

"Ima, itekako", odgovorih ja. "Naše stoleće zna za gorčinu. Teškom mukom naučili smo lekcije koje Volisovo pokolenje nikad nije moralo, niti ih je moglo i zamisliti. Možda je i načuo ponešto o pristupu koji se zove analiza operacije, ali on to ne ume da koristi; toga nema u srži njegovog načina razmišljanja."

Hevig me je napeto pratio.

"Tvoj hronolog predstavlja napravu koja je plod uma dvadesetog veka", nastavio sam. "Uzgred, šta se s njime dogodilo?"

"S onim što sam ga ostavio u Peri, kada... kada su me zarobili?", upita Hevig. "Po svemu sudeći ko god da ga je od potonjih vlasnika kuće našao, uništio ga je ili izbacio kao starudiju. Ili ga je, u strahu da može imati magijsku moć, zavitlao u Zlatni rog. Za nas dvoje dao sam da se izrade novi."

Telo mi prože uzbuđenje i ja počeh da pomalo razumevam Leonsinu lovačku strast. "Čoveku koji te je uhvatio, čak i takvom sa priličnim iskustvom, kao što je Krasicki, nije palo na pamet da ga ponese i ispita", rekoh ja. "Što veoma lepo objašnjava ono na šta želim da

ukažem. Slušaj, Džek, svaki putnik kroz vreme mora krvavo da se namuči da se usmeri na željeni trenutak. Ti si se sa tom preprekom izborio tako što si razmotrio problem, zaključio šta ga može rešiti - jedan instrument - i pronašao kompaniju koja je bila u stanju da prihvati tvoju narudžbinu i izradi ti tu stvarčicu."

Ispustio sam plavičasto-paperjasti oblačić dima. "To se Volisu nikad nije desilo", završih misao. "Niti ikome iz njegove bande. Takav pristup njima ne dolazi prirodno, kao nešto što se samo po sebi podrazumeva."

Ponovo se obruši tišina.

"Pa", reče Hevig, "Od svih putnika koje su pronašli, ja sam poslednji koji je rođen u vreme uoči Presude."

"Aha", klimnuh glavom. "Pa, iskoristi svoju prednost. Već si napravio prvi korak u svom istraživanju post-mauraijske epohe. Može ti izgledati neverovatno da Volisovi ljudi nisu do sada preduzeli istu vrstu temeljnog proučavanja. Ne zaboravi, međutim, da on potiče iz vremena vrlo oskudnih moći predviđanja - iz vremena kada su svi pretpostavljali da će seča šuma i kopanje rude moći da potraju večno. Bio je to vek Klerka Maksvela, da... mislim prvenstveno na onaj deo njegovog rada koji zovemo kibernetika... i Bebidža i Pirsaa i Rikarda i Klauzevica i mnoštva ostalih mislilaca na čijim temeljima još uvek živimo. Međutim, seme koje su ti umovi posejali još nije počelo da klija i cveta. Bilo kako bilo, poput mnogih putnika kroz vreme, izgleda da je i Volis prekratko boravio u svom rodnom dobu, čije je znanje i iskustvo nesumnjivo trebalo da prihvati. Ne, on je morao da se razmeće, želeći da postane svemoćni supermen.

Džek, iz bolno stečenog iskustva naše rase, ti možeš izvući korist."

Leonsa je delovala zbunjeno. Očigledno da je i za nju moja filozofija bila nešto novo. Hevig je bio zaokupljen mislima. "Šta predlažete?" upita on tiho.

"Ništa posebno", odgovorih. "Samo načelne stavove. Usredsredite se više na strategiju nego na taktiku. Ne pokušavajte da kao pojedinci objavite rat organizaciji; ne, osnujte bolju družinu od Volisove."

"A gde ćemo naći članove?"

"U svakom vremenu i na svakom mestu. Volis je u izvesnoj meri pokazao maštovitost u naporima da okupi ljude, ali su njegovi metodi

bili sirovi, a stanovište parohijsko. Recimo, tog dana u Jerusalimu sasvim je sigurno bilo prisutno daleko više putnika. A njegove su se uhode zakačile samo za one koji su bili očigledni, i dalje ni makac. Mora postojati način kojim bi se privukla pažnja ostalih."

"Pa... mmm... I sam nekako slično razmišljam." Hevig je gladio vrh brade. "Možda u vidu ulične povorke, koja bi pevala stihove grčkih obreda"

"I latinskih. U ovom slučaju, ne smeš sebi dopustiti ranija neprijateljstva." Čvrsto sam stiskao svoju lulu. "Još jedna primedba. Zar je nužno da i dalje delujete u potaji? Oh, da, tvoj 'čika' je bio u pravu, donde dokle je stigao. Detetu koje bi obelodanilo da je putnik kroz vreme pretila je prilična sputanost. Ali, vi više niste deca.

Šta više, kako zaključujem, Volis je one koji nisu bili poput vas smatrao nižim sojem ljudi i zvao ih je 'običnjacima', je li tako? Držao ih je u podređenom položaju. I sve što je time postigao jeste da se ogradio od njihovih mozgova.

Malčice sam se nenametljivo raspitao po mestima kao što su koledž Holberg i Berkli. Postoje dobri i odgovorni naučnici na Berkliju! Mogu vam poimence nabrojati sve muškarce i žene koji će, baš kao i ja što sam, prihvatiti istinu o vama, poštovati vašu tajnost i biti vam od pomoći."

"Za šta?" začudi se Leonsa.

Hevig skoči sa stolice i žurno, uzduž i popreko koračajući sobom, odgovori joj u vatrenom zanosu vlastitog saznanja. "Da otvorimo vrata svetu, draga! Oni našeg kova ne mogu biti rođeni samo na Zapadu. To je besmisleno. Kina, Japan, Indija, Afrika i Amerika, pre no što ju je nastanio beli čovek - pred nama je čitavo čovečanstvo koje treba pridobiti. I možemo..." U svojoj uzbuđenosti počeo je da zamuckuje. "Možemo odbaciti ološ, uzeti samo najbolje, pronaći mlade i, dođavola, odgajiti ih na ispravan način. Moj Bože! Šta nas se tiče ona banda siledžijskih hulja tamo gore? Mi možemo da stvorimo budućnost!"

Naravno, nije to bilo nimalo jednostavno. U stvari, proveli su deset godina svog života u pripremama. Istina, taj je period uključivao i izgradnju njihovog uzajamnog odnosa. Kada sam ih sledeći put video (posle jednog telefonskog poziva), na kratko, u martu, ponašali

su se kao bilo koji par u dugogodišnjem srećnom braku. Uprkos tome, bila je to decenija napornog i opasnog delanja. Šta više, to je razdoblje iziskivalo najteže odluke i mnogo veštine da ih sprovedu u delo. Stvaranje njegove družine oduzelo bi Hevigu znatno više vremena i snage, i posao bi ostao neobavljen, da nije krenuo putem koji sam mu predložio. Uz moje posredovanje, upoznao je sve te predusretljive stručnjake iz istraživačkih centara i fakulteta koje sam mu preporučio. Pošto ih je pridobio, oni su ga za uzvrat upućivali na svoje saradnike, sve dok nije stekao veoma moćan tim savetnika. (Nekolicina njih je potom napustila karijeru, da bi se bavili drugim poslom ili su se povukli u penziju - što je, nesumnjivo, zbunjivalo njihove kolege.) S vremena na vreme dopro bi do mene glas o njihovom napredovanju. O metodima koje su razvili za pronalaženje novih članova - širom velikog dela istorije velikog dela planete - mogla bi se napisati posebna knjiga. Mnogi su pokušaji propali; ali, bio je dovoljan broj uspešnih.

Primera radi, istraživač je posmatrao i nenametljivo se raspitivao o ljudima koji su iz bilo kog razloga bili neobični u svojoj sredini, a što je istovremeno njemu jasno ukazivalo na putnika kroz vreme. Šaman, seoski vrač ili kaluđer, poznati po tome što su čudotvornim postupcima pomagali bližnjima koji su im se obraćali s molbom. Hvalisavi seljak, kome je uvek nekako uspevalo da letinu spase od vremenskih nepogoda. Trgovac, koji je umeo da napravi pravi potez ulažući imovinu u brodove, kada su ih pirati i oluje nemilosrdno uništavali. Ratnik, koji je bio neuhvatljiv kao špijun ili izviđač. Dečak, o kome se pričalo da je savetodavac svome ocu. Ponekad bi se, u nizu pokušaja, ispostavilo da takve osobe zaista postoje... A tada, bilo je načina da se privuče njihova pažnja - recimo, u liku putujućeg proroka osobene vrste...

One koje su okupili među prvima, u najvećoj mogućoj meri bili su obučavani za tragaoce; i oni nisu rasipali snagu u nastojanju da postanu svemoćni gospodari u nekom drugom vremenu. Stoga je njihova družina brzo narastala. A takođe, zahvaljujući i metodima nedostupnim Amerikancu devetnaestog veka, koji je kulture dvadesetog i svih ostalih vekova smatrao nazadnim i manje vrednim. Postoje savremeni načini kako se neki novi jezik može brzo utuviti u glavu. Postoje i drevni načini, koje je Zapad zapostavio, za

usavršavanje tela i čula. Prinuđeni ratovima, revolucijama, najezdama i okupacija, naučili smo kako da zasnujemo, dovedemo u red, zaštitimo i upotrebimo bratsku družinu - planski.

Moguće je da je nad svim ostalim prevladao današnji koncept zajedničkog delovanja. Pri tome ne mislim na njegov totalitarni oblik, prema kome je Hevig gajio odvratnost, ili na ono 'zajedništvo', bilo u vidu udruženja ili komune, koje je prezirao. Mislim na prosveteni pragmatizam koji odbacuje sve samozvane aristokrate, koji nije spreman da poveruje da svaka opšteprihvaćena doktrina nužno mora biti istinita, koji je uvek spreman da sasluša i odmeri reči svakog koji ima nešto da ponudi i koji održava dobro razvijene kanale kojima se nove ideje razmenjuju sa vođstvom.

Naše doba sagoreće u plamenu. Ali, novonastalom čovečanstvu ostaviće u nasleđe darove na kojima će nam ono biti zahvalno.

Razume se, okupljanje putnika kroz vreme podrazumevalo je početaki ni iz čega. Morali su da se organizuju. Kako? Zašto bi bilo ko od njih imao želju da napusti dom, prihvati ograničenja i stavi svoj život na raspolaganje? Šta će ih zadržati kada postanu umorni ili zastrašeni, kada počnu da čeznu za ostavljenim ljubavima ili kada im sve, jednostavno, pređe u dosadu?

Mnoge će, svakako, privući nada da će biti u društvu sebi sličnih. Hevig se na to mogao osloniti, kao što je to, uostalom, učinio i Volis. Ipak, bilo je to nedovoljno. Volis je nudio i svakovrsne privlačnosti. Koristeći sve povlastice svog staleža, mogli su preko noći postati bogati, a da je, pri tom, njihov atavistički vid samopovlašivanja bio jedva čime sputan. Bistriji, Volis je nudio moć, raskoš i priliku - visok položaj, ako bi čoveku pošlo za rukom da ih ubedi, što je, uostalom, bilo strašno lako postići - da je njihov život deo zajedničke predodređenosti.

Nasuprot tome, Hevig je značajniji udeo obećavao onima koji su pokazivali želju sa saznanjem, želju da prisustvuju vrhunskim trenucima dostignuća čovečanstva, ili onima koji su, jednostavno i časno, uživali u avanturi.

Međutim, ni to još nije bio dovoljno ubedljiv razlog da bi se objavio rat Tvrđavi. Mogao bi biti apsurdan, u čemu bi se, u proseku, složili putnici kroz vreme; jer, većina vlada i većina institucija su na sebi svojstven način bili apsurdni. Kakvu je pretnju predstavljao

Poglavica?

"Osnovali smo obrazovne tečajeve - reče mi Hevig uzdahnuvši. "Baš je mrzak taj izraz, zar ne? Podseća me na zastrašivanje i neprestanu propagandu. Ali, naša je iskrena namera samo da objasnimo. Trudimo se da jasno ukažemo na činjenice, kako bi naše pridošlice same uvidele da je Tvrđava po svojoj prirodi takva da ih neće ostaviti na miru. Nije nam nimalo lako. Možete li da zamislite kako je teško ubediti samuraja iz doba Kamakura da bilo čija želja da vlada svetom, baš bilo čija, predstavlja neposrednu pretnju njegovom životu? Došao sam, sada, uglavnom zato da čujem šta će mi novo reći moji savetnici antropolozi i semantičari. U međuvremenu... Pa, dobro, morali smo da prionemo na suzbijanje nepoželjnih pojava, kao što su primitivna odanost vođama i drugovima ili tuča kao zgodna zabava, ili... Ah, da, neki su u svemu tome videli priliku da se obogate na prihvatljiv način. A za neke, opet, izuzetan san..."

U tom trenutku zavideo sam mu na izazovu koji mu je nametao zadatak kojeg se beše latio. Zamislite: najpre ih treba naći, a potom osmisliti šta bi moglo biti zajedničko za jednog zagovornika Konfučijevog učenja, bumerang-lovca na kengure, poljskog đaka, srednjevekovnog seljaka iz Mesopotamije, kovača iz zapadne Afrike, meksičkog goniča stada, eskimsku devojkicu... Njegova najveća snaga bila je možda u tom ogromnom naporu da uobliči šarolike deliće svog kaleidoskopa. Tim ljudima nije bilo neophodno da saznaju sve o Tvrđavi, pre nego što bi shvatili da je Hevig jedina karta na koju treba da igraju.

Njihova pripremne vežbe odvijale se na mestima koja su bila rasuta kroz stoleća. Potom je proveravana njihova pouzdanost, načinima koji su predstavljali mešavinu čudesnog i tajanstvenog. Sumnjive slučajeve - u neznatnom procentu - ispratili su do epohe kojoj su pripadali, vratili njihovim ognjištima, isplatili ih i rekli im zauvek zbogom. Oni o neprijatelju nisu imali dovoljno podataka na osnovu kojih bi se sa njim mogli povezati; živeli su, uglavnom, udaljeni hiljadama milja.

Preostala većina odvedena je u glavnu bazu, radi daljeg uvežbavanja, ali i u cilju izgrađivanja i jačanja same baze.

Mesto je bilo nedaleko od onog na kojem će ponići Tvrđava, ali beskrajno daleko u prošlosti, u sredini pleistocena. Ova

predostrožnost nosila je sa sobom i dodatne poteškoće. Za putnika kroz vreme bio je to iscrpljujuće dug prelaz, koji je zahtevao posebnu opremu, kao i prekide za odmor. Stoga su morali izgraditi usputna skrovišta, i sve prenositi deo po deo, te je i baza napredovala stupanj po stupanj. Ali, očuvati vlastitu bezbednost i sigurnost novog uporišta bio je zadatak vredan njihovog napora. Nalazilo se na šumovitom brežuljku, a dolinom je tekla moćna reka koja je u Leonsinom opisu imala bronzani odsjaj na suncu.

Metodima koje su koristili u traganju otkrili su pripadnike oba pola u približno jednakom broju. Stoga, zajednica se razvijala - bez dece, osim njenih najmlađih članova, ali ipak zajednica koja je za svega nekoliko godina stvorila svoj identitet, zakone i starešinstvo, svečanosti, pripovesti i misterije, i koju su na okupu držale kako sitne čarke, tako i velike ljubavi. Bila je to Hevigova prava pobeda. Poglavica je stvorio vojsku; čovek koji se zarekao da će ga srušiti, stvorio je pleme.

O svemu ovome čuo sam kada su mi Hevig i Leonsa došli u tu martovsku posetu. Tada su bili u središtu posla. O drugom delu priče saznao sam tek krajem oktobra, za Noć Svih Svetih.

15.

Nizale su se senke koje su bile vreme. Dobijale bi oblik i boju, masu i udaljenost, tek kad bi poneka izronila da se nahrani i naspava, ili da bi halapljivo gutala vazduh. Po brežuljcima, smenjivala su se godišnja doba. Glečeri sa severa spustili su se iz svojih visina u ravnice, a potom povukli u besnilu snežnih oluja, ostavljajući za sobom jezera na kojima su se pojili mastodonti; jezera su se zgusnula u močvare i konačno u zemljište, čijom su se travom hranili konji i kamile, čije su vrhove drveća brstili džinovski lenjivci, sve dok se glečeri nisu vratili; a kada je nanovo nastupila blaga klima, pređašnje zveri behu nestale. Umesto njih, stada bizona zatamnivala su preriju i ispunjavala je zemljotresnom tutnjavom kopita; pojavili su se i prvi žitelji, ljudi bakarne kože koji su u rukama imali koplja sa vrhovima od kремена; opet je došla Velika Zima, i opet je došlo Veliko Leto, i sada su lovci nosili luk i strelu, u ovom ciklusu šuma je potisnula glečerima razdrobljeno stenje, u početku vrba i tisa i hrastov šiprag, potom su tu bile katedrale beskrajne lepote - a onda je, iznenada, u treptaju, sve iščezlo, i pojavili su se osvajači, krčeći milione panjeva koji su ostali za sekirama, orali su i sejali, žnjeli i vršili, postavljali železne tračnice odakle je noćima dopirala huka i dugi rik i sve je čudesno podsećalo da mastodonta u prolazu.

Hevigova grupa zaustavila se na poslednjem odmorištu, u kući mladog farmera, domaćina od poverenja, premda nije bio putnik nalik njima. Odmor im je bio neophodan i zbog obnavljanja zaliha. Bilo bi gotovo neizvodljivo preći toliki put kroz vreme do te tačke na zemljinoj površini bez malenih rezervoara sa kisoenikom. U protivnom, morali bi više nego jednom da izrone da bi udahnuili, u vreme kada je zemlja bila preplavljena, a možda im to ne bi ni pošlo za rukom jer bi bili prinuđeni da se probijaju kroz ledeni sloj debeo nekoliko milja. Istovremeno, te su prepreke činile moćne čuvare koji su njihovu glavnu bazu štitile od domašaja Tvrđave.

Nužni delovi opreme činili su glavninu mase koju su bili u stanju da ponesu. Ovde je bila prilika da se snabdeju oružjem.

Svetlost fenjera blago je tinjala nad mušemom prekrivenim kuhinjskim stolom, uglačanim gvoždem i bakrom, iznad peći u kojoj su pucketala drva i podgrevala ogroman lonac sa kafom. Premda su od najbližih suseda bili udaljeni oko pola sata jahanja pravcem preko polja i skriveni iza šumske zavese, Olav Torstad je svoje posetioce uvek morao da dočeka u tami. Odsjaj svetlosti koji je povremeno usred noći dopirao sa njegovih prozora, bio je razlog što su ga susedi smatrali čudakom. U svakom drugom pogledu, za njih je on bio staložen mladić; biće da tog neženju, zaključili bi oni, s vremena na vreme muči nesanica.

"Već ste spremni za pokret?" upita ih on.

"Jesmo", odgovori Hevig. "Dug je put koji treba da pređemo pre svitanja, znaš to i sam."

Torstad je zbunjeno piljio u Leonsu. "Ne bih se složio da je na mestu to što se dama spremila za rat."

"A gde bi da krene, ako ne sa svojim čovekom?" odbrusi mu ona oštro. A zatim sa osmehom: "Džek ionako ne bi uspeo da me nagovori da ostanem. Poštedi se truda."

"Pa, drugačija vremena, drugačiji ljudi", primeti Torstad, "ali mi je baš drago što sam rođen 1850." Potom užurbano dodade: "Nemojte misliti da vam nisam zahvalan na svemu što ste učinili za mene."

"Ti si mnogo više učinio nama", odgovori mu Hevig. "Uložili smo u tebe i doveli te ovamo sa određenom namerom, jer nam je bilo potrebno nešto poput ovog mesta u neposrednoj blizini budućeg nastanka Tvrđave. Ti si znao da ti preti opasnost, ali si je prihvatio, kao i sve breme koje sobom nosi čuvanje naše tajne, i... Ali, nije važno. Večeras je svemu kraj." On pokuša da namesti osmeh. "Sada, kad se otreseš ove hrpe koje će ostati za nama, možeš se oženiti svojom verenicom i mirno provesti ostatak života."

Nekoliko sekundi nešto sputano bunilo se iz Torstadovih očiju. "Mirno?" upita on, gotovo u istom dahu dodavši: "Ali, vi ćete se vratiti, zar ne? I reći mi šta se dogodilo? Molim vas!"

"Ako pobedimo", odgovori Hevig, pomislivši koliko je sličnih obećanja ostavio za sobom i koliko će još svojih pratilaca izgubiti u tom tumananju ogromnim prostranstvima kroz prostor-vreme. On skoči sa stolice. "Hajde, treba da naše ljude opremimo oružjem. Ako ti nije teško da upregneš konje, voleli bismo da nas kolima odvezeš do

položaja. Krenimo!"

Ostali su već bili u pokretu. Oni jesu. Oni će biti.

Grupa nije bila prevelika; sveukupno, brojala je možda tri hiljade duša. Oko dve trećine činile su žene, zatim premladi ili prestari, kao i oni koji su predstavljali neizbežan teret: nosači, bolničarke i svakovrsno civilno osoblje koje bi im moglo zatrebati. Čak i u tom broju nije bilo zgodno da se svi okupe na jednoj usputnoj stanici, jer bi njihovom pojavom potekle glasine koje bi neprijatelja uputile na pravi trag. Već samo njihovo dovođenje na tle Amerike bio je, sa stanovišta pozadinskog obezbeđenja i tajnovitosti, beskrajno složen problem.

Podno ogromnih stabala, neki su krenuli jelenskom stazom. Dakota Indijanac koji ih je predvodio postao bi naredni vrač-iscelitelj u svom plemenu da ga jedan od Hevigovih strpljivih lutajućih tragača nije pronašao. Nosio je hronolog, kao uostalom i sve vođe bilo kad i bilo gde, kojim je precizno mogao prepoznati traženo mesto pre nego što bi ga podesio na isto tako precizno traženi trenutak.

Jednom, tokom osamnaestog veka, naišli su na neke trapere, i odmah se izgubili u divljini.

Nepunih stotinu godina potom, kapetan grupe objašnjavao je nekolicini belaca, sa kojima se beše susreo, da vlada u Vašingtonu želi detaljan izveštaj pre uspostavljanja nove teritorije.

Zatim je postalo uobičajeno, iako nezvanično, videti Crnce u blizini - na kratko - jer je to bila stanica podzemne železnice.

Tokom 1920. niko nije dovodio u pitanje potajna kretanja i okupljanja. Svi su znali, mada nezvanično, da je to omiljena ruta švercera viskija iz Kanade.

Nešto kasnije, ovom oblašću povremeno je prolazio autobus sa naznakom ZAKUPLJEN; ukrcao bi putnike i prtljag usred noći i nastavio put sa natpisom promenjenim u NESLUŽBENO.

Na izmaku stoleća, visoko gore tutnjao je džambo džet. Šarolika skupina ljudi koju je prevozio nije privlačila posebnu pažnju. 'Međunarodne ture prijateljstva' bile su gotovo svakodnevna pojava, pošto su privatne organizacije i pododeljci bezmalo svih vlada posezali za ma kakvim zamislivim sredstvom koje bi im pomoglo da taj ples snova spreče od propasti.

Potom je usledila prilično velika grupa jahača koja je kasala

predelom. Njihova lica i oprema govorili su da pripadaju narodu Monga. S obzirom na to da se osvajači nikada nisu utvrdili u tim krajevima, njihovim ranim izviđačima nije se pripadavala nikakva važnost.

Hevig se sa pola tuceta ljudi munjevito vrati u normalno vreme.

Na jedan sat uoči svitanja novogodišnjeg dana, stotinu sedamdeset sedme godine neprekidnog postojanja Tvrđave, zatrepta crvena svetiljka na hronologu. Nebo se u daljini ka zapadu naziralo u tami kojom su još uvek svetlucale zvezde i planete, dok je na istoku bilo ledenosivo. Svetlost bez senki otkrivala je svaku ciglu na bedemu, glavnoj kuli i tornjevima; njeni zraci prelamali su se o prozorska okna i belinu zamrznute dvorišne kaldrme. Užasna tišina obujmljivala je svet, kao da se svi zvuci behu zamrzli na toj hladnoći koja je parala pluća i ledila dah.

Družina je isprobala ono što je morala da čini dovoljno često. I pored svega, pratio ih je pogledom - svoju vojsku odabranu za najvažniji deo poduhvata.

Bili su istovetno odeveni, u smeđezelenim jaknama, postavljenim pantalonama umetnutim u kožne čizme; nosili su kacige i oružje, kao i opasače krcate opremom. Posle niza godina zajedničkog života i druženja, znao je dobro njihova lica, znao je svaki njihov korak. Leonsa, u vatrenoj žudnji, sa crvenim pramenom kose preko čela u koje je beše poljubio; Čao, Indhlovu, Gutijerez, Bjelavski, Maatuk ibn Nahal. Za samo jedan otkucaj srca njihove su ruke ostale u stisku. A potom krenuše. Hevig podesio hronolog. Puške su držali na gotovs, jer ih je dežurni mogao otkriti i uzbuniti ostale.

Njihova nadmoć zasnivala se na iznenađenju. Zaleđe je bilo čvrsto kontrolisano, godinama unazad, i biće tako za još dugo godina. Zar Volis nije to potvrdio na putovanjima u susret svojim budućim ja? Tvrđava je sve više napredovala, ne samo u bogatstvu, već i u broju pridošlica koji će služiti velikom cilju. Stoga, moglo se spokojno uživati na praznični dan. Preko zime je najveći mogući broj osoblja koristio odmor, da bi pobjegli iz njenih tmurnih i hladnih dana. Ali Poglavica je za Novu godinu uvek bio prisutan, započinjući novogodišnje večere svečanostima i govorima, i završavajući ga u bančenju. Ko bi okrivio stražu ako bi im se, u gorčini pre svitanja, oči

zamutile i kapci spustili?

"Okej", reče Hevig. "Volim te, Leonsa", prošapta on. Ona usnama prelete preko njegovih. Grupa skokovitim trkom stiže do kapije kule u kojoj je obitavao Kaleb Volis.

Nisu se mogla pokrenuti. Ženski glas opsova: "Oktajevog mu repa, nisam s' nadala..." Hitac iz Maatuke 45 raznese katanac. Zaglušujuća jeka odzvanjala je ušima i međ usnulim zidinama. Hevig munjevito pomisli: Nijedna ratna operacija ne teče savršeno. Moja mi istraživanja govore da uvek treba imati nešto u rezervi...

Ali u tom delu napada, jedna omaška osujetila bi čitav plan.

On ih povede ih je unutra. Iza sebe je čuo povike. Bio je u nedoumici: da li se zabunio, ili je to uzbuna? Nije važno. Ka ulaznim vratima, uz stepenice!

Donovi su lupali po kamenju. Osećao je svaki udarac kako mu struji golenjačama i izbija ravno do zuba. Pratila su ga četvorica, u skokovima duž mračnog zavojitog stepeništa koje kao da je vodilo put nebesa. Gutijerez i Bjelavski behu zauzeli položaj u podnožju, da obezbeđuju glavnu kapiju i izlaz iz lifta. Indhlovu i Čao bili su se izdvojili na drugom i trećem nivou, da bi zaposeli prostorije zamenika - Hevig nije znao ko je to trenutno bio - i Ostina Kaldvela. A ovde, na sledećem odmorištu, optočena mesingom, čekala su ih golema vrata koja su vodila do Volisa.

Bila su nezaštićena. Niko se nepozvan nije usuđivao da uđe, osim onih koji su pod oružjem došli da unište čitavu tvorevinu. Naglim udarcem, Hevig ih širom otvori.

Sve što je ugledao bilo mu je poznato: zidovi obloženi drvetom, krzna, teški sto i stolice, fotografije vladara i majke. Vazduh je bio vlažan i topao. Zamrznuta prozorska okna činila su sobu sumornom. Maatuk ostade, vrzmajući se, da štiti ulaz. Hevig i Leonsa banuše u sobu preko puta.

Volis se pridiže iz prostranog kreveta sa baldahinom. Ne verujući vlastitim očima i u šoku, Hevig primeti koliko je traga na tom čoveku ostavilo nekoliko poslednjih godina života. Bio je poprilično posedeo. Lice mu je bilo ne toliko rumeno, koliko prekrivenom mrežom popucalih kapilara i otromboljeno pod vlastitim teretom. Do užasa smešan prizor bio je pogled na njegovu noćnu košulju. On posegnu za pištoljem na kraju stola.

"Ja-a-a-ah!" vrisnu Leonsa i baci se u letećem skoku.

Volis nestade sa vidika. I ona zajedno sa njim, dočepavši ga prstima. Zatim se nanovo pojaviše, kotrljajući se preko poda u žestokom zahvatu, pri čemu je on bio nemoćan da klisne kroz vreme dokle god ga je ona stezala i snagom volje zadržavala na mestu. Njihovo brektanje paralo je uši, mešajući se sa kricima devojke skrivene iza krevetskih zastora. Hevig je obigravao okolo, pokušavajući da Leonsi pritekne u pomoć. Ali, rvače je bilo nemoguće razdvojiti. Svaka prilika propala bi pre nego što bi uspeo da krene u napad.

U predsoblju se oglasi besna paljba.

Hevig zasu vatrom vrata sa unutrašnje strane i pljoštimize krenu da osmotri iza dovratka. Maatuk je ležao nepomično. Nad njim, njihao se Ostin Kaldvel, obliven krvlju, teško dišući prosviranih pluća, dok mu je u rukama titrao revolver u potrazi za još nekim protivnikom. Po svemu sudeći, stari indijanski ratnik beše nasrnuo na Čaoa, sredio ga sa nekoliko, ili ga već nekako savladao, jer je već narednog časa Maatuk ležao mrtav...

"Opkoljen si! Predaj se!" pozva ga Hevig.

"Idi... dođavola... prokleti izdajniče..." Kolt iznova zagrme.

Godinama se Hevig sećao obilja ljubaznosti i obilja svireposti gutajući bol zbog onog što se činilo da su neizbežne strahote u služenju Poglavici. Ali, prisetio se i vlastitih pristalica, i Ksenije. Kliznuo je minut uz vreme, praveći korak ka ulazu u sobu, izronio i opalio. Metak proseče vazduh i smrska čašu na fotografiji Karla Velikog. Kaldvel se presamiti.

Eksplozije su odjekivale u dvorištu, kroz glavnu kulu i pomoćne građevine. Hevig se užurbano vrati do Leonse. Nogama je bila obujmila Volisa ispod pasa i palčevima mu pritiskala karotidne arterije. On ju je udarao po ramenima, ali ga je ona, pognuvši glavu, i dalje pritiskala, sve dok mu udarci nisu oslabili. A onda su i sasvim prestali.

"Sredi ga brzo", prodahta ona. "Požuri."

Hevig iz džepa izvadi lisice koje su bile uobičajena oprema njegovih boraca. Čučeci, on priveza Volisa za postolje kreveta.

"Ne može nam pobeći", reče on. "Osim ako neko ne dođe da ga oslobodi. Ostani i pobrini se za to."

Ona se jedva suzdrža. "I da propustim zabavu?"

"Ovo je naređenje!" prasnu Hevig. Ona mu uputi buntovnički pogled, ali ipak poslušna. Čitav plan bio je usredsređen na hvatanje ovog zarobljenika. "Pobrinuću se da ti pošaljem nekog u zamenu, što pre budem mogao", dodade on, pomislivši u sebi: Kada se bitka završi. Zatim krenu. Primetivši da je i konkubina nestala, on se na kratko upita da li ju je oslobodio napasti ili je lišio dragana.

Na sledećem nivou nalazila se terasa, sa pogledom na dvorište. Sa nje je Poglavica držao govore. Hevig načini korak napred u voštano hladnu svetlost, zureći u kaos pod sobom. Divlja bitka vodila se između ljudi i skupina ljudi; ranjeni su se komešali i stenjali, mrtvi ostajali zgrčeni onako kako ih je smrt zadesila. Krici i pucnji zaglušivali su nebo.

Učini mu se da prizor nije ni nalik onome što se odigravalo; posvuda samo unakažena tela. On raspakova dvogled da bi поближе osmotrio. Sada je bio u stanju da prepozna svakog ratnika ponaosob. Ili leš... Da, Huan Mendoza, ovdašnji, i, o Isuse, Džeri Dženings, za koga se nadao da će se izbaciti.

Novi eskadron njegove vojske zatrepta u normalnom vremenu i odmah se razvi u borbenu liniju. Iznenada, povrh glava otvoriše se padobranci, noseći one koji su upravo, svaki sa vlastitim hronologom, iz aviona dvadesetog veka, iskočili u taj dan.

Pometnija je više bila prividna nego stvarna. Od samog početka, Volisov dežurni garnizon, najvećim delom sastavljen od običnjaka, brojao je gotovo isti broj ljudi koliko i njima pridružena grupa putnika kroz vreme - koji su ovde živeli godinama i neosetno izbegli da se opiju prethodne noći. Peta kolona bila je izmišljena mnogo vremena pre nego što se Hevig rodio; samo, njegov je naraštaj video na delu taj nemilosrdni vrhunac njenog razvitka i upotrebe.

Računajući na njih, kao i na obaveštenja koja su mu brzo dostavljali, na precizno određivanje vremena koje im je omogućio hronolog, na plan što je skovao Hevigov tim profesionalnih vojnika, a koji je isproban i uvežbavan po uzoru na samu Tvrđavu... imajući sve to u vidu, Hevigova pobeda bila je neminovna.

Najvažnije je bilo na najmanju moguću meru svesti broj agenata, koji bi, videći da im se približava opasnost, pobjegli pre nego što bi bili ubijeni ili zarobljeni. Od manjeg značaja, teorijski, ali u Hevigovoj duši ipak podjednako važno, bilo je imati što manje gubitaka u

ljudstvu. Sa obe strane.

On odloži dvogled da bi preko ramena skinuo voki-toki i počeo da poziva vođe eskadrona.

"Zahvaljujući iznenadnom i spretnom napadu", pričao mi je kasnije, "nismo izgubili mnogo onih koji su pobjegli u vreme. Nekolicinu smo upecali 'kasnije'. Po spisku smo tačno utvrdili ko su oni, tako da smo prilično dobro pogodili mesto-vreme kuda su se uputili. Nisu mogli poleteti nasumice, shvatate. Morali su da potraže sredinu prihvatljivu za njihov opstanak. A nisu imali preterano širok izbor na raspolaganju."

"Niste ih sve pohvatali?" upitah uznemireno.

"Ne, ne sasvim. Jedva da smo se tome i nadali."

"Rekao bih da je i jedan, koji vreba na slobodi, već previše. Može se vratiti uzvremeno, to jest u vreme koje je prethodilo vašem napadu i upozoriti..."

"Nikada me to nije zabrinjavalo, Dok. Znao sam da niko nikada to nije učinio, samim tim niko nikada i neće. Sve se to može objasniti našim običnim izrazima, nezavisno od fizike i metafizike.

Vidite, ni jedan od njih nije supermen. U stvari, sve su to ili slabići kojima su bili dodeljeni poslovi civilnog tipa, ili ratnici, šupljoglavi i sujeverni, koliko i okrutni. Bez obzira na to što su ih posebnim vežbama učinili pogodnim za Volisove namere, on nikada nije ni pokušao da im da pravo obrazovanje. Ako ni zbog čega drugog, onda je te činjenice trebalo sumnjati u njegovo poštenje i nepogrešivost.

Stoga, oni koji jesu pobjegli, bili su osobe prilično poljuljanog morala. Njihova glavna briga mora da je bila da se što bolje sakriju od nas. A ako bi i razmišljali o mogućnosti da se vrate, uvideli bi da ćemo posejati vlastite uhode kroz čitav period Volisovog kraljevanja, makar nekolicinu, ali dovoljno da na njih motre i uklone ih pre nego što pokušaju da ga upozore." Hevig se smejuljio. "I sam sam bio iznenađen, kada sam prvi saznao ko će biti neki od njih. Ruel Orik, stari cirkuski šarlatan... Boris, kaluđer koji je pošao u Jerusalim..."

On zastade, da bi otpio gutljaj mog viskija. "Ne", zaključio on, "jednostavno nismo želeli da ostanu na slobodi one bitange koji bi se time rešili svojih zločina. I mislim - usuđujem se da se nadam - da se

to nikad nije dogodilo. Kako može, recimo, jedan kondotijer, bez prebijene pare, neobrazovan, sasvim usamljen, kako se može snaći u bilo kojem veku bele Amerike, ili se, pak, otisnuti u Evropu? Ne, zaista, njegov bi najpametniji izbor bio da potraži Indijance. I među njima bi bolje prošao kao vrač, nego kao pljačkaš. Šta više, može provesti ostatak života kao koristan pripadnik njihovog plemena. To vam je samo jedan primer, naravno, ali mislim da ste u načelu razumeli šta sam hteo da kažem."

"Što s' tiče budućnosti", dodade Leonsa glasom kao kad tigrica prede, "ona je u našim rukama. Tvrđava, za sve godine koje su joj preostale; Druga Faza, sve dok više ne bude bilo neophodno... A mi ćemo je izgraditi. Naučili smo to tokom priprema za ovaj pohod. Niko nas neće uzdrmati."

"Da, u vojnom smislu", brzo se ubaci njen muž. "Ne može se sve uraditi preko noći, ali nameravamo da podanike Tvrđave izdignemo iz položaja kmetova i učinimo ih slobodnim seljacima. U Drugoj Fazi neće biti podanika: umesto njih, biće to ravnopravni članovi naše zajednice. I... podrazumeva se... naši će se agenti ponašati pristojno. Posećivaće prošlost isključivo u svrhu istraživanja i pronalaženja novih pristalica. Kada im za poduhvate bude bio potreban novac, stvoriće ga trgovinom, razmenjujući vrednost za vrednost."

Leonsa ga kresnu prstima po obrazu. "Džek potiče iz sentimentalnog stoleća", reče ona umilno.

Mrštio sam se u naporu da sve to razumem. "Stani malo", pobunih se. "Imali ste jedan ogroman problem sa kljovama i čekinjama, odmah pošto ste zauzeli Tvrđavu. Vaši zarobljenici... Šta se sa njima zbilo?"

Stara muka pređe Hevigovim licem. "Nije bilo pravog rešenja", odgovori on jedva čujno. "Nismo ih smeli osloboditi, niti one koje smo uhapsili kad su se vratili sa odsustva, niti one koje smo iznenadili na njihovim posedima. A nismo ih mogli ni pobiti. Hoću da kažem, u doslovnom smislu te reči; nismo mogli. Naša snaga počivala je na ljudima koji su imali savest, sposobnim da shvate šta je humanost, ako već nisu u tom duhu bili odgajani. Niti smo želeli da iko od njih do kraja života trune u nekoj skrovitoj tamnici zamka."

Leonsa se iskregelji. "Gore neg' da smo ih upucali", reče ona.

"Pa..." Hevig je teško izvlačio reči. "Možda ćete se priseliti - čini mi se da sam vam govorio o tome, a priča je bliskija vašoj sadašnjoj, nego mojoj - o onim psiho-sredstvima koje imaju u kasnoj Maurai epohi. Da li se sećate? Imaju takvu moć, koja će prestrašiti mog prijatelja Karela Keadžimua. Ako ga ubrizgaš nekoj osobi, i razgovaraš sa njom dok je još pod njenim uticajem, verovaće u sve što joj narediš da veruje. Bez izuzetka. Ne fanatično, ali na onaj 'da, svakako' način koji se daleko dublje ukorenjuje. Njen vlastiti um nadomestiće racionalizacijama i lažnim uspomenu sve nejasne protivrečnosti. Shvatate li o čemu se radi? Krajnji oblik ispiranja mozga! Tako savršen, da žrtva čak nikada ne posumnja da je ikada postojalo nešto drugo."

Ote mi se zvižduk. "Blagi Bože! Hoćeš da kažeš da ste masovno preobratali one lopove i ubice i privoleli ih na svoju stranu?"

Hevig se zgrozi. "Ne! Ako ništa drugo, u najmanju ruku nikad ne bih bio u stanju da podnesem to bandu zombija. To bi zahtevalo da im potisnemo celokupnu prošlost, i... u svakom slučaju, bilo bi nepraktično. Keadžimu je udesio da se nekolicina mojih bistrih momaka uvežba u psihotehnologiji, mada su već imali poprilično posla."

On duboko udahnu, kao da prikuplja hrabrost, pre no što je nastavio. "Ono što smo uništili kod naših zatvorenika jeste vera u putovanje kroz vreme. Vratili smo ih njihovom domaćem okruženju - što je samo po sebi bio ogroman napor, razumete - i tamo ih podvrgli tretmanu. Rekli smo im da su imali groznicu, ili da su ih bili opseli demoni - našli smo već neki prikladni izgovor; zamišljali su neobjašnjive stvari, koje, budući krajnje neverovatne, nisu nikad smeli da pomenu; u najboljem slučaju, da nikad ni ne pomisle na to; sada su se oporavili i vratili se običnom životu.

Naši ljudi su ih napustili da bi došli po nove."

Pažljivo sam ga slušao. "Pa, moram priznati da je za moj ukus ta zamisao donekle odvratna. Ali, ne preterano. I sam sam ponekad bio primoran na neke stvari, primoran da izgovaram laži bolesnicima i... i..."

"Imali smo dva izuzetka, Dok", saopšti mi Leonsa.

"Pođi sa mnom", reče oblikovač uma. Njegov glas bio je nežan.

Drogom utrnulog tela, Kaleb Volis se grčevito uhvati za njegovu ruku i oni krenuše.

Hevig je ostao, radeći mukotrpno i dan i noć, sve dok sa svojim pomoćnicima nije ogroman zadatak oko preobražaja Tvrđave sproveo kako treba. A vreme je proticalo i proticalo. Konačno, više nije mogao da izbegne trenutak kada su ga obavestili da može da uđe u kulu koju je čuvala straža.

Na vlastito zaprepašćenje, Hevig zateče Poglavicu u sjajnom stanju, kako samouvereno sedi za radnim stolom u kancelariji, u kojoj su tragovi oštećenja i mrlje krvi bili tako dobro uklonjeni kao da nikada nisu ni postojali.

"Gle, gle!" uzviknu on u znak pozdrava. "Dobar ti dan, moj dečače, dobar dan! Sedi. Ne, prvo nam sipaj piće. Znaš šta volim."

Hevig ga poslušao. Sitne oči pronicljivo su piljile u njega. "Izgleda da je tvoja misija potrajala i da je bila prilično teška, a?" reče Volis. "Ostario si, bo'me jesi. Ipak, drago mi je da si je uspešno okončao. Nisam još pročitao tvoj izveštaj, ali nameravam. U međuvremenu, hajde da to nadoknadimo." On povisi glas. "Za tvoje i moje dobro zdravlje."

Hevig prisili sebe na jedan srktaj i spusti se u stolicu.

"Nesumnjivo da si čuo, moje nije baš najbolje, " nastavi Volis. "Krajnje bedno, evo, već neko vreme. Prava upala mozga. Neka prokleta klica iz prošlosti ili budućnosti, po svemu sudeći. Hirurzi tvrde da i one evoluiraju, kao životinje. S tim u vezi, odlučio sam da bi trebalo da potkrešemo naša istraživanja, delimično na račun toga, delom da bismo izgradili našu moć u normalnom vremenu. Šta ti misliš o tome?"

"Mislim da bi to bilo mudro, ser", prošapta Hevig.

"Još jedan razlog za uzbunu je taj što smo u tvom odsustvu izgubili najbolje ljude. Spopala nas neka loša sreća. Ostin Kaldvel, čuo si? I Vaclav Krasicki... Hej, ubeleo si k'o avetinja! Šta ti je? Jesi li siguran da ti je dobro?"

"Da, ser... Još uvek sam umoran. Provedoh silne godine, tamo dole u vremenu, i..."

... i bila je to Leonsa koja beše našla Krasickog u okovima, dobacila mu 'Ksenija', izvukla pištolj i raznela mu glavu. Ali, Hevig je bio taj koji nije zažalio što se to desilo, sve dok ga u snu nije pohodila

Ksenija, uplakana zbog njegove nemoći da oprost.

"Ma, oporaviću se, ser."

"Lepo. Lepo. Potrebni su nam ljudi poput tebe." Volis protrlja rukom čelo. U trenu, glas mu postade oštar i zbunjen. "Ovde ima tako mnogo ljudi. A tol'ko starih je nestalo - jesu li, zbilja? Ne umem ti reći. Gledam sa svoje terase i vidim strance, i razmišljam kako bi trebalo da vidim nekog po imenu Huan, nekog po imenu Hans... mnoge, mnoge... ali, ne mogu da ih uočim. Jesam li ih sanjao dok sam bio bolestan?" On se čvrsto obgrli rukama, kao da je hladni zimski vazduh pokuljao kroz tropsku vrelinu oko njega. "Često se, ovih dana, osećam usamljenim, usamljenim u sveopštem prostoru i vremenu..."

Hevig pokuša da unese malo vedrine. "Ono što vam treba, ser, ako dozvolite da kažem, jeste poduži odmor. Mogu vam preporučiti odgovarajuća mesta."

"Da, mislim da si u pravu. Zaista." Volis halapljivo otpi iz pehara i poče da pretura u potrazi za cigarom.

"Kada se vratite, ser", nastavi Hevig, "trebalo bi da manje naporno radite. Temelji su postavljeni. Sve teče glatko i po planu."

"Znam. Znam." Volis ispusti šibicu.

"Više nam, ser, niste neophodni zarad svakodnevnih uputstava. Imamo obilat broj ljudi u čijem je nadležstvu da se brinu o detaljima. Daleko više potrebni su nam vaša širina u sagledavanju i osnovni pravac koga je predvideo... ovaj, vaš genije."

Iza osedele brade i brkova, Volis se glupavo osmehivao. Ovog puta uspeo je da zapali cigaru.

"Razgovarao sam o tome sa sijaset oficira, i, takođe, mnogo razmišljao", nastavi Hevig. "Kažu mi da su i sa vama razmotrili to pitanje. Ser, dozvolite mi da se nadovežem na njihove reči. Verujemo da bi bilo savršeno kad bi se ustanovila neka vrsta plana vašeg putovanja kroz budućnost. U plan bi, dakako, bili uključeni i oni periodi koje će posetiti vaše pređašnje ja, da biste mu pokazali kako se sve odvija sa uspehom. Drugim rečima, mi ipak... uh... mislimo da bi što manje životnog veka trebalo da provedete u ma kom pojedinačnom neprekidnom nizu dana. Isuviše ste nam dragoceni za veliki poduhvat."

"Da. Do istog zaključka sam i sam došao." Volis je klimao i klimao

glavom. "Prvo, kao što reče, jedan pravi dobar odmor, da osnažim misli i izbijem zbrku iz glave. A potom... napred putem sutrašnjice, posmatranja, davanje uputstava, večito na nekom putu... sve dok konačno ne ispunim svoj zadatak... Da. Da. Da."

"Gospode!" uzviknuh reč tako blisku molitvi, budući da već bejah zašao u pedesetu godinu sumnjičavosti. "Ako postoji prava osveta..."

"Nije to bila osveta", procedi Hevig kroz zube.

"Kakav... Dobro, kakav je to bio osećaj, kad se vratio?"

"Izbegavao sam da budem prisutan. Kad sam morao, bilo je to, naravno, u trenucima slavlja, kada nikom nije smetalo što sam pripit. Ljudi koji se njime redovno bave rekli su mi... kažu mi... da su se brzo navikli da tu jednu prikazu vodaju kroz njegova Potemkinova sela ili u prošlost, na neku od njegovih dugih orgijastičkih svečanosti koje ga iscrpljuju i skraćuju mu život. Gotovo da su ga zavoleli. Idu veoma daleko, da bi izveli dobru predstavu. To im olakšava pomisao na kraj."

"Kako to? Zar Volis ne bi trebalo da iščezne u podmaklim godinama?"

Hevig steže pesnicu oko rukohvata na stolici. "I jeste nestao. Nestaće. Posle jednog krika u noći, njegova soba ostaće prazna. Mora da se odbacio daleko u vreme, budući da će potraga za njim i gore i dole kroz vreme biti bezuspešna." Hevig isprazni čašu naskap. Video sam da mu je potrebno još pića i dolih mu.

Leonsa ga pomilova. "Okani se, mili, nemoj da se time mučiš. Nije on vredan toga."

"Uglavnom se tako i osećam", priznade on, sa gorčinom u grlu.

"Radije zaboravimo na čitavu tu stvar."

"Ja... Ja ne vidim..." Nisam uspeo da sprečim zamuckivanje.

Krupna žena okrenu se k meni. Osmehom je izražavala saosećanje za ranjivost svoga muža, i ono što mi je rekla za nju je predstavljalo samo beznačajnu opasku. "Objasnili su nam da, povremeno, što više odumire, mozak odbacuje opojno dejstvo droge i priziva u sećanje ono što se stvarno zbilo."

16.

Te, 1971, trideset prvi oktobar padao je u nedelju. Sutradan se, znači, išlo u školu. Mali vertepi brzo će u grupicama doći do mojih vrata, jer su morali ranije da pođu na spavanje. Spremio sam im obilate darove. U vreme mog detinjstva, nama deci nije bilo dozvoljeno da dižemo ovako paklenu galamu, ali mi je drago da su se shvatanja promenila. Gledajući ih u njihovim kostimima, setim se svoje dece u tom uzrastu, i Kejt. Kad bi mi se zvono na vratima oglasilo po poslednji put, obično sam raspaljivao vatru, udobno zavaljen uz svoju omiljenu lulu i sa vrčem vruće jabukovače kraj sebe; možda bih pustio i gramofon, da svira muziku koju je Kejt volela i posmatrao plamičke, prepustivši se uspomenama. Taj me je spokoj činio srećnim.

Ali, ovaj dan me je mamio. Bilo je hladno, vetar je hućao, sunčevi zraci rasipali su se vazduhom prozračnim poput dijamanta, dok se drveće, u šuštećim masama grimiznog, žutog i bronzanog, povijalo spram plavetnila kojim su jurili oblaci nošeni vetrom, na nebu sa kojeg su ptice selice, leteći u poretku latiničnog V, ispuštali zvuke poput jeke truba. Krenuo sam u šetnju.

Na pločnicima Senlaka nestašno je poigravalo opalo lišće, sa šumom nalik smehu kojim kao da se rugalo kućevlasnicima i njihovom upornom nastojanju da ih zgrnu na gomilu. Izvan grada protezala su se polja - pusta, tamna i očekujuća; samo su ih jata vrana ključala do poslednjeg zrna, a zatim bi se vinula u kovitlacu krila i bučnog veselja. Skrenuo sam sa prigradskog drumca na staru, prašjavu stazu kojom vozila nisu često prolazila, zahvaljujući nekom zaštitničkom božanstvu, ko god ono bilo, koje u ime ljubavi prema nama beše objavilo rat ovoj vrsti Napretka. Stazom se, takođe, mada zaobilazno, moglo stići do Morgan Vudsa.

Koraćao sam kroz tu pomahnitalost boja sve dok ne stigoh do rečice. Tu sam zastao na mostu, posmatrajući kako voda grgolji po kamenju, veverice kako se šepure po hrastu starom sigurno stotinu godina i čije su se grane njihale, otkidajući uvelo lišće; osluškivao sam vetar u naletima piskutavih i dubokih tonova, osećao vazduh

kako klizi poput ledene tečnosti, udisao mirise vlage i zadovoljstva. Nisam pomišljao ni na šta određeno; nisam se bavio dubokim mislima, nisam meditirao; jednostavno, bio sam tamo.

Konačno, moje kosti i nejakom telo podsetiše me da mi predstoji još podosta pešačenja, te krenuh kući. Čaj i kolačići bi mi baš prijali. Potom, mogao bih da napišem pismo Bilu i Džudi, sa nekim predlozima u vezi moje posete njima ove zime, u Kaliforniji...

Nisam opazio da je ispod kestenovog drveta parkiran auto, pre nego što sam bezmalo naleteo na njega. Odjednom osetih kako mi srce zaigra. Može li to biti... Nije ista mašina kao prošli put, ali, naravno, on uvek iznajmljuje... Istog časa zaboravih na svoje bolne noge i krenuh brzim koracima napred.

Džek i Leonsa pohitaše mi u susret. Zagrlili smo se, sve troje u jednom krugu. "Dobro mi došli. Dobro mi došli!" pozdravih ih razdragano. "Zašto ste niste najavili? Ne biste morali da me čekate." "U redu je, Dok", dobaci mi Hevig. "Sedeli smo i uživali u prizoru." Zatim zaneme, na sekund ili dva. "Upijamo od Zemlje što god više možemo."

Ustuknuh korak unazad, da bih ga osmotrio u celini. Bio je mršaviji nego ranije, sa dubokim brazdama oko usta i između očiju, osunčane ali suve kože, sa plavom kosom je već naginjala sedoj. Srednje četrdesete, prosudio sam; za njega kao da je prošla decenija tokom ovih nedelja mog života i našeg poslednjeg susreta... Okrenuh se ka njegovoj ženi. Prava kao strela, gipka, malo bolje popunjena, ali još uvek zgodna, nosila je tragove minulih godina manje upadljivo od njega. Nema sumnje, pomislih, da je bila mlađa. Ipak, na licu te crvenokose spazih tanane bore i majušne pege.

"Obavili ste posao?" upitah ih, uzdrhtavši iz nekog razloga koji nije imao veze sa hladnim vremenom. "Pobedili ste Tvrđavu?"

"Jesmo, jesmo", zalikova Leonsa. Hevig jedva da je klimnuo glavom. Bio je ukočen od silno izmešanih osećanja. Ipak, rukom ju je držao oko pasa i nisam ni pomišljao da bi mogla ostati srećna ukoliko i on u svom srcu nije osećao isto.

"Divno!" uzviknuh ja. "Hajde, uđimo."

"Na čaj?" nasmeja se Leonsa.

"Gospode, naravno da ne! Imao sam to na umu, ali... draga moja, ovo zahteva nešto žešće... Za početak, recimo, po jedno Aalborg i

Karlsberg pivo, u nastavku Glenlivet i... Pa, nazvaću Svansona i poručiću nam đakonije i upriličićemo večeru kakva dolikuje ovom trenutku, i... Koliko dugo možete da ostanete?"

"Bojim se, ne dugo", odgovori Hevig. "Najviše dan ili dva. Čeka nas još mnogo posla do kraja života."

Pripovedali su mi satima. Sunce je već zalazilo iza drveća i krovova u susedstvu, blješteći zlatno i žarko narandžasto kroz zelenilo zapadnog neba, kada sam saslušao okosnicu priče. Vetar pred mojim pragom beše utihnuo u nejasno mrmljanje. Premda je u sobi bilo dovoljno toplo, osetio sam da bi nam vatra dobrodošla, te se pokrenuh se da napunim kamin. Leonsa me preduhitri. "Pustite meni." Rukama je još uvek vešto baratala drvima i bilo je pravo uživanje posmatrati je. Užitek je bio, takođe, posle svih strahota o kojima sam slušao, videti Heviga kako je pogledom prati svuda gde se kretala.

"Baš je šteta što niste mogli da predupredite osnivanje Tvrđave", rekoh ja.

"Nismo mogli, i s tim je svršeno", odgovori Hevig. Potom nastavi donekle usporeno: "A nisam ni siguran da je sve zajedno tako loše. Da li bi osoba poput mene ikada imala... odlučnosti? Kada sam počinjao, jedina želja bila mi je da susretnem sebi slične. Zašto bih poželeo da ih ujedinim za bilo kakav poseban cilj, sve dok..." Glas mu se izgubi.

"Ksenija", promrmljah ja. "Da."

Leonsa prelete podledom po obojici. "Čak ni Ksenija ne narušava ravnotežu", reče ona blago. "Krstaši je ne bi poštedeli. Ipak, kao što se zbilo, bila je izbavljena i živela je još devet godina." Ona se nasmeši. "Od toga, pet godina sa Džekom. Oh, sreća joj se osmehnula daleko manje nego meni, ali je ipak bila srećna."

Pomislih kako se, za razliku od Džeka, Leonsa spolja tek neznatno promenila, i kako njene unutarne promene mora da su bile veće nego što sam pretpostavljao.

Hevig je ćuteći prešao preko njenih reči; znao sam po tome da mu se rana beše zacelila - ostavljajući ožiljke, nesumnjivo, ali, svejedno, zacelila se - kao što to obično biva u svakom zdravom telu i duhu.

"Pa", rekoh ja, pokušavajući da se otrgnem pospanosti, "uspeli ste

da okupite svoju vrstu, uspele ste da savladate pogrešno i uspostavite pravo. Pa, nije mi bilo ni na kraj pameti da ću večeras sedeti u društvu kralja i kraljice!"

"Šta?" Hevig zatrepta od iznenađenja. "Mi to nismo."

"Zar? Vi ste gospodari u budućnosti, zar niste?"

"Ne, nismo. Bili smo to izvesno vreme, jer je neko to morao da bude. Ali, vladali smo zajedno sa najmudrijim ljudima koje smo mogli naći - nisu to bili isključivo putnici kroz vreme - da bismo stigli do cilja što je pre bilo moguće; militarističko, apsolutističko društvo pretvorili u republiku... i konačno u ništa više do neke vrste slobodne gilde."

Vatra je, dižući se uvis, dok ju je raspaljivala mehom, odsijavala iz Leonsinih očiju. "I u ništa manje od sna", primeti ona.

"Ne razumem", izrekoh ono što sam tako često toga dana ponavljao. Hevig je tražio reči. "Dok", nastavi on nedugo potom, "kada odemo odavde, nećete nas ponovo videti."

Sedeo sam sasvim mirno. Kroz prozor, zalazeće sunce ustupalo je mesto sutonu.

Leonsa pohita k meni, obisnu mi se rukama oko vrata, i poljubi me u obraz. Miomiris njene kose jedva osetno odisao je dimom iz onih vragolastih plamičaka. "Ne, Dok", reče ona. "Ne zato što ćete uskoro umreti."

"Ne želim..." započeh neodlučno.

"Aha", dobaci mi ona odsečno, pomalo varvarski. "Rekli ste da ne želite da saznate datum na svojoj nadgrobnoj ploči. Ni smo baš nismo nameravali da vam to kažemo. Ipak, dođavola, reći ću samo toliko - još je podosta vremena pred vama!"

"Radi se o tome", objasni Hevig na sebi svojstveni, nespretni način, "da mi, Leonsa i ja, napuštamo Zemlju. Sumnjam da ćemo se ikad vratiti."

"Od kakve je koristi, uopšte, putavanje kroz vreme?" stade se pitati Hevig, kada smo najzad ulučili priliku da porazgovaramo o suštinskim stvarima.

"Zašto, pa, ovaj..." počeh petljati, zatečen pitanjem.

"Da bi se upravljalo istorijskim tokom? Ne verujete, valjda, da je šačica putnika kroz vreme u stanju da to uradi? Volis jeste u to verovao, ali, što se vas tiče, siguran sam da ne mislite tako. Niti

verujete da bi to trebalo da se čini."

"Pa... istorija, arheologija... nauka..."

"Slažu se, donekle, da ne postoji nešto što se zove previše znanja. Izuzev sudbine, koja se ne sme unapred znati. Jer, to je kraj svakom nadanju. Za pojedinca, učenje predstavlja estetsko iskustvo - ili zanosno oduševljenje - ali ako se na tome zaustavimo, nismo li, iskreno govoreći, sebični? Ne smatrate li da znanje treba da se koristi?"

"Sve zavisi od cilja, Džek."

Leonsa, koja je sedela pored njega, meškoljila se u žutoj svetlosti lampe i nestašnim iskrama iz kamina koje su se prelivale u nijansama svih boja. "Za nas", reče ona, "jedini cilj je stići do zvezda. Eto, tome treba da služi putovanje kroz vreme."

Hevig se osmehnu. Mada uzdržano, treperio je istom žudnjom. "Šta mislite, zbog čega smo nastavili da izgrađujemo... kompleks Druge Faze... koju mi između sebe nazivamo Kuća Polarisa? Rekao sam vam da nam nije stalo do toga da vladamo svetom. Ne, Kuća Polarisa namenjena je naučnom istraživanju i usavršavanju. Ona će obaviti svoj posao kad prvi brodovi budu spremni."

"I biće", zacvrkuta Leonsa. "Videli smo."

U Hevigu kao da je narastala strast. Nagnuo se unapred, dok je prstima čvsto stiskao čašu na koju gotovo da beše zaboravio.

"Još nisam ovladao naučnim i tehničkim pojedinostima. To je jedan od razloga što se moramo vratiti u budućnost. Fizičari govore da postoji matematička jednakost između putovanja i prošlost i kretanja nadsvetlosnom brzinom. Nadaju se da će razviti teoriju koja će im ukazati na metodologiju. Možda će uspeti, a možda i neće. Znam da im to neće poći za rukom u Kući Polarisa, ali, nadam se da će se ipak desiti u Zemljinoj dalekoj budućnosti ili na planeti koja kruži oko nekog drugog sunca. Na kraju krajeva, nije od presudnog značaja. Brod se može kretati i sporije od svetlosti, ako posadu čine ljudi poput nas. Pratite li me? Brod može putovati stolicima. Ali, za nas putovanje vremenom u budućnost, dok brod plovi svemirom, predstavlja samo sate ili minute.

Naša deca to ne mogu sebi priuštiti. Ali, ona će biti tamo. Povešćemo čoveka putem njegove večnosti."

Zurio sam mimo njega. U prozorima, sazvežđa su bila skrivena

svetlošću vatre. "Shvatam", odgovorih blago. "Veličanstvena zamisao, svakako."

"Neophodna nam je", odvrati Hevig. "Bez nas - samim tim, šire posmatrano, bez našeg velikog neprijatelja - zamisao nikada ne bi bila ostvarena. Maurai su mogli da obezbede način kojim bi oživeli istraživanje svemira, u skladu sa njihovom moći. Ipak, nisu to učinili. Prvobitno je zabrana kojom su ograničili potrošnju energije bila prava stvar, čak, suštinska, da bi se očuvala planeta. I kao što se uglavnom događa sa većinom dobrih stvari, na kraju je sve pretvoreno u fetiš... Nema sumnje da se ni kultura koja će ih naslediti neće otisnuti u Vaseljenu."

"Ali, zato mi jesmo", upade Leonsa pobedonosno. "Gospodari Zvezda su naši ljudi."

"I oni koji će preporoditi Zemlju", dodade Hevig. "Želim da kažem, civilizacija koja sedi skrštenih ruku i okrenuta je samo sebi - koliko će brzo postati ustajala, kastinska, siromašna i odvratna? Ne može se razmišljati ukoliko se nema o čemu razmišljati. A povod mora doći odnekud spolja. Zar ne? Univerzum je nemerljivo veći od bilo kog uma."

"Razumeo sam", rekoh, rečima prikrivajući strahopoštovanje, "da je to vaše društvo ukazalo srdačan prijem došljacima sa zvezda."

"Oh, da, oh, da. Više zbog njihovih ideja, nego zbog materijalnih dobara. Ideje, umeće, iskustvo, shvatanja koja potiču sa hiljada različitih svetova, rođena u hiljadama različitih vrsta bića - a Zemlja im pošteno uzvraća. Dobro je imati one mistike i filozofe. Misle i osećaju, pronalaze novi smisao, postavljaju neprijatna pitanja..." Hevig povisi ton. "Ne znam dokle će nas odvesti ta prisna veza sa njima. Možda do višeg stupnja razvijenosti duha? Zaista verujem da priča ima srećan završetak, i to je svrha zarad koje smo rođeni mi, putnici kroz vreme."

Leonsa nas pomalo spusti na zemlju. "Uglavnom", nasmeja se ona, "očekujemo da ćemo s' ludo zabavljati. Sjaši sa te tvoje proročke metle, Džek, pčelice moja, i obrati pažnju na tvoje piće."

"Vas dvoje, dakle, nameravate da budete među prvim istraživačima?" Pitanje koje sam postavilo bilo je, očigledno, sasvim suvišno.

"Stekli smo pravo", reče Leonsa.

"Uh... izvinjavam se, nisu to moja posla, ali ako vaša deca ne budu mogla da naslede vaš dar..."

U njenom pogledu video sam čežnju. "Možda ćemo naći Novu Zemlju, na kojoj ćemo ih odgajati. Nismo baš prestari." Ona se zagleda u oštri profil svoga muža. "A možda ćemo do kraja života lutati svemirom. I time smo zadovoljni."

Zavladala je tišina. Čulo se samo glasno tiktakanje sata na kaminu i šum vetra kako protiče poput reke.

Zvono se oglasi na vratima. Ustao sam sa stolice da proturim nos. Na tremu su stajale tri male prikaze, klovn, meda i astronaut. Držali su papirne kese. "Prevari ili udeli!" zapevali su. "Prevari ili udeli."

Prošla je godina dana otkako mi Džek Hevig i Leonsa od Vahorna behu rekli poslednje zbogom. Često su mi u mislima. Dani su mi, naravno, uglavnom ispunjeni svakodnevnim obavezama. Ipak, trudim se, kad god mogu, da posvetim poneki sat sećanju na njih.

U svakom trenu mogu se nalaziti negde na našoj planeti, očajni ili ovenčani slavom u toj legendi koju sam već saslušao. Ali, mi se nećemo sresti. Kraj njihovim životima doseže neizrecivo daleko iza mog.

Pa, takav je život čoveka. Zemlje i svemira.

Želim... Želim toliko toga. Da su barem bili slobodni da jedan deo ovoletnje posete provedu sa mnom. Mogli bismo ići na jedrenje. U svakom slučaju, prirodno je da su imali želju da obiđu i Elinor, njegovu majku, u jednom od nekoliko prekida za koji su pouzdano znali da je bezbedan, i da joj kažu... Šta? Nije mi rekla.

Želim da su oni ili ja, da je neko od nas pokrenuo pitanje koje me je kasnije neprestano proganjalo.

Kako je nastao soj putnika kroz vreme?

Pretpostavljali smo, nas troje, da znamo 'zašto'. Ali nismo se upitali ko, ili šta je osetilo poriv i udovoljilo mu.

Beznačajna, slučajna mutacija? U tom slučaju, zagonetno je to što se čini da niko poput Heviga nije rođen u budućnosti iza Tvrđave - ili, svejedno, Kuće Polarisa. Istini za volju, verovatno ne bilo dobro imati ih sa njihovim predznanjem, sada kad je svrha dobila smisao u slobodi čoveka da večno luta i otkriva. Ali, ko je doneo odluku? Ko nam oblikuje stvarnost?

Čitao sam o nedavnim ogledima u eksperimentalnoj genetici. Očigledno je da se može stvoriti virus koji prenosi gene iz jednog domaćina u drugog; pri tome, domaćini ne moraju da pripadaju istoj vrsti. Možda je priroda to isto već učinila, možda to stalno radi. Posve je moguće da u našim ćelijama nosimo i zaveštamo našoj deci deliće nasleđa iz životinja koje nikada nisu bile među našim precima. Ako je to istina, dobro je. Drago mi je kad pomislim da smo tako bliski čitavom živućem svetu.

Ali, da li je mogao biti stvoren virus koji nosi jednu vrlo neobičnu stvar; i da li su ga, možda, putnici kroz vreme iz neke nezamislivo daleke budućnosti posejali delom zemljine prošlosti koju su sami odabrali?

Noćima hodam obroncima grada, stojim pod jesenjim nebom pogleda uprtog ka dalekim zvezdama i pitam se.

Sadržaj

PREDGOVOR

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.